

GÜNDEM

4

Ayın Gündemi
UMRAN

8

Örtü Karşıtlığının Dayanılmaz
Hafifliği
SİBEL ERASLAN

11

Kurban ve İkiyüzlülük
HAŞMET DEMİREL

12

F Tipi ve İçimizdeki Duvarlar
DİLAVER DEMİRAÇ

15

Çeçenistan Üvey Evlat
MEHDI NÜZHET ÇETİNBAS

17

Büyük Ortadoğu Projesinde
Demokrasi Anlayışı
DANIEL ABDULFETTAH

ANALİZ

19

Cumhurbaşkanlığı Savaşları- 3
"Ebedi Şef"ten "Milli Şef"e
AHMET CEMİL ERTUNÇ

Kurban Bayramınızı
tebrik eder,
tüm İslam alemine
hayırlar getirmesini
Cenab-ı Hak'tan
niyaz ederiz

Umrn

İÇİNDEKİLER

KAPAK

DAR ALANDA DİN EĞİTİMİ

26

Türkiye'de Eğitim Sorunu, Bir Genel
Sistem Tıkanmasıdır
MUSTAFA AYDIN

30

Eğitim-Öğretimi "Terbiye" Etmek
ABDULLAH YILDIZ

36

Din Eğitimi Tartışmalarının Üçlemi
ASIM ÖZ

41

Uyuşturucu Kullanımı Kap-Kaç

Terörü ve Şiddete Yönelmenin
Sepepleri
ÖMER ÖZYILMAZ

45

"Allah'ı Arayan Çocuk"ların Yazarı
MUSTAFA ALDI

53

Din Eğitimindeki Sorunun Kaynağı
İdeolojik Yaklaşımlardır
AHMET GÜNDOĞDU

57

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Öcal ile
Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi
Üzerine
Konuşan: ABDULLAH SABİT

61

Din Eğitimine Bakışlar

ARAŞTIRMA İNCELEME

63

Köklerini Arayan Nesil- I
Gençlik Bir Arayış Dönemidir
YILDIRIM CANOĞLU

DÜŞÜNCE

73

Vatikan Konsept mi
Değiştirdi?
NECİP YOLCU

YAŞAYAN İSLÂM

75

Kurban: Allah'a Yakın Olmak
ABDURRAHMAN EMİROĞLU

77

Sabır: Dayanma Gücü
KERİM BULADI

GEÇMİŞTEN GELECEĞE KO(NU)ŞANLAR

Hocalarına Hocalık Yapan Âlim
Prof. Dr. Hayreddin Karaman
ABDULLAH YILDIZ

Dar Alanda / Bir Tutam Din Eğitimi

Din eğitimi/öğretimi ya da eski ifadesiyle dini tedrisât Osmanlı'nın son yıllarından beri tartışılan bir konu. Cumhuriyetin hemen ertesinde çıkarılan **Tevhid-i Tedrisat Kanunu**'nun 4.maddesi, "Maarif Vekaleti, yüksek dîniyât mütehasşısıları yetiştirmek üzere Dârülfünûn'da bir İlahiyât Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidemât-ı dîniyenin ifası vazifesi ile mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler kûşâd edecektir" şeklindeyse de uygulama farklı olmuş, **dini eğitim** verme önceliği bulunan **medreseler** kapatılmış, o gün-bugündür de okullarda din derslerinin nasıl okutulacağı tartışılıp durmuştur.

Bugünlerde ise, gerek AB süreci bağlamında gerekse yıllardır devam eden tartışmaların bir sonucu olarak din eğitimi/öğretiminde ve ilköğretim **Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi** müfredatında yeni bir aşamaya gelindiği anlaşıyor. "Din eğitimi"ni, başından beri vahyî gerçeklikten ve İslam'ın asli kaynaklarından hareketle değil de, "**din**"in etki alanını **daraltarak** onu kontrol altına almak amacıyla sağını-solunu budayıp tanınmaz hale getirdiği din bilgilerini ve halkın manevi değerlerinden kopuk ahlak bilgilerini sunmak biçimde yapılandırılan sistem, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerini şimdi "**din öğretimi**" adı altında iyice sınırlandırmak ve hayatın dışına itmek istiyor.

İşte burada can alıcı sorularla karşılaşırız: Son yıllarda **okul zorbalığı, şiddet, fuhuş, alkolizm** ve **uyuşturucu** iptilası biçiminde açığa vuran gençliğin ıstırabına ve bunalımına, acaba bu azaltılmış, daraltılmış, tabir yerindeyse kuşa çevrilmiş bir tutam din kültürü-ahlak bilgisi ile mi çare aranacak? Yoksa, 'çocuklara her dinden bir şeyler öğreterek seçimi onlara bırakacağız' mantı(ksızl)ığıyla sanki 'dinler tarihi uzmanı' olacak(!) yavrularımızın körpe dimağlarını iyice çorbaya çevirerek mi onların derdine deva olacağız? Kur'ân'dan ve "Din"den biraz haberdar olanların -A.Dilipak'ın ifadesiyle- '**bu din benim Din'im değil**' diyeceği bir müfredatla onlara nasıl bir dinî ve ahlakî duruş kazandırılabilir? Ayrıca, 'bu derslerin içeriği veya zorunlu olup olmaması beni ilgilendirmez; ben kendi evimde çocuğuma istediğim terbiyeyi verebilirim' şeklindeki bireyselci çözümler de gerçekten çözüm müdür?

Evet, bütün bunlar, mümin zihinlerin, üzerinde ciddiyet ve hassasiyetle yoğunlaşması ve çözüm bulması gereken soru(n)lardır. Derginiz **Umran**, 2007'nin bu ilk sayısında "**Din Eğitimi**"nden "**Din Öğretimi**"ne geçiş sürecini köklü bir değerlendirmeye tabi tutarak; seküler öncelikli eğitim/öğretim sistemini, Rabb'i 'mürebbi' kabul eden köklü terbiye sistemimiz ekseninde yeniden yapılandırmayı öneriyor. Bu çerçevede **Mustafa Aydın** özelde eğitimin genelde ise sistemin tıkanıdığını, **Ahmet Gündoğdu**, bu tıkanıklığın sebebinin ideolojik yaklaşım, **Mustafa Öcal** ise din eğitiminin kısıtlanması olduğunu temellendiriyor. **Asım Öz** de din eğitimi tartışmalarındaki üç ayrı yaklaşımı masaya yatırıyor. **Abdullah Yıldız** mevcut eğitimin nasıl "**terbiye**" edilebileceğini araştırırken **Ömer Özyılmaz** da çocuklarımızı uyuşturucu ve şiddet batağından kurtarmanın imkanlarını analiz ediyor. **Yıldırım Canoğlu**'nun kapsamlı gençlik araştırması ve **Mustafa Aldı**'nın çocuklara yönelik dini kitapları ilk kaleme alan Yaşar Kandemir üzerine analizi konuyu bütünlüyor.

Ayrıca; Son günlerde iyice kızışan cumhurbaşkanlığı savaşının boyutlarını kavramak için **A.Cemil Ertunç**'un yazısını kaçırmamanızı tavsiye ediyor, **A.Yıldız**'ın Hayreddin Karaman'la yaptığı geçmişten geleceğe muhabbetini de ıskalamayacağınızı umuyoruz.

Dergi elinize geçtiğinde belki geçmiş olacak ama, tüm okurlarımızın **Kurban Bayramı**nı tebrik ediyor, yeni **Umran**'larda buluşmayı diliyoruz.

RÖPORTAJ

İhsan Sezal'la

"Çocuk Kuşları" Üzerine Söyleşi

Konuşan: Mustafa Aldı

s. **94**

KÜLTÜR SANAT

88

EDEBİYAT

Rimbaud'un Tasarısı
HASANALİ YILDIRIM

91

Kültür Adamı İhsan Işık ve
Ansiklopedileri
MUSTAFA MIYASOĞLU

97

Dünya Alem
MEHMET KAR

98

GEZİ İZLENİM

İngiltere'den Esintiler
HİKMET DEMİR

100

YANSIMALAR

Avrupa Tarihinden Sayfalar
ERTUĞRUL BAYRAMOĞLU

101

TARİHTEN

Kanuni'yi Mağlup Eden Köylü
ÖMER NACİ YILMAZ

102

ELEŞTİRİ

Vurun Kahpeye veya Kırık
Kanatlar
NEVZAT DIŞÇI

104

ESKİMEYEN YAZILAR

Edebiyat ve Politika
M. AKİF İNAN

106

ETKİNLİKLER

MEHMET EMİN BABACAN

108

KİTAP

M. EMİN BABACAN

109

AYNADAKİ TEBESSÜM

FAHRETTİN GÖR

EK

1- TÜRKİYE'DE DİN EĞİTİMİ TARTIŞMALARI

2- UMRAN DERGİSİ 2006 KONUSU VE KAVRAM İNDEKSİ

sh.
110

sh.
116

düşünce • kültür • siyaset
Umran

Sahibi

Umr

an Yayıncılık
Turizm San. ve Tic. Ltd. Şti. Adına
Abdullah Yıldız

Genel Yayın Yönetmeni
ve Yazı İşleri Müdürü (Sorumlu)
Cevat Özkaya

Yayın Kurulu

Uğur Altun, Cevat Özkaya,
İlhan Gündoğdu, Abdullah Yıldız

Bu Sayıya Katkıda Bulunanlar
Kerim Buladı, Mehti Nüzhet Çetinbaş,
Ahmet Gündoğdu, Sibel Eraslan,
Mustafa Miyasoğlu, Ömer Özyılmaz

İdare Merkezi

Kıztaşı Cad. Dolap Sk. No: 5 D:3
Fatih-İstanbul
Tel: (0212) 514 57 47 - 621 33 02
Fax: (0212) 635 28 12

www.umran.org
umran@umran.org
abone@umran.org

Temsilcilikler

Adana: (0505) 249 71 87
Ankara: (0312) 435 94 48
İzmit: (0542) 250 75 77
Trabzon: (0462) 321 95 44
İsparta: (0246) 232 34 77

Abonelik Şartları

Yurtlçi

Yıllık (12 sayı): 50.000.000 TL. (50 YTL)
Türkiye Finans Katılım Bankası
Fındıkzade Şb. TL Hesabı
15-165159-1 (Umr

an Yayıncılık)
Türkiye İş Bankası Fatih Şubesi TL Hesabı
1020 1386804 (Hasan Ak)
Posta Çekli Hesabı
1605252 (Umran Yayıncılık)

Yurtdışı

Yıllık (12 sayı): 80 Usd - 60 Euro
Türkiye İş Bankası Fatih Şb. Usd Hesabı
1020 301000 0658751 (Hasan Ak)
Türkiye İş Bankası Fatih Şb. Euro Hesabı
1020 301000 0658765 (Hasan Ak)

Fiyatı: 4.500.000 TL. (4.5 YTL)

Dizgi, İçdüzen: Umr

an
Kapak Tasarım: Tekin Öztürk
Baskı: Şenyıldız Matbaacılık
Gumuşsuyu Cd. Dalgıç Sanayi Sitesi
Topkapı/İstanbul
Tel: 0212 483 47 91
Dağıtım: Yay-Sat

Ayda bir yayımlanır.

OCAK '07 UMRAN 3.

AYIN GÜNDEMİ

Umrans

CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMİ

Türkiye gündemi Cumhurbaşkanlığı seçimi etrafında şekilleniyor, her mesele dönüp dolaşıp oraya geliyor. Cumhurbaşkanlığı seçimleri Türkiye'de hep sorunlu olmuştur. (Bu sorunlu geçmişi A.Cemil Er-tunç, ileriki sayfalarımızda genişçe tahlil ediyor.) Ancak bugünkü durumda bazı etkili çevreler seçimi daha sorunlu hale getirmek için özel gayret sarfediyorlar. Meclis'te tartışılmaz bir çoğunluğu bulunan AKP'nin cumhurbaşkanını seçmemesi için her yola başvuruyorlar. Çünkü AKP onlara göre ne kadar değiştim dese de milli görüşçü. Bu özelliğiyle de 'aile dışından' bir parti! Onun taşeron mahiyetinde hükümet olmasına katlanılabilir ama cumhurbaşkanlığı makamı ona terkedilemez; çünkü bizim yazılı kurallar dışındaki siyasi sistemimizde Cumhurbaşkanlığı devleti temsil eder.

Nitekim devleti temsil ettiği varsayılan bir kuvvet komutanı gazeteci Bilal Çetin'e, 'devlet başka şeydir hükümet başka; hükümetler gelip geçicidir, devletin

temel stratejik politika ve hedeflerini her hükümet kendine göre yorumlayıp değiştirmeye kalkarsa Türkiye ciddi problemlerle karşı karşıya gelebilir; hükümet her an telafisi mümkün olmayan hatalar yapabilir' diyor.

Görüldüğü gibi *devlet alanı* ile *siyasi alanı* birbirinden ayıran, devletin izin verdiği kadar bir alanda siyaset yapılmasına göz yuman bir anlayışla karşı karşıyayız; ve bu anlayış devlet seçkinleri ile onlara bağlı siyasi elitler arasında hayli yaygın. Onun için, halkın seçtikleri, bu dar alanda oyun oynayabilirler; alan dışında inisiyatif kullanmaya çalışırlarsa kriz olur, oluşturulur.

Bu anlayış öyle muhalif insanları bir araya getiriyor ki akıl almaz. Genellikle darbelere hoş bakan bir kesim içinde yer almış, şu anda da Çankaya'nın fahri danışmanı gibi davranan İlhan Selçuk ile 'demir asa demir çarık' darbelere karşı mücadele etmiş Hüsamettin Cindoruk bütün mazisini hiçe sayarak aynı şeyi söylüyor: "Bu cumhurbaşkanlığı seçiminin bir cumhurbaşkanlığı seçimi olup olmadığını anlamak için ne olmalı? (...) Önümüzdeki cumhurbaşkanlığı seçimi bir cumhurbaşkan-

lığı seçimi değildir. Nedir? Hükümetten sonra da devletin 1923 cumhuriyetinin elinden alınması demektir, hem de %25 oyla." (İ.Selçuk, "Çankaya Darbesine Doğru", *Cumhuriyet*, 14-12-2006)

Yine yılların demokrati ve siyaset alanının genişletilmesi gerektiğini her ortamda söyleyen, siyasetin önemine, seçilmişliğe vurgu yapan Cindoruk da İlhan Selçuk'la çok benzer şeyler söylüyor bir tv programında: "Cumhurbaşkanlığı laikliğin son kalesidir. Erdoğan veya arzu ettiği görüşte bir kişi buraya seçilirse Atatürk gerçek anlamda anıtkabire taşınır.(...) 500 büyük atamayı rahatlıkla yaparlar, bu arada kararnameler geçirilir, YÖK ortadan kalkar, özetle milli görüş Türkiye'yi yönetir hale geldi diyebiliriz."

TBMM başkanlığı yapmış bir kişinin TBMM çoğunluğunun Cumhurbaşkanlığı seçmesini tehlikeli görmesi ne hazin. Üstelik bu kişi 'ben bir tek oyun değerini savunan adamım; x'in oyu z'nin oyundan daha değersiz değildir; her oyun aynı değere sahip olduğuna savunuyorum' yollu açıklamalar yapan biriye.

Tabi Cindoruk'un söylediğinden bir şeyi daha anlıyoruz: Türkiye sisteminde 500 kritik makam var ki, bunlar önemlidir ve genellikle hükümetler bu atamaları yapamazlar; isterlerse parlamentonun tam desteğine sahip olsunlar, bunları atamak yazılı olmayan kanunlara tabidir.

Peki nedir bu devlet ki, halkın oluşturduğu meclisin akıl edemediği şeyleri akleder, halkın seçtikleri telafisi mümkün olmayan hatalar yaparken o hiç hata yapmaz. Yazılı kurallara göre devlet 3 kuvvetten oluşur: *yasama, yürütme, yargı*. Bütün kurumlar bu

üç güce tabi ve bağılıdır. 'Türkiye'nin bütün işlerini hükümet idare eder, devleti hükümet yönetir; sorumlu olan hükümettir. Eğer hükümet-devlet ayrımı yaparsanız, sizin başka niyetleriniz var demektir.' (Neşe Düzel, Mithat Sancar röportajı, *Radikal*, 18-12-2006)

Bu Cumhurbaşkanlığı tartışmalarında bizim için öğretici olan farklı niyetler açıkça ortaya çıkmıştır. Bu tartışmalar esnasında Cumhurbaşkanlığının anayasanın tayin ettiğinden daha öte bir anlamı olduğunu öğreniyoruz; 500 önemli atamanın hükümetlerin (özellikle bugünkü gibi aile dışından hükümetlerin) inisiyatifi dışında yapılması gerektiğini öğreniyoruz; seçtiğimiz insanların niçin muktedir olamadıklarını öğreniyoruz ve çok yazık ki onların, yani seçtiklerimizin genellikle bu iktidarsızlığa direnmediklerini ve aldıkları vekaleti ucuz menfaatlere ciro ettiklerini öğreniyoruz; ve yine Cumhurbaşkanlığı ve onun seçtiklerinden oluşan bazı kurumların halkın oyunun gücünü denetleyen makamlar olduklarını öğreniyoruz. Sancar'ı dinleyelim: "çünkü gerek 1961 gerek 1982 Anayasaları yapılırken Cumhuriyetin koruyucuları diye bilinen asker-sivil bürokrasinin asıl amacı, Anayasa Mahkemesi gibi özerk kurumlar ve yetkileri artırılan Cumhurbaşkanlığı makamları oluşturularak halk oyunun gücünü denetlemektir. Varsayım da şuydu: hep ordunun tasvip ettiği biri ya da ordudan biri cumhurbaşkanı olacaktı; bu yüzden Cumhurbaşkanı'na Genelkurmay başkanını atama, YÖK ve yüksek yargı üyelerini seçme, üniversitelere rektör atama, devlet denetleme kurulunu çalıştırma gibi büyük yetkiler verildi." Asker ve sivil bürokrasinin hep tehdit olarak gördüğü toplumsal kesimden birinin Cumhurbaşkanı olması demek, siyasi alanı daralt-

mak ve denetlemek için oluşturulmuş bu kurumların şimdi kendilerinin denetim dışına çıkması demektir. (Radikal 18-12-2006 Neşe Düzel Ropörtajı)

Dolayısıyla 1982 Anayasasının oluşturduğu halkı hiçe sayan konseptin çökmesi ve devlet elitlerinin normal vatandaşlığa doğru hafif de olsa çevrilmesini sağlayacak sonuçlar üretecek bir seçimin yapılmasını engellemek için elden gelen her şey yapılacaktır Türkiye'de. Şu andan itibaren Cumhurbaşkanlığı seçimine kadar olan ve olabilecek her olay bir biçimde bu seçimle bağlantılı olacaktır, dersek abartmış olmayız.

Bu bağlamda Parlamento'nun desteğini yitirdiğini söyleyip erken seçim isteyenler, önceki seçimlere bir bakmalılar; ayrıca desteğini kaybettiği varsayılan Meclis'in ülkeyi savaşa sokma yetkisi var ama Cumhurbaşkanlığı'nı seçme yetkisi tartışmalı, bu komik bir durum. AKP'nin oy oranını düşüttüğü için temsil kabiliyetinin olmadığını söyleyenler kendisini seçen milletvekillerinin neredeyse tamamen Meclis dışında kaldığı bir Cumhurbaşkanlığı'nın meşruiyetini sorgulamıyorlar, O'nun istifasını talep etmiyorlar; demek ki bir ilke sorunuyla karşı karşıya değiliz.

Ayrıca, seçim barajının %7-8'lere indirilmesi öneriliyor; eğer sorun *temsilde adalet* sorunuysa baraj %5'e düşürülmelidir; bunu tehlike görüyorlar çünkü öyle olursa DTP meclise girer. Fakat %2'lik bir düşüş temsilde adaleti sağlayacak mı? Hayır, ama amaç zaten o değil; amaç oyları % 7-8'lerde seyreden DYP ve MHP'nin Meclis'e girmesi ve AKP'nin zayıflatılması.

Ne erken seçim önerisi ne barajın indirilmesi önerisi bugünkü şartlarda kabul edilebilir öneriler değil. Bu Meclis'in yeni Cumhurbaşkanı'nı seçmesi gerekir; cum-

Ahmet Necdet Sezer

hurbaşkanlığı ne olmaması gerektiği üzerinden değil de, ne olması gerektiği üzerinden tartışılmalıdır; mutlaka parlamento içinden biri olmalıdır, son dakika çözümlerine asla itibar edilmemelidir. Cumhurbaşkanlığı seçimlerine kadar olan dönemde kriz çıkarma potansiyeli olan güçler, ellerindeki bütün kozları kullanacaklardır. Bu bir devleti koruma mücadelesi değil, kendilerini devlet yerine koyanların mevzilerini koruma mücadelesidir. Bu mücadele devleti güçsüz kılmaya dönüktür. Devleti halka yaklaştırmak, devleti daha güçlü kılmaktır. Seçilmiş siyasilerin görevi devleti x veya y partiye değil, halka yaklaştırmaktır; bu konuda riski göze almayanlar siyasete talip olmamalıdır. Türk siyasetinin normalleşmesi için, siyasilerin önünde bir imkan bulunmaktadır; bu imkan heba edilmemelidir. Cumhurbaşkanı bu Meclis tarafından ve bu Meclis'in içinden seçilmelidir.

ÜNİVERSİTELERİMİZ- DEKİ OLAYLAR ORTAMI OLGUNLAŞTIRMAYA MI YARIYOR?

Son günlerde üniversiteler çok hoş olmayan görüntülere sahne oluyor. İstanbul Üniversitesi, Yıldız Üniversitesi, Dicle Üniversitesi ve son olarak da Mersin Üniversitesi'nden çatışma görüntüleri ekranlara yansdı. Haberlerde belirtildiği kadarıyla çok esaslı bir nedene dayanmayan bir çatışma tablosuyla karşı karşıyayız. Çok aniden ve sebepsiz başladı olaylar. Bazı üniversitelerde, örneğin Dicle Üniversitesi'nde uzun zamandan beri varolan devletin de bilgisi dahilinde bulunan birtakım durumları, medyanın bir kısmı, kamuoyunun gündemine bugün başlamış olaylar gibi getirdi. Başörtüsü konusunda olağanüstü hassas davranarak öğrenci velilerini bile kampüse almayan üniversite yönetimleri, PKK'ya sempati besleyenlerin eylemlerini engelleyemediler veya engellemediler. Birtakım köşe yazarları da bu durumu iç savaşa götürecek bir eğilim olarak değerlendirmeyi yeğledi. Ve bunun sorumlusu olarak YÖK ve üniversite yönetimlerini değil de, doğrudan hükümeti gösterdiler.

Doğrusunu isterseniz biz bu olayları masum öğrenci hareketleri olarak algılama saflığına düşmek istemiyoruz. Öğrencilerin elbette sorunları var, elbette öğrenciler bu sorunlarını halletmek için uğraşmak zorunda. Ancak bunun yolu çatışma değil. Her akıl sahibinin kabul edeceği açık bir gerçek bu. Bu çatışmaların neye yaradığını, hangi güçler tarafından kullanıldığını, hangi sorunları doğurduğunu azıcık yakın tarih okuyanlar çok iyi bileceklerdir. Bu yakın tarih bize, ülkede

kriz çıkararak siyasal sonuç almak isteyen dinamik güçlerin kimleri kullandığını açıkça göstermektedir.

27 Mayıs'tan 28 Şubat'a kadar açık-kapalı bütün darbelere sebep olan krizler, bazı haklı sorunları kullanarak üretilmişlerdir. 27 Mayıs 1960 darbesini hazırlayan ve 27 Nisan'da başlayan öğrenci olayları, o günün basını tarafından o kadar büyütülmüştü ki, ülkenin kan gölüne döndüğü intibai verilmişti. Bu olaylarda basının büyük kısmı, üniversite, CHP ve asker el ele vererek krizi oluşturup büyüttüler. İstanbul Üniversitesi'nde çıkan öğrenci olaylarında, rektör **Siddik Sami Onar** "*öğrencilerin yaralandığını, bir çoğunun öldüğünü, bulabildiklerini gömdüklerini, diğerlerini aradıklarını*" söylüyordu. Hatta o günün basınında öğrencilerin öldürüldüğü ve EBK'da kıyım yapıldığı, asfaltların altına gömüldüğü haberleri yer almıştı. Bu haberler genç öğrenci kitlesini kolayca tahrik ediyor ve sokaklara döküyordu. Amaç gerçekleştirilip darbe yapıldıktan sonra öğreniyoruz ki, sadece bir öğrenci ölmüş. (Elbette bu bölümü küçümsemiyoruz.) Diğer haberler tamamıyla öğrenci kitlesini mobilize etmeye dönük propaganda imiş. Yani öğrenciler darbenin aleti olarak kullanılmışlar.

Aynı durum farklı şekillerde 12 Mart ve 12 Eylül darbelerinde de yaşandı. Bunları dönemin yetkililerinin yazdığı hatıralardan anlıyoruz.

Bütün olayları aktarma imkânımız yok, ama 12 Eylül darbesinin sorumlularından dönemin 2. ordu komutanı Org. **Bedrettin Demirel**'in beyanı, olayı bütün açıklığıyla ortaya koyuyor. Sayın orgeneral, darbeyi 1979'da yapmayı düşündüklerini ama daha

sonraki bir döneme ertelediklerini söylüyordu. Neden ertelendiği sorusuna: "*ortamın olgunlaşmasını bekledik*" cevabını veriyordu. Ortamın olgunlaşması yani halkın canından bezdirilmesi, can kaybına düşürülmesi ve kim olursa olsun kurtarıcı bekler hale getirilmesi...

Aynı olay 28 Şubat'ta da yaşandı. Ülke ortaçağa dönüyormuş gibi bir intiba yaratılarak, halka psikolojik savaş uygulandı. Her toplumda bulunabilecek küçük olaylar büyütülerek, 'habbe kubbe yapılarak' toplum mobilize edildi. Nihayet halkın seçtiği iktidar, görevini bırakmak zorunda kaldı.

Şimdi soralım: ışık açıp-kapatarak protesto edilen Susurluk olayının sonucu ne oldu? Açmakapama işini organize edenler, neden olayın sonucunu soruşturmuyorlar? Aczimendiler ne oldu, neredeler? Neden kritik zamanlarda ellerinde bastonlarıyla Ankara'nın kapısına dayanmıyorlar? Ali Kalkancı, hanımı Emire Kalkancı ve Fadime Şahin neredeler? Ülkeyi ortaçağ karanlığına götüren bu insanların, işledikleri suçun karşılığı olarak uzunca bir süre ceza alıp, hapisnede olmaları lazım diye düşünüyorsunuz değil mi? Ama kazın ayağı öyle değil. Fadime Şahin'e devlet tarafından estetik ameliyat yaptırıldığını *Aktüel* dergisinden öğreniyoruz.

Tabi bu durumların oluşmasında siyasal iktidarların beceriksizliği ve basiretsizliğinin hiç katkısı yok demiyoruz. Ama bu beceriksizliklerin hal yolunun, darbe olmadığını, normal mekanizmaların kullanılarak iktidarların değişmesi gerektiğini söylüyoruz.

Kısaca; bugünkü öğrenci olaylarının giderek artacağını varsaymak bir kehanet değil.

Cumhurbaşkanı seçimini etkilemeye dönük olarak ülke bir kontrollü kriz havasına sokuluyor. İktidar bu konuda teyakkuz halinde olmalıdır. Sınadaki politikalara bu işlerin önlenemeyeceğini gördük. Halkın oyunun itibarını korumak o oyu alanların boynuna bir borçtur.

Öğrencilere gelince; çatışmayı bir siyasal yöntem olarak benimseyenlerin, bir başka siyasal mücadelenin araçları haline geldiklerini yakın tarih bize gösteriyor. Kendilerini siyasetin dışında tutarak, gerektiğinde değerlendirilene alet olmayacak kadar siyasi bilince sahip olmalıdır öğrencilerimiz. Kullanılan bir nesne olmaktan, yön veren bir özne olmaya geçmeleri gerekir. Bunun yolu, mesleklerinde bilinçli olmak, dünyayı doğru yorumlamak ve elbette doğru bir siyasi bilinç oluşturacak kadar siyasetle ilgilenmektir.

FİLİSTİN'E TUZAK: F.K.Ö-HAMAS ÇATIŞMASI

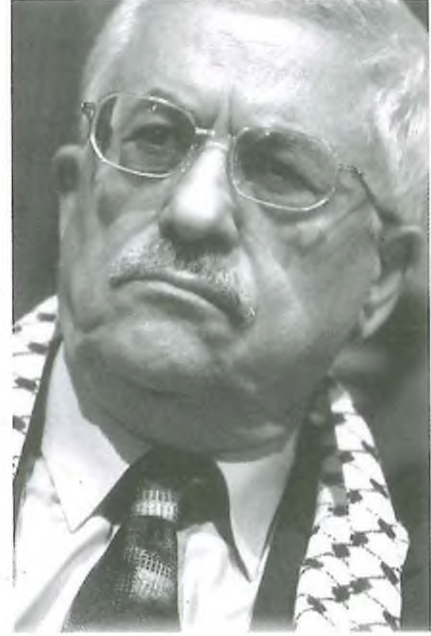
Yeni dünya düzeninin oluşturulmasına ilişkin en yoğun mücadeleler Ortadoğu İslam coğrafyasında veriliyor. Bu coğrafyanın en önemli sorunu Filistin sorundur. Filistinliler bugünlerde tarihlerinde hiç görmedikleri kadar bir kırım yaşıyorlar. Bugüne kadar ortak düşman karşısında birlik olmuş bir halkın kurumları birbirleriyle çatışır hale gelmiştir.

Bilindiği gibi, FKÖ'nün uzun mücadele sürecinin akabinde yıpranması, yolsuzluklara bulaşması ve benzeri nedenler, Filistin seçimlerinde Hamas'ı ön plana çıkardı. Hamas, uluslararası gözlemcilerin denetiminde yapılan temiz bir seçimle iktidarı hak et-

Hamas lideri İsmail Haniyeh

ti. Ancak, gerek FKÖ'nün temsil ettiği Filistin otoritesi, gerekse bölgeye müdahil ülkeler, ABD, İngiltere, AB ülkeleri ve tabi ki İsrail, bu seçimin sonuçlarını içlerine sindiremediler. FKÖ ve devlet başkanı Mahmud Abbas için; ABD, AB, İngiltere, İsrail dıştan Hamas iktidarını başarısız kılmak ve yönetemez hale getirmek için bir abluka başlattılar. ABD ve AB yardımlarını kesti. İsrail daha önce ödediği, ödemesi gereken aylık 50 milyon dolar ödeneği askıya aldı ve Hamas'ın merkezi durumundaki Gazze'yi abluka altına alarak birçok sivil katletti. Bütün bu güçler, Filistin halkını açlığa mahkum ederek, Hamas'ı seçmesinin bedelini ona ödetmek istiyorlar. ABD, AB, İngiltere demokrasiyi yaygınlaştırmak için Afganistan'dan Irak'a kadar işgaller yaptıklarını söylüyorlar. Ancak temiz bir seçimle iktidara gelmiş Hamas'ı meşru saymıyorlar. Çünkü, seçim meşru ama sonucu istediğimiz gibi değil diyerek demokratik yoldan oluşmuş bir iktidarı yıkmak için ellerinden geleni yapıyorlar. Bu çifte standart kimsenin meşhulü değildir, anlaşılabilir bir durumdur. Asıl sorun, Filistin'in özgürlüğü için yıllardır mücadele veren FKÖ'nün ve devlet başkanı Mahmud Ab-

FKÖ lideri Mahmud Abbas

bas'ın dış güçlerin hatta İsrail'in işbirlikçisi durumuna düşerek, halkın seçtiği iktidara karşı mücadeleye vermesidir. Geçtiğimiz günlerde Filistin'i ziyaret eden İngiltere başkanı Blair'le yaptığı görüşmede halkın seçtiği yönetime karşı Blair'in desteğini elde etti. Bir devlet adamı için bundan daha alçaltıcı bir durum olabilir mi? Ayrıca FKÖ güçlerinin yaptığı tahrikler sonucu çıkan çatışmalarda bir çok kişi öldü.

Bu durum Filistin mücadelelerinde bir kırılmayı ortaya koyuyor. "Bu mücadele işgalcilere karşı özgürlük mücadelesi olmaktan çıkarak Filistinliler arası iktidar mücadelesine indirgenmiş oldu."

Türkiye elinden geldiği kadar bu duruma müdahil olmalıdır. Sayın Başbakan Erdoğan'ın yapılan seçimlerin sonucuna saygılı olunmasına ilişkin beyanı istikametinde girişimlerde bulunulmalıdır. Ayrıca FKÖ bu çatışmayı önlemek için harekete geçirilmelidir. Bu çatışmanın durdurulması İslam ülkelerinin ertelenemez aciliyetleri en önemli işidir.

ÖRTÜ KARŞITLIĞININ DAYANILMAZ HAFİFLİĞİ

Sibel Eraslan

Kadınlara seçme ve seçilme haklarının verilmesinin 72.yıldönümünü kutluyoruz. AK Parti Pera'da, DYP Akgün Otelde yapacakları kadın buluşmalarına davet ediyorlar ülke kadınlarını... Balolar ve konfetiler içinde kurgulanmış, renkli ve neşeli toplantılar bunlar... Ülke kadınının yaşadığı dertlerden mümkün merteye azade, tuzu kuru kadınların kendilerini eğlendirdiği, vakit geçirme ya da hobi merakı ile takip edilen toplantılar hepsi de... Niye mi?

Dudaklarımda acı bir tebessümle çevirirken rastlıyorum sabah gazetelerindeki Merve Kavakçı resimlerine... İçim burkularak bakıyorum vatansız ve yalnız devam ettirdiği büyük yeryüzü maratonuna Merve'nin... 18 Nisan 1999 günü yasalara uygun bir şekilde katıldığı milletvekili seçimlerini kazanıp, 2 Mayıs günü "bu kadına haddini bildirin!" cümlesiyle önce Meclis'ten arkasından da vatanından kovulan sevgili arkadaşım Merve Kavakçı'ya rağmen kutlanan bir gün bugün: Ka-

dınlara Seçme ve Seçilme Hakkının Verilmesinin Yıldönümü... Kutlu Olsun!

Semra Sezer Hanım da, *Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkının Tanınması'nın 72.Yıldönümü* dolayısıyla tertip edilen bir törende, Sümerolog **Muazzez İlmiye Çığ**'ı ödüllendirdi. **Kimdir Muazzez Hanım?** Kadınların örtünmesini Sümerler zamanındaki fahişelere nispet ederek anlatan, camilere seks odası yapılması gerektiğinden dem vuran, hayvanlar ve insanlar üzerinde yasadışı ilaç deneyleri ile ilgili olarak gündeme gelmiş, büyükannem yaşında bir kadın... Haddini bilmez ve nefret dolu cümleleriyle bende hayretler uyandırıyor zira bu öfke kendisini yaşına göre epeyce genç gösteriyor. Öfkenin gözünü seveyim ama bilimsellikte sıfırın bile epey yüksek kaldığı performansına bakılacak olursa, ayrıca acınacak bir halde... Peki İslami değerlere, iffete ve örtüye bu kadar açık ve pervasız bir kin taşıyan bu kadına, niçin ödül veriliyor? Hem de kadınların seçme

seçilme günlerini tebrik ederken? Niçin bu gayret? Bu öfke kimde?

Özgür-Der Genel Başkanı **Hülya Şekerci** konuyla ilgili yayınladığı deklarasyonda; "**Bayan Sezer'in vermiş olduğu ödülün toplumsal gerçeklikte hiçbir karşılığı bulunmamaktadır**" diyor. "**Bu tür ödüllendirmeler, İslami değerlere ve Müslümanlara iftira atan, cephe açan ve halka karşı bürokratik oligarşinin değerlerini dayatanlara yönelik nefreti daha da arttırmaktadır**" diye devam ediyor kınama metninde...

Semra Hanım, örtülü fahişelerden bahseden bir kadına ödül veriyor. Örtülülere "fahişeler, kevaşeler" dediği için mahkemeye verilen gazeteci baş köşelerde ağırlanıyor, yazdığı emirlerle icraatlar yapılıyor. Bu arada fuhuş kervanı, vagonlarını sıkı sıkıya doldurmaya devam ediyor, 17 aylık bebeklerin bile sermaye kabul edildiği bir ülkede, Medeniyetler işte böyle buluşuyor... Aslında buluşamıyor...

Kadınların siyaset içindeki var oluşları, zaten kadın aleyhtarları olan fevkalade zor şartlarla çevrili. Eğitim, ekonomik imkan ve aile içindeki vazifelerin ağır yükü gibi konular, kadınların siyaset içinde aktif manada bulunmalarını oldukça zorlaştırıyor. **Ülkemizdeki her beş kadından üçü hala okuma yazma bilmezken, kadınların eğitim ve istihdam haklarına yönelik ağır engellemeler mevcut... 28 Şubat sonrası işinden veya okulundan atılan kadınların açtığı 32 bin dava buna en iyi örnek... Binlerce kadın, okulundan ve işinden oldu**

Muazzez İlmiye Çığ

sadece başörtülü oldukları gerekçesiyle.

18 Nisan 1999 günü, yasal şartlar çerçevesinde katıldığı yasal ve legal genel seçimleri kazanan milletvekili **Merve Kavakçı** mesela... Zaten kadınlar için çok zor olan tüm imkansızlıklar potasından sıyrılmayı başararak Meclis'e girmeyi hak eden kadın temsilcilerden biriydi... **2 Mayıs 1999 günü; "bu kadına haddini bildirin"** nidaları eşliğinde önce Meclis'ten ardından vatandaşlıktan çıkartıldı...

Milletvekilleri, adı üstünde, kendilerini seçenlerin vekilleri yani temsilcileridir. Siz bir milletvekilinin üzerini çizirken, aslında o kadına oy vermiş **2 milyon** insanın da üstünü çiziyorsunuz. Hatta milletvekilleri, seçildikten sonra, sadece kendisine oy vermiş

olanları temsil etmez, tüm ülkenin temsilcisidir... Siz haksız ve vicdansızca çizdiğiniz **Merve Kavakçı** ismiyle, tüm **70 milyon**, hatta kendinizi de, hepimizi de çiziyorsunuz...

Çizdiniz!

Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkının Veriliş Yıldönümünde **DSP İzmir İl Başkanlığı** da bir toplantı tertip etti. İl Kadın Kurulu Başkanı **Ümmühan Aykut**: "**Ba-kın türban simge diyoruz, şu diyoruz, bu diyoruz... Peki bizim dinimizde sakal sevap mıdır? Sevaptır. Peki son derece dinimize bağlıyız diyenler kravatı sever mi? Ama onlar meclis'te sakalsız ve kravatlılar. Üstelik Meclis'e giriyorlar. Lütfen arkadaşlar, tüm kadınlara haykırmak istiyorum. Haykırmak adına lütfen, kadınlar olarak kullanılıyor. Türbanla**

kullanıyoruz. Madem laik bir ülkede yaşıyoruz, laiklik özellikle kadınlar için çok önemli. İran gibi mi olacağız?" dedi.

Çok cahilce ve kaba-saba bir dille konuşan **Ümmühan Hanım**'ın bu ifadeleri, dikkatinizi çekerim ki kadınlara seçme ve seçilme hakkının kutlandığı bir toplantıda yine güya kadın bir siyasetçi tarafından dile getiriliyor. Ardından konuşan **Konak İlçe Kadın Kurulu** üyesi **Semiha Özbay** ise daha felaket şeyler söylüyor, Ecevit'in kadın milletvekili **Merve Kavakçı** için sarfettiği "**bu hanıma haddini bildirin**" cümlesini hatırlatıyor, kadınların bu sözü rehber edinmesi gerektiğinden dem vuruyor. "**Tüylerim diken diken oluyor hala hatırladığımda. O hanıma haddini erkekler bildirmeyecek. O hanıma ve hanımlara hadlerini,**

Merve Kavakçı 2 Mayıs 1999 günü "bu kadına haddini bildirin" nidaları eşliğinde önce Meclis'ten ardından vatandaşlıktan çıkartıldı...

oğullarımız için, kızlarımız için, geleceğimiz ve torunlarımız için biz bildireceğiz' şeklinde ant içiyor...

Açık ve saklanamaz derecede bir terbiyesizlik!

Aynı konuşmayı örtülü bir kadın, başı açık kadınlar için söyleseydi, kıyamet kopardı. Ama DSP'liiler söyleyince, hiçbir şey olmuyor! Kadınsız kadın günü...

***

Büyük Orta Doğu'nun özgürleştirilmesi bahsi her açıldığında, yaşadığı menfi şartlar, edilgenlikler ve fırsat eşitsizliği üzerinden özgürleştirilmesi hedeflenen biz Şark'ın kadınları, bir bir geçiyor aklımdan, sonra da...

Cemile Şanti mesela, Filistin Meclisi Milletvekillerinden bir kadın... İsrail'in Gazze'den çekildiğini tüm dünyaya deklare ettikten sonra gerçekleştirdiği onuncu saldırısında, hedefteki kadını **Cemile Şanti**. Cemile Şanti'nin evini bombaladılar ama onu değil, sekiz çocuk annesi olan dul yengesi Nahle'yi vurdular. Çoğu yataklarında uyurken öldürülen, çoğu çocuk tam 68 kişinin katledildiği **Beyt Hanun** kuşatmasından bir fotoğraf **Cemile Şanti**...

Kendisi milletvekili, seçilmiş ve temsil hakkı olan kadınlarından biri yeryüzünün...

Beyt Hanun, 28 bin kişilik nüfusuyla adeta askeri bir çemberde günlerce top ateşine tutuldu, gökten mermiler yağdı çoluk çocuğun üstüne. İşte size **"seçme ve seçilme hakkı olan"** bir kız

kardeşimizin kısa ve solgun bir fotoğrafı... Elektrik yok, su yok, ambulansların giriş çıkışı bile yasak. 15 yaşından büyük tüm erkekleri toplamış İsrail...

"Bir anne, kız kardeş veya eş olarak, sevdiklerinizin her gün gözlerinizin önünden kaybolmasını izlemek çok kolay değil!" diyor milletvekili Cemile Şanti. Kanlar içinde son nefesini kucağında vermiş kadın arkadaşlarını anlatırken, ben nasıl oluyor da hala aklını kaçırmadan ayakta duruyor diye düşünüyorum...

İsrail'in başlattığı **Güz Bulutları Operasyonunu** delip, Cami'de kısırılmış erkekleri kurtarmak için sokağa çıkıyorlar **Cemile Şanti** ve onu seçen kız kardeşleri. Bir sel olup taşıyorlar tankın tüfeğin üstünü örtmeye. Anneleleri Filistin'in, koşup namluların ucuna yatıyorlar...

Dünya basınının hemen her fırsatta **"özgürleştirilmeleri"** gerektiğinden bahsettiği Doğu ve İslam kadını için icad edilmiş bir söz var: **"demir bakire"**... Tesettür ve iffet bahsinden el değmemişliliğe dair bir atıf olduğu kadar, cehalete, fakirliğe ve deneysimsizliğe de işaret ediyor bu kelime... Zaten Efendilerin elinde

topu topu iki üç resim duruyor **Şark ve Kadın** dendiğinde: *Hamam'da yuvarlak hatlarıyla kıvrılmış davetkarlıktan çok bir zavallıyı andıran oryantal bir hayal... Ya da binbir gece masalları içinde raks etmekten başka bir şey bilmeyen egzotik ama meçhul afet... Veya Kuzey Afrika'daysa "Hayık"ı, Afganistan'daysa "Burka"sı, İran'da "Çador"u, Bağdat'ta "Hicab"ı, Tunus ve Türkiye'de "Başörtüsü" ile asrın problemini kafasının üstünde gezdiren korkulu düş...* Yazar **Hediye Şekür**'ün dediği gibi; **"Avrupalının nazarında Arap nedir? Bir palmye ile bir deve, Camel sigarası kadar"...**

Bizim politikacılarımızın bile Arabistan veya İran'a gittiklerinde konuşmaya ilk sıradan başladıkları şey: **"İslam kadınının özgürleştirilmesi"** meselesi.

Ne garip, modern dünya özgürleştirmeyi öldürmek, işgal etmek, istila ve talan üzerinden kurguluyor. **Konfetiler ve müzikal balolar eşliğinde gerçekleşen "Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkı"** kutlamaları ise, ne Merve Kavakçı'nın ne de Cemile Şanti'nin sesine kulak veriyor...

Ama onlar; yeryüzünün kızları olarak, sabır, direnç ve onurla yürümeye devam ediyorlar. Tecritin, dışlanmışlığın, işgallerin ve cinayetlerin içinden geçiyor yolları. Ve bizler, otuz sekiz yıldır devam eden başörtü yasaklarına ve her türlü imha, iptal ve tahkir operasyonlarına rağmen, başını örtmeye devam eden sabırlı kızları ümmetin... Başımızdakinin bir bez parçası değil, Ahzap ve Nur Surelelerinden süzülmüş birer aydınlık olduğunu elbette biliyoruz. Onurla ve sabırla örtümüzü taşımaya devam edeceğiz inşallah!

KURBAN VE İKİYÜZLÜLÜK

Haşmet Demirel

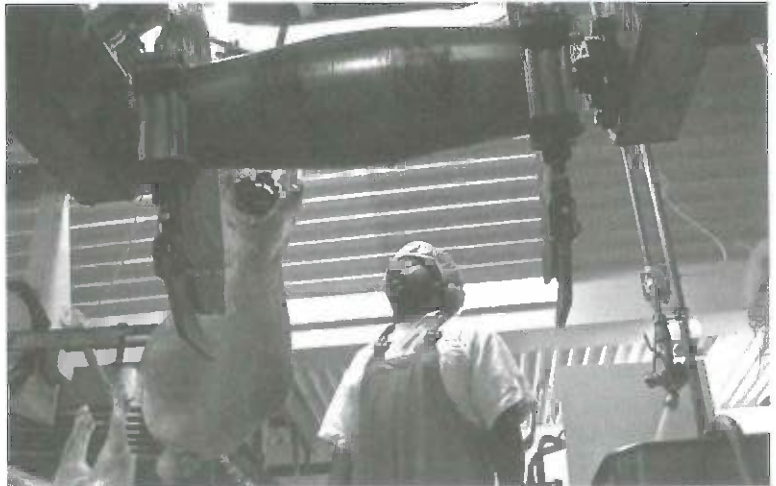
Her kurban bayramında kendi vicdanıyla cebelleşirim. Bir yandan kurbanlıkların hüznü bakişları ve bıçağa boyunlarını bir gül gibi uzatışları yüreğimi paralar, diğer yandan kavurma haline gelmiş, soslanmış kurban etini yemekten de kendimi alamam. Toplumun kurban konusundaki katı duygusuzluğuna, hayvanlara acı vermemek için azami çaba göstermek yerine hoyrat bir umursamazlık sergilemesine vicdanımdan bir çığlık yükselse de, vicdanımın diğer yanı hemen iki yüzlülüğümü yüzüme vurur. Et endüstrisi altında hayvanların çektiği zulmü de bilirim ve bu zulme ortak olmamak adına et yemeyi terk etmeye uğraştıysam da nefsim vicdanıma galip çıktı.

Bu samimi hesaplaşmayı yaşayan vicdanım, laikçilerin mutlak bir üst anlatı haline getirip dayattığı batılı yaşam biçimi adına kurbanı dindar kesimi aşağılama fırsatına dönüştürmesine ise tek kelime ile isyan eder. Halkın kurban kesimindeki hoyratlığı, çoklukla batıcı beyaz Türklerin medyası aracılığıyla iki yüzlü değerlendirmelere konu olur. Kurban dolayısıyla *Avrupalı Türkiye'ye* yaraşmayacak manzaralara değinilir ya da Atatürkçü ateler "laiklik" adına buna yol açan doğulu yanımıza, dini geleneğe giydirme imkânı bulur. O yüzden bayram zamanı her zamankinden daha fazla medyatik sahtekarlıklardan midem bulanır. En çok da Atatürkçü atelere karşı içimden derin bir nefret yükselir. Çünkü bir yandan çoklukla salt gösteriş olsun diye boğazlattıkları hayvancığın etini rakılarına meze yaparlarken, diğer yandan halkın biçimsel olarak eleştirilse de derin saygı ve ibadet arzusuyla kestikleri kurbanı aşağılayan bir tutumla bakmaları, insanı en ufağından cılgına döndürecek cinstendir.

İki Yüzlülük Endüstrisi

Bu iki yüzlü beyaz Türklerden hiç kimse et yeme zevkimiz adına işlenen endüstrileşmiş, genelleşmiş cinayete pek bir şey demez. Kurbanı bakılırken, kombinalar, Mc Donalds zulmü gözlerden ısrarla gizlenir. Hatta, kuş gripi esnasında köylülerin kendi evlerinde beslediği tavuklara uygulanan soykırım sonrası, durumdan vazife çıkaran şöhretli araştırmacı gazetecilerin yaptığı gibi fırsatçı beyaz et endüstrisinin cüzdanları özenle yağlanır, cilalanır. Sağlık taslayan

medya en sağlıksız içecek olan cola'ya tek laf etmez, kapitalistleşmiş şeylere toplum itina ile özenilir. Anlı şanlı gazeteler kurban eti ile yapılacak kebaplar ya da değişik et yemekleri için hemen promosyonlara girer, TV'lerin yemek programlarında bir yandan kurban eti ile mide fesadına uğranmaması için diyetisyenler uyarı üstüne uyarı yapar, diğer yandan en iştah kabartıcı tarifler verir. Kısaca *medya* denen **ikiyüzlülük endüstrisi** konuyu hem sulandırıp hem de ayak paspaslığını yaptığı derin bürokrasiye, TÜSİAD

Kurbana bakılırken, kombinalar, Mc Donalds zulmü gözlerden ısrarla gizlenir.

gibi sermaye baronlarına yalalaklık yapıp toplumun geri kalmışlığına sözde ışık tutar ve kurban, bunun için iyi bir bahanedir.

Oysa ki, et tutkusu, et tüketimi ve bunun endüstrileşmiş hallerine dikkatler yoğunlaşmadıkça, dahası asıl temellere, örneğin insanın üstünlüğü ve evcilleştirme dediğimiz olguya, odaklanmadıkça bu konuda bir şeyler demek zorlaşır.

Endüstriyalizmi sorgulamadan bir tüketim ürünü olarak etle ilişkimizi gözden geçirmeden, Mc Donalds'ı -bir simge olduğu için sıkça atıfta bulunuyorum- eleştirmeden, bunların zulmüne değinmeden, dahası doğa ile insan arasındaki hiyerarşik mantığı reddetmeden hayvanseverliğiniz de "fifi" severlikten öteye geçmez, ki bu da bir başka iki yüzlülüktür. Çünkü evimizde beslediğimiz hayvanlar için her yıl bir çok balina, köpekbalığı yahut tavşan ya da sığır caniyane biçimde katlediliyor. Çünkü "hayvanseverliğimiz" de bir endüstri bugün.

Kurban ibadetine, sosyolojik, antropolojik ve din bilimleri ekseninde daha geniş değinmek mümkün. Ancak kurbanın metafizik manası üzerine şimdilik şunu söylemeliyim: Kurbanın esas hayvan boğazlamak değildir, bu olsa olsa bir zahiri olgudur. Bu ibadetin temelinde, kişinin kendi nefsinin boğazlaması, onu kurban ederek Allah'a yakınlaşması yatar. Nitekim ilgili ayette kurbanın asıl mana derinliğini buluruz: **"O'na ulaşacak olan sizin takvanızdır."**

O yüzden, bu bayram, bir garip koyunu bıçak altına yatırırken onu değil Hz. İbrahim ile Hz. İsmail'i düşünün ve en sevdiğiniz şey ne ise onu bağışlayın Allah'a, onun rızası için en değer verdiğiniz şeyden vazgeçin. İşte o zaman ibadetiniz ibadet haline gelir.

F TİPLİ VE İÇİMİZDEKİ DUVARLAR

Dilaver Demirağ

Sizleri bilmem ama ben dünyaya, insanlara bakınca sadece çelişkileri görüyorum. Bu çelişkiye **ne umduk ne bulduk** çelişkisi de diyebiliriz. Yaşadığımız çağ yani geç modernleşme, post-modernite, endüstri sonrası toplum, hasılı kelam ne ad verirsek verelim, sonuçta modernleşmenin içinde olduğumuz bu çağ ne çok büyük vaatler ile başladı. Ama tam da o vaatlerinin altında ezildi ve yol çıkış noktasından çok çok uzaklara savruldu.

Aynı durum Türk modernleşmesi için de geçerli. O da taze bir başlangıç olarak çıktı ortaya ama tam da karşısına dönüşerek muhafazakarlaştı hatta gericileşti.

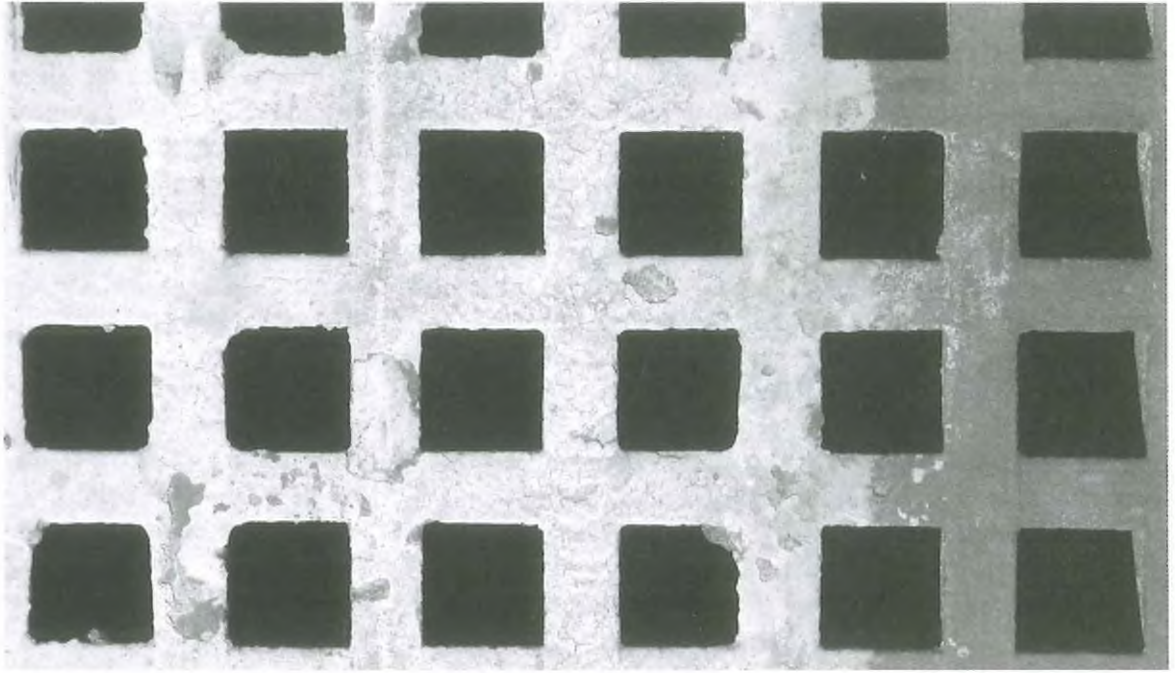
Bir yazar, dünyanın gözlerinin körleştiğini yazmış. Aslında halkımızın da gözleri kör. Çünkü Hülya Avşar'ın kimle olduğu, ya da Seda Sayan'ın ne zaman doğum yapacağı gibi ulvi konulardan insanların günbegün ölümüne yaklaşması gibi sıradan konulara ilgi duyamıyor.

Aylardır hatta yıllardır hapis-hanelerde ölmeye yatmış insan-

lar var, en son bir avukat sadece ağızdan 'evet tecrit kalkacak, hapishanelerdeki keyfi uygulamalar son bulacak' lafı çıkmadığı için bir mum gibi eriyor. Kendi gövdesi üzerinden devlet denen tahakküm aygıtına, halk denen umursamazlar kütlesine *insan* olmak adına bir şeyler söyleme çabasında.

Birer ikişer bugüne dek tam 150 insan tıpkı Avukat Behiç Aşçı gibi **eriyerek** aramızdan ayrıldılar. Onların fikirlerine iştirak etmeyebilirsiniz, dahası bu insanların siyasal görüşlerini çok zararlı da bulabilirsiniz ama eğer içinde vicdan denen bir yargıç varsa onların ölümlerine karşı devletin yaklaşım biçimini onaylamamanız gerekir.

Çocuklarını çatışmalarda kaybeden annelere TV'lerden baktığımız zaman üzülüyoruz, içimizden 'ateş bu, düştüğü yeri yakar, evlat acısı benzemez başka hiçbir acıya' diyoruz ve onlarla aramızda bir empati kuruyoruz. Peki ya her geçen gün mum gibi eriyerek hayatlarını kaybeden o yüz elli insanın anneleri, onların evla-

dı evlat değil mi? Onlar da anne değil mi? Onlar evlat acısı duymazlar mı? Başka anneler ile kurduğumuz empatinin onda birini bile onlara karşı duymaz mıyız. Duymadığımız çok açık ki bu insanların ölümü için en küçük bir kaygı bile duyma ihtiyacı hissetmiyoruz. Vicdan denilen şeyden öylesine yoksunlaştırdık ki Ekşi Sözlük denen meşhur yerde yazan bir mahluk şunları diyebiliyor. (sözüm tüm ekşi sözlük yazarlarına değil, çünkü bu konuda insani duyarlılığını ortaya koyan yazarlarda var, ama böyle tiplerin daha çok sesi çıkıyor ne yazık).

"F tipi ceza evleri, yasadışı örgüt elemanlarının bir arada olmasını engelleyen, birlikte hareket etmelerini, yeni planlar yapmalarını engelleyen bir sistem. Bu insanların artık nasıl beyni yıkanmışsa bir arada olamayacakları için kendilerini ölüm oruçlarına veriyorlar. Benim gözümde bir nebze değerleri yoktur. Çünkü masum insanları katletmişlerdir onlar. Onun için "karşılığında ne verirlerse versinler, hiç kim-

senin tek başına 10 metre karelik bir yerde yaşamayı kabul edeceğini zannetmiyorum" demeden önce her suçun bir cezası vardır demeyi bilmek gerekir diye düşünüyorum ben. Ayrıca f tipinin olmaması gerektiğini savunan insanların orda cezalarını çeken teröristlerden bir farkının olmadığı zannediyorum"¹

Evet ne yazık ki devlet ve onun borazancı başı olan Türk Medyası, bu mide bulandırıcı sözlerin sahipleri gibi düşünmemizi istiyorlar. Faşizm sadece bir siyasal duruş değil aynı zamanda bir ruh halidir ve bu ruh halinde olan insanlar da insan olma vasıflarını yitirerek insan altı diyeceğimiz bir mahluka dönüşürler.

F Tipi ya da Deliliğin Sınırlarında Dolaşmak

Oysa F tipi, insanın dayanma sınırını ölçen, onu çıldırmanın eşiğine getiren ve cezaevleri yöneticileri nezdinde de 'geberseler de kurtulsak' mantığı ile bakılan bir yer. Devlet denen aygıtın ye-

gane vasfının tıpkı töre canileri gibi intikam peşinde koşmak, infazda bulunmak ya da devletliği-ne halel getirmemek olduğunu düşünenlerin asilere, siyasi tutuklulara eza ve zulüm yapmayı mubah gören bir zihniyetin ürünü. Bu zihniyetin keyfilikte ne denli sınır tanımaz olduğu aşağıdaki haberde veriliyor.

21 Ekim 2005 tarihinde *Milliyet*'te yayınlanan bir haberden:

"Hükümlülerce dayanışma ağı derneğine gönderilen mektuplardan derlenerek hazırlanan bir raporda, son dönemlerde cezaevlerinde özellikle 'amacı dışında kullanım' ve 'güvenlik' gerekçeleriyle birçok ilginç konuda yasak getirildiği belirtildi. raporda yer alan ve cezaevi yönetimlerinin uygulamaları çerçevesinde ortaya çıkan bazı yasaklar şöyle:

Bolu f tipi cezaevi'ndeki kadın hükümlüye yakınlarıncı gönderilen 'asker yeşili' iç çamaşırına güvenlik gerekçe gösterilerek izin verilmedi. hükümlünün yakınlarına, 'siyah don getirin' de-

nildi. Tutuklu ve hükümlülerin kırmızı donları bayrak olarak kullandığını düşünen cezaevi yönetimince, yeşilin asker, lacivertin gardiyan kıyafetinin rengi, bordunun ise kırmızıya yakın olduğu belirtilerek, sadece siyah, beyaz ve gri iç çamaşırına izin verildi.

Yine Bolu f tipi cezaevi'nde turşu yapmak isteyen erkek hükümlülerin lahana ve domateslerine, 'amacı dışında kullanım' ve 'kantinde turşu olması' gerekçeleriyle el konuldu.

Mahkûmların spor yaparken boyunlarının altına koyduğu gazeteler de gardiyanlarca "amacı dışında kullanılamaz" denilerek alındı.

'erkek kolye takmaz'

Tekirdağ f tipi cezaevi'nde, erkek hükümlülere yakınlarının gönderilen kolye ve fotoğraf albümlerine el konuldu. Dilekçe yazarak kolye ve albümlerini isteyen mahkûmlara, "kolye kadınlar için" yanıtı verildi.

Aynı cezaevindeki Şükran Duman adlı hükümlü, gözlerindeki rahatsızlıktan dolayı üst katta kitap okumak amacıyla doktor raporu alarak bir masa temin etti. Ancak bir süre sonra cezaevi idaresi, "talep çok" diyerek Duman'ın masasını geri aldı.

Bolu f tipi cezaevi'ndeki hükümlülerin tv sehpa veya çöp kutusu olarak kullandığı pet şişelere de cezaevi yönetimince 'amacı dışında kullanılamaz' gerekçesiyle el konuldu. hükümlülere sadece 3 adet 8 litrelik pet şişe bulundurma hakkı verildi."²

Uygulanan keyfiliklerin yanında F tipi cezaevlerinde asıl sorun **tecrit** uygulamasıdır.

Bir ya da üç kişilik hücrelerin bulunduğu F tipi cezaevinde bulunan 2000 civarında tutuklu ve hükümlü tek veya küçük grup ha-

linde tecrit altında tutuluyor. Tecrit uygulaması cezaevleri yöneticilerinin keyfi kararları ile birilerinin dar ve kapalı hücrelerde tutulması uygulaması. Bu insanlık dışı uygulamanın insanlarda yarattığı temel sorunlar ise İspanya'daki bir mahkumun anlattıklarından daha iyi anlaşılacak biçimdedir.

"İnsan uzun süre kapalı bir odada kaldığında, hiçbir ses duymadığı ve hiçbir insan görmediği zaman, pencereden dahi bakmadığı zaman yani ses, görme gibi uyarıcıları almadığı zaman, hastalanıyor.

Bu bir işkence, hiç delil bırakmayan bir işkence.Yani vücutta herhangi bir yara izi yok, ama insan fark ediyor. Çünkü bilincini kaybediyor, hafıza kaybediliyor, gerçekte hayal arasındaki çizgi kalkıyor. İnsan konuşmayı da unutuyor, konuştuğunu ve düşündüğünü ayırt edemiyor. Yıllar sonra dışarı çıktığımda, insanlara soru soruyordum ama cevap alamıyordum, önceleri çok kızırıyordum. Sonra farkettim ki konuşmuyordum, sadece soruyu düşünüyordum... İnsan, **tecriti** kelimelerle anlatamıyor.

Serbest kaldıktan sonra, tecriti insanlara anlatabilmek için birçok etkinliğe katıldım. Her seferinde farkettim ki, insan bunu anlatamıyor. Bunu ancak yaşayan anlayabilir. Tecritin insanın kişiliğine verdiği zararları hissediyorsunuz ama anlatamıyorsunuz. Bunu anlatabilecek kelimeler yok. Sorun da burada zaten."³

Kasım 2001'den beri Türkiye'deki temel insan hakları örgütleri ve barolar F tiplerindeki "de facto" tecrit uygulaması ve açlık grevlerinin sona ermesi için yeni bir girişim önerdiler. Öneri üç kişilik üç hücre kapısının açıl-

rak 9 kişinin gün boyunca biraraya gelmesini sağlamak. Alternatif öneriler arasında üç kişilik hücrelerin önündeki, yanyana bulunan üç avlu duvarının yıkılması ya da aralara kapı koyulması yoluyla 9 tutuklunun birbirlerini görmesinin sağlanması da bulunuyor. Çok az mimari değişiklikle yapılabilecek bu önerilerin Ekim 2000'den beri süren ve 150 kişinin öldüğü ve yüzlercesinin ciddi ve uzun süreli sağlık sorunlarına maruz kaldığı açlık grevlerini sona erdirebileceğini umuyorlardı. Ama devlet her tür uzlaşmayı kendi otoritesinde bir zaafa düşmek gibi algıladığından en küçük bir adım atılmadı. Şu anda bu soruna dikkat çekmek için Avukat Behiç Aşçı kendi gövdesi, kendi hayatı üzerinden bu soruna dikkat çekmeyi ve Adalet Bakanı'nın olumlu bir yanıt vermesini bekliyor ama mantık olarak "devlet pazarlık etmez" zihniyetine sahip olan bakanlık ve hükümet konuya karşı duyarsız kalmaya devam ediyor.

Bakanlık ve devletin diğer organları en küçük bir insaf ya da vicdan gibi insani duyarlılıkla işi olmayan soyutluk içinde olduğundan onlardan bir şey beklemenin önce bir iyimserlik olduğunu düşünerek diyorum ki:

Ey insanlar, kımıl zararlısı değil de insan olduğunuzu hatırlamak için bir tepki verin; belki o zaman kendini devlet denilen soyutluğun kölesi kılmış olan politikacılar bir şeyler yapma ihtiyacı hissederler.

Notlar:

- 1-2) Ekşi sözlük, F Tipi cezaevleri Maddesi, sozluk.sourtmes.org/show.asp?t=f+tipi
- 3) Ekşi sözlük, Tecrit Maddesi sozluk.sourtmes.org/show.asp?t=tecrit

Çeçenistan Türkiye günde-
minden iyice düştü. Türki-
ye'de yayınlanan gazete-
lere bakarsak ortalık güllük gülis-
tanlık.

Rusya'nın tarih boyunca Kaf-
kasya'da yaptığı soykırım, 21.
asırda yeniden tekrarlanıyor. Mil-
yonlarca Kuzey Kafkasyalıyı
katleden Çarlık Rusya'sının mira-
sını önce Sovyetler, ardından da
Rusya Federasyonu devraldı.

19.yüzyılda yaşanan, milyon-
larca Kuzey Kafkasyalıyı vata-
nından koparan sürgün olayının
baş sorumlusu Rusya, aynı küs-
tahlığı günümüzde de sürdürü-
yor. 1994 yılında başlayan Birinci
Rus-Çeçen Savaşı dahil olmak
üzere bu savaşlarda 260 bin Çe-
çen hayatını kaybetmiştir. Ölen-
lerden 46 bini 12 yaş altı çocuk-
lardan oluşmaktadır. Yine haya-
tını kaybedenlerden 120 bini ka-
dındır. Savaşta ölenlerden yakla-
şık 100 bini 15 yaş ve üzeri Çeçen
erkeklerden oluşmaktadır. Bu sa-
yılar, okuyanlara abartılı gelebi-
bilir. Bu istatistikler, Rus insan
hakları örgütleri tarafından tutu-
lan kayıtlara dayanmaktadır.

Bütün dünyaya teröre karşı
mücadele ettiğini ilan eden, 11
Eylül ve El-Kaide söylemlerinin
arkasına sığınarak, Çeçenist-
an'da devam eden özgürlük mü-
cadelesini boğmaya çalışan Rus-
ya Federasyonu, dünyanın gözü
önünde katliamlarına devam edi-
yor.

Toplam nüfusu ancak bir mil-
yonu bulan Çeçen halkının dörtte
birini katletmesine rağmen hala
terörle mücadele ettiğini söyle-
yebilen Rusya, adeta bütün dün-
yayla alay etmektedir. Son dere-
ce karışık olan dünyadaki mevcut
yapının ardına sığınarak vahşice
cinayetler işlemeye devam et-
mektedir.

Çeçen halkının iradesine ipo-

ÇEÇENİSTAN ÜVEY EVLAT

Mehdi Nüzhet Çetinbaş

tek koyan Rusya, **Ramazan Kadi-
rov** isimli bir haydudu Çeçenist-
an'nın başına geçirerek, halka
zulmedilmesine aracı olmaktadır.
Babası bir bombalı suikastla öl-
dürülen Ramazan Kadirov, bütün
Çeçen halkından intikam almak-
tadır. Etrafına topladığı eli silahlı
15 bin civarındaki haydudu devlet
kadrosuna alarak, maaşlı soy-
guncular ordusu oluşturmuştur.
Çeçenistan'da bugün Putin des-
tekli haydut ve soyguncular iş
başındadır.

Birinci Rus-Çeçen savaşında
büyük bir yenilgiye uğrayan Rus-
ya, masa başında ve FSB labora-
tuarlarında hazırladığı senaryo-
larla bütün dünyayı aldatarak
Çeçenistan'a haksız saldırıda bu-
lunarak, ikinci Rus-Çeçen savaşı-
nı başlatmıştır.

İkinci Rus-Çeçen savaşının
başlama sebeplerinden sayılan
Moskova'daki patlamaların,
FSB'nin işi olduğunu, geçtiğimiz
günlerde Londra'da polonyum ile
zehirlenerek öldürülen eski ajan
Alexandre Litvinenko yıllar önce
açıklamıştır. Daha öncekilerde
olduğu gibi dünya bu söyleme de
seyirci kalmıştır.

Rusya'ya işlediği cinayetlerin

hesabını soran olmadığı için, da-
ha da küstahlaşarak işi uluslar
arası arenada cinayetler işleme-
ye vardiıyor. Rus kamuoyunda
Çeçen savaşına duyarlı, orada
yaşanan dramı yakından gören
ve bunu kamuoyu ile paylaşmak
isteyen herkes susturulmuştur.
Bütün baskılara ve ölüm tehditle-
rine rağmen yılmadan Çeçenlerin
dramını yazan gazeteci **Anna Po-
litkovskaya** Moskova'nın göbe-
ğinde hunharca katlediliyor.
Muhtemel katili kameraların tes-
pit etmesine karşın hala yakala-
nan kimse yok.

Ruslar, Katar'da Çeçenistan
eski devlet başkanlarından Ze-
limhan Yandarbiyev'i aracına
bomba koyarak şehit ettiler. Ka-
tiller yakalandı. Diplomatik pasa-
port taşıyan ve tutuklanan katil-
ler, Rusya tarafından Katar hü-
kümetinden alındı. Rusya'ya iade
edilen katiller Moskova'da ser-
best bırakıldı.

Ruslar son cinayetlerini
Londra'da işlediler. Geçmişte
yaptığı işlerden pişmanlık duyan,
Çeçenistan'da işlenen cinayetle-
ri, Çeçenistan için kurulan komp-
loları dünyaya açıklayan eski
FSB binbaşı **Alexandre Litvi-**

nenko'yu zehirleyerek öldürdüler. Rusya'nın son cinayeti batı ülkelerinde doğal olarak tepkiyle karşılandı. Aslında batı dünyasının tepkisi Litvinenko'nun polonyum ile zehirlenerek öldürülmesinden ziyade, polonyumun uçaklar ile taşınarak kendi vatandaşlarının hayatlarının riske atılmasıydı. Günlerce bu konuyu tartıştılar.

Uluslar arası insan hakları örgütlerinin dayatması sonucu, Litvinenko cinayeti ile ilgili Batı kamuoyu kısmen harekete geçti. İngiliz polisi soruşturma yapmak için izin talebi ile resmen Rusya'ya başvuru yaptı.

Rusya Federasyonu İngilizlerle izin verme karşılığında Londra'da ikamet eden Çeçenistan dışişleri bakanı **Ahmet Zakayev'i** sorgulama izni istedi. Oysa aynı Ahmet Zakayev İkinci Rus-Çeçen savaşı başladıktan sonra, o zamanlar Liberal Demokrat Parti başkanlığını yapan Besim Ti-

buk'un arabuluculuğuyla Moskova'ya gitmiş, orada Şeremetova hava alanında Rus yetkilileriyle görüşmeler yapmıştı. Ahmet Zakayev, ne oldu da daha sonra kırmızı bültenle aranan teröristler listesine girdi. İkinci Rus-Çeçen savaşının başlangıcından itibaren Çeçenistan dışında yaşayan Zakayev acaba hangi terörist faaliyetinde bulunmuştur.

Ruslar için bu soruların hiçbirinin anlamı yoktur. Onlar için Çeçenistan konusunda cevaplanması gereken bir soru da yoktur. Onlar teröre karşı mücadele veriyorlar. 10 yılda 260 bin terörist öldürmüşlerdir(!). Teröre karşı mücadele ederken, kendi toprakları olduğunu iddia ettikleri Çeçenistan'da oturulacak ev bırakmamışlardır. Bütün bu gerçeklere rağmen kimse Rusya'ya bunun hesabını sorma cesareti gösterememiştir.

Türkiye başta olmak üzere, Çeçenistan dramına seyirci kalan

İslam dünyası kötü bir sınav vermiştir. İçinde yaşadığımız çağ, sözde sivil toplum örgütlerinin yükselen değeri olduğu, insan haklarının gözetildiği bir çağdır. Ancak dünya bu konuda çok kötü bir çifte standart uygulamaktadır.

Çeçenistan günümüzde hür dünyanın üvey evladıdır. Biz ne kadar görmezden gelsek de Çeçenistan'da kan akmaya devam edecek. Orada akan kan bir gün gelir bize de bulaşır.

Bugün artık Çeçenistan'a silah, mühimmat desteği verelim diyen de kalmadı. "En iyi Çeçen ölü Çeçendir" atasözünü yüzlerce yıldır kullanan Rus halkının genlerine işleyen Çeçen düşmanlığını ortadan kaldırmak gerekir.

Bunun tek yolu Rus ve Çeçen halklarının iç içe değil, yan yana yaşamasıdır. Er geç olacak olan ya da olması gereken budur. Yazık akan kana. Yazık bunca cana. Yazık çok yazık.

EBU HAFS DA ŞEHİDLER KERVANINA KATILDI

Çeçenistan cihadının büyük kahramanlarından komutan Ebu Hafs, Kasım ayı sonunda, Dağıstan'ın Khasavyurt kasabasında işgalci Ruslarla girilen ve gün boyu süren çatışmada şehid oldu.

Çeçenistan'daki yabancı mücahidlerin komutanlığını yapan Ebu Hafs güler yüzlülüğü, sıcakkanlılığı ve askeri operasyonlardaki kabiliyeti ile Çeçen halkı tarafından sevilen bir şahsiyetti. Mücahidler arasında takvasıyla öne çıkan Ebu Hafs'ın şehadeti ile daha bir bilenen özgürlük savaşının zafere kadar yılmadan süreceğini belirten Çeçenistan İçkeria Cumhuriyeti Şurası cihad kararlılığını bir kez daha tekrarladı.

1973 yılında Ürdün'de doğan Ebu Hafs, üniversite eğitiminin ardından 1995 yılında Ruslara karşı savaşmak için Çeçenistan'a geçmişti. Uluslararası gönüllü mücahidlerin lideri olan Komutan Hattab'ın grubuna katılan Ebu Hafs, üstün zekası ve birikimi nedeniyle bu grubun eğitmeni olarak görevlendirildi. Komutan Hattab'ın şehadetinden sonra onun yerine geçen komutan Ebu Velid'in yardımcısı olan Ebu Hafs, Ebu Velid'in de şehadeti üzerine, Çeçenistan'daki yabancı direnişçilerin komutanı oldu. Gurubuyla birlikte

cephede gösterdiği başarılar nedeniyle Çeçen halkı arasında büyük bir üne kavuşan Ebu Hafs, Kafkas Mücahidleri Şura Konseyi'nde, komutan Şamil Basayev'in birinci yardımcılığına getirilmişti. Basayev'in şehadetinden sonra Çeçen direnişçilerin yeni lideri Dokko Umarov'un yardımcılığı görevine getirilen Ebu Hafs, Çeçenistan'daki yabancı mücahidlerin kumandanlığı görevini de yürütüyordu.

"...Kim Allah yolunda çarpışır sonra öldürülür veya üstün gelirse ona büyük bir ecir vereceğiz." (Nisâ, 4/74)

Büyük Ortadoğu Projesi, kısaca şekli BOP, Arapçada bala karıştırılmış öldürücü zehir anlamına geliyor. Ortadoğu neresi? Nasıl bir Ortadoğu? Büyük Ortadoğu Projesi nedir? Amerika ve İsrail bu işin içine nasıl girdi? Kısaca bunlar üzerinde duracağız. Ondan sonra da demokrasi anlayışını inceleyeceğiz.

BOP aslında Ortadoğuluların yaptığı bir projedir. Özellikle BM Kalkınma Dairesi, AB Kalkınma Komisyonları tarafından konmuş bir projedir. Bu kurumlar da çalışan yetkililer, projenin kendilerinden çalınmış olduğunu ifade ettiler. "Ortadoğu halklarını, Ortadoğu bölgesinin insanların yaşadıklarını, eksikliklerini, çözüm önerilerini biz büyük çabalarla ortaya koyduk, çok yorucu, uzun çalışmalar sonucu ortaya koyduk fakat maalesef adını koyacağımız zaman ABD bizzat bu raporlarımızı alıp Ortadoğu insanların kirli çamaşırları olarak kullanmaya başladı."

ABD'nin projeye sahip çıkmasıyla projenin rengi değişmeye başladı. Yapılan Tunus - Arap Zirvesinde Amerika'nın müttefiki olan Mısır, Ürdün ve Suudi Arabistan gibi ülkeler bu projeyi kabul etmeyeceklerini söylemişlerdi. Projenin bölgeyi tanımadığını ve hastalıklarını doğru şekilde tespit edemediğini söylüyorlardı. Unuttukları bir nokta vardı, önerilen reçeteyi de kendileri yazmışlardı. Kabul edilmemesinin sebebi şu: BOP'da raporların önce sürdüğü en önemli çözümlerden biri önce işgallerin kalkması sonra demokrasinin yerleştirilmesi. Amerika'nın projesinde ise, önce siyasî değişiklik gerekiyor demokrasinin yerleşmesi için. Bu ayrıntı son derece önemli. Aslında bu farktan dolayı BOP proje

BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİNDE DEMOKRASİ ANLAYIŞI

Daniel Abdulfettah

Türkçesi: Himet Yıldırım

yazarları ile uygulayıcıları arasında anlaşmazlıklar ortaya çıktı. BOP çözüm stratejisinde değişiklik İsrail için yapılmıştır. Çünkü İsrail'in kendisi işgalcidir. Önce işgalin kalkması sonra demokratik reformların yapılması İsrail'i tehdit edecekti. Bu noktada, halklar anladılar ki ABD bu proje ile halk olarak bizi değil İsrail'i savunuyor. ABD bu konularda çok şeffaftır. ABD'nin her zaman söylediği; BOP'un birinci hedefi kendi çıkarlarıdır, ikinci hedefi ise İsrail'in güvenliğidir. Bunu son yılların bütün ABD Başkanları ilk konuşmalarında ifade ederler.

BOP bölgesindeki demokrasi anlayışı nasıldır? En belirgin şekli seçim... Halk bir siyasî şemsiye altında buluşacak. Seçim pusulalarını ellerine alacak ve sandıklara attıklarında bu bir demokrasi olacak. Örneğin Irak'ta, fırın sayısı kadar demokratik parti var. Hepsinin de isimlerinin başında "demokratik" kelimesi var. Bir parti, gazete, radyo, TV furusu var. Aslında Batı ya da Amerikan düşüncesiyle bakarsak, bize son derece demokratik ortam görünebilir. İnsanlar parti mensubu

olabilir, herkes parti kurabilir. Amerika'nın Irak'taki demokrasisine baktığımızda: Demokrasi demek parti demek, seçim demek, seçim pusulası demek. Ve şimdiye kadar bir tek seçim yapıldı.

Bölgenin başka bir örneğine bakacak olursak çok önemli bir örnek var önümüzde: Filistin, Gazze'de insanlar gerçekten 30 yıllık özürü bir demokrasi anlayışıyla karşı karşıya kaldılar. Parti kurdular: Hamas. Demokratik anlamda seçim yapıldı. Seçim sonucunda Hamas kazandı. Hamas Amerika tarafından kabul görmedi. Amerika'nın Ortadoğu halklarından istediği, demokratik yollardan seçim sandığına gitmek. Halk temsilcilerini seçtirmek. Filistinliler bu halk temsilcilerini seçtiler. Ve başa getirdikleri insanlar yeşil renkli oldukları için kabul görmediler.

Amerika'nın "Demokrasi yayma politikası"nda yaptığı yanlışlık şuydu: İşgallerin kalkması, sonra reformların tesis edilmesi, demokrasinin getirilmesi. O tersen başladı bu işe. Kendisi de işgalci olarak bunları yaymaya çalıştı. Bu yanlış yaptı. İkinci yaptığı yanlış Güney Amerika'da kendi

müttefiklerinden on beşini kaybetti. Yani başındaki bölgeyi ihmal etti. Ortadoğu'da da kaydettiği-demokratik anlamda-başarılar(!), Afganistan, Irak, Filistin, Lübnan gibi diğer başarıları da Suudi Arabistan, Bahreyn, Mısır, Ürdün, Tunus yakında Umman'da yapılacak olan seçimleri belki ekleyebiliriz... Nasıl başarılı(!) olduklarını anlattık. Afganistan, Irak, Lübnan, Filistin'den demokrasi başarıları...

Sorular ve Cevaplar

Soru: Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın İran'a yapmış olduğu geziye bakarak, acaba Türkiye Ortadoğu'da yeni bir inisiyatif mi alıyor, yeni bir misyon mu yükleniyor şeklinde düşünüyorsunuz. Siz bu konuda ne diyorsunuz?

- Türkiye'nin kendisi Ortadoğu'nun göbeğinde olan bir ülke. Rol anlamında aslında merkezi bir rol alması gerekirken Türkiye son dönemlerde bütün Ortadoğu meselelerine çok uzak kaldı. Bunu sade bir şekilde anlatacak olursak şöyle diyebiliriz: Türkiye iç meselelerine ve AB meselesine endekslendi, Ortadoğu'dan uzak kaldı. Bu sade bir anlatım oldu. Asıl mesele şu: Türkiye Ortadoğu meseleleri dışında bırakılıyor. Amerika, İsrail ve AB ülkeleri tarafından Türkiye dışarıda bırakılıyor. Türkiye bunu fark etti; benim Ortadoğu meselelerine dönmem gerekiyor.

Türkiye kendisi eğer bir rol alacaksa, bu rol İran, Suudi Arabistan rolleriyle çatışabilir. Onların yerlerinden, konumlarından bir şeyler kaparak oraya girmiş olacak! Fakat Türkiye'nin elinde imkânlar az. Şu anda Türkiye ne

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan

yapmaya çalışıyor. Bölge ülkeleri ile iyi ilişkiler içinde bulunursam o zaman arabuluculuk rolü de yapabilirim. *Backer Hamilton* Irak çalışma grubundan çıkan öneri de diyor ki, Amerika direkt Suriye ve İran'la masaya oturmalı. Türkiye'yi devre dışı bırakmalı. Yetkililerin İran'a gitmesi bu çerçevede değerlendirilmeli. Suriye ile üst düzey ilişkileri de bu çerçevede düşünülmeli.

Soru: Peki, Türkiye Ortadoğu'da nasıl bir politika izlenmelidir?

- Türkiye uzak kaldı. Kendisini başka meselelere verdi. Kendi kendine biçtiği rol daha çok arabulucu, birleştirici bir rol. Fakat bu rolün ABD politikalarında şu anda yeri yok. Onun politikalarında böyle bir role ihtiyaç yok. Her şeyi birebir yapıyor. Ya tehdit, ya baskı ya da ödüllendirme... Bu yüzden Türkiye'nin oynaması gereken rol şudur: Herkese yakınlığı sağlamak. Neden? Çünkü Tür-

kiye İran gibi bir ülkedir. Hacim, güç, askeri ve stratejik bakımdan, tarihî süreç açısından baktığımızda önemli bir devlettir. İran ve Türkiye her ikisi de Arap olmayan ülkelerdir. İran ülkelere yakınlık sağlıyor. Ve bu ülkelerin iç meselelerine fazla müdahil olmadan içerdekilerden kendine bağlı kesimi destekliyor. Kimse ile çatışmıyor, kavga yapmıyor. Türkiye bu durumda ne Suriye'nin, ne İran'ın taraftarı olmalı ne de İsrail'in. Ne Amerika'nın politikalarının bölgede uygulayıcısı olmalı ne de çıkıp da cihat ilan etmeli. Türkiye ılımlı bir politika izlemeli. Türkiye Ortadoğu'ya ihmalkâr davranıyor. Ben basın mensubu olarak şunu biliyorum. Türkiye basının anlamında Ortadoğu'ya

önem vermiyor. Ortadoğu'da cereyan eden hadiselerle karşı olan duruşlarını hiç bir şekilde çıkıp anlatmıyor. Anlatıyorsa da kendi halkına, kamuoyuna anlatıyor, Ortadoğu'daki kamuoyu hiç bilmiyor, yeterince yansıtılmıyor. Amerika, Ortadoğu'da yayın yapan El Hurra televizyonunu açtı. Arapça yayın yapıyor. Ortadoğu insanların Amerika'ya karşı olan nefretini azaltıyor.

İran Dış İşleri Bakanlığı El Alem televizyonunu kurdu. 24 saat Arapça yayın yapıyor. Güney Kore Arapça yayın yapan TV kurdu. İngilizler BBC Arapça TV kurdu. Türkiye'de doğru dürüst bir gazete bile yok.

Not

16.12.2006 Araştırma ve Kültür Vakfı Ankara Şubesinin düzenlediği, Gazeteci - yazar Daniel Abdulfettah'ın konuşmacı olarak katıldığı "Büyük Ortadoğu Projesinin Demokrasi Anlayışı" konulu konferansın kısaltılmış şeklidir.

CUMHURBAŞKANLIĞI SAVAŞLARI- 3 “EBEDİ ŞEF”TEN “MİLLİ ŞEF”E

AHMET CEMİL ERTUNÇ

Oldukça heyecanlıydı. Cumhurbaşkanı seçilmesi nedeniyle teşekkür konuşması yapmak için çıktığı Meclis kürsüsündeki duruş ve hareketleri, heyecanını olanca biçimiyle açığa vuruyordu. Elbetteki devlet idaresinin en üst kademesine seçilmek kişiyi heyecanlandıracaktır. Bu açıdan heyecanı normal karşılanabilirdi. Üstelik o, daha beş-on gün öncesine kadar muhtemel cumhurbaşkanı adayları arasında ismi en az işitilenlerden birisiydi. Arada bir ismi duyulduğunda, onun cumhurbaşkanı olamaya çağını söyleyenlerin sesi daha gür çıkıyor ve bu durum ‘Ebedi şef’in son kararlarından birisi olarak ifade ediliyordu. ‘Ebedi şef’in onu değil, cumhurbaşkanı adayı olarak başkalarını işaret ettiğinden bahsediliyordu. Hatta ‘Ebedi şef’in, ömrünün son anlarında onu hafızasından tamamen sildiği, zira onun öldüğünü düşündüğü, bu durumun da rüyalarına yansıdığını söyleyenler eksik değildi. Ayrıca ‘Ebedi şef’ ile çoktandır küslerdi ve bu nedenle de birbirlerine küs gitmişlerdi. Dolayısıyla daha beş-on gün öncesine kadar en azından ‘Ebedi şef’ adına konuşanlara rağmen cumhurbaşkanı olması mümkün görünmüyordu. Ama yaşanan kısa fakat hareketli süreç hiçte böyle sonuçlanmadı. ‘Çılgın gibi yaşanan bir 24 saat’¹ sonrasında kendisini cumhurbaşkanlığı makamında buluverdi. Ve şimdi kurallar gereği Meclis kürsüsünden kendisini seçenlere teşekkür

kür konuşması yapıyordu. Dolayısıyla heyecanlıydı. Ama beden dilinden anlaşıldığı kadarıyla heyecanı sevincinde değil öfkesinden kaynaklanıyordu. Heyecan içerisinde konuşmasını yaparken yüzünde sevincin izleri değil, öfkenin gölgesi vardı. Öfke içerisinde hemen her cümlesinin sonunda yumruğunu göğsüne vuruyor ve bu haliyle de 12 yıl süreyle devam edecek otoriter bir dönemin işaretlerini veriyordu. 10 Kasım’dan 11 Kasım’a uzanan ve bizzat kendi tanımlamasıyla ‘*çılgın gibi yaşanan bir 24 saat*’i konuşması boyunca göğsüne inip kalkan yumruğuyla sonlandırırken ülke yönetiminde sadece kendisinin söz sahibi olacağı bir dönemi de başlatmış oluyordu.

Rakip “Dava”daşlar

1920’lerde ülke yönetiminin değişik kademelelerinde yer alan üst sivil ve asker bürokratların tamamı İttihat Terakki kadrolarından gelmeydi. Bu nedenle Cumhuriyetin ilk yıllarındaki iktidar mücadelelerinin köklerini araştırırken İttihat Terakki dönemine uzanan bir geçmişi dikkate almak gerekmektedir. Zira İttihat Terakki içinde kendini her fırsatta açığa vuran kapsamlı ve derinlikli bir iktidar kavgası vardı. Önceleri meşruti sistem içerisinde kimin daha etkili ve yetkili olacağı ekseninde şekillenen iktidar kavgaları, daha sonraları kimin tek egemen olacağına dö-

nüsmüştür. Topluluğun her üyesi, özellikle de önde gelen üyesi, diğer üyeleri sadece “dava”daş olarak değil, daha çok rakip olarak görüyordu. Bu nedenle de ayak-topuk oyunları hiç eksik değildi. Birinci Dünya Savaşını takip eden birkaç yıl süresince, ülkenin geriye kalan son toprak parçasındaki işgali sonlandırma çabaları sırasında söz konusu kişisel iktidar mücadeleleri biraz geri plana itilmiş olsa bile, esasen hiç bir zaman sona ermemiştir. Anadolu’nun işgalden kurtarılmasını takiben, fiili veya potansiyel rakipleri temizleme ve saf dışı etme mücadelesine girişilmiştir. Bir çoğu Birinci Meclis’te yer alan ve kavgalarını tamamen siyasi arenada veren rakiplerin çoğu, Gümüşhane milletvekili Zeki Bey hariç tamamı Ankara’da belirlenen ve seçim bölgelerinde onaylatılan milletvekillerinden oluşan bir seçim ile devre dışı bırakıldılar. Bu açıdan İkinci Meclis bir kişi hariç tamamı ‘seçilmiş’ bir meclisti. Ancak buna rağmen hala iktidar mücadelesinde potansiyel rakip sayılabilecek kimseler vardı ve bunlar milletvekili listelerine girerek Meclis’in çatısı altında yer almayı başarmışlardı. Söz konusu potansiyel rakiplerin büyük çoğunluğu İzmir Suikastı bahane edilerek ya idam edilerek yada bürokrasinin her kademesinde uzaklaştırılarak saf dışı edildiler. Artık ülke ‘sofra’dan bile idare edilebilirdi. Nasıl olsa potansiyel rakipler bile temizlenmişti.

‘Ebedi Şef’in Büyük Yanılgısı

‘Ebedi şef’ geleceğin ‘Milli şefi’ İsmet Paşa’yı heyet başkanı olarak Lozan’a gönderirken önemli bir tercihte bulunmuştu. Her ikisi de İttihat Terakki kadrolarından gelmeydiler. Mustafa Kemal söz konusu kadronun önemli temsilcilerinden di. Yıldızı çok erken parlamış, 1908’de İstanbul’a gelen ve yönetime el koyan Harekat Ordusunun komuta heyetinde yer almıştı. Ancak İsmet Paşa bugün bilinen ve bilinmeyen bir çok sebepten dolayı hiçbir zaman İttihat Terakki kadrolarının önemli üyelerinden birisi olmayı başaramamıştı. Askeri başarıları da yoktu. Hatta, sonradan bir şatafatlı bir zafer hikayesiyle süslenen İnönü’deki çatışmalarda ciddi komuta yanlışları yaparak, askeri açıdan yetersizliğini ortaya koymuştu. İnönü’deki büyük yanlışların ede-

niyle orduya ve halka büyük korkular yaşattığı için, olup-biteni yakından bilen Birinci Meclis milletvekilleri tarafından hiç sevilmezdi. Kısacası o İttihat Terakkinin asker üyelerinden sadece birisiydi. Üstelik sağlık sorunları vardı; ileri düzeyde işitme problemi olan birisiydi. Fakat buna rağmen ‘Ebedi şef’ tarafından Lozan’a giden heyetin başkanı olarak seçildi. Sonra da hep Ebedi Şef’in öncelikli tercihleri arasında yer aldı; başta başbakanlık olmak üzere en önemli işlerin sorumluluklar hep ona havale edildi.

Mustafa Kemal, olumlu tercihlerini hep İsmet İnönü’den yana yaparak, onun gibi birisinin yıldızını neden parlatmıştır? Bu konuda bir çok görüş var. Konuya ilişkin ‘neden?’ sorularına bir çok farklı cevap verilmiş ve verilmeye de devam ediyor. Ancak önemli olan şurasıdır ki sürecin başlarında irade tamamıyla Mustafa Kemal’deydi; O’nun tercihleri, işaretleri İsmet İnönü’yü şekillendiriyor, yönlendiriyordu. Ancak zamanla bir şeyler değişmeye başladı. İsmet İnönü dönemin tek partisi olan Cumhuriyet Halk Fırkasında ve her zaman ülke yönetiminde bir güç olmayı başarmış ordu içerisinde önemli bir irade haline gelmeyi başardı. Üstelik bunlar üç-beş yıl içerisinde gerçekleşti. Mustafa Kemal, meşhur sofrasında adeta kuşatılıp günlük işlerin dışında tutulurken, sofraya hemen hiç uğramayan İsmet İnönü ise yönetimin her kademesinde bir irade haline geldi. Böylelikle çoğu zaman dolaylı ama güçlü şekilde kendini açığa vuran ve ‘çılgın gibi yaşanan bir 24 saat’ ile sonlanan bir egemenlik kavgası başlamış oldu. Bu egemenlik kavgasının nasıl bir seyir takip ettiğini anlamak için 10 Kasım’ı dönüm noktası olarak değerlendirmek mümkündür.

10 Kasım Öncesi

‘Ebedi Şef’ ile geleceğin ‘Milli şefi’ arasındaki iktidar mücadelesinde Serbest Fırka denemesinin önemli bir yeri vardır. Konuyu iyi anlamak için bu aşamada öncelikle sorulması gereken bir soru vardır. Bu, ‘Mustafa Kemal, sponsorluğunu, terorisyenliğini, mimarlığını ve isim babalığını yaptığı ve doğumundan 99 gün sonra kapatılmasını irade ettiği Serbest Fırka denemesine niçin ihtiyaç hissetmişti?’ sorusudur. Bu önemli sorunun da

verilmiş bir çok cevabı var. Bazı araştırmacıların kanaatine göre, Mustafa Kemal'in güdümlü bir muhalefet partisine ihtiyaç hissetmesinin öncelikli nedeni *'toplumun siyasal eğilimlerinin belirlemek'* arzusudur. Diğer bazılarına göre ise *'dış dünyaya kendimizi beğendirmek'* arzusu böylesi bir girişime yol açmıştır. Ancak bir görüş var ki hiçte yabana atılır cinsten değil ve üstelik bu görüş iki *'şef'* arasındaki kavganın seyri konusunda bazı önemli tespitlerde bulunmaya imkan sağlar niteliktedir. Buna göre, Mustafa Kemal parti ve orduda bizzat kendisini de aşacak kadar önemli bir irade haline gelme çabası içerisinde olan İsmet İnönü'ye tek iradenin hâlâ kendisi olduğunu göstermek istemiştir. Bu amaçla da Serbest Fırka gibi güdümlü bir muhalefetin oluşumuna imkan sağlamıştır. Böylelikle Serbest Fırka üzerinden kendisine muhalefetin nelere neden olacağını açığa çıkaracak ve gereken yerlere gereken gözdağını vermiş olacaktır². Çünkü halkın tamamıyla kendisine bağlı olduğuna, kendisine rağmen hiç kimseye destek vermeyeceğine inanmaktadır. Fakat Serbest Fırkanın daha ilk mitinginde yaşananlar bütün planları alt-üst eder. Mustafa Kemal'e *'muhalefet'* ettikleri için halk tarafından linç edilme korkusuyla İzmir'e giden Serbest Fırka yöneticileri Konak meydanında toplanmış yaklaşık 50 bin kişilik kitlenin coşkulu karşılamasıyla düşündüklerinin yanlış olduğunu görürler. Halk daha ilk günde *'muhalefeti'* bağrına basar. İzmir'deki miting alanında yaşanan bir üzücü gelişme ise yaşanan Türkiye gerçeğini bütün çıplaklığıyla gözler önüne serer. Halk ile polis arasında gerçekleşen itiş-kakış sırasında 12-14 yaşlarında bir çocuk sıkışarak ölür. Bu üzücü durumu takiben hiç beklenmedik bir olay yaşanır. Yash baba, ölen çocuğunu kucagına alıp Fethi Bey'in ayakları dibine bırakır. Bu sırada dudaklarından dökülen sözler ise güdümlü bile olsa *'muhalefetin'* halkın düşüncesindeki ve duygularındaki karşılığını ifade eder niteliktedir. Yash babanın ağzından dökülen sözler *'İşte size bir kurban! Başkalarını da verimiz! Kurtar bizi kurtar'*³ yalvarışını dile getirmektedir. Kısa süre sonra gerçekleşen yerel seçimlerde ise, Halk Fırkası taraftarı sivil ve asker bürokratların tüm engellemelerine ve tehditlerine rağmen Serbest Fırka adayları bir çok yerde seçimi

İsmet İnönü-M. Kemal Atatürk

kazanırlar. Görüldüğü kadarıyla güdümlü muhalefetin şahsında ülke yönetiminde irade el değiştirmek üzeredir. Bu açıdan söz konusu *'problem'* bir an önce çözülmesi gerekmektedir. Ve problem doğrudan *'Ebedi şefi'* ilgilendirmektedir; plan tersine dönmüştür. *'Ebedi şef'* geleceğin *'Milli şefi'*ni köşke çağırır ve problemi çözmesini ister. İsmet İnönü *'Ebedi şefle'* görüşmesinin bir kısmını şöyle anlatmaktadır: *'Köşkten çıkarken Atatürk otomobile kadar geldi. 'Yahu hiç aldırımıyorsun' dedi. 'Ne var' dedim, 'Yanıyoruz' dedi. 'Yok canım' dedim. 'Mübalağa ediyorsunuz' dedim. Böyle ayrıldım. Atatürk bu haldeydi. Sonra bir gün gene sabahleyin gittim. Yeni uyanmıştı. Oturduk, konuşmaya başladık. 'Bana bak karışmıyorsun, ama bir şey söyleyeyim sana' dedi. 'Yeniden başlayacağız bilesin, her şey bitti, yeniden başlayacağız biz bu işe' dedi. 'Gözün tutuyor mu, var mısın, yeniden başlayacağız' dedi'*⁴.

Eğer Serbest Fırkanın şahsında güdümlü muhalefete ihtiyaç edilmesiyle ilgili görüş doğruysa, Serbest Fırka denemesi süreci planlananın tam tersi bir sonuca yol açmış ve İsmet İnönü'yü daha güçlü hale gelmiştir. Takip eden yıllardaki ilişkiler de buna göre şekillenmeye başlamıştır. Artık üstü kısmen örtük bile olsa irade neredeyse tamamen İnönü'dedir. Bu konuda hem sürecin başlangıcında ve hem de takip eden aşamasında İnönü'nün konumunu ortaya koyan şu iki hatıra oldukça önemlidir:

Serbest Fırka'nın kuruluş çalışmalarının yürütüldüğü günlerdir. *'Ebedi şef'* ile Serbest Fırka yöneticileri bir araya gelerek muhalefetin niteliği konusunda görüşmeler yapmaya karar verirler. Bu aşamada yaşananlardan birisini Serbest Fırka'nın genel sekreteri Ahmet Ağaoğlu şöyle

M. Kemal Atatürk-İsmet İnönü

anlatıyor: 'Akşam saat ona doğru kızım Tezer'le Saraya gittik, aşağıda salonda birkaç hanım ve beylerin beklediklerini gördük!...Yukarıda hususi bir odada, Gazi, İsmet Paşa ve Fethi Beyler müzaker ediyorlardı. Saat tam 12'ye kadar bekledik. Nihayet Gazi ile Fethi Bey indiler ve sofraya oturdular. Fakat İsmet Paşa yoktu. Gazi, İsmet Paşayı sordu. 'Hava alıyor' dediler. Bir müddet sonra Gazi 'İsmet'i çağırınız' diye emir verdi. Birisi gitti, fakat avdet ederek, 'Ağaçlar arasında dolaşiyor, hava alıyor' dedi. Gazi etrafa bir göz kırptı, dudaklarını müstehziane büktü. Nihayet İsmet Paşa geldi. Rengi kızarmış, yüzünün çizgileri büsbütün kırışmış, çok müteessir görünüyordu. Gazi yine kendisine mahsus bir eda ile etrafa göz kırptırmaları salıverdi ve 'sinirlidir' dedi. Ötekiler gülümsediler' 5.

99 gün devam eden süreç sonunda Serbest Fırka'nın kapatılmasına karar verilir. Ancak bu halkın tepkisini çekmeyecek şekilde gerçekleştirilmelidir. Bulunan yöntemle göre Parti kendi

kendisi feshedecek ve böylelikle probleminden kurtulmak mümkün olacaktır. Mustafa Kemal, Fethi Beyden partiyi feshetmeye karar verdiklerini bildirir dilekçeyi yazmasını ister. Fethi Bey dilekçeyi parti yetkilileriyle birlikte kaleme alır ve Mustafa Kemal'e vermek üzere köşke gider. O, görüşme sırasında Mustafa Kemal'in yalnız olacağını sanmaktadır. Gerisini Fethi Bey'den dinleyelim: 'Gazi'nin yanında İsmet Paşa vardı. Bu bulunmanın sadece tesadüf olmadığını söylemek isterim. Bizim hazırladığımız fesih beyânnamesi, Nuri Bey'in el yazısı idi ve şöyleydi: 'Tebellür eden (beliren) son vaziyete göre fırkamız, Büyük Gazi Hazretleri'ne karşı siyasî sahnede mücadele edecek bir mevkiye getirilmiştir. Fırkamız doğrudan doğruya Gazi hazretlerinin teşvik, ısrar ve tasvibleriyle vücuda gelmiş ve büyük reisimizin her iki fırkaya karşı eşit yardım muamelesine mazhar olacağı teminatını almıştı...' İlk itiraz İsmet Paşa'dan geldi: 'Gazi'nin ısrar, teşvik ve tasviblerinin konulmasına lüzum var mı?' dedi. Hemen şu cevabı verdim: 'Hepsi doğrudur ve yerinde kullanılmıştır. Hakikat budur.' Gazi bir hal sureti bulmak istedi: 'İsrar kelimesine kesinlikle lüzum var mı?' 'İsrar tabiri de yerindedir. Hatırlarsınız ki çok ısrar ettiniz. Fakat madem ki arzu buyuruluyor bu kelimeyi çıkaralım, fakat teşvik ve tasvib muhakkak kalmalıdır.' İsmet Paşa, yardım kelimesinin de, muhtelif tefsirlere sebep olacağından bahsetti. Kelimeler üzerinde durmak istemiyordum. Gazi'ye baktım, susuyordu, onu da kabul ettim' 6.

Serbest Fırka denemesiyle hepten açığa çıkan iktidar kavgasının birkaç yıl sonra hangi aşamaya ulaştığını anlamak için 'sofra'da yaşananlardan şu ikisini hatırlamak yararlı olacaktır:

Mustafa Kemal bir bira fabrikası kurulmasını arzuluyor fakat İsmet İnönü ekonomik açıdan kârlı bulmadığı bu girişimi uygulamaya koymuyordu. Ama bu sırada Mustafa Kemal isteğinin uygulamaya konulduğunu ve fabrikanın kuruluş çalışmalarının yürütüldüğünü düşünmektedir. Bir gün Hasan Rıza Soyak'dan fabrikanın durumunun ne olduğunu sorar. Soyak, yapılan çalışmaları ve bu konuda Başbakan İnönü'nün tereddütlerini anlatınca, durumun hiç de düşünüldüğü gibi olmadığını anlar. İsteğinin yerine getirilmemiş olmasına çok sinirlenerek 'Başvekil Paşa'ya haber ver, bu akşam Bakanlar Kurulu olarak

Çankaya'da toplanalım. Orada işin aslını öğreniriz' der. Durum İsmet İnönü'ye bildirilir. İnönü Çankaya'ya çıkmadan önce Anadolu Kulübü'ne uğrayarak bir miktar içer. Çankaya'ya geldiğinde, başta Mustafa Kemal olmak üzere herkesin kendisini beklendiğini görür; çok geç kalmıştır. Öfkelenmiş olan 'Ebedi şef' konuşmaya başlar, ancak doğrudan konuya girmez. Önce Ziraat Bakanı Ziya Kesen'e dönerek, Atatürk Orman Çiftliği'ndeki ağaçların neden bakımsız olduğunu sorar. Amacı dolaylı yollardan asıl konuya gelmektir. Kesen tam bir şeyler söylemeye hazırlanırken İnönü'nün sesi duyulur: 'Sebebini adamlarınızdan sorunuz!' Salonda buz gibi bir hava eser. Mustafa Kemal, hayretle önce İnönü'nün yüzüne bakar, sonra Kazım Özalp'e dönerek İnönü'nün işitemeyeceği bir sesle: 'Ne oldu buna? İçmiş mi yoksa?' diye sorar. Bu sırada İnönü konuşmaya devam etmektedir. Mustafa Kemal daha da şaşırır. Bu çıkışı hiç beklememektedir. Bir süre İnönü'ye baktıktan sonra ortaya dönerek 'Efendiler, anlaşılıyor ki bugün görüşme yapamayacağız. Siz rahatınıza bakın, ben biraz dinleneceğim' diyerek sofradan kalkar ve odadan ayrılır. Her ne kadar sofradan sakın ayrılmışsa da aslında çok sinirlidir. O sinirle köşkün kütüphanesine kapanır. Bir süre sonra Salih Bozak ile Kılıç Ali'yi çağırarak onlarla konuşma ihtiyacı hisseder. Kılıç Ali'ye 'Ne oluyor İsmet'e böyle? Kendisiyle rahatsız olmadan iki çift laf konuşamayacak mıyız?' der. Karşındakiler susar hiçbir şey demezler. Mustafa Kemal bir süre daha öfke içerisinde söylenir. Kılıç Ali, 'Ebedi Şef'i yatıştırmak için bir şeyler söyleme ihtiyacı hisseder: 'Paşam! Size karşı kuvvet gösterisi yapmak İsmet Paşa'nın haddine mi düşmüş. Anadolu Kulübü'nde iki kadeh parlatmış, gelip size caka satmış, hepsi bundan ibaret.' Mustafa Kemal biraz teskin olmuştur: 'Haa, desene sarhoş!' Ancak biraz durur ve düşünür ve 'Ama herhalde böyle konuşmak için sarhoş olmuştur. Demek ki, niyeti çıkış yapmaktır!' der.

İki 'şef' arasındaki iktidar kavgasının önemli olaylarından ikincisi ise şöyledir: Geleceğin 'Milli şef'inin sofrada olduğu bir gün Mustafa Kemal kadehini kaldırarak 'Bir lokma ekmek yiyor, bir kadeh rakımı şuracıkta rahat içiyorsam, bunu İsmet'in sayesinde yapabiliyorum!' der. Niçin böyle

bir şey söyleme ihtiyacı hissetmiştir? Konuya ilişkin değerlendirmelerde bulunanların çoğuna göre, bu sözler irade haline gelmiş bulunan İnönü'ye karşı dile getirilmek zorunda kalınmış, gönül alıcı sözlerinden başkası değildir. Diğer bazılarına göre ise gizli bir şekilde İnönü'yü alaya almak için söylenmiş sözlerdir. Bu ikinci görüş sofranın müdavimlerinden Kılıç Ali'ye aittir. Kılıç Ali görüşünün doğruluk delili olarak Mustafa Kemal'in bu sözü ettikten sonra karşısında oturanlara göz kırptığını belirtmektedir. Yani 'İsmet'in böyle kendini bir halt sanmasıyla dalga geçmiştir'. Böyle bile olsa perdenin gerisinde ciddi boyutlara varmış bir egemenlik kavgası yürütüldüğü açıkça ortadadır ve bu 'Ebedi şef'in ancak kelime oyunları ile dile getirebildiği kaybedilmiş bir kavgadır.

'Çılgın Gibi Bir 24 Saat'

İkili arasındaki ilişkiler on yılı aşkın süredir hep çatışmalı ve çetrefilli yürümüştü. Çatışmalar kendisini en masumane şekliyle politik kararlarda açığa vuruyordu. Örneğin Mustafa Kemal 'imkanlar dahilinde' bazı liberal açılımlar isterken, İsmet İnönü 'karma ekonomi'ye kayan daha katı, daha devletçi bir tutumu savunuyordu. Mustafa Kemal, Orman Çiftliğinde bir bira fabrikası kurmayı çok önemserken, İsmet İnönü böyle bir girişimi ekonomik açıdan yararlı bulmuyordu. Mustafa Kemal sofradaki arkadaşlarını dikkatle dinleyip yönetimle ilgili kararlarını sofrada verirken, İsmet İnönü ülkenin bu şekilde sofradan idare edilmesine karşı çıkıyordu. Tüm bunların ötesinde ve daha derinlerde ne tür sebeplerle ilişkileri hep çatışmalı ve çetrefildi, bunu bilmek zor. Ancak bilinen bir şey varsa yaklaşık 1925-26'lardan sonra hiçbir zaman birbirleriyle tam bir anlaşma içerisinde olmadıklarıdır. Aralarındaki hep bir iktidar kavgasının bulunduğu. Bazen küs, bazen barışık bir şekilde işleri yürütmeye çalışmışlardır. Ancak 1937'nin Eylül'ünde ise ipler tamamıyla kopmuştur.

1937 Eylül'ünde Dolmabahçe'de Dil Kurultayı vardı. Celal Bayar hiçbir şeyden habersiz Dolmabahçe Sarayına gitti. Amacı 'Ebedi şefe 'hoş geldiniz' demekti. Salona girer girmez Mustafa

Kemal'in çevresindekilere dönerek 'İşte kendisi geldi. Vazifeyi tevdi edelim, alıp yürütsün' dediğini ve sözlerini 'Başvekilsiniz Celal Bey. Tebrik ederim, başarılar dilerim' dediğini işitti. Bu Celal Bayar için olduğu kadar, o sıralar başbakan olan İsmet İnönü için de sürpriz bir karardı. Ani bir kararla birisi başbakanlıktan uzaklaştırılıyor, diğeri başbakan yapılıyordu. İkisine de daha önce hiçbir şey söylenmemiş, bildirilmemişti. İsmet İnönü bu kararı bir türlü içine sindiremedi. İki 'şef' arasındaki iplerin koptuğu an da bu an oldu. Ertesi günü, 21 Eylül 1937 tarihli gazetelerdeki haber şöyleydi: 'Başvekil İsmet İnönü'nün talep ve ricası üzerine, Reiscumhur tarafından kendisine bir buçuk ay istirahat için mezuniyet verilmiş ve Başvekil vekaletine (Başbakanlığa) İktisad Vekili Celal Bayar tayin olunmuştur'. Fahrettin Altay, anılarında, Mustafa Kemal'in İsmet Paşa kaynaklı bir 'oldu-bitti'den çekindiği, İnönü'nün hislerine kapılıp orduyu bir 'macera'ya sürüklemesinden korktuğunu bu nedenle başbakanlıktan uzaklaştırdığını yazmaktadır. 'Korkusu' ileri düzeye vardığı için de o sırada Trakya'da manevralara katılan Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ı Dolmabahçe'ye çağırması ve ona İnönü'yü görevden alacağını bildirip, 'Ordu'nun buna reaksiyonu ne olur' diye nabız yoklamıştı.

İki 'şef' arasındaki ipler koptuktan kısa süre sonra 'Ebedi şef' hastalandı. 1938 yılının yaz aylarına kadar kamuoyundan gizlenen ölümcül hastalık, sonbahara doğru iyice ağırlaştı. Bu arada İsmet İnönü yerinde rahat durmuyor, çevresindeki herkese şikayetini dile getiriyor, Mustafa Kemal aleyhinde atıp tutuyordu. Onun bu konuşma ve yakınmaları Mustafa Kemal'in yakın çevresince yakından takip ediliyor ve işittiklerinden dolayı çok rahatsız oluyorlardı. Hatta 'Atatürk'ün silahşoru' olarak ün yapmış Recep Zühtü, artık canına tak ettiğini, İsmet İnönü'yü vuracağını söyler olmuştu. Mustafa Kemal'in yakın arkadaşı ve eski yaveri Salih Bozok'un gazeteci Asım Us'a anlattığına göre, Mustafa Kemal ise rüyasında İsmet İnönü'nün öldürüldüğünü görmüştü. Bazı araştırmacılara göre Mustafa Kemal bu rüyasını gerçek sandığı için ömrünün son anlarında İsmet İnönü'nün 'öldürüldüğüne' inanmıştı. Bu, söz konusu rüya nedeniyle sahip olduğu bir zihinsel aldanma mıydı yoksa öyle

olmasını düşündüğü için mi söz konusu rüyayı görmüştü; bilinmez. Tarihler 10 Kasım'a yakın günleri gösterdiği günlerde İsmet İnönü'nün ismi 'Ebedi Şef' sonrasının cumhurbaşkanı adayları arasında hemen hiç geçmiyordu; özellikle de karar merci konumunda görünen 'sofra'nın müdavimleri arasında. Söz konusu çevrede 'Ebedi şef' sonrası için ismi geçenler arasında Celal Bayar ile Fethi Okyar vardı. Meclis Başkanı Abdülhalik Renda ile Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'ın isminin işitildiği de oluyordu. İlginçtir, tüm bunlar olurken kendisini yönetim işlerinin önemli ve hatta tek karar merci olarak görme geleneğine sahip ordudan bir ses çıkmıyordu. Ama aslında gerçek hiçte öyle değildi. Ordu içten içe kaynıyor ve gerçek iradenin kendisinde olduğunu göstermenin fırsatını bulmuşken bunu bir kez daha göstermek istiyordu. Tercih İnönü'den yanaydı. Zira İnönü'nün genç subaylar arasında önemli bir taraftar kitlesi vardı. Mustafa Kemal'in ağır hasta olduğu ve hükümetin hastalıkla ilgili haberlere sansür koyduğu günlerden birisinde önemli bir toplantı gerçekleştirildi. Bu bir 'ordu geleneğine' uygun bir 'cunta' toplantısıydı. İstanbul'daki Birinci Ordu Komutanlığı'nda sessiz-sedasız gerçekleştirilen toplantıda alınan karara göre cumhurbaşkanı İnönü olacaktı. Bunun başka yolu yoktu; bu konuda Meclis'in herhangi bir iradesi olamazdı. Meclis olsa olsa alınan bu kararı onaylayan yer olabilirdi.

Birinci Ordudaki toplantıdan Ankara'nın haberi oldu. Celal Bayar hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olmadığı toplantı nedeniyle ciddi rahatsızlık hissetti. İşittiklerinin doğru olup-olmadığını anlamak için Genelkurmay'a gitti. İsmi cumhurbaşkanı adayları arasında geçen Fevzi Çakmak'a cumhurbaşkanlığı konusundaki düşüncesinin ne olduğunu sordu. Bunu sorarken, esasen ordunun genel eğilimini öğrenmek istiyordu. Fevzi Çakmak 'meclis'in kararına saygılı olduklarını' söyledi. Celal Bayar'ın kafası hepten karıştı. Ancak Fevzi Çakmak'ın söylediklerinin kendi şahsı açısından doğru olduğuna, Fevzi Çakmak'ın cumhurbaşkanlığı kavgasında Meclis'in iradesine karşı gelmeyeceğine emindi. Esasen o sıralar, süreci yakından izleyen Fevzi Çakmak da, İnönü'nün cumhurbaşkanlığının tepkiyle karşılan-

çağını, en azından hükümet çevresinin İnönü'ye direneceğini düşünüyordu. Bu nedenle de Meclis'in kararının geçerli olacağı kanaatindeydi. Halbuki bilmiyordu ki, Celal Bayar'a bir anlamda Genelkurmay'ın resmi görüşünü açıklarken yanlarında duran Genelkurmay ikinci başkanı Orgeneral Asım Gündüz bile 'cunta'ya dahildi.

Her geçen günle birlikte İsmet İnönü'nün ismi daha sık duyulmaya başlandı. Başını, aynı zamanda CHP genel sekreteri olan İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Dışişleri Bakanı Dr. Tevfik Rüştü Aras ve Atatürk'ün yakın çevresinden Hasan Rıza Soyak'ın çektiği bir gurup, faaliyetlerini İnönü'yü adaylıktan uzaklaştırmak, onun dışında birini seçtirmek üzerinde yoğunlaştırdılar. Şükrü Kaya Meclis Başkanı Abdülhalik Renda'nın cumhurbaşkanı olmasının en uygun tercih olacağını düşünüyordu. Ancak Abdülhalik Renda'nın muhtemel zorlukları göğüsleyecek güç ve cesareti yoktu. Bu nedenle kendisine yapılan teklifi kibarca geri çevirdi. Celal Bayar ise sürecin aleyhine döndüğünü, her geçen gün İsmet İnönü'nün isminin daha da güçlendiğini görünce Fevzi Çakmak'tan cumhurbaşkanı adayı olmasını istedi. Ordu içindeki bir eğilime ancak böyle karşı durulabilir ve İnönü faktöründen ancak böyle kurtulmak mümkün olabilirdi. Fakat Fevzi Çakmak teklifi kabul etmedi. Çünkü ordu içinde İnönü taraftarlarının önemli bir güç haline geldiğini o da fark etmişti. Üstelik kendisi siyasi ufkunu son derece dar, ömrünü askeri haritaları incelemekle geçirmiş birisiydi. Bu nedenlerle Celal Bayar'ın teklifine 'Ben politikadan uzak, ordumla sizlere yardımcı olacağım. Asla bir müdahale ve karışıklığı beklemeyin' cevabını verdi. Bu, ordu içinde bir karışıklığa meydan vermek amacıyla olmadığını dile getiren bir cevaptı. Çünkü Bayar'ın teklifini kabul ederse, 'çatışmaya' neden olacağını biliyordu. Kısa süre önce Birinci Ordu Komutanı Orgeneral Fahrettin Altay, Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Asım Gündüz'le 'cunta kararını' aralarında görüşmüş ve sonucu da kendisine bildirmişlerdi. Cumhurbaşkanlığına 'uygun'luğundan ve hatta bunu Mustafa Kemal'in de istediğinden bahsedilen bir diğer isim Fethi Okyar'dı. Fethi Okyar da İnönü'nün karşısına çıkmaktan çekiniyordu. Daha önce boyunun ölçüsünü Serbest Fırka denemesi

sırasında fazlasıyla almıştı. Bu durumda sadece Celal Bayar kalıyordu. Ancak o da ani bir kararla yön değiştirdi. 'Kendim için hiçbir şey olmaya-
cağım'⁸ diyerek aday olmadığı gibi, İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığını kabullendiğinin mesajlarını vermeye başladı. 'Yürekten bağlı oldukları Atatürk'ün ölümü halinde yerini ancak İnönü'nün doldurabileceğini'⁹ söylemeye başladı.

10 Kasım 1938 günü Mustafa Kemal'in öldüğü 'resmen' açıklandı. Başbakan Celal Bayar 10 Kasım sabahı İstanbul'a geldi, doktorlar tarafından hazırlanan ölüm tutanağını imzaladıktan sonra özel bir trenle Ankara'ya döndü. Garda TBMM Başkanı Abdülhalik Renda, Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak, generaller, bakanlar, genel müdürler, müsteşarlar hazır bekliyordu. İsmet İnönü ise özel kalem müdürünü göndermişti. Bayar, taziyeleri kabul etti. TBMM Başkanı Renda ile birlikte Meclis'e geçti. Renda'yla bir süre görüştüktan sonra Bakanlar Kurulu'nu topladı. Toplantı sabaha yakın saatlerde sona erdi. Parti grubu erkenden toplandı. Önce CHP grubunda bir seçim yapıldı ve 322 oyla İnönü'nün cumhurbaşkanı adaylığı kabul edildi. Hemen sonra genel kurula geçildi. İnönü oybirliğiyle Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci cumhurbaşkanı seçildi. Yine çok geçmeden, 26 Aralık 1938'de toplanan CHP Kurultayı İsmet İnönü'yü 'Milli şef ve 'değişmez genel başkan' seçerek bir anlamda yeni 'birinci adam'ı da belirlemiş oldu. Böylelikle 'cumhuri olmayan bir cumhuriyet' geleneğinin önemli aşamalarından birisi daha inşa edilmiş oluyordu.

Notlar:

- 1 İsmet İnönü, *Hatıralar*, Ankara, 1992, C.II, s. 324
- 2 İlmen, Süreyya, *Dört ay Yaşamış Olan Zavalı Serbest Fırka*, İstanbul, 1951, s. 36, 37
- 3 Fethi Okyar, *Üç Devirde Bir Adam*, İstanbul, 1980, s. 499
- 4 İsmet İnönü, *Hatıralar*, C.II, s. 229
- 5 Ahmet Ağaoğlu, *Serbest Fırka Hatıraları*, s. 30,31
- 6 Fethi Okyar, *Üç Devirde Bir Adam*, s. 528,529
- 7 Kılıç Ali, *Atatürk'ün Hususiyetleri*, İstanbul, 1998, s. 17
- 8 Milliyet Gazetesi, 10 Eylül 1973
- 9 Şerafettin Turan, *İsmet İnönü*, Ankara, 2000, s. 129

TÜRKİYE'DE EĞİTİM SORUNU, BİR GENEL SİSTEM TIKANMASIDIR

MUSTAFA AYDIN

Eğitim bu ülkenin bitmeyen sorunlarından birisidir. Üniversitelerin önünde toplanan milyonlar, bir yığın aksaklıkları bünyesinde taşıyan sınav sistemi, Anadolu insanının önündeki katsayı dayatması, öğretmen sorunları, meslek liselerinin dramı, serbestçe yarışma ortamının dinamiklerinden yoksun bırakılmış orta-öğretim, din eğitiminin çözümsüzlüğü, İmam Hatip liselerine uygulanan ayrımcılık, bölgeler arasındaki giderilemeyen farklılık, rektör sultas-ı, totaliter YÖK yapılanması, değişik alanlarda hukuk dışı uygulamalar, düşünce özgürlüğünün önündeki hegemonik engeller, yüksek öğretim gençliğinin kendini ifade edip geliştirebileceği örgütsel yapı yoksunluğu, sosyal hayatın farklı alanlarına yönlendirilemeyen üniversite mezunu gençlerin istihdam sorunları, sistemin kut-sallarını temsil eden kurumlar tarafından abluka alınmış halk ayaklı siyasetin iktidarsızlığı, eğitimin sorunlarını çözmekle görevli bazı kurumların işi olmayan siyasetle uğraşırken beklenen çözümlerin bir türlü ortaya konamaması, vb. eğitimin sorunlarından ilk akla gelen sıradan örneklerdir.

Eğitim, bu ülkenin eğitilemeyen sorunlarından birisidir. Her alan sorunludur ama din eğitimi dendiği zaman iş iyiden dökülüp inmekte, onun üstünden yürütülen bir seçkin siyaset, sorunları içinden çıkılmaz hale getirmektedir. Son 17. Milli Eğitim Şurası böyle bir süreci yeni-

den yaşamamızı sağladı. Dört gün boyunca tartışılan ve çeşitli konularda ortak kararlara varılan şümanın sonucu bazılarına göre kısaca İmam Hatiplileri bir üniversiteye sokma çabasıdır ve bir başka şeye gerek yok, alınan kararları bütünüyle reddetmek için yeterli bir sebeptir. Aldığı hiçbir karar kabul edilemez. Modern İlmîye sınıfımızın başı Sayın Teziç de durumu böyle özetledi. Cumhuriyet okullarının eşit bir yarışına karşı çıkan ve meslek liselerine karşıtlığını bir nevi kan davası haline getiren bu tavrın anlamı nedir? Din eğitiminin çözümsüzlüğünün de nedeni olan bu sorunun gerçekten bir analizi gerekmektedir.

Bir Sistem Sorunu Olarak Eğitim

Aslında eğitim sorunumuz bir sınıf sorunudur. Bu iş halk katlarına karşı kendini konumlandırmış bir seçkinler yapısının kendini garantiye alması, geniş halk katlarını bir denetim ve baskı altında tutma çabasıdır. Bu aynı zamanda halk ayaklı siyasete çözüm imkânı vermeme gayretinin sebebidir.

Maalesef bahsettiğimiz konu aslı itibariyle yeni değil, tarihi kökleri bulunan bir kültür kodunun eğitim alanındaki iyiden problemlile hale gelmiş bir dönüşümdür. Yani kısacası, Osmanlıdan Cumhuriyete uzanan ama gittikçe sorunlu hale gelen bir sürecin ürünüdür. Seçkin – halk düalizmi çözülüp şeffaf bir ilişki biçimine geçi-

lemediği sürece de sıkıntıların aşılmasının mümkün olmayacağı söylenebilir.

Daha önceki yazılarımızda da belirttiğimiz üzere Ş. Mardin'den aldığımız ve Osmanlıdan Cumhuriyete kısaca merkez – çevre denklemi olarak ifade edilen bir kültür kodunu yaşayıp geliyoruz. İki kesimli toplumsal yapı, siyasetten ekonomiye, dilden sanat ve edebiyata, dinden eğitime kadar her alanda farklılıklara sahiptir. Mesela merkezin Divan edebiyatına karşılık çevrenin bir halk edebiyatı, merkezin kitabî din algısına karşılık çevrenin bir şifahî din anlayışı, yine ekonominin koruyucular ve halk arasında farklı bir bölüşümü vardır. Söz konusu kültür kodunun en ciddi geçerlilik alanlarından birisi şüphesiz eğitim alanıdır.

Buna göre Osmanlıdan Cumhuriyete eğitim sisteminin temel esprisi, merkezin kendine eleman devşirmesidir. Bu kesim, halka karşı, bir kast gibi korunaklı hale getirilmiştir. Osmanlı döneminde eğitim, biraz da o dönemlerin temülüne uygun olarak yaygın değildi. Sistemin herkesi eğitimden geçirip formatlama gibi bir derdi yoktu. Mahalli Sübyan mekteplerinde (ilköğretim okullarında), okuma-yazma, günlük hayatta ihtiyacı karşılayacak kadarıyla matematik, dini ahlâkî bilgiler veriliyor ve âdâb öğretiliyordu. Daha içerikli bilgi isteyen medreselere gidiyordu. Bütün bu süreç içerisinde kişiyi itaatkâr bir tebaa kılmanın ötesinde merkeziyetçi hiçbir görüş verilmiyordu.

Halk eğitimi diyebileceğimiz bu sürece karşılık resmi görevliler devşirme yoluyla seçilip toplanıyor ve Enderun gibi özel okullarda yetiştiriliyordu. Bu okullarda söz konusu özel öğrencilere devletin kendine özgü bir görüş ve mantık veriliyordu. Meselâ şartlar elverdiğince her konuda itidalli davranmak, resmi temaslarda soğukkanlı ve kendine hâkim olmak gibi ince bir kültür, bunlar arasında yer alıyordu. Bu, her şeye rağmen bir sınıf bilinciye ve kurallı İslâm anlayışının temsilcisi olan ulema bile bunun dışındaydı. Kısacası özel bir seçkinler mantığı vardı. Tabi bu yetiştirilenlerin bir atama sorunu yoktu. Sınırlı olarak alınıp yetiştirildiği için devlet kapısında sıra bekleyen bir kuyruk mevcut değildi. Okulu bitirenler hemen göreve başlatılıyor ve güvenle bu özel sınıfın içinde yer alıyorlardı.

Cumhuriyet Döneminde Eğitimin Yapısı

Bu durum bir kültür kodu olarak Cumhuriyet döneminde de devam ettirilmek istendi. Klasik lise ve üniversiteler artık Enderun'un yerine oynuyordu. Bu okullar başlangıçlarda Cumhuriyetin yöneticisi seçkinler tabakasına eleman yetiştirmek üzere düzenlenmiş üniter bir sistem olarak düşünülp kurulmuşlardı.

Ancak burada Osmanlıdan farklı, hesap dışı bir seri gelişme oldu. Bir kere genel modern ulus devlet yapısının gereği olarak halkı birbirine benzer, ortak çizgiler taşıyan bir vatandaş haline getirmek üzere eğitim yaygınlaştırılmıştı. Bu modern projelerde gerçek amaç, seçkin yapıya üzerine oturduğu ulus denen halkı yeniden inşa etmektir. Ne var ki genelde mantık olan bu projede merkeze kimin, nasıl geleceği ayarlanmadı, yani sistem kendisi açısından tutarlı bir devşirme sistemi kuramadı. Köylü- kentli, İmam Hatipli - Ticaret Liseli herkes, doğal olarak kat ettiği öğretim sürecinin sonunda sistemin var saydığı mantığa uygun olarak merkeze doğru hareket etmeye başladı. Doğal olarak merkezde yer almak istiyordu ve bunda görünen hiçbir anormallik de yoktu. Ne var ki bu gelişme özel bir sınıf olan ve merkezin yegâne temsilcisi olan seçkin yapının kabul edebileceği bir şey değildi. Çünkü mevcut eğitim herkese asgari beklenen seçkin mantığı kazandırmadı. Çünkü çevreden gelenler oranın etosunu da (meselâ İslâmî inançlarını da) beraberlerinde getiriyorlardı.

Bu arada Ş. Mardin'in tespitiyle merkezin beklemediği bir başka şey gerçekleşmişti. Liseye (veya meslek liselerine) giden köylü varsayılan seçkin mantık yerine, öğretimlerinde yeniden kazandıkları, daha genel geçer, halkı da kapsayan bir mantık edinmeye başlamışlardı. Üstelik herkes devlete yönelik yetiştirildiği için kapıda atanmayı bekleyen büyük kuyruklar oluştu. Üniversitenin kapısındaki kuyruklar bundan daha az değildi. Sistem esaslı bir sıkıntıya girdi. Pâniğe kapılan seçkincilik anlamlı kapsayıcı çözümler üretme yerine tabir caizse akrobatik tavırlar geliştirmeye başladı. Bu aşamada yapılacak tek iş mantıklı - mantıksız ne yapıp edip çevreyi merkezden uzaklaştırmaktır.

Kısacası merkez kendini zorla ikame edebil-

menin yollarını aramaya koyuldu. Ama iyi bir devşirme sistemi (!) uygulayamadığı için doğal yarıştan uzak bir istihdam sistemi uygulamaya başladı. Bazı okullar ve bazı kanallardan gelen öğrencilerin önü fiilen kapatıldı. Bir halk etosu olarak gözüken İslam'a karşı tavır daha net hale geldi. Mesela kendine özgü saydığı elitlerin din duyarlılığını açıkça meşruiyet dışı saydı. Mesela buna göre din duyarlı bir kişinin mühendis veya doktor olmasına izin verilemezdi. Çünkü bu alan dinden korunmuş bir seçkin alanı olmalıydı. Bu mantığın varsayımına göre belirtmek gerekirse ateist (Allah'a inanmaz) bir aydın sorun değildi, çünkü ateist bir rakip sınıf yoktu.

Bu arada hesap dışı daha başka gelişmeler de oldu, şehirlerin kırsallaşması, köylülerin şehirleşmesinden daha hızlı bir süreç olarak yaşandı. Köyler daha etkin oldu ve şehirleri massetti. Öncelikle kırsalın temsil ettiği düşünülen etos, şehri cezpt etti. Toplumun genelini tehdit anlamını taşıyan irtica söylemi bu şaşkınlığın ve paniğin ürünü olarak ortaya çıktı. (Öyle bazen ifade ediliverdiği gibi köylü milletin efendisi filan değildi).

Eğitim Halkın Beklentilerini Karşılıyor

Her şeye rağmen Osmanlıda her şey gibi eğitim de dayanışmacı idi. Cumhuriyet, dayanışmanın yerine "milliliği" koydu. Ama yine Mardin'in de belirttiği gibi millilik üretimsel değil, politik bir kavramdı ve bu haliyle kalıcı sonuçlardan yoksundu ve aşınmaya namzettti. Esasen eğitilmiş insanımızın istihdam edilemeyeşinin önemli sebeplerinden birisi budur. Weberyen bir ifadeyle bu gençler verimsel değil, törensel bir sistem taşıyıcısıydılar. Modern eğitimin temel ilkeleri laiklik ve çağdaşlık bu sonucu elde etmeye yönelikti.

Gerçekten de eğitim kurumları hep formel olarak işledi, eğitim mevzuatlarımızın başında yer alan (eksiklerin yanında, manevi ve moral değerleri sürdürmek gibi) mevcut ilkelerin içeriği bazı temel çelişkilerden dolayı hiçbir zaman doldurulamadı. Batıdan alınan ve orada işe yaran kurumlar burada işlevsel olamadı. Bütün bu oluşumlar çerçevesinde din bir bakıma devreden çıkarılmış ve yeri resmi ideoloji ile doldurulmak istenmişti. Ama resmi ideoloji bu boşluğu dol-

duramadı. Sürüp giden baskı pek çok şeyi içsel-
leştirmeye fırsat vermedi.

Seçkin yapı çevreyi merkezden uzaklaştıra-
bilmek için eğitim üzerinden iki projeyi sürdür-
meye çalışmaktadır: Bunlardan birisi meslek li-
selerinin önünü tıkamak, ikincisi din eğitimi
kontrol altında tutmak, çözümüne imkân tanı-
mamaktır. Nereden ve nasıl bakarsak bakalım
meslek liseleri Anadolu insanının merkeze açıl-
an kapılarıdır. Seçkinlik onun önünü tıka-
makta kararlıdır. O bunu kendisi için neredeyse
bir hayat-memat meselesi olarak görmektedir.

Dini eğitime karşı çıkışının nedeni ise onun
bir halk etosu sayılmasında yatmaktadır. Ger-
çekten de tarih boyunca M. Duverger'nin ifade-
siyle alt ve üst tabakaya bölünen toplumlarda
üst tabaka mevcut imkânlarıyla kendine has bir
ideoloji oluştururken, halk katları çoğu kere
kendilerini bir hazır ideoloji konumunda olan
din ile var kılmaya çalışmışlardır. Bu tarihsel
gerçek günümüz toplumları için de aynen geçer-
lidir. Yani din, bütünüyle sınıfsal olmasa da,
şimdi de öncelikle alt tabakaların sığınağıdır. Bu
durum bize ulusal ve küresel güçlerin dine kar-
şı tavırlarını, onunla yaptıkları tabir caizse can-
hıraş mücadeleyi anlama imkânını vermektedir.
Türkiye'deki eğitim sisteminin çözümsüzlüğü
de bu bağlamda açıklanabilir.

Şüphesiz ülkemizde eğitimin daha başka
köklü sorunları da vardır. Mesela bu konuda din
kişisel bir inanç sistemi olarak alındı ve toplum-
sal dinamiğe hiç başvurulmadı. Gençler uzun
zaman bu açıklığı birer kahramanlık mitolojisi
olan Marksistlik ve ülkücülük yoluyla giderme-
ye çalıştılar. Şimdi bunlar da anlamlarını büyük
çaptı yitirmiş bulunuyorlar. Gazilik, alperenlik
gibi duyguları geleneksel bir kültür kodu olarak
düşündüğümüzde de "çağdaş" olarak nitelen-
diren eğitim bunların yerini hiçbir şekilde doldu-
ramadı.

Sistem Gittikçe Tıkanıyor

Cumhuriyet döneminde, Osmanlıdan halka da-
ha bir mesafeli duran seçkinler sınıfı laikliği bir
siyasal ilke değil bir etos (yani bir sınıfsal ideolo-
ji) olarak benimseyince, çevreye bırakılan din
tam bir gözetim altına alındı. Bir pozitif mantık-

la din, gelişmesine fırsat verilmemesi gerekli bir
kalıntı kurum olarak kabul edildi. Dolayısıyla
tüm eğitim biçimleri gibi devlet tekeline alınan
din eğitimi de hep bu çerçevede düşünüldü.

Dikkat çekicidir ki bu çerçevede eğitimle il-
gili tüm gelişmeler, ülkemizde seçkin ayağın-
daki bir kesim tarafından halka inisiyatif, dine
bir açılım sağlayıp sağlamama açısından izlen-
mekte, bu konuda tabir caizse halk ve din lehi-
ne bir kıpırdamanın görüldüğü yerde yapılmak
istenenin tamamına karşı çıkmaktadır ki bu-
nun son tipik örneği Milli Eğitim Şûrasına gös-
terilen tepkilerdir.

28 Şubat sonrasında seçkinliğin en belirgin
ayağı olarak görev yapan YÖK, tüm şûra karar-
larını bir istisna bile göstermeksizin bütünüyle
reddetmekte, bu olağanüstü dönemin bir kalın-
tı olan katsayı adaletsizliği gibi konuları tartış-
mayı bile kabul etmemektedir. Başta katsayı so-
runu olmak üzere, taşra okullarının puanlarının
düşüklüğüne bir çözüm arayışına ve dikey geçiş
engellerinin kaldırılması gibi çözümlere karşı
çıkma, açıkça bir seçkin sınıf direnmesidir. İl-
gi çekicidir ki YÖK, şûra üzerine yaptığı rektör-
ler toplantısında söz konusu direnci bir savaş
olarak nitelendirmekten çekinmemiştir. Yani 28
Şubatça tembihlenen bu "merkezi" kuruluşun
"çevreye" karşı verdiği mücadele, bir genel kül-
türel kavramlarla değil, savaş, komutanlık, stra-
teji, cephe gibi askeri bir terminoloji ile ifade
edilmiştir.

Aslında nereden ve nasıl bakarsak bakalım,
tüm bunlardan ülke zarar görmekte, eğitim sis-
temi kan kaybetmektedir. Gerçekten sistem,
hızla tıkanmaya doğru gitmektedir. Toplumun
potansiyel gücü pek çok alanda olduğu gibi bu-
rada da tabir caizse bir kör dövüşünde harcanıp
bitirilmektedir. Hâlbuki toplumun geleceği halk
ve seçkin farkının kapanmasına, ilişkilerin şef-
faflaşıp sistemin toplumca paylaşılmasına bağlı-
dır. Unutulmamalıdır ki halk nihai çıkış nokta-
sıdır. Seçkinler sınıfı da halk için vardır ve er geç
onun yanına dönmek zorundadır.

Sözün kısası Türkiye'de eğitim sorunu, bir
genel sistem tıkanmasıdır.

EĞİTİM-ÖĞRETİMİ “TERBİYE” ETMEK

ABDULLAH YILDIZ

Kavramsal Karmaşa:

Talim-Tahsil-Tedris-Terbiye-Maarif...’den Eğitim-Öğretim-Öğrenim...’e:

Eğitim-öğretim hayatımızdaki karmaşa, kelime ve kavramların kullanımında başlar öncelikle. Bugün dilimize iyice yerleşen ‘*eğitim*’, ‘*öğretim*’, ‘*öğrenim*’ kavramları genellikle birbirine karıştırılır ve hatta sık sık yanlış olarak birbirinin yerine kullanılır. Yüzyıllardır kullanageldiğimiz ‘*ta-lim*’, ‘*tedris*’, ‘*terbiye*’, ‘*maarif*’ terimleri ise, belki efrâdını câmi, ağyârını mâni tarifleri bulunduğu için böyle bir karmaşaya yol açmıyordu. Bugün, “*ta’lim*” (öğretme, belletme; okutma, ders verme; alıştırma, egzersiz) ve “*tedris*” (ders verme, okutma, öğretme) terimlerinin yerine sadece dar “*öğretim*” kelimesi kullanılırken; Rabb kökünden gelen, besleyip yetiştirme, büyütme, kabiliyetlerini geliştirme, bilgi-saygı-edep öğretme ve alıştırma anlamlarındaki “*terbiye*” teriminin yerini “*eğitim*”, bilgi edinme anlamındaki “*tahsil*”in yerini de “*öğrenim*” gibi sığ kelimeler aldı. Ayrıca “*eğitim*”, tüm bu terimlerin hepsini karşılayacak şekilde de kullanılır oldu.¹ Oysa, eski Maarif-i Umumiye Nezareti veya Maarif Vekaleti’nin tüm faaliyetlerini ifade için kullanılan ve bugünkü Milli Eğitim Bakanlığı’nın kapsama alanına sığamayacak kadar geniş anlamları olan “*maarif*” (marifetler, bilgiler, kültür) kavramını

‘*eğitim*’ ile karşılamak imkan dâhilinde değil...

Meselenin en hayati yönü ise, aslen **İslâmî** öz taşıyan talim-terbiye-tedris-tahsil terimlerinin yerine ikame edilen eğitim-öğretim-öğrenim kavramlarının tamamen **seküler** niteliğe bürünmesi...

İmdi, *Tevhîd* akîdesine dayanan *İslâm medeniyeti*, yegâne rab ve ilâh olan Allahu Teâlâ’yı, bütün alanlarıyla hayatın merkezine yerleştirdiği gibi, **terbiye** faaliyetlerinin merkezine de yalnızca **Rabb Teâlâ**’yı yerleştirir. Dolayısıyla, İslâmî terbiye sistemi “tevhîd-merkezli” olmak zorundadır.

Terbiye kelimesi, “rabb” kökünden gelir. Lügatte tamamlamak ve ıslah etmek anlamına gelen **terbiye**, terim olarak bir şeyi derece derece olgunluğa erdirmek, yetiştirmek demektir. Bu kavramın ‘**rabb**’ kökünden gelmesi, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin odağına doğrudan Rabb Teâlâ’yı yerleştirir. (‘Rabb’ kelimesi, Kur’ân’da Allah’ın adı olarak 965 kez geçer. ‘Allah’ adından (2799 kez) sonra en çok tekrarlanan adın Rabb olması, İslâm’da eğitim sisteminin tevhîdî karakterini ve ilk mutlak yetiştiricinin Allah olduğunu açıkça ortaya koyar.)

Rabb: mâlik, sahip, ulu anlamındadır. Elmalı Hamdi’ye göre Rabb; aslında **terbiye** manasına masdardır. ‘**Mürebbi**’ terbiye edici) demek olup bir şeyi derece derece, halden hale, nitelik-

ten niteliğe geçirerek olgunluk amacına eriştirinceye kadar yetiştiren yaratıcı mutlak kudrettir.²

Bu bağlamda, ilk **kulluk sözleşmesi** olan A'râf sûresindeki âyet, **ilk terbiye/egitim sözleşmesi** olarak da okunabilir: "*Hani Rabbin (yetiştiricin) Ademoğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini almış ve 'Ben sizin Rabbiniz (yetiştiriciniz: mürebbiniz) değil miyim' diye onları kendilerine şahit tutmuştu. 'Evet şahidiz' dediler...*" (7/172) O halde, insanoğlu, "**qālū belâ**" ile Allah'ın "rablığını: mürebbiliğini" kabul etmiş, kendisi de buna tanıklık etmiştir. Dolayısıyla, Rabbanî/İslâmî eğitim aynı zamanda **fıtrî eğitim** demek olur.

Kur'ân, insan bilgisinin kaynağının da Allah'ın sonsuz mutlak bilgisi olduğunu söyler:

"O, insana bilmediği şeyleri öğretti." (96/5)

"O, Adem'e bütün isimleri öğretti." (2/31)

Roger Garaudy, İslâm Medeniyetinin ilk örneği olan Medine Toplumunun üç temel umdesini şöyle özetler: Ekonomi planında: **tek sahip** Allah'tır. Siyaset planında: **tek hükmeden** Allah'tır. Kültür planında: **tek bilen** Allah'tır.³ Tevhîdî terbiye sisteminin ana prensibi de bu sonuncusudur.

Rab Teâlâ, yeryüzünde halifelik görevini yüklediği insanoğlunun, bu görevini ancak ilahî kaynaklı bilgi donanımı ile gerçekleştirebileceğini beyan buyurur. (2 Bakara 30-33) Ancak, insanoğlunun sahip olduğu ve sahip olabileceği bilgi sınırlı ve izafidir; mutlak bilgi sahibi olan yalnızca Allah'tır: **Âyetü'l-kürsî**'de; "O'nun bildirdiklerinin dışında insanlar O'nun ilminden hiçbir şeyi tam olarak bilemezler." (2/255); bir başka âyette de "Size ilimden pek azı verilmiştir." (17/85) buyrulur.

Buna karşılık Allah'ın mutlak bilgisi sonsuz bir hazinedir: "Yeryüzünde bulunan ağaçlar kalem olsa, deniz de (mürekkep olsa), arkasından yedi deniz ona yardım etse, Allah'ın kelimeleri tükenmez." (31/27) "De ki: Rabbinin sözleri (ni yazmak) için deniz mürekkep olsa, Rabbinin kelimeleri tükenmeden önce deniz tükenir." (18/109)

İnsana düşen, Allah'ın "tükenmeyen kelimeleri"nden "bildirdiklerini" ve evrendeki değişmez yasalarını (sünnetullah) yani var olanı keşfetmek için çaba göstermektir.⁴ Terbiye/egitimin

amacı ise, insanın kendisine, Rabbine, insanlara ve eşyaya karşı görev ve sorumluluklarını akıl nimetini kullanarak talim ve tedris etmesi ve uygulamasıdır. (İslâmî/Tevhîdî eğitim sisteminin temel ilkeleri, amaçları ve özelliklerine dair yazımızı, *Umran*'ın Eylül-2004, 121. sayısında yayınlamıştık. Bu sebeple, bu yazımızda, seküler temele dayalı cari eğitim sisteminin nâkısaları ile geleneksel medrese eğitimine farklı bir bakış denemesinde bulunduk.)

Seküler Temelli Eğitim-Öğretim Sisteminin Terbiye Etmek

İslâm'ın Terbiye sisteminin Rabb Teâlâ'yı merkeze alan ve insanı bir bütün olarak inşa eden tevhîdî karakterine karşın, insanı ilâhî ve dînî olan her şeyden yalıtın, onu kişilik olarak ve hayat tarzı itibarıyla parçalayan modernizm, tüm eğitim-öğretim faaliyetlerini dinden ve tanrıdan bağımsız hale getirerek sekülerleştirmiş bulunuyor. Yaklaşık iki yüzyıldır, seküler Batı uygarlığının 'gülü ile, dikenini ile' taklit edildiği bu topraklarda da, öncelikle Maarif sistemi aşama aşama İslâm'dan soyutlandı. Muallim Cevdet'in tesbitiyle, medreseler ıslah edilmek yerine kapatılıp mektep sistemine geçilmesi ile millî terbiye zaafa uğradı ve böylece millî/İslâmî değerler hızla zayıfladı.⁵ Başındaki "Millî" niteliğinden de uzak olan Eğitim Sistemi, şu an laik batıl/ı resmî ideolojinin arzuladığı seküler insan tipini (homo-economicus) üreten bir makineden ibaret.

Allah'ın yeryüzünde "**halife**" olarak konumlandığı insanın salt maddi bir varlık olarak tanımlanır olduğu modern zamanlarda, insanları modern üretici ve tüketici bireyler olarak inşa etme işlevini üstlenen modern seküler okullar, doğal olarak onların sadece ekonomik ve mesleki yeteneklerini geliştirmeyi amaç edindi.⁶ Tümülle daha yüksek verim ve azalan maliyetler yanılsamasıyla yapılanmış maddi bir dünyada, okulların mutluluk verici diğerkamlığı, özveriye öğretmesi zaten beklenemezdi⁷; tam tersine okullar maddecî hayat tarzına uyum sağlayacak bireyler üretmek üzere dizayn edilecekti.

Üretim-tüketim dengesine göre kurgulanmış bir yaşamda, okulların temel işlevi, egemen materyalist düzene uygun kafalar yetiştirmektir.

E.A.Rauter'e göre, modern okulda insan **imal** edilir; insan yapma olayına da **eğitim** denir. Modern hayatta aile çevresi, sinema, televizyon, tiyatro, gazeteler, kitaplar, afişler de bir anlamda okuldur yani tüm bilgi ileten yerler okuldur. Nesneler araçlarla yapılır; insan yapma aracı ise bilgidir. İnsan yapımında kullanılan bilgiler, inşa etmek istediğiniz insan türüne uygun olmak zorundadır. Zira, insanların alışkanlıkları ya da davranışları, aslında bilgilerinin sonucudur; alışkanlıklarımızı da bir ölçüde edindiğimiz bilgiler oluşturur. Bize verilen bilgiler kafamızın içinde yargı ve kanılara dönüşür; yargı ve kanılar da davranışlarımızı yönetir. Bir insanın davranışları, hayatının akışını belirlediği gibi, edindiği bilgiler de yaşama biçimini belirler. Öyleyse, okullarda yalnız insan değil hayat tarzı da biçimlendirilir.⁸

Rabb Teâlâ'dan yalıtılmış **"terbiye"**siz çağdaş eğitim kurumları, **"insan"**ı anla(t)maktan uzak olup adeta birer insan öğütme mekanizmalarıdır.

İnsan gerçeğine göre hazırlanmayan okullardaki ders konuları, Rauter'in tesbitiyle "insan"dan uzaklaştıkça daha kesin ve açık olur.⁹ Okul, sadece **'yetenekli kurbanlık koyunlar'** ve **'şartlandırılmış yurttaşlar'** yetiştiriyor. Okullardaki resmi öğretim, insanlara soru sormayı, sorgulamayı, niçin ve nasıl araştırmayı öğretmediği gibi; bu bilgilerin 'kimin yararına olduğu' sorusunu da hiç hatıra getirmiyor.¹⁰ Okulu bitirdiğinde beyni büyük ölçüde dumûra uğrayarak bozulmuş olan bireyler, günlük hayatlarına yön veren güçleri bile kavramaktan aciz hale geliyorlar.

Rauter, **'Bu öğretiliyor da öteki neden öğretilmiyor?'** sorusunu sormanın, bizi 'öğretilenleri kim saptıyor?' sorusuna getireceğini, bu soru-

İnsanı salt maddi varlık olarak gören, 'insan' gerçeğini anlamaktan uzak Batılı/ı eğitim sistemi, insanı sadece üretim ve tüketim aracı olarak konumlandırmaktadır. Seküler eğitim kurumları aracılığıyla Rabbinden ve fitratından koparılan insan, Yaratan'ın ona bahsettiği özne - 'halife' misyonunu bir türlü kuşanamamakta, maddeci değerlere göre kurgulanmış bir hayatın zavallı, mutsuz bir nesnesi haline gelmektedir. Bu bakımdan, insanı 'insan' olmaktan çıkaran seküler eğitim-öğretim sistemi terbiye edilmeye, Rabbanîleştirilmeye, fitrileştirilmeye muhtaçtır.

nun cevabını bulmadan da eğitimin temel işlevinin anlaşılamayacağını vurguluyor. Mevcut eğitim sisteminin sonuçlarına bakarak, **'öğrendiklerimizi kim saptıyor?'** sorusunun cevabını bulabileceğimizin altını çizen Rauter, bunu eğitimcilere sormanın anlamsızlığına işaret ediyor; 'zira' diyor, 'eğitimciler de bizim gibi, aynı yöntemlerle, aynı bilgilerle **"imal edilmiş"**lerdir'.¹¹ Nihayet, ona göre 'Batılı eğitimin hedefi, işverenler için **'daha çok para kazandıran'**, belli oranda eğitim görmüş işçiler yetiştirmektir. Bu yüzden, işveren sendikalarının düşünce ve öğütlerini almayan hiçbir resmi eğitim plânlaması yoktur.'¹² Türkiye'nin kremasını yiyen ve egemen sistemin çı-

karları ile kendi çıkarlarını tevhid etmiş bulunan TÜSİAD'ın, mevcut eğitim sistemine, özellikle de mesleki eğitime doğrudan ya da dolaylı müdahalesi ve sürekli bu bağlamda raporlar hazırlatması tesadüfi değil.

Özetle; insanı salt maddi varlık olarak gören, 'insan' gerçeğini anlamaktan uzak Batılı/ı eğitim sistemi, insanı sadece üretim ve tüketim aracı olarak konumlandırmaktadır. Seküler eğitim kurumları aracılığıyla Rabbinden ve fitratından koparılan insan, Yaratan'ın ona bahsettiği **özne - 'halife'** misyonunu bir türlü kuşanamamakta, maddeci değerlere göre kurgulanmış bir hayatın zavallı, mutsuz bir **nesnesi** haline gelmektedir. Bu bakımdan, insanı 'insan' olmaktan çıkaran seküler eğitim-öğretim sistemi terbiye edilmeye, Rabbanîleştirilmeye, fitrileştirilmeye muhtaçtır.

Bu noktada, eğitim sistemimizi geçmiş, bugün ve geleceği ile sorgulamak kaçınılmaz olmaktadır. Bu sorgulama, kuşkusuz bir dergi makalesine sığdırılmaz. Biz burada, köklü bir geleceğe yaslanan medrese eğitiminin zamanla ortaya çıkan aksaklıklarını ıslah cihetine gitmek yerine onu bir kalemde silip, yerine seküler Ba-

Mevcut Türk Eğitim Sisteminde teorinin(nazariyât) pratiğin(tatbikât) üstünde ve daha öncelikli olduğunu; okulların toplum ve aile hayatıyla ilişkisinin kopuk, hayatın gerçeklerinden de uzak olduğunu; birbirini tamamlayacak şekilde verilmediğini, dolayısıyla öğrencilerin on-onbeş yıl boyunca hayattan ve hayatın gerçeklerinden koptuğunu; mevcut okullardan mezun olanların, halktan nefret eden, halktan uzak yaşayan insanlar haline geldiklerini ve bu yüzden de halkın, okullara dost ve yardımcı olmadığını söyleyen Muallim Cevdet'in bu eleştirel mukayesesi, bugün daha ilmi, ciddi ve her türlü kompleksten ve önyargıdan uzak bir şekilde yeniden yapılmalıdır.

tılı mektepleri acemice taklit etme kolaycılığının yol açtığı felakete dikkat çeken Muallim Cevdet'in tesbitlerinden hareketle hayati bir sorgulamaya kapı aralamak istiyoruz. "Medrese sistemine geri dönmek mi?" türü maksat dışı itirazlara imkan verse de, modern seküler Batı uygarlığının ürünü olan ve toplumsal dokumuza uyum sağlayıp sağlamadığı tartışma konusu olan "**mektep**" ile, bin küsur yıllık İslamî geleneğin inşa ettiği "**medrese**"nin ilmi bir mukaye-

sesini yapmayı, bugün her zamankinden daha gerekli görüyoruz.

Muallim Cevdet'in Batı Pedagojisi Açısından Medrese ile Mektep Sistemini Mukayesesi

Medrese geleneğini çok iyi bildiği gibi, Batı'daki asıllarının çarpık kopyaları olan modern mekteplerin sebep olduğu travmalara da çok yakından tanık olan Muallim Cevdet, *Mektep ve Med-*

rese isimli eserinde; öncelikle, Osmanlı'nın son yüz elli yılında medreselerin kasten ihmal edilmiş olduğunu, sistemi ıslah etmek için çaba gösterilmediğini¹³ vurgulayarak analizine başlar: "Medreseleri eleştirenler, buralarda din dersi veren adamların -maalesef ekseriyetiyle- tuhaf zihniyette, gülünç tavırla, asrın umumi bilgileri itibariyle büyük bir eksiklik içinde olduklarını görerek toptan hüküm vermişlerdir. 'Medrese değil mi? Ancak böyle adam yetiştirir.' demişlerdir."¹⁴

Muallim Cevdet, medrese geleneği ile yeni mekteplerin ciddi bir mukayesesi yapar.¹⁵ Bu mukayese, Batılı kafalara bazı gerçekleri anlatabilmek için Batı pedagojisinin tesbitlerinden hareket etmek gibi bir savunmacı yaklaşımla yapılsa da oldukça öğretici. Bu bakımdan, söz konusu karşılaştırmanın kısa bir özetini vermeyi yararlı görüyoruz:

a) Eğitimde sevgi ilkesi: Yeni eğitim sisteminde öğrenci dersten **nefret** etmekte, birçok derse istemeye istemeye girmekte ve okuldan sıkılmaktadır. Mesela, öğretmen derse gelmediğinde sevinmekte, okul bitince kitaplarını yakmaktadır. Bu, yeni eğitim sisteminin dayatmacı ve **tepeden inme**ci karakterinden kaynaklanır. Medrese sistemi ise son derece **elastiki** olup, hayatın ihtiyaçlarına ve öğrenci psikolojisine uygundur: Medresede öğrenci en çok **sevdiği derse** devam eder; dikkatini ve kuvvetini israf etmez. Kabiliyeti olan "**sıra dersleri**"ne girer ki bunlar hafiftir. Çok hevesli öğrenciler, Salı günleri ve bazı günlerde ikindi vakti "**sıra harici dersler**"e girer. Daha çok meraklı ise, son sınıflara mahsus derslere girer. Bütün bunlara devam edemeyen, herkese açık ve tamamen serbest olan "**ders-i âmmlar**" a girer. Oysa Batı pedagojisi, öğrencinin en çok sevdiği iş ve ilimden eğitime başlamasını; diğer bilgi ve becerilerin bu sevgi etrafında toplanmasını ve katiyen öğrencinin nefret ettirilmemesini öngörür.

b) Kendi kendine yeterlilik prensibi: Medrese öğrencisi bütün işlerini kendi eliyle görür: Yemeğini yapar, yatağını düzeltir, sobasını yakar vs. Mekteplerde ise, bütün bu işleri hizmetliler görür. Yeni Batı pedagojisinde de öğrencinin kendi ihtiyaçlarını kendisinin karşılaması (**self-government**) esastır.

c) Hayatın zorluklarına hazırlıklı olma: Ba-

tılı eğitim anlayışı, öğrencinin hayat zorluklarına ve mahrumiyetlerine katlanacak tarzda yetişmesini öngörür. Medreseler, öğrencileri gerçek hayatta karşılaşacakları zorluklara hazırlıyordu. Her sene üç aylarda binlerce öğrenci, dağlar ve tepeler aşarak Anadolu, Rumeli, Suriye, Kafkasya, Bulgaristan ve Bosna'ya dağılır; hem halkla iç içe yaşar, hem de hayattan ve hayatın zorluklarından uzak olmazdı. Mekteplerde ise nice âlâyîşle kurulan Avrupa taklidi izcilik teşküllarıyla güya bu prensip uygulanmaya çalışılmaktadır. Ama bu tür faaliyetler (izcilik, gençlik kampları vs.) genellikle bir kısım seçkinlere hitap etmekte ve amacından tamamen uzaklaşmaktadır.

d) Hayata intibak edip kendisiyle ve toplumla barışık yaşama: Muallim Cevdet, Batı pedagojisinin öngördüğü bu ilkeyi medreselerin daha başarılı uyguladığını, mekteplerin ise bu konuda başarısız kaldığını söyler ve şu soruyu sorar: "İntiharlar medrese talebesi arasında mı, mektep talebesi arasında mı çoktur?"

e) Öğrenciyi maişetini teminden mahrum bırakmamak: Özellikle Birinci Dünya Harbi sonrasında gelişen pedagojik anlayış, öğrenciyi tahsil hayatı boyunca hem bilgi ve beceri kazanmaktan, hem de maişetini teminden mahrum bırakmamayı öngörür. Medrese, öğrencinin ders haricinde piyasada bir takım işler yapmasına müsait zaman bırakarak onu geleceğe ve hayata hazırlarken, mektep, öğrencinin zamanını büyük ölçüde okulda öldürerek buna fırsat tanımaz ve onu "**hükümet dilencisi**" olmaya mahkûm bırakır.

f) Derslere ön hazırlık yaparak gelmek: Batı pedagojisi, öğrencinin mutlaka hocadan evvel derse hazırlanmasını, bu hazırlık için gerekli imkân ve vasıtaların sağlanmasını öngörür. Medrese programı, öğrenciye bu konuda kolaylıklar sağlayacak elastikiyete sahipken, günümüz eğitimcileri, bugünkü mekteplerde gösterilen derslerin fazlalığından ve öğrenciye yeterli hazırlık imkânı bırakmadığından yakınmaktadır.

g) Eğitimde ve öğretimde bütünlük ilkesi: Medrese sistemi, Batı pedagojisinde de öngörül-
düğü gibi, öğrenciye on-onbeş senede kazandırılan bilgilerin, bir bütünün parçaları biçiminde bir biriyle irtibatlı biçimde verilmesini sağlar-

ken, mektep sisteminde verilen bilgiler hem hayattan, hem de bir birlerinden **kopuktur**.

h) Eğitimde tedricilik prensibi: Batı pedagojisi, eğitimin **basitten zora** ve **muhiitten merkeze** doğru dairevi biçimde gitmesini öngörür. Medresede, asırların tecrübesinin ürünü olarak, kitaplar tedrici bir sistemle silsileli olarak hazırlanmıştır. Yeni başlayanlar, orta dereceye gelenler, son sınıflar, muallimler, araştırmacılar ve tenkitçiler için olmak üzere derece derece kitaplar hazırlanmıştır. Mekteplerde ise, hiçbir derste böyle bir tedriciliği bulamadığımız gibi, gayri tabiiyet, ifrat, israf, şişkinlik ve lüzumsuz teferruat söz konusudur.

i) İhtiyaca uygunluk ilkesi: Batı pedagojisine göre eğitim, gencin **dünyevi ve uhrevi ihtiyaçlarına** cevap vermelidir. Medresede zaten bütün dersler işte bu prensibe göre tertip edilmiştir; hiçbir ders diğerini baltalamaz, nakzetmez. Mekteplerde ise dersler arasında irtibatsızlık, hatta bir diğerine tecavüz söz konusudur. Fen derslerinde bile genç ruhun ihtiyaç duyduğu manevi duygular baltalanır. Laik eğitimin geçerli olduğu Batı'da bu manevi boşluğu gidermek için felsefe dersleri konmuştur. Bizde ise, felsefe dersleri ehil olmayanlara verildiği gibi, ruhun en son ihtiyacını tatmin etmekten de uzaktır.

j) Öğrencinin halktan ve hayattan kopması: Batı'da da benimsenen bu ilke asırlardan beri medreselerde titizlikle uygulanmakta iken, mektepler gençlerimizi hayattan da, halktan da, hatta kendi ailelerinden de koparmaktadır.

Tek Çare: Fitrî Terbiye Sistemine Dönüş

Mevcut Türk Eğitim Sisteminde teorinin(nazariyât) pratigin(tatbikât) üstünde ve daha öncelikli olduğunu; okulların toplum ve aile hayatıyla ilişkisinin kopuk, hayatın gerçeklerinden de uzak olduğunu; birbirini tamamlayacak şekilde verilmediğini, dolayısıyla öğrencilerin on-onbeş yıl boyunca hayattan ve hayatın gerçeklerinden koptuğunu; mevcut okullardan mezun olanların, halktan nefret eden, halktan uzak yaşayan insanlar haline geldiklerini ve bu yüzden de halkın, okullara dost ve yardımcı olmadığını¹⁶ söyleyen **Muallim Cevdet**'in bu eleştirel mukayese-i, bugün daha ilmi, ciddi ve her türlü komp-

leksten uzak bir şekilde yeniden yapılmalıdır. Bin küsur yıllık köklü bir geçmişe sahip olan, tarihte göz kamaştırıcı ilmi üretilere, buluşlara imza atan, sayısız ilim adamının yetişmesine beşiklik eden medrese geleneğini yok saymanın ve görmezden gelmenin yol açtığı kısırlığı ve güdüklüğü aşmak için atılacak ilk adımlardan biri budur. "*İlim Çin'de de olsa alınır*" meşhur hadisinden yola çıkarak söylersek; elbette bütün dünyanın tecrübelerinden ve ilmi birikimlerinden yararlanacağız ama her alanda olduğu gibi, eğitim sisteminde de kendi tevhidî köklerimize yaslanarak ayağa kalkacağız.

Son söz olarak tekrarlırsak: insanı salt bir maddi varlık (homo economicus) olarak gören ve onu basit bir üretim-tüketim aracına indirgeyen seküler eğitim sistemi, insanımızı özünden ve fıtratından koparmış ve şu maddi hayatın zavallı, mutsuz bir **nesnesi** haline getirmiştir. "**Ah-sen-i taqvîm**" üzere yaratılan insanın/insanlığın, Yaratan'ın kendisine bahşettiği **özne** - '**halife**' misyonunu yeniden kuşanıp "**eşref-i mahlûkât**" seviyesine yücelmesi için Yaratan'ı yegane "**rabb**" ve "**mürebbi**" kabul eden fitrî terbiye sistemine dönmesinden başka çâre-i necat yoktur. ■

Notlar:

- 1 D.Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, Pınar Yay., İst-2005; Mustafa Nihat Özön, *Osmanlıca Sözlük*, İst-2005; Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini-Kur'an Dili*, c.1, s.63-64; İbrahim Canan, *Hizmet-i Peygamberin Sünnetinde Terbiye*, s.27; Nevzat Ayasbeyoğlu, *İslâmiyet'in Eğitimi-mize Getirdiği Değerler*, M.E.B.Y., İst-1991, s. 16-17.
- 2 Roger Garaudy, *İslâm ve İnsanlığın Geleceği*, çev. Cemel Aydın, Pınar Yay. 1990-İst., s. 15.
- 3 Seyyid Ali Eşref, *İslâmî Eğitimde Yeni Ufuklar*, Fikir y., 1991-İst., s. 66-67.
- 4 Muallim Cevdet, *Mektep ve Medrese*, Hz. E. Erüz, Çınar y., İst-1978, s. 15.
- 5 Dilnevaz A.Sıddıkî, *İslâmî Sosyal Bilimler Dergisi*, 1994/1, s.10.
- 6 İvan Illich, *Okulsuz Toplum, Şenlikli Toplum*, çev. A.Kot, Ayrıntı y., İst- 1978, s.73.
- 7 E.A.Rauter, *Düzene Uygun Kafalar Nasıl Yetiştirilir?*, çev. M. Ecer, Gözlem y., İst- 1976, s. 7-9.
- 8 A.g.e., s. 29.
- 9 A.g.e., s. 41, 44.
- 10 A.g.e., s. 52.
- 11 A.g.e., s. 75.
- 12 Muallim Cevdet, *Mektep ve Medrese*, s. 24.
- 13 A.g.e., s. 28.
- 14 A.g.e., s. 32-38.
- 15 A.g.e., s.52-55.

DİN EĞİTİMİ TARTIŞMALARININ ÜÇLEMİ

ASIM ÖZ

“Tarih, hiç kimsenin görmezden gelemeyeceği kadar şimdi ile içiçedir.”

Mehmet Ali Kılıçbay

Din eğitimi alanı günümüzde hemen herkesin söz söylediği bir alan görünümündedir. Osmanlı Devleti’nin yenileşme hareketlerine yönelmesinden Cumhuriyet’in kuruluş yıllarına, o yıllardan AB sürecine evrilen süreçte din eğitim-öğretiminin nasıl yapılacağı tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmaların günümüzde geldiği aşamayı tespit etme bağlamında “*din eğitimi sorunu*” daha kuşatımlı bir biçimde ele almak bakımından din eğitimi problematik hale getiren *din eğitimi/dini eğitim* ve *din öğretimi* kavramlarının tanımlanması gerekmektedir. Bu kavramların tanımlanması tarihsel boyutu olan dine ilişkin tartışmaların bugünkü halini de anlaşılır kılacaktır. Bugün din eğitimi tartışmaları geniş bir perspektifle bakıldığında üç noktada düğümlenmektedir.

- a) *Devletin yaklaşımı*
- b) *Müslümanların tutumu*
- c) *Uluslararası konjonktür.*

Müslüman özneler olarak hayatı anlar şekilde yaşıyoruz. Bu yaşayışımız çoğu zaman hayatı süreçler biçiminde anlamamızı da engelleyebilir. Bu bakımdan bireysel insan ile toplumsal insan muhayyilesinin *zihniyet tarihi* ile beraber düşünülmesi sorunun mahiyetini anlama hususunda önemli katkılar sunacaktır.

Hayatın, insan ömrünün İslâmi geleneğe göre biçimlendirilmeye çalışıldığı zamanlarda *din eğitimi/din öğretimi* gibi özünde parçacı bir zihniyet halini barındıran tartışmalar yaşanmazdı.

Bu dönemde eğitimin aslı amacı hayatın müslümanca ihyasına yönelikti. Dolayısıyla eğitimin amacı doğrudan doğruya islami geleneğin temel kaynaklarınca belirlenmişti. Dinsel olanın evrensel mesajını sınırlandırma ya da didikleme gibi şeytani pratikler mevzu bahis değildi.

Din eğitimi, literatürde herhangi bir dinin ilkelerini inançlarını öğretmek amacıyla yapılan eğitim/öğretim olarak tanımlanır. Bu dersler devletin yönetim biçimine göre seçimi isteğe bağlı yada zorunlu olarak yapılandırılır. *Dini eğitim* ise kaynağı ilke ve kurallarını dinden alan, eğitim değerlerinin dine göre belirlendiği bir eğitimidir.’ (Öncül; 2000, 239, Oğuzkan; 1993:40-41) Dinin hayata dair hükümlerinin içselleştirilmesi (*iman*) ve yaşamsallaştırılması (*amel*) hedefini güden dini eğitim evrenselci ve milletlerüstü bir özellik taşır. Din eğitiminde ise sadece öğretmek, esastır. Dinler arasında hiyerarşik bir bakış açısı geliştirmek yada “*hak din*” gibi yaklaşımlar ön yargılı ve son derece hatalı görüşler olarak değerlendirilmektedir. Komşularımızı tanımalıyız söyleminden hareket edilerek henüz akıl baliğ olmayan, *yönelgen* konumda bulunan çocuklara bütün dinleri tasviri düzeyde öğretmenin hangi amaca yönelik olduğu hususu pek düşünülmemiş gibi görünüyor. Çocukların her birini *dinler tarihi uzmanı* yapacakmış gibi bir yaklaşımla hareket eden din eğitimi/öğretimi yaklaşımı çok kozmopolit olan Kanada gibi ülkelerdeki yaklaşımı bu coğrafyaya transfer et-

me gibi bir hedefi gütmekte, fakat bununla birlikte İslam'la ilgili daha fazla bilgi edinme, müslümanların neye inandığı, nasıl bir hayat yaşadıkları, nasıl bir toplum arzuladıkları gibi hususlarda güvenlikçi, yasaklayıcı ötekileştirici söylemler dışında soylu ve yaratıcı bir pratik ortaya koyamamaktadırlar.

Avrupa toplumları ile Türkiye arasında dini eğitimi konusunu merkeze alarak yapılacak bir karşılaştırma Türkiye ile Avrupa yada İslam ile Hristiyanlık arasındaki farkı da ortaya koyacaktır. Sekülerleşmenin etkili olduğu dönemlerde bile Avrupa'da din eğitiminin okullardaki varlığı ciddi biçimde sorgulanmamıştır. Türkiye'de ise dini eğitim hep yasaklanmaya çalışılmış ama bu gerçekleşmeyince güvenlikçi bir retorikle din sekülerleştirme politikalarının payandası kılınmak istenmiş "milli bütünlüğü" sağlamak için araçsallaştırılmıştır. Bu araçsallaştırma pratiği, dinin kimi

hükümlerinin çağa uymadığı düşüncesinden hareket ederek dini algıyı bir bakıma tahrif etmiştir. Bu tahrifatta, din eğitimi ile tolere edilmeye çalışılmıştır. (Erkilet; 2004; 73-85) Din eğitimi İslam perspektifinden ele alınmamıştır. Din eğitiminin Türkiye'deki tarihine bakıldığında, din eğitimi hakkındaki tartışma ve düzenlemelerin çoğunlukla içerik, metod, mahiyet, müfredat programlarının hazırlanması gibi konular üze-

Çocukların her birini dinler tarihi uzmanı yapacakmış gibi bir yaklaşımla hareket eden din eğitimi/öğretimi yaklaşımı çok kozmopolit olan Kanada gibi ülkelerdeki yaklaşımı bu coğrafyaya transfer etme gibi bir hedefi gütmekte, fakat bununla birlikte İslam'la ilgili daha fazla bilgi edinme, müslümanların neye inandığı, nasıl bir hayat yaşadıkları, nasıl bir toplum arzuladıkları gibi hususlarda güvenlikçi, yasaklayıcı ötekileştirici söylemler dışında soylu ve yaratıcı bir pratik ortaya koyamamaktadırlar.

rinde yoğunlaştığı ve bu yoğunlaşmanın da öncelikle devletin bekasını, ikinci olarak dünya konjonktürünü gözettiğini son olarak İslam'ı/müslümanları gözettiğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla din eğitimi alanındaki değişiklikler, hukuki düzenlemeler ve bunların sebepleri ne odaklanıldığında siyasi değişimlerin temel belirleyici olduğu görülecektir.

II. Dünya savaşıdan sonra din eğitimine daha özel bir önem verilmeye başlanmış, din eğitimi bilimi; eğitim biliminde müstakil bir dal olma yönünde önemli bir atılım gerçekleştirilmiştir. Dini çoğulculuk gibi tartışmaların pek yaşanmadığı bu yıllarda din eğitimi ile o ülkede çoğunlukta olan dinin müntesiplerinin dinin kastedildiği belirtilmiştir. Hukuki metinlerde yer alan din öğretimi ifadesi din eğitimi şeklinde yorumlanmıştır. Dini çoğulculuk söyleminin gündeme girmesiyle hukuki metinlerdeki din öğretimi ifadesi, bütün dünya dinlerini içerecek biçimde bir genişlemeye maruz kalmıştır. Bu süreçte din eğitimi için uzlaşıl-

mış bir müfredatın nasıl hazırlanacağı her zaman tartışma konusu olmuştur.

Devlet özellikle **Tevhid-i Tedrisat Kanunu**'nun kabul edilmesinden sonra din eğitimini kademeli olarak ders programlarının dışına çıkarmaya çalışmış, bazen yasaklamış, ardından bu derslere izin vermiştir. 12 Eylül'den sonra ise zorunlu hale getirerek dinin ve din eğitiminin devlet denetimine alınmasının siyaseten daha iş-

levsel olduğunu düşünmekte olduğunu ortaya koymuştur. 28 Şubat sonrasında da MGK üyelerinin ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan zorunlu DKAB derslerine dair herhangi bir açıklamalarının olmaması bunu kanıtlamaktadır. Bu süreçte dinin Kemalistleştirilmeye çalışılması Kemalizm'in bir din formatına oturtulmaya çalışılması gibi özgül uygulamalar olmuşsa da esas belirleyen **Türk-İslam sentezi** olmuştur. DKAB dersleri içerisinde yer alan laiklik vurgusundan hareketle aslında yaptırılmak istenenin ne olduğu da tespit edilebilir. Dilipak'ın kitabına isim olarak aldığı ifade bir dönem zorunlu din derslerine karşı çıkmanın özdeyişi haline gelmişti: **"Bu Din Benim Dinim Değil"**. Dilipak, din derisi diye öğrencilere okutulanların neler olduğu sorusunun ardından zorunlu din öğretiminin yeni Türk Müslümanının standartlarını tespit etmek, TSE damgalı bir din anlayışının oluşturulma amacıyla ortaya çıktığını savunmaktaydı. Bu derslerin müslümanların dini algılarını yeniden biçimlendirme amacına yönelik olarak ders programlarında yer aldığını ortaya koymasıyla Dilipak bu derslere devletin nasıl baktığını da ortaya koymaktaydı. (Dilipak; 1990: 53)

Örgün eğitimde ilk ve orta dereceli okullarda, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersleri zorunlu dersler arasında yer almaktadır. Bu dersler, ilköğretimin 4. sınıflarından itibaren hafta da 2 saat zorunlu olarak, ders geçmeye etki etmek üzere normal programlar içinde okutulmaktadır. Din derslerinin programları diğer tüm dersler gibi Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılmaktadır. Ders kitapları ise ya doğrudan Bakanlık tarafından üretilmekte ya da özel yayınevlerince üretilenler kontrol edilerek onaylanmaktadır.

Anayasanın 24. maddesi şöyledir: "Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi Devletin denetim ve gözetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlâk eğitimi ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din

eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır."

Bu maddeye göre, ilk ve orta dereceli okullarda zorunlu dersler arasında yer alan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinde din eğitimi değil din öğretimi yapılacaktır. Burada öğretimden; bilgilendirme, eğitimden; inanç ve tutum değişmesi anlaşıldığı söylenebilir. Zaten din dersinin adı bilinçli olarak Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi olarak belirlenmiştir. Bu nedenle Türk Eğitim Sistemi içerisinde dini eğitim kapsamında değerlendirilebilecek bir ders yoktur.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin devlet okullarında yer alması tartışmaları iki yönden ele alınabilir. **Din eğitimi**, devlet tarafından vatandaşlara tanınan **"dini özgürlükler"** içinde mi yoksa vatandaşın **"dini haklar"**ı içinde mi yer alacaktır?. Avrupa Birliği üyesi ülkelerle Türkiye'deki din eğitimi konusundaki temel ayrılık, bu noktadadır. Genel olarak Avrupa Birliğine üye ülkelerde din eğitimi alanı, **"dini özgürlükler"** içinde algılanmaktadır. Bunun sonucu olarak, devlet vatandaşın dinine karışmayı özgürlüğüne müdahale olarak algıladığı için, *din eğitimi özel kesime yani ilgili dinin temsilcisi cemaatlara ve kurumlara bırakmakta ancak masraflarını karşılamaktadır.*

Türkiye Cumhuriyeti, din eğitimi bir **"hak"** olarak düzenlemek istemektedir. Anayasal tercih, din eğitiminin bir **"özgürlükler"** konusu değil, devlet tarafından yerine getirilmesi gereken bir **"sosyal hak"** olarak düzenlenmesi yönündedir

Din eğitimi konusunda karar verici her zaman devlet olduğundan Türkiye'de din eğitimi ve öğretimi vatandaşların söz sahibi olabildiği sivil bir alan olma durumuna kavuşmamıştır. Miktarı ve içeriği devletçe belirlenen din eğitimi programları, çocuğun ebeveyninin hakkını iptal et-

mektedir. Çokkültürlü, eğitim talebinde bulunanların açmazı da işte burada gündeme gelmektedir. Ders içeriklerinin aşırı ideolojik muhtevastından dolayı bir çıkmaz içinde oluşu hususunda, örneğin biyoloji, tarih, sosyal bilgiler ve fen derslerinde öğrencelere dayatılan ideolojik kabuller hususunda suskun kalanlar din eğitimi sözkonusu olduğunda avaz avaz bağırmakta buna, karşın diğer dersler konusunda kayda değer bir şey söylememektedirler. Örneğin Biyolojide dinsel bir vecdle savunulan *evrim teorisi* ile *yaratılıştan* aynı düzlemde söz etmek mümkün değildir. Çocuk merkezli düşündüklerini, çocuk psikoloji verilerini önemsedikleri hususunda şeytani fısıltıları kullanarak ispatlamaya çalışanlar ise özünde din eğitimi yasaklamaya yönelik projelere bilgi düzeyinde destek sunmaktadır. Özellikle 7-11 yaşlarını kapsayan somut işlemler döneminde din eğitimi verilmemesini savunanlar çocuğun yönelgenlik özelliğinin farkında olarak bu görüşlerini ortaya atmaktadırlar. Çocuğun içinde doğduğu dini dünyanın biçimsel ibadetlerinden hareketle dine dair olumlu tutum ve davranışlar ortaya koyduğu düşünüldüğünde dini eğitimin çocuğun yakın çevresinin farkına varmaya başladığı andan itibaren sağlanması di-

nin özü bakımından daha doğrudur.

1982 anayasasının 24. maddesine göre "Din ve ahlak eğitimi ve öğretimi devletin *gözetim* ve *denetimi* altında yapılır. Din Kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır". Bu derslerin okutulma biçimindeki sakatlıklar üzerinde görüş beyan eden yetkililerden hiçbiri bu derslerde yer alan laiklik, Atatürkçülük, askerlik vb. konuların doğrudan din eğitimi ile ne ilgisi olduğu hakkında bir tek cümle söyleyememeleri, bu derslerin tartışılma biçimindeki esas niyeti de ortaya koymaktadır. Ders içeriklerinde yer alan İslâmi uygulamalar, şiarlar vb. en aza indirilmeye çalışılırken öte yandan AB ve küreselleşme süreciyle gündeme gelen çokkültürlülük, azınlık olma durumu, gibi hususlar müfredat programlarına dahil edilmeye çalışılmaktadır. Bu derslerin içeriğinin değiştirilmesini önerenler bu derslerin *dinler hakkında bir ders* olarak okutulması gerektiğini ve bu durumun Anayasanın lafzına ve ruhuna daha uygun olduğunu ifade etmektedirler.

Türkiye'de din eğitiminin yaşadığı deneyim günümüzde artık bir kırılma noktasına gelmiştir. DKAB derslerinin varlığı, içeriği, din eğitimi

bağlamında ortaya çıkan istekler, din eğitimindeki yeni yönelimler içerik ve yaklaşım açısından hem devleti hem de müslümanları zorlu bir seçimle yüz yüze getirmektedir. Devlet okullarında verilen din eğitimi belirli bir dini öğretmeyi hedef almak yada almamak şeklinde temelde iki yaklaşım vardır. Türkiye’de teoride din kültürü olsada uygulamada İslami öğelerin baskın olduğu ama bunun Atatürkçülükle gölgelendiği bir deneyim vardır. İşte bu deneyimin İslam’a ilişkin boyutları içerisinde yaşadığımız uluslararası bağlam nedeniyle sorgulanmaktadır. Din eğitiminin zorunlu ya da seçmeli uygulamanın dışında ebeveyn isteğine bağlı olarak ama bu isteğinde modern felsefenin temelleriyle sınırlandırılmasını amaç edinen bir yaklaşım gittikçe yaygın kabul görmektedir. Bu yaklaşım sonucunda ortaya çıkacak durumda şu olacaktır: parası olanın din eğitimi talebinde bulunabileceği, bireysel hatta ev okullarının yaygınlaştığı hayat-tan çekilmiş bir din....

Din eğitiminin özelde ise DKAB’nın zorunlu olup olmaması hussunda müslümanlar eskiden olduğu kadar “hayır” diyememekte. Bunun haklı gerekçeleri var. Ama din eğitiminin müslümanların uzunca bir süre ertelemeleri bu işin ilmi-hali üzerinde düşünüp kuramsal ve kurumsal bir

atılım gerçekleştirememeleri önemli bir eksiklik olmuştur. Din eğitime dayanmayan ,güvenlik gerekçeleri nedeniyle DKAB’yi tamamen kaldırmayan devletçi tutumla, dinlerin birliğine, bütün dinlerin eşit düzeyde doğru olduğuna dair tasviri bir tutum arasında sıkışmış durumda kalan din eğitimi konusunu müslümanların tefekkür ederek önemli bir açılım getirmeleri gerekmektedir.

Okullarda İslamiyet dışında ki dinlerin karşılaştırmalı olarak okutulması önerisi ise akli değil. Kavramsal düşüncelerin henüz oluşmadığı ve duyuşsal alanın egemen olduğu bu yaşlarda bu imkansızdır. Miktarı ve içeriği devletçe belirlenen ayrı bir din

eğitimi dersi tasarımı neoliberal tahribatın yaygınlaşmasına sebep olduğu kadar seküler kültürün de içselleştirilmesine sebep olacaktır.

Türkiye’nin kültürel ve siyasal tarihi içinde din eğitimi, çeşitli dönemlerde farklılıklar taşımasına rağmen özünde *seküler hedefleri* model olarak oluşturulmuştur. Belirli bir zaman ve mekanda oluşan model önce araçsal hedefleri karşılamaya yetmiş, devrin değişmesiyle de yetersiz kalmıştır. Din eğitimi bu bakımdan hiçbir zaman modernist ve devletçi önyargıları aşan bir anlayışla islami çerçevede tartışılmamıştır. Yeni din eğitimi politikaları oluştururken bu eski alışkanlık hala devam ettirilmektedir. Din eğitimi tartışmaları hep bu üçlem çerçevesinde şekillenmiş, karar vericiler müslümanlar olmadığı için *din eğitimi/öğretimi dini eğitim* çerçevesinde evrilememiştir.

Kaynakça

- Öncül, Remzi (2000) *Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü*, MEB, İst.
- Oğuzkan, A. Ferhan (1993) *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, Emel Matbaacılık, Ank.
- Erkilet, Alev (2004) *Eleştirelilikten Uyuma*, Hece Yay. Ank.
- Dilipak Abdurrahman (1990) *Bu Din Benim Dinim Değil*, İşaret Yay. İst

UYUŞTURUCU KULLANIMI KAP-KAÇ TERÖRÜ VE ŞİDDETE YÖNELMENİN SEPEPLERİ

ÖMER ÖZYILMAZ*

A- SORUN NEDİR:

Ülkemizde, son haftalarda artan bir şekilde kendisini gösteren, toplumsal sapmalar yaşanmaktadır. Kap-kaç terörü, şiddet ve uyuşturucu kullanımı bunlardan bazılarıdır. Bu tür sapmalar hem yetişen nesiller yönünden, hem anne-babalar, hem birlik ve beraberliğimiz açısından, hem de toplumun geleceği bakımından büyük sıkıntılar oluşturmaya adaydır.

Söz konusu sapmaların psiko-sosyal, ekonomi, hukuk ve güvenlikle ilgili sebepleri vardır. Zira sorun sadece polisiye tedbirlerle çözümlenecek bir sorun değildir. Ayrıca, can yaktığı zaman olayların üzerine gidip, sonra unutulmaya da terk edilmemelidir. İlgili kamu ve özel sektör kuruluşları, siyasiler, aydınlar, bilim insanları ve basın mensupları bu sorunlar etrafında bir araya gelerek, çağdaş, bilimsel ve objektif ölçüler çerçevesinde, bu sapmaların sebeplerini araştırmalı, kısa, orta ve uzun vadeli çözüm önerileri geliştirmelidirler. Bu çalışma, söz konusu sorunun sebeplerini teşhis edip, çözüm önerileri sunmayı hedeflemektedir.

B- SORUNUN SEBEPLERİ NELERDİR:

Konuya psiko-sosyal, ekonomi ve hukuk açısından yaklaşırsak, söz konusu sorunların altında,

olayların faillerinin “kişilik”, “kimlik”, “ekonomik”, “sosyal” ve bunların sonucu olarak da “çeteleşme” sorunlarının yatmakta olduğunu görürüz. Bu bölümde, söz konusu insanların, sapmalarına neden olan bu sebepleri bulup çıkarmaya çalışacağız. Bu çerçevede:

1- Özgüven Eksikliğinin Bulunması: kap-kaç terörü, şiddet ve uyuşturucu kullanımı gibi sapmaların içerisine düşmüş olan insanların, kişiliğin beslenme zemini ve enerji kaynağı olan “özgüven”den, yani kendilerine duymaları gereken güvenden yoksun oldukları görülür. Kişilikleri tahlil edilse görülecektir ki, bunlarda “benlik tasarımı” ve “benlik saygısı” oluşmamış ve bunlar kendilerini önemli ve değerli görmemektedirler; aksine kendilerine saygıları pek yoktur. Esasen bu bir temel kişilik sorunudur. Böyle bir kişilik sorunu yaşayan insanlar, hem şiddet ve uyuşturucu kullanımı gibi sapmalara, hem de başka sapmalara rahatlıkla düşebilirler.

2- Kişilik Zafiyeti İçinde Olmaları: bu insanlarda kişilik zafiyeti vardır. Zira kişiliğin icra organı olan “ben”, bunlarda çok zayıf ve cılızdır; kendilerini, “altben”lerindeki sınırsız istek ve arzuları, yani nefisleri yönetmektedir; yaşamlarını, ona göre belirleyecekleri bir inanç ve dünya görüşü de oluşturamamışlar ve bu unsurlar

* TBMM, Millî Eğitim Alt Komisyon Başkanı

arasında bir denge de kuramamışlardır. Dolayısıyla zayıf kişilikli olan bu insanlar, hem kendi istek ve arzularının esiri olurlar, hem de bu isteklerini kullanarak onları yönlendirecek kötü niyetli insanların istismarına açık bir tutum sergilerler.

3- Kimlik Sorunu Yaşamaları: bu insanların, yukarıda belirtilen “kişilik” bozukluklarının yanında, “kimlik” sorunları da vardır. Yani bu insanlar herhangi bir inanç, bir dünya görüşü, bir yaşam felsefesi ve bir kültürle ciddi bir bağ kurup ondan yararlanamamışlardır. Dolayısıyla bunlar bir inanca, bir dünya görüşüne, bir yaşam felsefesine ya da bir kültüre bağlı olmanın ne anlama geldiğinin şuuruna da varamamış “kimlik sorunu” yaşayan insanlardır.

4- Hedef ve Beklentilerinin Olmaması: bu insanların geleceği için, bir hedef ve bir beklenti oluşturulamamıştır. Dolayısıyla bunlar hedefsiz, gayesiz ve geleceğe yönelik beklentisiz olarak yaşamaktadırlar. Böyle yaşayan insanlar ise, hem boşlukta yaşıyor gibidirler, hem anlık yaşarlar, hem de her an, her türlü kötülüğe batmaya adaydırlar.

5- İnsan Haklarına ve Eşyaya Saygı Anlayışının Olmaması: kendisine güven ve saygısı ol-

mayan, herhangi bir hedef ve gayeden de yoksun olan bu insanlar, başka insanlara veya onların bir insan olarak sahip oldukları insan haklarına ya da eşyaya saygı duyma seviyesine yükselmezler; o duygudan yoksun olurlar.

6- Otokontrolden Yoksun Olmaları, Aile ve Toplumsal Kontrolün de Zayıf Olması: bu insanlar hem oto-kontrolden yoksundurlar, hem de kendi aileleri ve toplumla da uyum bozuklukları içerisinde yaşamaktadırlar. Bu uyum bozuklukları onların aile ve toplumlarıyla aralarının açılmasına, bu açılmanın boyutlarına göre ondan uzaklaşmalarına ya da kopmalarına, sonuçta da aile ve toplum kontrolünün dışına çıkmalarına ya da aile ve toplum kontrolünden yoksun olmalarına sebep olmaktadır.

7- İşsizlik ve Yoksulluk Sorununun Yaşanması: Ülkemizin ekonomik sorunlarının başında işsizlik ve yoksulluk gelmektedir. Kişilik, kimlik ve bunların doğurduğu sorunları yaşayan bu insanlar, işsizliğin ve yoksulluğun da pençesine düşünce artık yapamayacakları kötülük kalmamaktadır.

8- İç Göçler ve Büyük Kentlerde Kontrolsüz Yığılmalar: çeşitli sebeplerle Ülkemizde yaşanan iç göçler ve büyük kentlerdeki kontrolsüz yığılmalar, hem insanımızı rahatsız etmekte, hem de sürekli olarak söz konusu saptamalara uygun, hatta özendirici bir ortam oluşturmaktadır.

9- Aile İçinde Süregelen Huzursuzluklar ve Boşanmalar: çeşitli nedenlerle anne- babaların boşanması, ailelerin dağılması ve çocukların bir aile sıcaklığı ve ortamından yoksun olarak büyümek mecburiyetinde kalmalarıdır.

10- Hızlı Nüfus Artışı: Ülkemizdeki hızlı nüfus artışı ve bunun yanında yeni nesle gerekli eğitim ve sağlık hizmetlerinin verilemeyeşi ve istihdam alanlarının açılmayışı da bunları suça iten sebeplerdendir.

11- Toplumda Yaşanan Çeteleşme Süreci: Ülkemizde yaşanmakta olan “çeteleşme” süreci ile ilgilidir. Hukukun egemen olamadığı ülkeler-

de ortaya çıkan çeteler, hukuksuzluktan beslenen varlıklarını büyük ölçüde kişilik ve kimlik sorunları yaşayan, özellikle de fakirlik ve işsizlik sendromu içerisinde olan insanlar üzerine bina ederler. Bir toplumda hukuksuzluk ve bu özellikteki insan sayısı ne kadar çok olursa, illegalite ve çeteleşmede de o kadar artış olur.

C- ÇÖZÜM ÖNERİLERİ:

1- Bu Sorunu Yaşayanlar Yeniden Eğitime Alınmalıdır: Çözüm olarak söz konusu sapmaların içerisine düşmüş olan insanların “yeniden eğitime” alınması ve sağaltılması gerekir. Bu eğitimin programı da aşağıdaki başlıklardan oluşmalıdır. Yeni neslin de bu tür sapmalardan korunması için şunların yapılması gereklidir:

2- Çocuklara Özgüven ve Benlik Saygısı Kazandırılmalı: her şeyden önce, bu sapmalara düşmüş olanlara “yeniden eğitim” çalışmaları esnasında, yeni nesle de, aile ve okul olarak çocukluklarından itibaren, “özgüven”, yani kendilerine güven duygusu aşılamak ve onu geliştirmek gerekir. Çünkü bir insanın kendisine güvenmesi, hem onun kişiliğinin oturacağı zemini ve besleneceği enerji kaynağını oluşturur, hem de kendisini büyük işlerin adamı olarak görmesini sağlar. Bu ise, kişinin yöneleceği işler açısından çok önemlidir.

3- Çocuklara Sağlıklı Bir Kişilik Kazandırılmalı: bunlara ve yeni nesle, yine aile ve okul aracılığıyla, unsurları gelişmiş ve dengeye ulaşmış sağlıklı bir kişilik kazandırmak gerekir. Çünkü ancak böyle sağlıklı bir kişiliğe sahip olanlar, hem ileriye dönük vizyon geliştirirler, hem ne yapmaları gerektiğini bilir, ona göre hareket ederler, hem kendi istek ve arzularının esiri olmaz, onları zamana, şartlara ve inançlarına göre frenlerler, hem de kötü niyetli insanların istismarına karşı dikkatli olurlar ve sapmalardan korunurlar. Bu görevler için önce aile ve okulu hazırlamak gerektiği bilinmelidir.

4- Çocuklara Kimliklerini Öğretmek Gerekir: bu insanlara ve yeni nesle, çağdaş bilgi ve becerinin yanında, kimliklerini öğretmek, yani

kim olduklarını, hangi millete, hangi inanç ve kültür dünyasına ait olduklarını ve bunun ne demek olduğunu onların kişiliklerine işlemek gerekir. Bu çalışma da aile ve okul tarafından yapılmalıdır. Özellikle okullarımızda, kimliğimizi ve milli-manevi değerlerimizi anlatmağa çalıştığımız Tarih, Coğrafya, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi gibi derslerin, içerik, yöntem, araç-gereç vb. gibi çeşitli yönlerden daha başarılı olması ve bizi hedefimize ulaştırması için yeniden ele alınması gerekir. Zira bizi biz yapan değerlerimizi öğrenip içselleştiren çocuk ve gençler, hem toplumsal sapmalardan büyük ölçüde kendilerini korurlar, hem de iyilik numunesi insanlar olmağa başlarlar.

5- Sağlıklı Hedefler Belirleyip İçselleştirmeleri Sağlanmalı: yine bunlara ve yeni nesle, sağlıklı hedefler gösterip onları o yönde motive etmek gerekir. Zira içselleştirilmiş olan hedef ve gayeler, hem çocuk ve genci “sapmalara” karşı koruyacak, hem de o hedeflere ulaşmak için bütün gücüyle çalışmalarını sağlayacaktır. Bu çalışma da aile ve özellikle de okul tarafından yapılmalıdır.

6- İnsan Haklarına Saygı Öğretilmeli: bu insanlara ve yeni nesle, kendisine güvenmeyi ve saygı duymayı öğretmenin yanında, diğer insan-

lara ve onların haklarına da saygı duymayı öğretmek gerekir. Zira kendisi, kendisinin hakları ve kendindeki eşyalar nasıl kıymetli ise, başkaları, onların hakları ve onlarda olanlar da en az o kadar kıymetli olduğunun bilincinde olmalıdır.

7- Çocuklara İç Disiplin Anlayışı Kazandırılmalı: sağlıklı kişiliğe sahip, hedefleri belli, kendine güvenen, başkasına saygı duyan, istek ve arzularını inançları doğrultusunda doyuma ulaştırmayı beceren bir benliğe sahip olan insanlar, kendisi, ailesi ve toplumuyla barışık olurlar. Dolayısıyla kendilerini kontrol ederler, toplumun kontrolüne hem açık olurlar, hem de onu önemserler.

8- Yeni Boyut Kazandırılmış Öğretmen Veli Görüşmesine Ağırlık Verilmeli:

9- Ekonomi Yatırım, İstihdam, Üretim ve Pazarlama Temeline Oturtulmalı: Ülke ekonomisi, yatırım ve istihdama göre yeniden düzenlenmelidir. Zira ülke kaynakları yatırım, istihdam ve üretime yönelik olarak planlandığında, işsizlik ve yoksulluk azalır. Bu ise, söz konusu sapmaların önlenmesinde çok önemli bir rol oynar.

10- Bölgeler Arası Ekonomik Dengesizlikler Giderilmeli: kısa ve orta vadede, bölgelerarası ekonomik dengesizliğin giderilerek herkesin kendi ilinde yaşamasını sağlamak hedef olmalıdır. Hatta bu çerçevede, geri kalmış illere yönelik olarak, daha etkin teşvik yasaları ve sübvansiyonlar uygulanmalıdır.

Göç alan metropollerde de, kısa vadede hem gerekli kontroller sağlanmalı, hem de rehberlik ve rehabilitasyon merkezleri kurularak sapmalar önlenmeye çalışılmalıdır. Medya aracılığı ile de, bu yönde yaygın eğitim faaliyeti yürütülmelidir.

11- Ailenin Psiko-Sosyal Temelleri Güçlendirilmeli;

Bilimsel araştırmalar göstermiştir ki,

-aile yuvasındaki geçimsizlik, çocuğun kişiliğini olumsuz olarak etkilemektedir.

-Bu geçimsizliğin, eşlerin boşanması ve ailenin dağılmasıyla sonuçlanması ise, en çok ço-

cukları, psikolojik olarak yaralayacak ve belki de onları yıkacaktır.

-Psikolojik olarak yıkılmış olan çocuk ve genç ise, her türlü kötülük ve sapmanın içerisine, her an düşmeye adaydır. Bu yüzden anne-baba, başta kendilerini ve toplumu, ama en çok da yavrularını düşünerek, anlaşmazlık konularını, iki medeni insan olarak, ama karşılıklı fedakarlık anlayışı ile çözmek, yuvalarını ve en çok da yavrularını kurtarmak için gayret sarf etmelidirler. Bunun yanında da, başta Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı olmak üzere, ilgili kurum ve kuruluşlar, ciddi çalışmalar yaparak, Ülkemizde, aile kurumunun sorunlarını bulup ortaya çıkarmalı ve çözümü için de ülke genelinde çalışmalar yapılmalıdır.

12- Çocuklar, Ailenin Bakıp Besleyebileceği Sayıda Tutulmalı: Ülkemizde nüfus artış hızı, ailelerin bakıp besleyebilecekleri ve eğitip topluma yararlı kılabilecekleri kadar çocuk sahibi olmalarına göre ayarlanmalıdır. Bu hususta Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı, M. E. Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve ilgili diğer kamu ve özel sektör kuruluşları, halkımızı ikna etmek yoluyla, Ülkemizde bu hedefi gerçekleştirmek için gerekli çalışmaları etkin bir şekilde yapmağa başlamalıdır.

Ayrıca kamu ve özel sektör kaynakları, çağdaş bir anlayışla ve bugüne kadarki uygulamalardan daha etkin bir şekilde eğitim ve sağlık hizmetlerine yönlendirilmelidir.

13- Her Alanda Hukuk Egemen Olmalı: Ülkemizdeki "çeteleşme" süreci ile ilgilidir. "Çeteler", birer "toplumsal ur"dur. Toplumun sağlıklı olabilmesi ve gelişmesi için bu "ur"lardan kurtulması ve ülkede hukukun egemen olması için çalışmak şarttır. Bu çalışmayı yapacak olan güç, devlet gücüdür.

Böylece kişileri, hem psiko-sosyal açıdan da sağlıklı yetiştirmeğe çalışıp, hem ekonomik yönden güçlü kılmaya gayret ederken, hem de onları pençesine alacak olan zararlı unsurlardan toplumu temizlemek, sağlıklı toplum oluşturmaın asgari koşuludur.

Sağlıklı kişiliklere sahip insanlardan oluşan sağlıklı toplum yapısına ulaşmak dileğiyle... ■

“ALLAH’I ARAYAN ÇOCUK”LARIN YAZARI

MUSTAFA ALDI

Türkiye’de çocuk edebiyatının inişli çıkışlı bir seyri vardır. Bu seyrin çeşitli dönemlerdeki görünümü edebiyat tarihinin ihmal ettiği çalışma alanlarından. Bunda edebiyat tarihinin bir disiplinden ziyade birtakım kişisel gayretlerin denemeleriyle başlamış ve böyle devam etmiş olması etkilidir. Bu bakımdan çocuk edebiyatı, zengin geçmişi ile bütün devreleri kuşatan bir edebiyat tarihinden yoksundur. Bu hemen bir anda gerçekleşebilecek bir hayal değildir. Çocuk edebiyatı tarihinin yazılmaması çocuk edebiyatı eleştirisini de kısırlaştırmıştır. Cumhuriyet dönemi dini yayıncılığın 1970’li yıllardan itibaren çocuk özneye yönelik kitaplar yayınlanmaya başladığı görülür. Çocuklara yönelik hazırlanan resimli/resimsiz bu kitapların çocukların dine yönelik olumlu tutumlar geliştirmesinde önemli katkıları olmuştur. Bu yıllardan itibaren basılı dini yayınların artış göstermesinden modernleşmenin vitrini olan medyaların dine kayıtsız kalmaları da etkili olmuştur. (Şirin; 2004:86)

Dini içerikli çocuk edebiyatı incelenirken bu alanda geçmiş yıllarda meydana gelen gelişmeler, atılımlar ve öncüler üzerinde durulması bir zorunluluktur. Bugünden bakıldığında günümüzün estetik değerleri ve zevkinden hareketle yapılacak değerlendirmelerde kimi kusurlar görülse bile, bu eserlerin meydana geldiği devrin, hitap ettiği ortamın şartları içinde, doğduğu top-

lumsal ve tarihi zemine göre düşünülmesi yüklümlülüğü vardır. 1970’li yıllarda ortaya konan eserler edebiyat eleştirisi yöntemiyle irdelendiğinde, estetik forma bağlılık çoğu zaman tarihi gerçekleri ihmal edecektir. Bu bakımdan bu yılların değerlendirilmesi edebiyat eleştirisinden ziyade tarihinin konusu olmalıdır.

Bugünden bakıldığında *dini içerikli çocuk edebiyatı* birikiminin temelinde Yaşar Kandemir’in olduğu görülecektir. Büyümekte olan çocuğun dini anlamasını ve kabul etmesini sağlamada dine ilişkin sağlıklı tutumlar geliştirmesinde önemli işlevleri olan basılı çocuk kitapları çocuğa anlamlı deneyimler edinmesine yardımcı olur. Çocuk edebiyatının var olup olmadığı, gerekli mi? gereksiz mi? olduğuna dair tartışmaların edebi çevrelerde yoğun olarak yaşandığı yıllarda çocuklara yönelen Yaşar Kandemir dönemi itibarıyla başarılı eserler kaleme almıştır. Çünkü çocuk edebiyatının hor görüldüğü, çocuklar için yazarların ikinci sınıf yazarlardan sayıldığı bir dönemde bu alana yönelerek eserler ortaya koymak oldukça güç bir faaliyettir.

Sanat insanın zevkine, hayata bakışındaki estetiğe hitap eder. Ama çocuklar için dini içerikli sanat eserleri tamamen böyle olmayabilir. Metot açısından ise bilimin *objektif* bir nitelik taşımasına karşın sanat eseri *subjektif* bir kabiliyete ve temele dayanır. Kültüre ait konuları, *ilmin sahasına girenler* ve *sanatın sahasına girenler*

şeklinde iki büyük bölüme ayırmak mümkündür. (Bostancı; 1990;61)

Gerek metod bakımından gerekse amaçları bakımından yapılan bu bölümlemeyi dini içerikli çocuk edebiyatının bütünleştirdiğini görürüz.. Gerek dünya edebiyatında gerekse Türkçe çocuk edebiyatında dini bir yaklaşımın var olduğunu, ama bu yaklaşımın sınır ve çerçevesinin çizilmesinin oldukça güç olduğu biliniyor. Amaçlı yada amaçsız bir şekilde dini çağrışımları kullanan metinlerin yanında doğrudan dini içeriğe odaklanan şiir, öykü, hikaye ve diğer metinlerle bu alana katkıda bulunan yazarlar içinde **çocuk diliyle**, **çocuklara Allah' ı andıran** yazarlar arasında ilk akla gelen isim kuşkusuz Yaşar Kandemir' dir. Çocukta var olan inanç temayülünden yani *fitratından* beslenen bir durumdur dini içerikli çocuk edebiyatı. Çocuğun, içsel yapısının dini inanca yatkın oluşu nedeniyle ilk çocukluk çağlarından itibaren dine ve onunla ilgili konulara rahatlıkla yönelebildiği görülmektedir. (Evren; 2005;309)

Bu fitri yönelimin **dosdoğru dine** doğru gerçekleşmesi için **Dinimi Öğreniyorum** dizisinden Peygamber kıssalarını anlatan kitaplara kadar uzanan oldukça geniş bir alanda kalem oynatan Yaşar Kandemir' in bu alana yönelişi çocuk edebiyatının **sosyolojik bağlam** odaklı olarak geliş-

tiğini kanıtlamaktadır. Çocuk edebiyatı ve toplumsal bağlamın birlikteliği insana, çocuğa ve topluma yönelik yeni bakışların çıkmasına sebep olmuştur. Hikayeler yoluyla dini, dini hayatı anlama, anlatma ve kavratmaya girişen Yaşar Kandemir' in dini içerikli çocuk edebiyatına yönelişin varlık nedeni sadece kitapların incelenmesi, okunması ile anlaşılamaz. Onun yönelişi sosyolojik eleştiri/okumayı da kapsayan çocuk, edebiyat ve din ilişkilerinin tüm boyutlarını kapsayacak nitelikte **edebiyat sosyolojisi** ile gerçekteşebilir. (Alver; 2006)

Dini İçerikli Çocuk Kitaplarının Sosyolojik Bağlamı

Türkiye' de çocuk edebiyatının *merkezinde* yer alan dini içerikli çocuk edebiyatına ve bu alanda eser veren yazarlara edebiyat dünyasının göstermiş olduğu ilgi yetersizdir. Bu alanın tarihi bağlamı genelde modernleşme politikalarıyla yakından ilgilidir. Modernleşme sürecinde pek ehemmiyet verilmeyen din eğitiminin yetersizliği çocuk edebiyatına dini yaklaşımın öncelikle eğitimsel boyutta olmasını dolayısıyla *didaktik* olmasını gerektirmiştir. Bu bakımdan dini yönelimli çocuk edebiyatı, dini bilgi ile edebi kurgunun birleşmesi sonucunda dini bilgilerin ilahiyatçı dilinin dışında farklı bir dilde aktarılmasını sağlamak gibi bir yükümlülükle karşı karşıya kalmıştır. Diğer çocuk edebiyatı bölümlerine bakıldığında dini içerikli çocuk kitaplarının farklı bir işlev ve kimlik kazanışı *süreklilikle* değil *kopuşlarla* gerçekleşmiştir.. 1940' lı yıllarda Eşref Edip' in kaleme aldığı çocuk kitapları ve 1960' ların sonlarında kaleme alınan Mustafa Yazgan'ın kitapları dışında Yaşar Kandemir' e gelinceye kadar ciddi bir birikim yoktur. Meseleye bu açıdan bakacak olursak bir gecikmenin olduğunu söyleyebiliriz. Çocuk kitaplarının toplumsal değişmelerin, gelişmelerin, dönüşümlerin hiç de dışında olmadığını gösteren boyutlarını Yaşar Kandemir'in dilinden okumak gerekiyor: "1970 lerin ikinci yarısıydı. Bir gazetede Kapıkule'den yurda giren gurbetçilerin çocuklarıyla yapılan bir röportaj okudum. Çocuklara Allah, peygamber, ahiret gibi önemli konularda önemli sorular soruluyor, onlarda bu sorulara son derece sığ cevaplar

veriyordu. Hele birkaçının " Peygamberin kim?" sorusuna Atatürk diye cevap vermesi din konusundaki hiçbir bilgilerinin olmadığını gösteriyordu. Bazı arkadaşlarımla meseleyi istişare edip çocuk kitapları yazmayı düşünüyorum" dediğimde ilmi çalışmalarımın daha da önemli olduğunu söylediler. Fakat ben bu ciddi boşluğu önemsedim ve çocuk kitapları yazmaya başladım. O sırada Dame de Sion Fransız Özel Kız Lisesi'nde Din bilgisi dersi okutuyordum. Oradaki rahibeler vasıtasıyla Fransa'dan Hz. İsa ile ilgili bazı çocuk kitapları getirtip inceledim. Bizim hazırlayacağımız kitaplar onlardan geri kalmamalıydı. İlk olarak on kitaplık "Dinim Serisi"nin ilk kitabı olan "Dine Doğru"yu yazdım. 32 sayfalık kitabın resimleri iki yılda tamamlandı. Bir defasında ressamdan dua eden bir çocuk çizmesini istedim. Tıpkı bir Hristiyan gibi, iki avucunu birbirine yapıştırarak dua eden bir çocuk resmi geldi önüme. Hem çizim açısından hem de basım açısından çok sorun yaşadım." (Kandemir: 2006:18)

Kandemir' in bu alana yönelişi edebiyatın toplumsal gerçeklerle örtüştüğünü varolan bir zihin halini değiştirmeye yönelik bir girişim olduğunu da doğrulamaktadır. Bir bakış açısını, bir fikri mayalaması bakımından Kandemir' in gayreti *anın sorumluluğunu* üstlenen bir yaklaşımdır. Çocuk kitaplarının gelişimi toplumsal-siyasal gelişmelerle içli dışlıdır. Bundan dolayı toplumsal, siyasal ve zihinsel yapıdan koparılmadan anlaşılması gerekmektedir. Kandemir'in eserleri insana ve topluma dönük bilinçli bir girişimin hasılasıdır..

Yaşar Kandemir' in Çocuk Edebiyatına Bakışı

Kandemir, çocuk edebiyatına bir insan yetiştirme aracı olarak bakar. Bu bakışını da "*İyi insan iyi Müslüman*" yetiştirme gayesi biçiminde özetlemektedir. Çocukları birer ilahi emanet olarak gören Kandemir, kadim değerlerin çağdaş edebiyatın şekil ve estetiği ile ele alınarak çocuklara sunulmasının çocukların bu prensibi benimsemesinde önemli katkıları olacağını düşünmektedir. Çocuk edebiyatında dini ve ahlaki esaslara dayanan ideoloji mutlaka olmalıdır diyen Kande-

mir " belli yaş gruplarına göre bu milli hayat görüşü çocuğa kazandırılmalıdır. İnsanlık tarihi boyunca peygamberlerin vermeye çalıştığı bir ideoloji hep olagelmıştır.(...) bu nevi bir ideolojinin telkini bizim en önemli vazifelerimiz arasındadır" demek suretiyle çocuk edebiyatına misyon odaklı olarak yaklaştığını ortaya koymaktadır. Çocuklardaki fitri güzellikleri geliştirmek ve yönlendirmek gerektiğini düşünen Kandemir, İslam'ın temel düsturlarının bu dünya ile ilgili olmasından hareket ederek; İslam'ın temel kaynaklarındaki prensiplerin günümüz çocuk edebiyatı anlayışına uygun bir şekilde kademeli olarak işlendiğinde İslami dünya görüşünün çocuğa kendiliğinden kazandırılmış olacağını düşünmektedir (Kandemir; 1983:22) Kandemir çocuk kitaplarında bulunması gereken nitelikleri şu şekilde açıklamaktadır:

"Çocuk kitaplarında nelerin bulunması, din duygusunun ve din bilgisinin çocuğa nasıl verilmesi gerektiği konusu büyük önem arz etmektedir. "Çocuklar için yazılan kitapların bir kısmında çocuğa dinî duyguları, ahlâkî erdemleri benimsetmek ön planda gelir. Bu tür kitapların yazarları çocuğa güzel davranışlar kazandırmayı daha önemli görürler. Yeri gelince çocuğun "bismillâh" veya "elhamdülillah" demesini yeterli kabul eder-

ler. Onlar, ifade yerindeyse, çocuğa uzaktan cami-yi göstermenin ve artık gerisini ona bırakmanın daha uygun olacağını düşünürler.

Bu düşünce elbette saygıyla karşılanmalıdır. Çocukta güzel duyguları geliştirmek, ona iyi ve doğruyu göstermek çok önemli ve gerekli olmakla beraber yeterli değildir. Camiye kadar gelen yav-ruya birilerinin şefkatle kucak açması, ona cami-nin içini tanıtması, daha açık bir söyleyişle Al-lah'ın varlığını, ona ibadetin gereğini, bu ibadetin nasıl yapılacağını öğretmesi, bize dinimizi getiren Peygamber Efendimiz'i, onun hayatımızdaki yeri-ni, onu ne kadar sevmemiz gerektiğini, onun dav-ranışlarını kendimize model almayı Allah'ın em-rettiğini belirtmesi de önemli, hatta gereklidir.”(Kandemir,2005)

Dinin çocuklara anlatılmasında tümdege-lim metodunu benimseyen Kandemir İslam'ın çocuklara sunumunda izlenmesi gereken yönte-mi şu şekilde kademelendirir:

“1. Tevhid İnancı.

Çocuk İslâm fitratı üzerine yaratıldığı için di-ni benimsemeye, öğrenmeye yatkındır. Ezelde Allah'a verdiği “*Sen bizim Rabbimizsin, buna şahitlik ederiz*” şeklindeki kulluk sözünü ona hatırlatacak alıştırmalar yapılmalıdır. Bunun için de çocuğa ilk öğretilecek şey Kelime-i tevhîd'dir. Onun seviyesine uygun hikâye ve şiirlerle Al-lah'ın varlığı, birliği, her şeyi yarattığı, bize her şeyi verdiği, her şeye gücünün yettiği, O'nun her

yerde olduğu, bizi gördü-ğü, duyduğu, her şeyi bil-diği, bir benzerinin olma-dığı, annesinin, babasının, oğlunun, kızının bulunma-dığı öğretilmelidir. Bunun yanında diğer iman esasları da yaş grubuna uygun me-totlarla belletilmelidir.

2. Allah Sevgisi.

Çocuk için sevgi can suyu gibidir. Bir yandan onun ruhunu coşkun bir sevgiyle beslerken, öte yan-dan ona sevgilerin kaynağı ve zirvesi olan Allah sevgi-si öğretilmelidir. Onun

dünyaya gelmesini her şeyden önce Allah'ın iste-diği ve sağladığı, o Yüce Kudret'in kendisini an-ne ve babasından daha çok sevdiği ve şu güzel dünyayı kendisi için yarattığı anlatılmalıdır. Büt-tün varlıkları bir eleğimsağma gibi kucaklayan ilâhî sevgi çemberi ona gösterilmeli, bu çembere sıkıca sarıldığı sürece daha mutlu olacağı ve böylece her zorluğu kolaylıkla göğüsleyeceği ona söylenmelidir

Çocuk ilâhî sevgiyi tattıkça, Allah'ı daha çok öğrendikçe dünyaya Allah'ın sevgisini ve hoş-nutluğunu kazanmak için geldiğini anlayacak, her fırsatta yüzünü O'na dönecek, sırtını O'na dayayacak, O'na tevekkül edecek ve böylece Al-lah'tan ve Allah sevgisinden güç alacaktır.

3. Peygamber Sevgisi

Çocuğu besleyecek ikinci sevgi çemberi Pey-gamber muhabbetidir. Çocuk, Yüce Rabbinin, kendisine ileteceği buyrukları Peygamberi aracılığıyla gönderdiğini, insanın her şeyi Peygambe-rinden öğrendiğini, o olmasaydı Allah'ı tanımak-tan mahrum kalacağını belledikçe peygamberini daha çok sevecektir. Hele Peygamberini Allah'ın çok sevdiğini, onu kullarının da sevmesini iste-diğini, hatta mü'minlere onu canlarından da çok sevmelerini emrettiğini duydukça Peygamberine olan muhabbeti artacaktır.

Din, Allah'ın buyruklarını en iyi şekilde yaşa-yan kimseden görerek öğrenilebileceği için ço-

çuğa Peygamber Efendimiz'in örnek davranışları güzel bir anlatımla sevdirmelidir. Onun Allah'a bağlılığı, O'na olan sevgisi, coşkusu, sabrı, şükrü, sade hayatı, insanlara ve hayvanlara merhameti, hoşgörüsü, çocuklara olan sevgisi, tevazu, yardımseverliği, cömertliği, fedakârlığı, misafirsevenliği, çalışkanlığı gibi güzel hâlleri çocuğa benimsetilmelidir.

Bunun yanı sıra Peygamber Efendimiz'in öğrencileri durumundaki ashâb-ı kirâmın örnek hayatları ve Resûl-i Ekrem'e bağlılıkları câzip misâllerle ortaya konmalıdır.

4. İbadet Şuuru.

Çocuğa öğretilen tevhid inancı ve Allah sevgisi onun gönlündeki inancı ve sevgiyi pratiğe dökme ihtiyacı meydana getirecektir. Bu ihtiyacın uygun bir eğitimle verilmesi çocukta ibadet şuurunun gelişmesine yardım edecektir. Peygamber Efendimiz, çocuğa namaz eğitiminin yedi yaşından itibaren başlatılmasını, on yaşına bastığı hâlde hâlâ namaz kılmıyorsa onun hafifçe cezalandırılmasını uygun görmüştür.

Oruç tutmaya alıştırmak da aynı şekilde ilgi, sevgi ve ihtimam gerektirir. Asr-ı saâdetde sahâbenin, oruç tutmaya yeni başlayan çocukları, akşama doğru çeşitli oyuncaklarla meşgul ettikleri ve böylece vaktin geçmesini sağladıkları bilinmektedir.

5. Ahlâk Eğitimi

Çocuklara ahlâk eğitimi vermek kaçınılmazdır. Çünkü Resûl-i Ekrem'in ifadesiyle "*Hayırlı insan, güzel ahlâklı insandır.*" Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şerifler birer ahlâk hazinesidir. Peygamber aleyhisselâm, Allah Teâlâ'nın belirttiği üzere, üstün bir ahlâka sahiptir. Kur'an ahlâkını yaşayarak öğretmesi itibarıyla de Allah'ın elçisi canlı bir Kur'an'dır. Yaşayışıyla müslümanlara örnektir. Bu bakımdan onun ahlâkı en güzel usûllerle çocuklara öğretilmeli ve benimsetilmelidir. "(Kandemir,2005)

Yaşar Kandemir' in Çabası

Çocuk, Allah, iman eksenli çocuk kitapları çocuğun kainat algılaması ile yaratıcı tasavvurun birlikte geliştiğini göstermektedir. Çocuğun çev-

resini gözlemleyerek Allah' ı bulabileceğini başta İbrahim peygamber kıssası olmak üzere ama özellikle *Dine Doğru*' da başarılı bir biçimde gerçekleştirilen Kandemir' in eserlerini salt çocuğa göre kurulmuştur. *Dine Doğru* adlı eserin uzun bir zaman diliminde kaleme alınmış olması çocuklar için yazmanın belli bir ustalık kıvamını gerekli kıldığını kanıtlamaktadır. Kandemir' in yazdığı eserlerin miktarı çalışkanlığının da göstergesidir. Açık ve yalın bir dille kurulan bu metinler çocuk edebiyatına yeni bir yön vermede önemli etkileri olan 1979 *Dünya Çocuk Yılı* ertesinde yazılması bakımından da kayda değer. Eserlerin yayınlandığı zaman ve yayınlanma gerekçesi hususunda ilk göze çarpan zamanın halini anlamış, kavramış bir bilinçtir. Kandemir, İbrahim Canan'ın din eğitiminin *çocuğun gördüğü, bildiği nesneler* üzerinden başlatılması yönündeki tespitinin ne kadar haklı olduğunu belli bir kurgu ekseninde biçimlenen eserlerinde ortaya koymuştur. Çocuğun duygu dünyasına hitap eden varlıklardan hareketle yaratıcı tasavvuru pekiştirilebilir. Kandemir *Dine Doğru*' da, besmele, kelime-i tevhid ve Allah' ın büyüklüğünü anlatır. Düşünmeye vurgu yaparak Allah' ın varlığını çocuklara hissettirmeye çalışır: "*Gözler Allah'ı göremez, ama O bütün gözleri görür(...) Allah'ın ne kadar güçlü olduğunu düşündü. Gök yüzü ne büyük Allah' ım diye düşündü*" (Kandemir:1996)

Kandemir bu çalışmasında zaman zaman *İsrailiyat* olarak anabileceğimiz kimi bilgilere başvurmuş. Hazreti peygamberin minberde konuşma yaparken mescitteki direğin ağladığını görünce onu kucaklaması ve direğin ağlamayı bırakması gibi buna benzer anlatımlar bugünün dünyasında çeşitli nesnelerin konuşturulmasıyla ortaya konulan *fantastik* kurgulu eserlere benzer ve çocuk dünyasının olağan dışıya olan ilgisi, merakı gibi gerçeklerle onaylayabilir. "*Peygamberim kuşları çok severdi. Allah peygamberimizin duasını kabul ederdi. Peygamberimiz kimseyi incitmek istemezdi* " gibi duyuşsal ifadelerin "*Ben Peygamberimi severim. Sözlerini dinlerim*" şeklinde bağlanması hem yazınsal bakımdan hem de *din dilinin* çocuğa yönelik olma prensibine göre oluşturulması bakımından başarılıdır. Peygamberin ahlaki ve insani özelliklerinin vur-

gulanması çocukların kendilerine model arama ihtiyacını karşılaması, onların iyiye, güzele, doğruya karşı ilgi ve güdülenmesi artırıcı niteliklerdir. (Aydın; 2005;264)

Peygamberin rol modeli olarak sunuluşunda kullanılan bazı ifadeler ise şöyle: “Peygamberimiz, arkadaşlarının beğendiği şeyleri onlara hediye ederdi. Peygamberimiz çocukları dövmezdi. Peygamberimiz alçak gönüllüydü. Kendini kimse-den üstün görmezdi.” Çocuğun din eğitiminde kendi hayatında kolaylıkla irtibatlandırabileceği bir peygamber algısının oluşturulması çok önemlidir. Kandemir bu duyuşsal dili **Peygamberimiz Çocuklarla** adlı kitabında da sürdürür. Şiirli masalsı bir dilin kullanıldığı bu eserden birkaç ifade şu şekilde:

“Biricik sevgilimiz
Peygamber efendimiz
Birgün çarşıya çıkmış
Bir gömlek alacakmış
Cebinde olan para
Topu topu on lira
Bir gömleği beğenmiş
Üzerine giyinmiş.” (Kandemir. 9995a)

Eserde genel olarak ezilen, öksüz ve yetim çocuklara seslenen bir dil söz konusu. Ezilen küçük bir kızın peygamberle karşılaşması sonrasında kölelikten kurtuluşu anlatılır. Eserde ikilemeler yerli yerinde kullanılmıştır: “Gözleri boncuk boncuk/ Hep sevine sevine/Su gibi ılık ılık” gibi.

Ben dil duyuşsal bir atmosferde kullanılmasını bu eserde de görmek mümkün. Yetmişli yıllarda

çocuk edebiyatında egemen olan genel yaklaşım kaba gerçekçiliktir. Bu yıllarda özellikle ezilenler, yoksul edebi ve siyasi dilin kurucu unsuru olmuştur. Kandemir’in de bu ortamdan etkilendiği görülür. Yer yer Kemalettin Tuğcu ve Yeşilçam havası hissedilir. Duyuşsal ifadelere örnek olarak şu cümleler önemli bir gösterge olarak okunabilir “Benimde bir babam var/ Eşi bulunmaz baba/Böyle babası olan/Sevinmez mi acaba? / Bu yüzden sevinçliyim./Mutluyum dünya kadar/ Var mı Şu yer yüzünde benden bahtiyar.” (Kandemir;1995a) **Abdest Alıyorum** ve **Namaz Kılıyorum** kitaplarında da bilgilendirici unsurlar öyküleyici bir teknikle ve duyuşsal olarak anlatılmıştır. (Kandemir; 1995b1995c)

Dua Ediyorum; Kandemir’in çocukları için yazma düşüncesinin oluşumunun birebir görülebileceği bir eser. Eserin kahramanı Mehmet, anne ve babasıyla birlikte bir Avrupa şehrinde yaşamakta yurdunu ve eski arkadaşlarını özlemektedir. Mehmet dua etmekte olan dayısını görür. Dayısı ona ve kızı Ayşe’ye duanın gerekliliğini anlatır. Mehmet Avrupa’daki okulunda öğrendiği dua biçimini gösterir. “İki elimizi göğsümüz üzerinde birleştirir başımızı öne eğer öyle dua ederdik.

Ayşe hayretle sordu:

-Tıpkı filmlerdeki gibi, öyle mi?

-Evet dedi Mehmet

Mehmet’in sözlerine Hasan Bey çok üzüldü” (Kandemir 1995d) Mehmet Bey böyle dua etmenin Hristiyanların dua şekli olduğunu bizim ibadet ve dualarımızın onlarınkine benzemediğini anlatarak ona dua etmeyi öğretir. Allah’ın verdiği nimetlerin ne kadar kıymetli olduğu engelli bir çocuk üzerinden hatırlatılır. Avrupa ile Türkiye arasındaki uyumsuzluklar gündelik hayat pratikleri merkezinde anlatılır. **Annemi Anıyorum**’da modern kültürün en somut örneği konumunda bulunan belirli günlerin eleştirisi yapılır. “Anneler Günü”nün çocuklar üzerindeki olumsuz etkisi anlatıcı kızın dilinden şöyle ifade edilir: “Eğer Anneler Günü’nü icad edenler, öksüzlerin ıstıraplarını düşünselerdi, buluşlarını kendileri de beğenmezlerdi. Radyoda televizyonda Anneler Günü konuşulurken, sokakta çocuklar birbirlerine annelerine aldıkları hediyeleri anlatırken bizim duyduğumuz acıları kimse tahmin edemez.

Bir zamanlar "Anneler Günü"nde bende anneciğime hediyeler alırdım. Annesi olmayan çocukların nasıl üzüldüklerini hatırıma bile getirmezdim. Başa gelmeyince çekilmezmiş" (Kandemir, 1995e)

Günümüzde çocukların ölüm olayı ile tanışma halleri değişikliğe uğramıştır. Çocukların ölümle ilgili aşırı uyaranlardan uzak tutulmasının yanında onların tamamen izole bir ortamda yetiştirilmesi gibi korumacı eğilimler gündeme gelmektedir. Bu süreçte dini eğitimin bilinçlice verilmesi çocuğun ölümle ilgili korkularını hafifletecektir. Canı vereninde alanında Allah olduğu anlatıldığında çocuklar ölümle daha kolay başa çıkarlar bunun yanında topluma alışmaları da gecikmeye uğramaz (Artır; 2006, Aries; 1996; 2e)

Annemi Arıyorum' un kahramanı Zeynep babası ile annesinin kabrini ziyaret ettiğinde başını tıpkı annesi gibi örter. İstanbul'da geçen olayda dikkat çeken hususlardan biri mezarlık ziyaretine giderken çiçek götürülmesidir. Genel anlatı içerisinde bu davranış oldukça modernisttir. **Yaralı Kuğu'** da masal öğeleri yoğundur. "Evvel zaman içinde, kalbur zaman içinde" başlayan Algül, Birgül Aygül adlı üç öksüz yetim kızın hikâyesi anlatılır. Üç küçük kardeş sandalla balığa çıktıkları gün yaralı bir kuğu görürler. Bu kuğuyu kucaklayarak evlerine götürürler, onun yaralarını sarıp süt içirirler. Sonra balığa çıkarlar. Sonra eve döndüklerinde kuğunun yerinde bir kız görürler. O kız kendinin bir melek olduğunun söyler. Kuğu onları kanatlarına bindirerek gökyüzüne kanatlanır yedi iklim dört bucak dünyayı dolaştırır. Uçan kuğu tipi sanat masalı klasiklerinden Selma Lagerlöf ün kaleme aldığı **Uçan Kaz** yapıtını çağırıştırır. Hikâyenin örülme biçimi İbrahim Peygamber kıssasını hatırlatır. Kuğu ile birlikte uçarken önce Ay'ı görürler ardından Samanyolu yıldızlarına uçarlar. Balıkçılara yol gösteren kutup yıldızı' nın parlaklığı onların dikkatini çeker. Kuğu bu parlak yıldızların hepsinin Allah' ın bir eseri olduğunu anlatır. Kuğunun sırtında yaratılmışları tanırlar. En sonunda Allah' a dua ettikten

sonra derin bir uykuya dalarlar.(Kandemir, 1995f)

Uzeyle' nin İmanı' nda, Asr-ı saadet' te peygambere iman eden Uzeyle ile eşinin İslam' ı anlatmak için harcadıkları çaba, bu yolda karşılaştıkları güçlüklerle katlanmaları ve başarıya ulaşmaları anlatılır.(Kandemir; 1995g) **Peygamberimi Öğreniyorum'** da yalın bir dille Hz. Muhammed' in hayatı anlatılır. Kandemir peygamberler tarihini de çocuklar için yeniden kaleme almıştır. Kandemir, başta Hz. Peygamber olmak üzere bütün peygamberlerin çocuklara sunumunda duyuşsal alanın dikkate alınması gerektiğinin altını özellikle çizer. Kandemir' in duygu temeli bir din dilini öncelemesi çocukluğundan da kaynaklanır. Çocukluk kahramanlarını şöyle anlatır: "Okuduğumuz dinlediğimiz şeyler üzerimizde çok etkili olurdu. O zamanlar babam kış gecelerinde köy odalarında Ahmedîye, Muhammediye okurdu. Makam ile okurdu. Köylülerin çok heyecanlandıkları, konuya göre tempoya girip aşka geldiklerini hatırlıyorum. O kültür insanların üzerinde çok etkiliydi. Okulsuz, öğretmensiz o kitaplar emzirmişti insanları bir zamanlar Kan Kalesi vardı. Hz. Ali' nin cenkleri vardı. Ali Mekke' den Medine' ye baş kahraman peygamber efendimiz ve tabii Hz. Ali bizim masal kahramanlarımızdı o zamanlar (Kandemir 1995h, Bıyıklı; 2006.9 – 2006;13) **Allahu Arayan Çocuk'** ta Hz. İbrahim' in mücadelesi çocuklara anlatılırken çocuk kahraman üzerinden tevhit anlatılır. Babil ülkesinin özellikleri, insanların putperestlikleri anlatılır. İbrahim babasının bir put yapımcısı olduğu ama İbrahim' in buna rağmen putperest olmadığı, aksine çevresini gözleyerek Rabbine iman ettiği sonrasında babasıyla konuşması, babasının ise onu put satmaya zorlaması ve ardından yaşananlar anlatılır. (Kandemir; 1995i)

Kuran-ı Kerim' in içeriğini oluşturan ilke ve kurallar bütününün büyük bir bölümü kıssalar şeklinde sunulmuştur. Kıssaların anlatım biçimi insanlar için daha kolay anlaşılır, daha canlı bir anlatımdır. Kur'an kıssaları, ahlaki mesajları içermenin yanında okuyucusuna iyi bir örnek sunmakta onu olaylar

ve sonuçları üzerinden düşünerek kıssalardan hisse sağlamaktadır. Kıssalarla eğitim bireyde dini bilinç ve davranışı geliştirir. Çünkü kıssalar, çocuklar için ahlaki durumlar içeren birer örnek olay niteliğindedir. Kur'an kıssalarından hareketle 20 kitap yazan Yaşar Kandemir kıssaların eğitimcilik vasfından yararlanmıştı. (Kandemir;1993) Kıssalardan hemen herkes kendi çapında hisse çıkarabilir. Bu bakımdan kıssalardan hareketle kaleme alınan eserler çocukta karakter oluşumunda önemli rol oynar. Kıssalar insan tabiatının sosyal ve psikolojik yönlerinin tanınması hususunda muhataplarına katkı sağlarken olayda geçen rol modeli kahramanlar sayesinde de kişinin aidiyet duygusunu pekiştirir. Bu nedenle çocuk yaştakiler ve erişkinler için kıssalar daima ilgi çekici olmuştur. (Yılmaz; 2001;84)

Din eğitimi çeşitli disiplinlerin ilgi alanına göre değişik bakış açılarından farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Din eğitimi sürecinde dilsel bir uyaran olarak kaleme alınan çocuk kitaplarının önemli bir yeri vardır. Edebiyat dünyası ile ilahiyat **arafında** yer alan bu eserler inanç esaslarını dinin belli başlı kavramlarını, kök kişiliklerini değer yargılarının temeline yerleştirme sürecinde işlevsel bir yere sahiptir. Dinin teorik olarak ifade edilen boyutundan daha çok tutum, davranış ve yaşantılar olarak pratik hayatta var edilmesine yönelik olarak kaleme alınan bu eserler içinde Yaşar Kandemir'in imzasını taşıyanların öncü bir rolü vardır. Kandemir ânın zorunluluklarından hareket ederek çocuklara Rabbin dosdoğru yolunu hikmetle, güzel öğütle çağırma sürecinde dönemi göz önünde tutulduğunda önemli bir misyon yüklenmiştir. Çocuklara dini öğretmenin **esbâb-ı illet** diye bilinen determinist sorgulama ile değil onlarda doğru tutum ve davranışlar kazandırmayı amaç edinen duyuşsal hedeflere yoğunlaşmasının gerekliliğini sezenler üzerinde Kandemir'in öyküleyici metinlerinin çok büyük katkısı olmuştur. Bu bakımdan Kandemir dini içerikli çocuk kitapları sahasında bir işaret fişegidir. ■

Kaynakça

ŞİRİN, Mustafa Ruhi (2204) "Çocuk ve Gençlere Yönelik Dini Yayınların Mevcut Durumu ve Geleceğe Yönelik

- Öneriler " Türkiye I. Dini yayınlar kongresi, Diyanet İşleri Başkanlığı yay. Ank.
- BOSTANCI, M. Naci-(1990) *Kültür ve Değiştirme*, Hamle Yay. Ist.
- EVREN, Mustafa Ökkeş (2005) "Çocuk Edebiyatında Dini Yaklaşım" *Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel sayısı*, (104-105)
- ALVER, Köksal (2006) "Edebiyat ve Sosyoloji, Hikayelerle İnsan Hayatını Anlamaya Çalışır" Hazırlayan Türkan Erdoğan, *Dergah* s.202
- KANDEMİR, Yaşar (2006) "Çok Sorun Yaşadım" *Aksiyon* s.607
- KANDEMİR, Yaşar (1996) *Dine Doğru*, Damla Yayınevi, Ist
- AYDIN, Mehmet Zeki(2005) *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi* Dem Yay. Ist
- KANDEMİR, Yaşar (1995) *Peygamberimiz Çocuklarla*, Damla Yayınevi, Ist
- KANDEMİR, Yaşar(1996b) *Namaz Kılıyorum*, Damla Kitabevi
- Kandemir, Yaşar(1995c) *Abdest Alıyorum*, Damla Kitabevi Ist.
- Kandemir, Yaşar (1995d) *Dua Ediyorum*, Damla Kitabevi Ist.
- Kandemir, Yaşar(1995c) *Annemi Anıyorum*, Damla Kitabevi
- Artur Farika Teymur(2006) "Çocuklarımızın Ölümünden Korkmamaları İçin Ne Yapmalıyız?" *Zaman* 19 Kasım
- Arie's, Philippe(1996) *Batılının Ölüm Karşısındaki Tavrı*, Çev: M.Ali Kılıçbey, Gece Yay. Ank.
- Kandemir, Yaşar (1995f) *Yaralı Kuğu*, Damla Kitabevi, Ist.
- Kandemir, Yaşar (1995g) *Uzeyle'nin İmanı*, Damla Kitabevi Ist
- Kandemir, Yaşar (1995h) *Peygamberimi Öğreniyorum*, Damla Kitabevi Yay. Ist.
- Kandemir, Yaşar (1995) *Allah'ı Arayan Çocuk*, Damla Kitabevi Yay. Ist.
- Bıyıklı Mahmut (2006a) "Yaşar Kandemir ile Muhabbeti Rasûlullah Üzerine" *Hanımefendi* S.1
- Bıyıklı Mahmut (2006b) "Yaşar Kandemir ile çocukluk Hayat ve Kitap Aşkısı Üzerine" *Beyza Dergisi* S.57
- Kandemir, Yaşar (1993) *Peygamberler Dizisi* (20 Kitap) Ensar Neşriyat, Ist.
- Yılmaz Macit (2001) *İslam Ahlak Eğitiminde Kur'an Kıssaları*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)
- Kandemir, Yaşar (1983) "Nasıl Bir Çocuk Edebiyatı" *Türk Edebiyatı Dergisi* s.111
- Kandemir, Yaşar (2005) "**Günümüzde Çocuk Sorunları ve Dinin Yaklaşımı**"**III.Dini Yayınlar Kongresi.DİB,Ankara**

DİN EĞİTİMİNDEKİ SORUNUN KAYNAĞI İDEOLOJİK YAKLAŞIMLARDIR

AHMET GÜNDOĞDU*

Din insanlıkla var olan bir kurumdur. İlk insan Hz. Adem'den günümüze yeryüzünde ne kadar insan topluluğu varsa hepsinin, gerek yerel, gerek milli ve gerekse Allah (c.c.) tarafından gönderilen bir dine mensup olduğu sosyolojik bir gerçektir.

Günümüzde de ilkel kabile olarak isimlendirilen toplumdan, kültür ve teknolojik bakımından ileri olan her topluluğun mensup olduğu bir din vardır. Bu insanların hayatlarında, duygu ve düşüncelerinde inanmış oldukları dinin izlerini görmek mümkündür.

Dolayısıyla dinle insan arasındaki bağı, kemik ile et arasındaki ilişkiye benzetmek mümkündür. İnanç ve gidilen yol anlamında meseleye yaklaşıldığında, kendini bir dinin mensubu görmeyen kimselerin dahi takip ettikleri bir düşünce ekolü ya da felsefi yol vardır.

Bütün bunlar göstermektedir ki, dinsiz bir insan hayatından söz etmek neredeyse imkânsızdır. Meseleye bu açıdan bakıldığında; din eğitimi toplum bireylerinin sağlıklı bir dinî anlayışa sahip olmaları açısından çok önemli bir husustur.

Her türlü fikrî akımın rahat bir şekilde söz hakkı bulduğu günümüzde sağlıklı ve aslına uygun din eğitimi verilmesi, geleceğimizin teminatı çocuklarımızın ve gençliğimizin bir takım yanlış telakkilerin peşinden gitmemeleri için büyük önem taşımaktadır.

Ülkemizin tamamına yakını sosyolojik olarak Müslüman olduğu göz önüne alındığında; milli ve manevî dünyamıza zararlı olabilecek, ülke bütünlüğünü tehdit edecek her türlü düşünceye ve oluşuma, sağlıklı İslâmî din eğitimi ile karşı durmak mümkündür. Din eğitimi meselesi, kendini herhangi bir dine inanan insanların hakkında konuşabilecekleri bir meseledir. Diğer bir ifade ile kim hangi dine inanıyorsa, dinini ve dininin gereklerini yeni nesle öğretme hakkına sahip olmalı ve aynı zamanda inandığı dini yaşama özgürlüğüne sahip olmalıdır. Aksi takdirde "özgürlükte çok mesafe aldık" gibi sözler birer söylem olmaktan öteye gidemezler.

Ülkemizde özgürlüklere sıkça vurgu yapan kesimler, söz konusu İslâm olunca şaşılacak bir ruh hâline girmektedirler. Halkının tamamına yakını Müslüman olan bir halkın ne şekilde din eğitimi alacağı hususu, din eğitimi almak istemeyen veya dinle arasında bir husûmet olan kişilerin sorumluluk alanına girmemesi gerekir. Ancak bu kimselerin çocuklarına istemedikleri takdirde herhangi bir dinin eğitiminin de verilmemesi gerekir.

İslâm Din Dersi İlköğretimde Okutulmalı

Din eğitimi, yaşadığımız çağın şartları da dikkate alındığında her zamankinden daha da önemli hâle gelmektedir. Her dönemde toplumların mâ-

* Eğitim-Bir-Sen Genel Başkanı

nevî dünyalarını tehdit eden, sonuçta toplumları sarsan düşünce ve zararlı akımlar olmuştur. Bu çok tabii bir şeydir.

Hiçbir düşünceyi ya da akımı kanun, yönetmelik ya da polisiye güçle bertaraf etmek söz konusu değildir. Ortada bir sorun varsa, bu sorunun misli bir fikir ve kültür gücüyle çözmek, sosyal alanı boş bırakmamak gerekir.

Bu gün bütün insanların ve ortak aklın kabul ettiği bir yol vardır ki, sağlıklı, derinlemesine ve toplum bireylerinin hepsine hitap edebilecek bir İslâm Dini Dersinin İlköğretim ve Orta Öğretim kurumlarımızda okutulmasına ihtiyaç vardır. Okullarda verilen Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersleri bu günkü haliyle ülkemiz insanını mânevî yönden tehdit eden akımlara karşı koruyacak nitelikte değildir.

Ayrıca din eğitimi almak bireylerin hem kânûnî hem de bireysel haklarıdır. Yöneticiler bu konuyu ciddi bir şekilde düşünmek durumundadır.

Devlet Din Eğitiminde Öncü Olmalı

Devlet din eğitimi alanında, pedagojik ve eğitim bilimleri yardımıyla ne şekilde kaliteli din eğitimi verileceğine örnek olabilir. Ancak toplum ihtiyaçlarını giderici bir din eğitimini sadece devletin verebileceği gibi bir düşünceye sahip olmak, sorunu çözmekten ziyade daha da karmaşık hâle getirir. Bu nedenle devlet bu alanda öncü olmalı, bununla da yetinmeyip, din eğitimi alanında da “özel öğretim yollarını” açmalıdır.

Din Eğitimi Veren Özel Öğretim Kurumları Açılmalı

Türkiye’de de Batı’dakine benzer kurumlar oluşturabilir. Bunun vakıf ya da bir şirket olması önemli değildir. Bilindiği gibi Millî Eğitim Bakanlığının bünyesinde “Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü” mevcuttur.

Devlet okulları dışında; İlköğretim ve Orta Öğretim kurumları belli vakıf ve şirketlere bağlı olarak MEB kontrolünde eğitim ve öğretim yapmaktadırlar. Aynı şeyi din eğitimi için de düşünmek mümkündür. Hatta geldiğimiz durum itibarıyla, bu zorunlu bir durum arz etmektedir.

Devletin her şeyin üstesinden gelmesi söz konusu olmadığı için, mevcut kanun ve yönetmelikler çerçevesinde bu alanda da koordinatör ve denetleyici rol üstlenmesi gerekir. İsteyen vatandaşlar MEB’na bağlı din eğitimi veren özel öğretim kurumları açabilmelidir. Bu ülke açısından da çok yararlı sonuçlar verir.

Mevcut Derslerle Sağlıklı ve Nitelikli Bir Din Eğitimi Verildiği Söylenemez

Ülkemizde devlet okullarında ne kadar din eğitimi verildiğine bakmak gerekiyor. İlköğretim ve Orta Öğretimde okutulan ders “din eğitimi” olmayıp “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi” dir.

Mevcut derslerle sağlıklı ve nitelikli bir din eğitimi verildiğini savunmak gerçeklerden uzak bir yaklaşımdır.

Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinin, İslâm Dini Derslerinin yerini tutması söz konusu değildir. En azından ailelerin izinleriyle, İlköğretim ve Orta Öğretim Kurumlarında bu alanda seçmeli ilâve dersler okutulması bu eksikliği giderebilir.

“Seçmeli İslâm Din Dersi” Vakit Kaybedilmeden Düşünülmeli”

Din eğitimi ihtiyacını karşılamanın değişik yolları olabilir. Bizler birer eğitimci olarak, yolların en etkili eğitim yolunu düşünmemiz gerekir. Kısaca bu yolları şu şekilde sıralamak mümkündür:

İlköğretim ve Orta Öğretim kurumlarında

okutulan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersine ilâveten “Seçmeli İslâm Din Dersi” vakit kaybedilmeden düşünülmelidir. Diğer bir alternatif, “din eğitimi veren özel okulların” açılmasına, Özel Öğretim Kurumları Kanununa bir madde eklenerek izin verilmelidir. Ayrıca mevcut İmam-Hatip Liseleri, üniversite giriş sınavlarındaki katsayı ayrımcılığı da giderilerek daha fonksiyonel hâle gelmelidir. Yeter ki çözüm aransın. Bu ülkenin aydın ve entelektüel potansiyeli bu sorunu milletin ve devletin yararına uygun bir şekilde çözebilir.

Din eğitimi mutlaka okulda verilmelidir. Eğitim bilimlerinin ulaştığı seviye göz önüne alındığında, din eğitimini her hangi bir branştan ayrı düşünmek söz konusu değildir. Bu gün İlahiyat Fakültelerinde din eğitimin daha etkili nasıl verilebileceği hususunda araştırmalar yapan “Din Eğitimi” bölümleri vardır. Buna ilâve olarak çağın gereklerine uygun bir din eğitimi, eğitim bilimlerinin bütün materyallerinden faydalanmalıdır. Bu zorunlu bir durumdur.

Özgür bir toplumda herkes düşünce belirtme hakkına sahiptir. Özellikle “din eğitimi okullardan kaldırılmalıdır, isteyen çocuğuna evinde din eğitimi vermelidir” gibi görüş belirten kimsele- rin, eğitim-din ilişkisini ya da eğitim bilimlerinin ne işe yaradığını pek dikkate almadıkları görülmektedir. Bu görüşleri dile getiren kimselerin profiline bakıldığı zaman, hepsinin eğitimden, bilimden haberdar oldukları hemen anlaşılmaktadır. Buradaki problem, din eğitiminden ziyade kendilerinin dinle olan ilişkileridir.

İHL’lerin Önündeki Engeller Kaldırılmalıdır

Aslında İmam-Hatip Liselerinin ilk kuruluş amacıyla günümüzdeki fonksiyonu arasında temelde bir fark yoktur. Her ne kadar günümüz şartlarında İmam Hatip Liseleri ilk günkü fonksiyonlarının gerisinde kalmış olsalar da, gençliğin eğitilmesi ve daha fazla din eğitimi verilmesi açısından önemli orta öğretim kurumlarıdır.

Ayrıca yüksek öğretime öğrenci gönderme işlevini de sürdürmektedir. Bu liseler MEB sistemi içerisinde eğitim- öğretim yapan kurumlar olup Türkiye’deki din eğitimi açığını ve boşluğunu gidermeye çalışmaktadırlar.

Halkımızın bu okullara sadece İmam Hatip yetiştirmek için öğrenci göndermediği herkes tarafından bilinmesine rağmen, İmam Hatip Liselerini bu fonksiyonla sınırlandırmak isteyen kişilerin samimi olduklarını söylemek mümkün değildir. Bu liselere başka gezegenlerden öğrenci gelmediğine göre; halkın teveccühünü göz ardı eden yaklaşımlar tutarlı görünmemektedir.

Sonuçta, şunu tereddüt etmeden söylemek mümkündür: İmam-Hatip Liseleri gerek yüksek öğretime öğrenci göndermede ve gerekse ülkemizde nitelikli din eğitimi vermede hâlâ daha fonksiyoneldir.

Şu an itibarıyla İmam Hatip Liseleri ve öğrencileri hiç düşünülmeden ve ideolojik bir yaklaşımla büyük bir haksızlığa uğratılmışlardır. Bu liseleri millettten ayrı düşünmemek gerekir.

Diğer meslek liseleri de dahil olmak üzere, katsayı adaletsizliği bir an evvel giderilmelidir. Bu okulları imam-hatip yetiştiren kurumlar seviyesine indirgemedi, nitelikli din görevlileri yetiştiren kurumların alt basamağı ve yüksek öğrenimin bütün bölümlerine sınavla öğrenci gönderen kurumlar olarak düşünmek gerekir.

Demokratik ve özgür toplum bireylerinden söz ediyorsak, bireylerin çocuklarına ne şekilde eğitim vereceklerini seçme hakkına sahip olduklarını bilmemiz ve bunu desteklememiz gerekir.

Kurulduğu günden itibaren toplumumuza çok büyük yararları olan bu eğitim ve öğretim kurumlarının daha fonksiyonel hâle getirilmesi için hep birlikte gayret göstermeliyiz.

Diyanet’in Görevi Daha İşlevsel Hale Getirilmeli

Diyanet İşleri Başkanlığının din eğitimi yapmadığını söylemek haksızlık olur. Ancak örgün eğitimin üstlendiği din eğitimi faaliyetini şu günkü hâliyle bu kurumun üstlenmesi söz konusu değildir. Diyanet İşleri Başkanlığı din eğitimi konusunda, Kur’ân kursları, camilerde vaazlar, konferanslar ve benzer kurslar yoluyla bir sorumluluk üstlenmiştir. Bunda da ne kadar başarılı olunup-olunamadığı tartışmaya açık bir husustur.

Yaygın eğitim yoluyla daha çok yetişkinlere verilen din eğitimi ile örgün eğitim sisteminde

yeni nesle verilecek din eğitimi birbirine karıştırmamak gerekir. Düşüncemize göre Diyanet İşleri Başkanlığı bu günkü işlevini daha da verimli hâle getirebilir.

İlköğretim ve Orta Öğretim kurumlarındaki din eğitimi sorumluluğunu Diyanet İşleri Başkanlığının yerine getireceğini düşünmek eğitim işini bilememekle eş değer bir düşüncedir. Bu sorumluluğun Diyanet İşleri Başkanlığına verilmesi fonksiyonellik açısından mevcut Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersinin gerisinde kalmak demektir. Din eğitimi, programıyla, mahiyetiyle ve öğretmenleriyle bir uzmanlık işidir ve yeri de okuldur.

Ancak; yaz kurslarına katılma şartının ilk öğretimin birinci kısmını bitirme, Kur'ân Kursu'na gitme şartının da ilköğretimi bitirme olması Diyanet'in hizmetini engelliyor. Anayasa'nın çocukların anne ve babalarına verdiği eğitim-öğretim hakkı engelleniyor.

Kur'ân'ın Ana Konuları Sistematik Okutulmalı

Din eğitiminin içeriğinden önce bu eğitimi verecek olan imam ve öğretmenin niteliğini ve ekonomik gücünü masaya yatırmak lâzım. Türkiye'de vekaletle yürütülen iki meslek vardır; imamlık ve öğretmenlik. Bu işe ne kadar önem verdiğimiz gösterir. Hutbesini Ankara'dan hazırlama gereği duyduğumuz bir imamdan misyonerlikle nasıl mücadele etmesini bekliyorsunuz? Öğretmen açığından dolayı başka branştan olan öğretmenlerin Din Kültürü'ne girmesinden nasıl bir verim bekliyorsunuz?

Burada sözü edilen Kur'ân ve İslâm olduğu için her şeyden önce Kur'ân'ın ana konuları sistematik bir şekilde okutulmalıdır. Örneğin bu dersi alan bir öğrenci; evreni, insanın evrendeki konumunu, niçin yaratıldığını ve inandığını, Allah ve insan, insan- insan arasındaki ilişkiyi bilmeli ve bu bilgilerle hayatlarını anlamlandırmalıdır.

Ayrıca Allah'a imanın, iman –amel ilişkisinin ne anlama geldiğini, haram ve helâl felsefi boyutuyla ayırt edebilme konumuna gelerek bunları davranış hâline getirmelidir. Burada verilen konu başlıkları bir örnek niteliğinde olup her zaman geliştirilmeye açıktır.

İslâm Ahlâkı Öğretilmeyen Eğitimden Söz Edilemez

Ahlâk kavramı değişik toplumlarda değişik anlamlar içermektedir. Her ne kadar insanların bir çok ortak yönü olsa da, almış oldukları eğitim ve kültürün farklılığı nedeniyle ahlâkî telâkkileri ve hayata bakışları da farklıdır.

Halkımızın 1000 yıldan fazla İslâm ahlâkıyla hayatlarını anlamlandırmaya çalıştıkları göz önüne alındığında, din ve eğitim arasında ne denli bir ilişkinin olması gerektiği kendiliğinden ortaya çıkar.

Bu ilişki çerçevesinde düşünüldüğünde, İslâm ahlâkı öğretilmeden, örf, adet ve kültürümüz çerçevesinde ahlâklı bir nesil yetiştireceğimiz iddiasında bulunmak neredeyse imkânsızdır. Bu nedenle, İslâm ahlâkının öğretilmediği bir eğitim ve öğretimden bahsetmek mümkün olmadığı gibi, din eğitimi verilmediği takdirde milletimizin sahip olduğu değerlerin erozyona uğraması söz konusudur.

Sonuç olarak, eğitime ideolojik yaklaşımlar, bugün eğitimde yaşadığımız bir çok sorunun kaynağını oluşturduğu gibi bu sorunların çözümünü de engellemektedir. Ülkede eğitimin her alanında olduğu gibi dini eğitim alanında da hepimizin birebir yaşadığı çok büyük sorunlarla karşı karşıyayız. Ve bu sorunların tek bir çözüm yolu var: İnsanlığın geleceği olan çocuklarımızın ufkunu, günü geçmiş ideolojik bakış açılarıyla şekillendireceğimiz dayatmalarından devletin artık vazgeçmesidir.

Yrd. Doç Dr. MUSTAFA ÖCAL ile TÜRKİYE'DE DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ ÜZERİNE

Konuşan: ABDULLAH SABİT

Abdullah Sabit: Hocam, önce Türkiye'de din eğitimi ve öğretiminin hukuki temelleri hakkında bilgi verir misiniz?

Mustafa Öcal: Din eğitimi ve öğretiminin üç tane hukukî temeli vardır. Birincisi; Tevhid-i Tedrisat Kanunu, ikincisi; Milli Eğitim Temel Kanunu, üçüncüsü ise; Anayasadır. Türkiye'de hiçbir eğitim kurumunun dinî eğitim kurumları olan İmam-Hatip Liseleri (İHL) ve İlahiyat Fakülteleri (İF) kadar, hiçbir dersin de Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi (DKAB) dersleri kadar hukukî temeli yoktur. Çünkü İHL ve İF, Anayasanın 174. maddesiyle koruma altına alınmış İnkılâp Kanunlarının ilki olan Tevhid-i Tedrisat Kanununun 4. maddesinin âmir hükmü gereği açılmışlardır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 32. maddesinde de İmam-Hatip Liseleri tanımlanmaktadır. DKAB ise, Anayasanın 24. maddesi gereği okullarda zorunlu olarak okutulmaktadır. Diğer okullardan veya derslerden hiçbirinin adı Anayasada veya kanunlarda geçmez. Buna rağmen ülkemizde en çok tartışılan da dinî eğitim yaptıran okullar ve DKAB dersleridir.

Sabit: Mademki din eğitimi ve öğretiminin bu kadar sağlam hukukî dayanakları ve temelleri var, o halde ne adına tartışılıyor İHL ve Din Kültürü dersleri?

Öcal: Atatürkçülük ve özellikle de lâiklik adına... Oysa Tevhid-i Tedrisat Kanununu hazırlatıp, TBMM'nden geçirterek yürürlüğe koy-

duran ve hayatı boyunca da iptalini düşünmeyen, yürürlükten kaldırılmasını istemeyen Atatürk'tür. 1928'de Lâiklik ilkesini uygulamaya koyduran, 1937'de Anayasaya bir madde halinde ekleten de Atatürk'tür. 1982 Anayasasını hazırlatanlar ise Atatürkçülüğünden ve lâiklik taraftarı olduklarından kuşku duyulmayan askerlerdir. Buna rağmen günümüzde Atatürkçü ve lâik olduğunu iddia eden bazı kişi ve kesimler, din eğitimi ve öğretimi yaptıran kurumlara ve DKAB dersine karşı tavır ortaya koymaktadırlar. Ancak onlar dinî eğitimi ve öğretimi tümenden yasaklayarak yok edebilme imkânına sahip olmadıkları için lâikliği gerekçe göstermek suretiyle ellerinden geldigince zayıflatmaya, yetersiz ve işlevsiz hale getirmeye çalışmaktadırlar.

Sabit: Hocam, bildiğiniz gibi İmam-Hatip Liseleri dışındaki okullarımızda Din eğitimi daha doğrusu din ve ahlâk öğretimi, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersleri ile verilmeye çalışılıyor. Bu derslerde öğrenciler dinler ve genel ahlâkî değerler hakkında bilgilendiriliyor, kültürlendiriliyor; seçim ise çocuklara bırakılıyor. Böylesine sınırlı ve içi boşaltılmış bir din öğretimi ile gençliğin kafasındaki manevi boşluk ne kadar doldurulabilir? Malum olduğu üzere gençliğin kişilik ve karakteri büyük ölçüde ilk ve ortaöğretim döneminde şekillenmektedir. Din eğitimi ve öğretiminin de bu şekillenmede önemli rolü olduğu muhakkak. Bu konuda neler söylemek istersiniz?

Öcal: Ülkemizde din eğitimi ve öğretimi faaliyetlerine son derecede sıcak bakan ve bunu arzulayan büyük bir çoğunluğa karşılık, azınlıkta olmakla birlikte din eğitimi ve öğretimine soğuk bakan ve öyle davranan kesim de var. Bu ikinci gruptakiler ta ilk açıldıkları yıllardan beri her fırsatta İHL'nin önünü kesmeye çalışmıştır. DKAB derslerini bir nevi Vatandaşlık Bilgisi gibi programlatmışlardır. Diğer taraftan bu dersleri okutacak öğretmenlerin yetiştirildiği İlahiyat Fakültelerinden bazılarında son yıllarda hiç öğrenci kontenjanı verilmemiş, resmen açık olmakla birlikte fiilen kapalı hale getirilmiştir. Diğerlerinin ise, öğrenci kontenjanları iyice azaltıp sembolik fakülteler haline dönüştürülmüşlerdir. Halen 16 bin kadar DKAB öğretmenimiz 7-8 bin civarındaki okulumuzda görev yaparken, 35 bin civarında okulumuzda bir tek DKAB öğretmeni yoktur. Öğretmen olan okullarda da sayısal bakımdan yetersizlikler vardır. Bu durumda siz nerede, kiminle ve ne oranda başarılı din eğitimi ve öğretimi yaptırabilirsiniz? Bu şekilde ve bu kadar öğretmenle gençliğin kafasındaki, gönlündeki manevi boşluğu doldurmanız, tatmin etmeniz mümkün müdür?

Sabit: Hocam, burada size şöyle bir soru yöneltmek istiyoruz; din eğitimi ve öğretimi alanındaki yetersizliklerde ve eksikliklerde bütün kabahat bu alana soğuk bakanlarda mı? Konuya sıcak bakan kesimde hiç mi kabahat yok? Bu konuda ne dersiniz?

Öcal: Elbette söz konusu ettiğiniz kesimin de sorumluluğu ve kabahati var. Anayasanın 24. maddesinde şöyle denilmektedir:

“Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din Kültürü ve Ahlâk öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır.”

İşte anayasadaki bu hüküm gereği, 1982 yılından itibaren Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi (DKAB) dersi için anayasal bir hukuki temel oluşmuş ve aynı tarihten itibaren okullarda bu dersler zorunlu olarak okutulmaya başlanmıştır. Ancak, anayasanın bu paragrafındaki hüküm iki bakımdan eksik uygulanmaktadır:

Birincisi; ‘Din Kültürü ve Ahlâk öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır’ ifadesine göre, derslerin ilkokulların 1. sınıfından başlayarak 11 yıl (liseler 4 yıla çıkarıldığı için bundan sonra 12 yıl) boyunca zorunlu olarak okutulması gerekmektedir. Buna rağmen, dersler ilköğretim okullarının 4. sınıfından başlanarak okutulmaktadır. Üstelik bu güne kadar hiçbir hükümet döneminde bu konu ele alınıp dersler ilköğretim 1. sınıftan başlatılamamıştır.

Derslerin süresi ise, ilköğretim okullarının 4. sınıfından 8. sınıfına kadar haftada 2, lise sınıflarında ise 1'er saat olarak belirlenmiştir. Kanaatimizce lise sınıflarında da derslerin süresi en az 2 kredi/saat olması gerekir. Süre belirleme yetkisi; tamamen Milli Eğitim Bakanlığına aittir ve bunu yapmak durumundadır.

İkincisi; Anayasada yer alan ve biraz evvel naklettığımız “Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır” şeklinde ifade edilen cümledeki hükme halen hiç işlerlik kazandırılmamıştır. Bu ifadeye göre, zorunlu olarak okutulmakta olan DKAB derslerinin yanında, çocuklarına daha geniş dinî bilgiler aldır-

mak isteyen velilerin talepleri doğrultusunda okul programları arasına dinî nitelikli dersler konulabilir. Meselâ; İlköğretim okullarında isteğe bağlı -seçimlik değil- *Kur'an-ı Kerim'i Okuma*, Liselerde ise *"Din Eğitimi"* veya *"Kur'an Işığında Dinî Bilgiler"* adlı derse yer verilebilir.

Ayrıca aynı maksatla yetişkinlerden talep gelmesi halinde de onlar için özel kurslar veya dershaneler oluşturularak onlara da daha detaylı dini bilgiler verilmek durumundadır.

Kısaca, konuya sıcak bakan vatandaşlar bugüne kadar Anayasa ile kendilerine verilmiş olan bu haktan yararlanma talebinde dahi bulunmamışlardır. Bireysel talepler olmuşsa, onlar da çok cılız kalmıştır. Demek istediğim şu ki; konuya çözüm getirebilmek için Anayasanın vermiş olduğu bu haktan yararlanılabilir.

Sabit: Peki Hocam, DKAB öğretmeni olan okullarımızda derslerin yeterli ve başarılı olarak işlenebildiği kanaatinde misiniz? Bu konudaki düşüncelerinizi de alabilir miyiz?

Öcal: DKAB öğretmenlerimizin büyük çoğunluğunun başarılı olarak ders işledikleri kanaatindeyim. Ancak, Türkiye'de DKAB öğretmene olan ihtiyaç had safhada iken onlardan bir kısmı -maalesef- asli görevi olan sınıfa girip ders vermek yerine, idareciliğe heves etmektedirler. Ben şahsen bunu pek uygun bulmuyorum. Elbette idarecilik onların da hakkı ve bu görevi üstlenenler gayet güzel ve başarılı bir şekilde de ifa ediyorlar. Ancak, kanaatimce fiilen sınıfa girip ders vermeleri hizmet bakımından daha önemli diye düşünüyorum.

Sabit: Hocam, 'din öğretimi' ile 'din eğitimi' arasındaki fark nedir? Cami'den kopuk bir din eğitimi olabilir mi? Bildiğimiz kadarıyla, Batı'da din eğitiminde Kilise ve özel kurumlar devreye giriyor. Sizce bu konuda eğitim sistemimizde ne gibi değişiklikler olmalı?

Öcal: Şu anda okullarımızda isminden de anlaşılacağı gibi; DKAB derslerinde dinin kültür boyutu ve teorik olarak ahlâk bilgisi verilmeye çalışılmaktadır. Yani öğretim yaptırılmaktadır, eğitim değil.

Milli Eğitim Bakanlığının en önemli ve beyni konumunda olan biriminin adı Talim ve Terbiye Kuruludur. Her tür eğitim ve öğretimle ilgili ka-

rarlar burada alınır. Aslı Arapça olan terbiye kelimesi 'eğitim', talim kelimesi de 'öğretim' olarak Türkçeye çevrilmektedir. Bu kavramlar dilimize yerleştirildiği için biz de ister istemez talim ve terbiye yerine eğitim ve öğretim kelimelerini kullanıyoruz. Halbuki eğitim ve öğretim kavramları talim ve terbiye kavramlarının tam karşılığı değildir. Şöyle ki; 'terbiyeli insan' denildiği zaman aklımıza edep, ahlâklı insan gelmektedir. 'Eğitimli insan' deyimi ise, belli bir alanda veya meslekte yetişmiş ve uzmanlaşmış insanı hatırlatmaktadır. Terbiyeli insan aynı zamanda eğitimli insan olabilir ama her eğitimli insan terbiyeli olmayabilir. Nitekim nice eğitimli insanımız var ki edepten, terbiyeden nasibini alamamış ve ahlâksızca tutum ve davranış içerisinde. Maalesef en büyük hırsızlığı ve yolsuzluğu yapanlar da onların arasından çıkmaktadır.

Talim kelimesi ise, öğretim kelimesiyle karşılaşmakla birlikte bu kavram da yerini bulamamaktadır. Çünkü talim, yalın bir öğretim anlamında değildir. Talim, 'eğiterek öğretmek' demektir. Öğretici tarafından, öğrenciye öğretilenlerin onda davranış haline getirilmesi ve öğrenenin de öğrendiklerini kendi nefsinde uygulayabilir hale gelmesi demektir. Bu gün okullarımızda iman ve ibadet esasları teorik ve yalın ifade-

lerle öğretilmekte, -şayet aileden veya çevreden yardım ve destek alamamışsa- öğrendiklerini uygulayamamakta yani kendi başlarına abdest alıp iki rekâtlık bir namazı kılamamaktadırlar. Çünkü öğrenciler DKAB öğretmenleri tarafından gezi-gözlem yaptırmak adına bir kere olsun camiye götürülüp onlara şadırvanda abdest aldırılmamakta, namaz kıldırılmamaktadır. Böyle bir niyet taşıyan ve teşebbüse geçen öğretmenin karşısına ise -hukuki hiçbir engel olmamasına rağmen- yöneticiler veya bazı veliler tarafından bir sürü engeller çıkarılmaktadır. Oysa; askere giden erlere talim, yani 'sağa dön, sola dön, çök, kalk!...' komutlarıyla eğiterek öğretim yaptırılmaktadır. İşte onun adı talimdir. Bu gün okullarda bu kadarı bile yaptırılmamaktadır.

Sabit: Hocam, okullardaki zorbalığın ve şiddetin hızla tırmandığı, uyuşturucu ve alkol kullanma yaşı ile cinsellik yaşının giderek aşağı seviyelere indiği son yıllardaki gelişmeleri bir Din Eğitimcisi olarak nasıl değerlendiriyorsunuz?

Öcal: Maalesef söz konusu ettiğiniz olumsuz gelişmeler giderek artmaktadır. Ancak bu tür olumsuz gelişmelerin bir tek değil çok sayıda sebebi vardır ve yalnızca DKAB dersiyile üstesinden gelmek mümkün değildir. Birtakım olumsuzluklara yönelen çocuk ve gençler üzerinde bir inceleme yaptığınızda, onların suç yahut ahlaksızlık olarak nitelendirilebilecek tutum ve davranışlarda bulunmalarının arka planında birçok sebep olduğunu anlarsınız. Meselâ; kimileri boşanmış veya parçalanmış aile çocuklarıdır. Üvey anne veya üvey baba baskısı altındadırlar. Kimileri çeşitli nedenlerle ruhsal sorun yaşıyor olabilir. Bazıları ailesinden uzakta ve kendi başına hareket etmektedir. Bazı fakir aile çocuklarının zenginlere karşı kin ve nefret duygularıyla yetiştirilmesi, buna karşılık bazı zengin çocuklarının onlara tepeden bakıyor olmaları aralarında sürtüşmeyi kaçınılmaz kılabilir. Kezâ; bazıları küçük yaşta maruz kaldıkları kötü muamelelerin bilinç altlarına yerleşmeleri sebebiyle olumsuz tutum ve davranış sergiliyor olabilir. Daha birçok sebep sıralanabilir.

Öte yandan; bazı TV dizileri, eğlence programları yoluyla çocuklar ve gençler şiddete, içki ve uyuşturucuya özendirilmektedir. TV'lerde yayınlanan magazin ve eğlence programlarında;

falanca şarkıcının kaç sevgili değiştirdiği, filan mankeninin eski sevgilisinin adının ne olduğu, falancanın nikâhsız olarak birlikte yaşadığı arkadaşının kimliği, filan mankenin kaç numara ayakkabı giydiği, filanca aktristin köpeğinin adının ne olduğu... gibi çok anlamlı(!) ve seviyeli(!) programları ağızlarının suyunu akıtarak izleyen ve onlara özenen çocuk ve gençlerden ne beklersiniz? Dinî nikâhı suç sayıp, nikâhsız birlikte yaşamayı reklâm edip özendiren sanatçıları(!) kendisine model olarak alan 'yeni yetmeler' cinselliğe yönelmez de ne yapar? Bütün bunca olumsuzluklara yalnızca Din Kültürü dersi ile mi karşı duracaksınız?..

Sabit: Peki Hocam, bu durumda ne yapılmalı? Özellikle okullarımızda yaptırılmakta olan din eğitimi ve öğretimi faaliyetlerini daha işlevsel hale getirmenin ve hiç olmazsa çocuklarımızı tehdit eden kötülük ve yanlışlıkların önüne birazcık olsun set çekebilmenin bir yolu yok mu? Bu konuda yaygın ve örgün eğitim kurumları ile Diyanet Teşkilatı dâhil, resmi kurum ve kuruluşlarla sivil toplum kuruluşlarına, medya ve iletişim araçlarına ne gibi görevler düşmektedir?

Öcal: Bu konuda şimdiye kadar birçok kişi gibi biz de çözüm yolları aradık ve yazılı veya sözlü olarak birtakım önerilerde bulunduk. Ancak bu konuda yetkililer tarafından ciddi bir adım atılmadı. Ben bu konuda; 17-19 Kasım 2006 tarihleri arasında İslâmî Araştırmalar Vakfı (ISAV) tarafından İstanbul'da düzenlenen "Avrupa Birliği Sürecinde Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi" konulu Uluslararası Tartışmalı İlmi Toplantıda sunduğum tebliğin akabinde dile getirdiğim öneriyi burada tekrar etmek istiyorum. Bizzat Milli Eğitim Bakanlığı tarafından veya Bakanlık herhangi bir vakıf, eğitim sendikası yahut dernekle işbirliği yaparak yalnızca din eğitimi ve öğretimi konularının ele alınıp tartışılacağı bir "Din Eğitimi Şûrası" toplanmalıdır. Şayet Bakanlık böyle bir şûra toplamaktan çekinirse bir vakıf, sendika, dernek veya bir yayın kuruluşu da bunu yapabilir. Türkiye'de bu konulara kafa yoran, fikir üreten kişilerin katılacağı böyle bir şûrada ortaya çıkacak çözüm önerileri, 2007 yılında yapılacak seçim sonrası kurulacak hükümetin ve Milli Eğitim Bakanlığının önüne konulabilir.

DİN EĞİTİMİNE BAKIŞLAR

Prof. Dr. Hayreddin Karaman

İslam Hukukçusu

Açık ve net olarak Müslümanların talebi şudur: İster okullarda, ister Diyanetin kurslarında, ister başka yerlerde ve şekillerde Müslümanların çocukları Kur'an okumayı, Kur'an'ın anlamını ve tefsirini, diğer din kurallarını öğrenecek, bunları benimseme, sevmeye, uygulama eğitimi alacaklardır.

Kendilerini Müslüman olarak tanımlayanlar içinden din eğitim ve öğretimi istemeyenlere kimse zorla bunu vermez. Kendilerini İslam'ın dışında görenler de neye inanıyorlarsa onun eğitimini alma ve verme hakkına sahip bulunmaktadırlar.

Prof. Dr. Nevzat Aşıkoğlu

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fak. Dekanı

Türkiye'de din eğitimini engelleme, sınırlama vb. anlamsız çabalar yerine, din eğitiminin içerik, programlar, yöntem, öğretmen yetiştirme vb. noktalar dikkate alınarak planlanması, bireyleri; taklit eden değil, sorgulayan, seçim yapabilen, yeni bilgilere açık, dini kaynaklarından araştıran ve bilimsel verilerle yorumlayan, inançlara saygılı ve kültürüne yabancılaşmayan kişiler olarak yetiştirilmede din eğitiminin katkısı üzerinde düşünülmesi bu amaçla ilk ve orta öğretim ile yüksek din öğretimi programların değerlendirilmesi gerekmektedir.

Dr. İlyas Canikli

Din Eğitimi Genel Müdürlüğü

Son zamanlarda "Dini eğitim ailede verilmelidir"

gibi bazı düşüncelerle kamuoyu oluşturulmaya çalışılmaktadır. Özellikle "Dini eğitimi okullardan kaldırılmalıdır. İsteyen çocuğuna evinde din eğitimi vermelidir" gibi görüş belirten kimselerin, eğitim-din ilişkisini ya da eğitim bilimlerinin ne işe yaradığını pek dikkate almadıkları görülmektedir. Bu görüşleri dile getiren kimselerin profiline bakıldığı zaman, hepsinin eğitimden, bilimden haberdar oldukları hemen anlaşılmaktadır. Buradaki problem, din eğitiminde kendilerinin dinle olan ilişkileridir. Gelişen teknolojiyle seviye ve imkânlar göz önüne alındığında hangimiz evlerimizde çocuklarımıza Matematik, Fen, Türkçe ve diğer dersleri okutuyoruz. Nasıl ki böyle bir şeyden söz edemiyorsak, evde ailece din dersini verdirme fikri, işi savsaklamaya yönelik bir yaklaşım intibasını vermektedir. Din eğitimi, dışarıdan kolaylıkla konuşulacak basit bir şey olmayıp, eğitim bilimlerinin bütün verilerini kullanan bir uzmanlık alanıdır. "Evde din eğitimi verilebilir" teklifi ciddiye alınabilecek bir düşünce değildir.

Ahmet Yemenici

MEB Din Eğitimi Genel Müdürlüğü

Öğrencilerin temel gelişim özelliklerini, olguları algılamada, düşünme tarzlarını ve kendilerini ifade etme biçimlerini, bilmeden yapılacak her türlü eğitim faaliyeti, beklenen sonucu vermeyecektir. Özellikle soyut olması bakımından din eğitim ve öğretiminde daha da bir önem kazanmaktadır. Çünkü dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan birisi, öğrencilerin din olgusu karşısında pasif olmamalarıdır. Etkin olarak katılabilecekleri, öğrenme süreçleri ortamları içerisinde olabilir-

mektir. Aksi halde yaptığımız iş, yetişkinlere ait etkinliktir. Çocuğun anlam dünyasında hiçbir yer tutmaz.

Prof. Dr. Ahmet İnam

ODTÜ Felsefe Bölümü

Din eğitimi nasıl verilecek, kim verecek, hangi müfredatla verilecek ve nasıl bir ferasetle? Bütün bunların uzun bir süre çok iyi tartışılması gerek. O arada öğretimi sürdürüp, devamlı gözden geçirilmesi, kokuşmasının engellenmesi lazım.

Adnan Adıgüzel

(A.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi)

Din eğitimi, insanlarla ilgili tüm şikâyetlerimizi ortadan kaldırmaya yönelik bir eğitimidir. Biz insanımıza ahlaki değerlerimizi öğretmeden ve özünsetmeden, onların adam olmayacağını çok iyi biliyorum. Adam olmanın yolu din eğitiminde verilen değerleri benimsemesinden geçmektedir.

Nurettin Topçu

(Felsefeci-Eğitimci)

Din ve ahlak eğitiminin bir derste verilemeyeceği aşikârdır. Çünkü bunlar varlığımızın her sahasına nüfuz etmiştir. Ve bütün hareketlerimizde yaşamaktadırlar. Yalnız yürek parçalayıcı bir sahne karşısında ahlaklı ve sade ibadetle dindar olunmaz. Ahlak ve dindarlık bütün hareketlerimizde, insanlarla her temasımızda meydana çıkan hadisedir.(...)

Din dersi ilkokulda dini menkıbeler ve ahlak aşısı halinde her sınıfta okutulmalıdır. Orta okulda geniş ve tam İslam Medeniyeti Tarihi okutulmalı, temel akaid bilgisi verilmelidir. Lise bölümünde Kur-an'dan parçalar izah edilmeli ve İslam felsefesi okutulmalıdır. Ancak böyle ciddi ve ilmi öğretimle dini kültür gayesine doğru götürülür.

Prof Dr. Süleyman Hayri Bolay

Gazi Üniv Fen Edebiyat Fak

Felsefe Bölümü Siste. Fel.ve Mantık Öğretim Üyesi

İnsan ve insanlığın ızdırabı, Allah' tan uzaklaşılması, değerlerden uzaklaşılması, değersiz bir hayat peşinden koşturup durmasıdır. Değerlerin imar, inşa edildiği ve eğitimin verilerek yeni nesillere benimsetildiği toplumlar huzura ve sükûna kavuşmaya namzettirler.

Prof. Dr. Suat Cebeci

(Sakarya Üniversitesi)

Bugün din eğitimi konusunda karşılaşılan sorunlar, bütünüyle Cumhuriyet döneminde ortaya çıkmış değildir. Osmanlı Devleti' nin son ikiyüz yıllık döneminde eğitim alanında yenileşme ihtiyacının hissedilmesi ile başlayarak gittikçe çözüm reflekslerinin ağırlaştığı bir süreç yaşanmıştır. Bu süreçte alınan tedbirler, sorunun temeline inme ve köklü çözümler üretme kabiliyeti gösterememiş, problemlerin üstünü örtmekten hastalığın öldürücü etkisini geciktirmekten öteye geçememiştir.

KÖKLERİNİ ARAYAN NESİL- I

Gençlik Bir Arayış Dönemidir

YILDIRIM CANOĞLU

*“Kişi yakın dostunun dini üzeredir.
Artık sizden biriniz kiminle dostluk kuruyorsa
ona dikkat etsin.”*
Hz. Muhammed (s.a)

GİRİŞ

Türkiye Nüfusunun %72'si 35 yaşın altında, %50'si 25 yaşın altında ve %25'i 15-25 yaş arasındadır.¹ Görüldüğü gibi Türkiye'de nüfus çok genç olup Türkiye, Dünyada genç nüfusa sahip ülkelerden biridir.

Gençlik, genel manada yapısal olarak çok dinamik olup toplumsal değişimlerden, sorunlardan ve bunalımlardan en çok etkilenen kesimdir. Bu açıdan tarihimizin son 200 yıllık dönemi, sadece toplumsal çalkantıların değil aynı zamanda gençliğin kişilik ve kimlik arayışının da tarihidir.

Ülkemizde gençlikle ilgili yapılan çalışmalarda, genel olarak durum tespiti yapılmakta, gençlere ve ana-babalara tavsiyelerde bulunulmaktadır. Çok ciddi çalışmalar yapılmasına karşılık ana nedenler üzerinde tartışma yapılmamakta/yapılamamaktadır. Gençliğin bu duruma gelmesine yol açan hakim sistem, zihniyet genellikle tartışılmamakta/tartışılammamaktadır. Bazıları, sonucu küreselleşmeye bağlayıp doğal göstermekte, bazıları da küresel büyük oyunun bir parçası, bir mücadelesi olarak yorumlamaktadır.

Bugün gelinen noktada gençliğimiz üzerinde uluslararası bir oyunun oynandığı tezi doğrudur. Eski Genelkurmay Başkanı Org. Hilmi Öz-

kök 'gençlik, düşmanın beşinci kol faaliyeti-nin boy hedefi haline gelmiştir' açıklamasını yaparak olayın bu boyutuna dikkat çeken ilk ve tek yüksek bürokrattır.² Ancak açıklamalarında ayrıntı yoktur ve de alınması gereken tedbirler dile getirilmemiştir. Hangi ülkeler bu beşinci kol faaliyetini yürütmektedir. Bunların yerli işbirlikçileri kimlerdir? Niçin gençlik beşinci kol faaliyetlerinin olmasına kolayca takılabilmektedir? Bugün gençliği kendi değerlerinden koparma, dejenere etme ve Hristiyanlaştırma faaliyeti eş zamanlı olarak yürütülürken etkili ve yetkili olanlar ne tür tedbirler almaktadır? Bunların cevabı henüz verilmemiş yada verilememiştir.

Sırbistan, Ukrayna, Gürcistan ve Kırgızistan'da yapılan *kadife darbelerin* beşinci kol faaliyetleri sonucu kazanılmış gençlik örgütleri üzerinden başarıldığını göz önüne alırsak; Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı tehlikenin boyutları gerçekten de çok yüksektir.

Beşinci kol faaliyetlerinin neşvünema bulmasında içinde yaşanan sistemin dahli nedir?

Sivrisinekler ithal olarak mı gelmekte yoksa sistemin bataklığında mı üremektedir?

Bunlar tartışılmamakta, konuşulmamaktadır.

Sadece dış güçleri suçlamak gerçekçi bir çözüm arayışı değildir. Hem yanlış hem hedef şaşırtıcıdır.

Ve sadece ne oldu bu gençliğe tarzında şikayet, yakınma ve sitemlerde bulunmak da bir çözüm değildir.

Niçin gençler arasında her geçen gün şiddet artmaktadır?

Niçin her geçen gün gençler arasında madde bağımlılığı artmaktadır?

Niçin gençler gittikçe kendi toplumuna ve tarihine yabancılaşmaktadır?

Niçin gençler ülkeyi terk etmek istemektedir?

Niçin gençler sefahat alemini tercih etmektedir?

Bütün bunları üreten, teşvik eden, cazip hale getirip sunan bir mantık, bir zihniyet, bir değer sistemi ve bir sistem tartışılmadan nesilde meydana gelen değişimlere, kırılmalara, sorunlara çözüm bulmak mümkün değildir.

O nedenle pansuman tedavi şekillerinden vazgeçip, anlık ve geçici çözümler yerine asırları kuşatan köklü, radikal çözümler üretilmelidir. Çünkü zehirlenen ve yok edilmek istenen bir nesil problemi ile karşı karşıyayız.

Nesli yok olan ülkelerin gelecekleri de yoktur.

Kayıp nesil kayıp millet demektir.

Kayıp nesil kayıp vatan demektir.

Kayıp nesil kayıp devlet demektir.

Kayıp nesil kayıp gelecek demektir.

Bu çalışma böyle bir arayışın ürünüdür. Gençlik denilen toplum kesiminin genel özellikleri, gençliğin sorunları, gençliğin şu an içinde bulunduğu durum, bu durumun sebepleri ve bu durumdan kurtulmak için yapılması gerekenler olmak üzere beş ana bölümden oluşmaktadır.

Genç Kimdir?

Gençlik kavramı biyolojik, psikolojik ve sosyolojik bakış açılarına bağlı olarak tanımlanmaktadır:

Biyolojik bakış açısına göre, "Bireyin ergenlik çağından başlamasından büyümenin sona ermesine kadar geçen döneme gençlik dönemi denmektedir."³

UNESCO ve 'Avrupa İçin Gençlik Programı' bu tanımları benimseyerek 15-25 yaş dilimini gençlik olarak kabul ederken; Türkiye, 14-22 yaş dilimini gençlik olarak saymaktadır(4).

Sosyolojik bakış açısına göre, "Nüfusun büyüme ile toplumsal yaşamda tam sorumluluk alma dönemleri arasında kalan kesim".⁴

Psikolojik bakış açısına göre, gençlik denilen dönem, "ferdin çelişkiler, gelgitler, kararsız ve dengesizlikler yaşadığı bir dönem olarak"³ tanımlanır.

Biyolojik, sosyolojik ve psikolojik yaklaşım tarzlarının entegrasyonuna dayanan tanımlamalarda da mevcuttur:

"Gençlik dar manada çocuklukla orta yaş arasındaki devre; geniş manada kendinden evvelki çocuklukla kendinden sonraki ergenlik kesimi arasında psikolojik, biyolojik ve sosyal açıdan en duyarlı yaş kesitidir."⁴

"Birbirini niteleyen yaş dilimi, fizikseli duyuşsal ve bilişsel farklılıklar, toplumsal anlamlar, toplumsal konum, toplumsal işlevler, üretim durumu gibi bir çok ölçüt karşısında toplumun diğer kesimlerinden ayrılan ve bu ölçülerce şekillenmiş, kendine özgü görünümüleri olan toplumsal bir varlıktır."³

Bu tanımlamaları göz önüne aldığımızda, **gençlik dönemini, biyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan gelgitlerle dolu bir arayış, bir değişim, gelişim, olgunlaşma, bir dünya görüşü, bir hayat felsefesi, bir değer sistemi arama, bir kimlik ve kişilik inşa etme dönemi olarak tanımlayabiliriz.**

Gençlik Dönemi Özellikleri

Gençlik dönemi bir değişim, bir geçici hal, bir arayış, bir oturma, kendini bulma, kendi kişilik, benlik ve kimliğini inşa etme ve olgunlaşma dönemidir. Bu nedenle alt limit buluş olmasına karşılık üst limiti 35 yaşa kadar çıkarmak mümkün olabilmektedir. Böyle bir dönem, ülkeden ülkeye, coğrafyadan coğrafyaya değişiklik arz etmektedir. Bu geniş yaş spektrumu içerisinde tüm gençlerin aynı davranış, düşünce ve tavır gösterdiğini söylemek mümkün değildir. Vaktinden önce olgunlaşanlar olabileceği gibi hayatı boyu olgunlaşamayanlar da olabilir. O neden-

le gençlik homojen bir grup, homojen bir yapı değildir.

Bununla beraber dünyanın her tarafındaki gençliğin gösterdiği ortak özellikler vardır. Gençlik dönemi denilen çocuklukla olgunluk dönemi arasındaki geçiş döneminde bireyde üç alanda ciddi değişiklikler meydana gelmektedir(1,5,6):

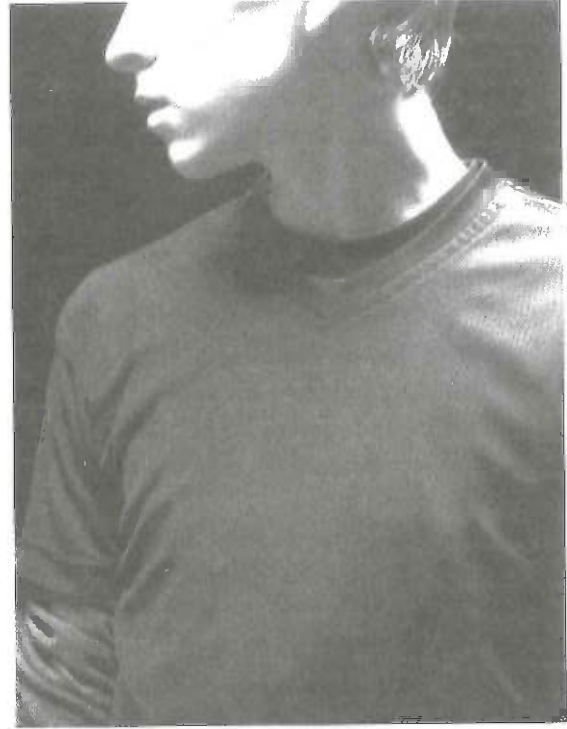
*Biyolojik Değişim,
Psikolojik Değişim,
Sosyal değişim.*

Biyolojik Değişim

Çocuktaki biyolojik değişim, biri fiziksel diğeri cinsel olmak üzere iki ekseninde meydana gelmektedir. Çocukluktan ergenliğe geçişte çocuğun fizyolojisinde ciddi değişim olur. Vücut adeta yeni bir şekil alır. Eller, ayaklar, burun ve çene büyür. Vücudun değişik bölgelerinde kıl lanma olur. Seste değişiklikler meydana gelir. Cinsel hormonlarda ve organlarda değişim olur. Cinselliğin uyanması ile fizyolojik yapıdaki değişimlerin eş zamanlı meydana gelmesi ergenliği ciddi bir şekilde etkiler.

Fizyolojik ve cinsel değişim öncelikle karşı cinsle ilişkilerin sorgulanması ve yeniden kurulmasını, gencin kendisine daha derin yönelmesini sağlar.⁷ Kendi fiziksel yapısının başkaları, özellikle karşı cins tarafından nasıl değerlendirildiği kendisinin en çok önem verdiği konulardan biri haline gelebilir. Sürekli ayna karşısında kendini daha çekici kılmamanın çaresini arar. Saçlarına yeni şekil verir. Giydiği elbise ve ayakkabılarına karşı daha hassas davranır. Çevreye kendini kabul ettirmek, farklı görünmek ve farklı olmak onun için en önemli konudur. Bu nedenle başkalarının özellikle karşı cinsin düşüncelerine dikkat eder.

Bu biyolojik değişim ergenin psikolojisini ve sosyal davranışlarını etkileyerek psikolojik ve sosyal değişimi hızlandırır. En netameli, en sarsıntılı bir sürecin başlamasına neden olur.⁸ Gencin hayatında kararlı hale ne zaman ulaşacağı kestirilemeyen bir geçici hal dönemi başlar. Genç kendisi ile, ailesi ile, çevresi ile ve o ana kadar elde ettiği ve inandığı değerler sistemi ile, içinde yaşadığı toplum ve sistemle adeta bir he saplaşmaya girer.

Psikolojik Değişim

Bu ergenlik sürecinde gencin psikolojisinde ciddi değişiklikler meydana gelmektedir. İnış-çıkış bir ruh hali olur. Duyguları değişkendir. Duygusal, alıngan ve kırılgandır. Çevreyi etkilemek, kendini ispatlamak ister. Bütün düşünce dünyası anlık çalışır. Uzun vadeli sonuçlarla ilgilenmez. Anı en iyi şekilde yaşamak ister. Hayal dünyası geniştir.

Bir taraftan kendine aşırı güvenir diğer taraftan güvenmez. Gelecek korkusu kendisini sarıp kuşatır.(1,5-8) Nasıl bir okul, nasıl bir meslek ve nasıl bir iş seçeceği kafasını meşgul edip durur. Ruh dünyasında sürekli okul, meslek ve iş arar. Bütün meslekleri ve işleri hem beğenir hem beğenmez. Gerçekte o arayış içerisinde, fakat ne aradığını bilmez. Kendisi her şeyi sorgular ve fakat kendisinin sorgulanmasını istemez. Kendisi tartışmacıdır ve fakat kendi düşüncelerinin tartışılmasını istemez. Kendini hem değerli hem de değersiz görür. Kendisine değer verilmesini ister.

Çabuk sevinir, çabuk üzülür, ani sinirlenir tepki koyar. Tepkileri önceden kestirmek mümkün olmayabilir. Bazen en basit şeyleri sorun yapar.

O gerçekçi değil idealisttir. Kendisinin eleştirilmesinden hoşlanmaz ancak kendisi sürekli

eleştirebilir. Özellikle anne ve babasına karşı bu konuda acımasız olabilir.

Hayatın merkezine kendisini koyduğu için istekleri sonsuzdur. Kendine tanınan hakları ve imkanları yetersiz bulur. İsteklerine kısıtlama ve yasaklama getirilmesine tepkilidir.

Her türlü otoriteyi reddetme eğilimindedir. Coşkuludur, ataktır ve fedakardır. Maceracıdır, eylemcidir. Otoriteye karşı kolayca başkaldırır. Adaletsiz ve haksız olarak nitelediği her şeye karşı çıkar. Uygun ortam bulduğunda tepkisini en açık bir biçimde ortaya koymaya kalkar. Acımasız olabilir. Beklemeye tahammülü yoktur. Sabırsızdır, acelecidir.

Ergenin kendisine seçeceği onunla benzeşeceği, *özdeşleşim* kuracağı *rol modeller* aradığı dönem bu dönemdir.^{7, 8} Bu dönem bir arayış, bir sorgulama dönemidir. Bu dönemin sancısız atlatılabilmesi; bu zamana kadar alınan terbiyeye, aileye, içinde yaşanılan okul, çevre, arkadaş grubu, toplum ve sisteme bağlı olacaktır. Çünkü bunlar onun rol modelleridir. Bunlarla özdeşleşme içerisine girmektedir.

Ergenlik Bir Özdeşleşme Dönemidir

Genel olarak insanların özelde ergenlik dönemindeki gençlerin sosyal ve duygusal davranışları üç farklı şekilde öğreneceği kabul edilmektedir. Bunlar, 'deneme-yanılma', 'doğrudan öğrenme' ve 'dolaylı öğrenme' (taklit, özdeşleşme ve model alma)⁷ Bu öğrenme şekillerinden *özdeşleşmenin* çocuk ve ergenin hayatında ayrı bir yeri vardır.

Özdeşleşme, "gençlik çağına ait ruhsal yapı içerisinde aile bireylerinden başlayarak çevredeki kişilere, düşüncelere, kültüre doğru gittikçe genişleyen bir alanda gencin, bilinçli yada bilinçsiz olarak etkilendiği, benimsediği duygu, düşünce, tutum ve davranışlardan oluşan bir süreç" olarak tanımlanmaktadır. Aşırı duygusal bir bağlanma ile model alınan kişinin kişiliğinin taklit edilmesidir.⁷

Özdeşleşmenin gerek şartı, muhabata duyulan duygusal bağlılık ve güvendir. Dolayısıyla özdeşleşme, bir ilişkiler zincirinin doğal sonucu olarak oluşur. En çok ilişki kurularak kendisine bağlanan, güvenilen kişi, çocuğun o

olmak istediği kişidir. Çocuktaki gelişime bağlı olarak ilişki zinciri genişleyeceğinden özdeşleşme aileden dış çevreye doğru yayılarak genişler. Bu durumda özdeşleşme:

Aile bireyleri (anne, baba, kardeş, dede, nine),

Yakın çevre (arkadaşları, öğretmenleri),

Uzak çevre (güçlü, başarılı ve meşhur kimseler, siyasi ve dini liderler),

Tarihi şahsiyetler,

ile yapılmaktadır⁷

Ailede Özdeşleşme

Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde bireyin üzerinde en etkili olan unsur, onun birlikte yaşadığı ailesidir. Ancak ergenlik döneminde çocuk o zamana kadar içinde yaşayıp büyüdüğü ailesinin kendisini, sözüne değer verilen ayrı bir fert, ayrı bir varlık, ayrı bir kişilik olarak kabul etmesini ister. O ailenin içinde kendi başına ayrı bir şahsiyettir. Artık kendi bağımsız tercihleri vardır. Bu tercihleri kendisi için daha yararlı, daha cazip görmektedir. Genç kendine göre giyinmek ve yemek istemektedir. Eve istediği zaman gelip istediği zaman çıkmak, haber vermemek, izin istememek de bu sürecin doğal sonucudur. O kendisini ayrı bir varlık olarak göstermek, ispatlamak için çalışmaktadır.

Ailesine arkadaşlarının ailelerini örnek vererek kendini haklı göstermeye çalışır. Artık bu sürece girildimi, ailenin tüm bilgileri, davranışı, tutumu ve tezatları gencin kafasında yargılanır. **Genç kendisini ailesinin bir kuklası olarak görebilir ve tepkisi sertleşebilir.** Aile içi bir kavga başlayabilir. Böyle bir gelişme, gençte aile içerisinde özgür bir tartışma ve konuşma imkanının olmadığı duygusunun oluşmasına sebebiyet verebilir. Ne desek ne istesek ve ne söylesek yanlış anlaşıyor, 'bu evde özgür bir ortam yok' duygusuna kapılabilir.

Ailede sürekli bir gerginliğin olması, Ailenin kendisini umursamağı, kendisine değer vermediği, kendisine ayrı, bağımsız bir birey muamelesi yapmadığı sonucuna ulaşmasına neden olabilir. Kendini aileden dışlanmış görebilir. Medyanın ve sistemin oluşturduğu bir atmosferle var olan gerilimi, haklı veya haksızlık bağlamında

değil, kuşak farkı bağlamında ele alarak aileyi demode olmuş değerlerin, kültürün bir parçası olarak görüp kayda değer bulmamaya karar verebilir. İlişkiler şekillenir ve ruhsuzlaşır. Aile ile ilişkilerini, sevgi ve saygının ötesine kaydırarak çıkar ilişkisine, paraya indirgeyebilir. Parası olsa, ailenin kahrını çekmeye değmez olduğuna inanır.

Genç huzursuzdur ve bu huzuru aile ortamının dışında aramaya başlayabilir. Arkadaş çevresi, dış çevre ve sanal ortam onun yeni dostları ve rehberleri durumuna gelebilir. Bunlar onun yeni rol modelleridir.⁵⁻⁸

Ergenlikle beraber ana babadan özerk hale gelme, bağımsız davranma gençte bir eğilim olarak var olur. Bu kimlik arayışının, toplumda ayrı, sözü geçer bir fert olarak yer edinme isteğinin doğal, fitri bir sonucudur. Ergende toplum içerisinde kendine ayrı bir rol belirlemek isteği vardır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, bu özerk veya bağımsız olmanın hudutlarının nasıl çizileceğidir.

Gencin aile ile ilişkileri buluş öncesi dönemdeki gibi olamayacaktır. Ancak ergenlik döneminde de başıboş bir ilişki olmamalıdır. **Aileler bu dönemi, bu döneme kadar olan çocukluk diye tanımlanan dönemde çocuklarına kazandıracakları değerler ve verecekleri terbiye ile minimum zararlarla atlatabilirler. 13-14 yaşına kadar çocuğa bir şey vermeyip, bir alt yapı kazandırmayıp, buluşla beraber yaşanacak olan sorunları, sihirli bir değnek- le çözmek mümkün değildir. Çocukluk döneminde sağlam bir alt yapı oluşmamışsa, sağlam bir değerlendirme ve filtreleme mekanizmasına sahip değilse iletişim kanallarının sunduğu bilgilerin veya mesajların yoğun baskısı altında gerçeği bulması mümkün olamayabilir.**

Bu noktada medya ve sistemin gence ne empoze ettiği önemlidir. Aileyi çözmeye mi yoksa bütünleştirmeye mi yardımcı olacaktır? Ya da olayı, bir kuşak çatışması olarak gösterip nesiller arası bağı koparmaya mı çalışacaktır?

Bugün küreselleşme, aileyi parçalayarak sürüleştirmiş evrensel bir genç tipi meydana getirebilmek için medya aracılığıyla bir savaş yürütmektedir. Küreselleşme karşısında bir gençlik

değil, bir gençler topluluğu istemektedir. Bu savaşı, ailelerin iyi okuması gerekir.

Türkiye’de 8 yıllık kesintisiz eğitimle yapılmak istenen 13-14 yaşına kadar çocukların herhangi bir alt yapıya sahip olmadan yalnızca medya kültürü ile yetişmesi, kendi tarihine, kendi dinine ve kendi kültür ve medeniyetine sahip hiçbir duygu ve düşünceye sahip olmamasıdır. Böylelikle Batılı değerlerin daha kolay benimsenebileceği umulmaktadır. Oysa bu yolla dejenere olmuş, ülkesine, kendisine sahip çıkmak istemeyen bir gençler topluluğu meydana gelmektedir. Böyle bir genç, küresel sistem için kadife darbe yapmada kullanılacak, kitle içerisinde gönüllü yer alacak yalnızca bir araçtır.

Aile İçi Özdeşleşmede Etkili Faktörler

Aile, özellikle anneler çocuğun yeni bir döneme girdiğini kabullenmelidirler. Onun bir kimlik arayışında olduğunu, kişiliğini inşa etmek için doğal bir sürece girdiğini görebilmelidirler. Eski tarz müdahalelerin, gençte tepki doğurduğunu yeni bir yaklaşım denemek gerektiğini kavramak zorundalar. Artık etkileşim sadece aile ile çocuk arasında cereyan etmemektedir. Çocukluk döneminde aile çok etkili iken ergenlikle beraber aile dışında birçok faktör(yakın ve uzak çevre) devreye girmektedir. Bununla beraber aile bireyleri ergen açısından birer model olup ergen, ilk onlarla özdeşleşme içerisine girmektedir. Aile bireyleri ile özdeşleşmede ergenin kız veya erkek olması bir faktör olarak farklılık gösterir. Aynı zamanda özdeşleşme, anne, baba, kardeş, dede, nine ile yapılmaktadır. Kız ya da erkeğin anne ya da babadan birini model alarak özdeşleşmesine etki eden en önemli parametreler; **sevgi, güç ve üstünlük, benzerlik, disiplin anlayışı** olarak özetlenebilir.⁷

Aile İçi Özdeşleşmede Sevgi Faktörü

Yaratılışın bir kanuniyeti olarak **sevgi** varlığın, neslin devamı için en önemli bir parametredir. Bir annenin çocuğu için katlandığı çile, gösterdiği fedakarlık fitratın bir yasası olan sevgiden dolaydır. Sevgi hangi yaşta olursa olsun aile yapısını, dayanışmasını sağlayan temel unsurdur. Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde sevgi,

gençler açısından daha anlamlı ve daha etkilidir. Sevgi, şefkat ve merhamet çocuk ve ergenin psikolojik ve sosyal gelişiminde önemli roller oynar. Onun geleceğini şekillendirir, davranışlarına bir olgunluk ve güven katar.

Sevgi, çocuk veya ergenin aile bireyleri ile özdeşleşmesini sağlayabilir. Bunun için sevginin çocuk veya ergene yansıtılması, hissettirilmesi gerekir. Bizim gibi toplumlarda sevgisini en iyi tarzda gösterebilenler anneler, dedeler ve ninelelerdir. Babalar, otoritenin temsilcisi olup genelde mesafelidir:

“Özdeşleşmede annenin sevgi, şefkat ve fedakarlığı etkili iken; babanın anlayışlılık, aileye bağlılık, çocuk ve ergenle daha rahat ve olgun iletişim kurabilme özellikleri etkili olmaktadır”.⁷

Anne kadar o üslup ve tarzda olmasa dahi babaların sevgilerini çocuklarına hissettirmesi gerekir.

Bugün çalışan anne ve babaların, çocukları ile yeterince ilgilenebildiği ve ona gerekli sevgiyi aktarabildiği biraz şüphelidir. Özellikle kreş ortamında yetişen çocukların ergenlikte daha sorunlu hale gelebilme tehlikesi mevcuttur. Onun için dede ve ninelerin aile içi sevgi aktarımında ve çocuk terbiyesinde alacakları rol çok daha önemlidir.

Her şeyde olduğu gibi dengeli, ölçülü bir sevgi anlayışı özdeşleşme için önemlidir.

Sevgide aşırılık, çocuğun kişiliğinin oluşmasını olumsuz etkileyebilir. Çocuk aşırı ilgi ve sevginin oluşturduğu ortamı, dış dünyada aramaya başlar, bulamayınca da ailesine ve içine kapanır ya da sanal dünyaya yönelir. Bu da gencin kendine olan güvenini yıkararak tek başına ayakta kalamama gibi bir sonucu doğurabilir. Aşırı sevgi ve ihtimamın bir başka olumsuz etkisi, çocuk ve ergenin bundan bıkınlık, rahatsızlık duyarak aileden uzaklaşma eğilimi içerisine girmesi, aileyi önemsiz addetmesidir.

Çocuklara gösterilen sevgi tarzı ile ergenlere gösterilen sevgi tarzı aynı olmamalıdır. Çocuğun istediklerini almak, onun başını okşamak, onu öpmek bir sevgi gösterim şekli olabilir. Ergenlere sevgi yöneltmek, sadece onun istediklerini almak şeklinde olmamalıdır, onu okşamak veya öpmek de yeterli değildir. Yaşadığı gel-git olayı-

na denk düşecek bir sevgi gösterimi gerekir. O da kendisine değer vermek, onu önemsemek, adam yerine koymak, aile içi kararlara onu iştirak ettirerek sorumluluk yüklemek, başarılarını taktir etmek ve başarısızlıklarını abartmamakla olabilir. Başarısızlıklarını ne görmezlikten gelmek nede abartmak. Sendeletmek ve fakat düşürmemek. Böylelikle başarısızlıklarının bir güven krizine dönüşmesine mani olmak

Aile İçi Özdeşleşmede Güç ve Üstünlük

Çocukluk döneminden ergenlik dönemine geçilirken model olarak özdeşleşmede etkili olan parametre, sevgiden güç otorite ve hakimiyet alanına kaymaktadır. Ergen gücü, hakimiyet kurmayı, başarıyı, saygınlığı referans olarak almaktadır. Ergenler genellikle aile içerisinde hakimiyet kuran bireyi model olarak onunla özdeşleşme içerisine girmektedir. Babanın hakimiyeti olan ailelerde ergenler baba ile; annenin hakim olduğu ailelerde anne ile özdeşleşmektedirler.⁷ Yapılan çalışmalarda babanın hakimiyetinin olduğu ailelerde yetişen erkek çocukların, annenin hakimiyeti olan ailelerdeki erkek çocuklardan daha uyumlu olduğunu göstermiştir.⁷

Aile İçi Özdeşleşmede Benzerlik Faktörü

Özdeşleşmede benzerlik faktörü cinsiyet, fiziksel ve psikolojik(mizaç, huy, karakter, davranış) benzerliklerdir. Bunlar arasında cinsiyet faktörü, genellikle, kızların anneleriyle erkeklerin babaları ile özdeşleşmesinde etkili olmaktadır. Bununla beraber, diğer fiziksel ve psikolojik benzerlikler model almada etkili olabilmektedir.⁷

Aile İçi Özdeşleşmede Disiplin Faktörü

Aile içi disiplinin oluşturulmasında aile bireylerinin izlediği yol, takındığı tavır önemlidir. Aile içi disiplin, iki kategoride ele alınabilir:⁷ *güç kaynaklı disiplin*, *sevgi kaynaklı disiplin*.

Sevgi Kaynaklı Disiplin; “istenmeyen davranışlarda bulunan bir kişiyi, onu ikna ederek vazgeçirmeye çalışma, hayal kırıklığı gösterme, ona aldırılmaz gibi davranma, sevgi, şefkat ve anlayışın şartı bağli olarak verilmesi” şeklinde tanımlanırken; **Güç Kaynaklı Disiplin** de, “istenmeyen davranışlarda bulunan kişinin suçuna

karşılık olarak onu tehdit etme, azarlama, bağırma, dayak vb. fiziki cezaya çarptırma" şeklinde tanımlanmaktadır.⁷

Güce dayalı cezalandırma ile oluşturulan disiplin anlayışı yüzeysel kalmakta, bireyin ruh dünyasında gerekince bir yankı bulmamaktadır. Aile bireylerine karşı olumsuz bir şuur altının oluşmasına sebebiyet vermekte, ergen aile dışına yönelerek aile dışında özdeşleşmeye gireceği bireyler aramaktadır. Disiplini güce dayalı olarak kurmada ısrarlı olma, ergenin aileden soğumasına, gücü yettiği anda da isyan etmesine neden olmaktadır. Bu durumda çocuk veya ergen, model alma, özdeşleşme yoluyla aileden öğrenmeyi kesebilmektedir. Taklit edeceği, benzeyeceği insanları ailenin dışında aramaktadır.

O nedenle güce dayalı disiplin anlayışı tek başına kullanıldığı taktirde yarardan çok zarar getirmektedir. Cezalandırılmaya karşı çocukta bir bağışıklık sistemi oluşabilmektedir. Haklı da olsak haksız da olsak nasıl olsa ceza yiyeceğiz anlayışına kapılan çocuk, cezayı hak ederek yemeye talip olabilmektedir. Ayrıca ferdin şuur altına bu tür bir disiplin anlayışı yerleştiğinden yaşamı içinde kendisine karşı yanlış yapıldığına inandığı durumlarda, daha saldırgan, uzlaşmaz ve cezalandırıcı bir tavır sergilemeye çalışmaktadır.

Bu nedenle sevgiye dayalı disiplin anlayışı, aile içerisinde tercih edilmesi gereken bir disiplin olmalıdır. Sevgiye dayalı disiplin anlayışında ikna etme pişmanlık duygusunu harekete geçirme vardır. Kendisini başkalarının yerine koyarak düşünmesini sağlamak, gelecekte kendi çocuklarının olacağını, aynı şeyleri kendisine yaptıklarında bundan hoşnut kalıp kalmayacağını sorgulamasını yaptırmak gerekir.

Disiplin anlayışında çocuk veya ergene neyi yapamayacağını yanında neyi yapabileceği de öğretilmelidir. **Öğrenmenin önemli yollarından biri olan özdeşleşme, model edinme, özdeşleşmenin aile içerisinde başarılması durumunda ergen için son derece önemli bir öğrenme aracı olacaktır. Çocuk sorgulamaya taklit ederek ailedeki değerleri genellikle benimser içselleştirir. Böylelikle anne babalar, kendi değerlerini bu yolla çocuk ve ergenlere aktarabileceklerdir. Böylelikle aile, terbi-**

yenin en etkili ve en önemli araçlarından biri olacaktır.

Yakın Çevrede Özdeşleşme

Yakın çevre ile yüz yüze temasın olduğu, birlikte bulunulabilen çevre kast edilmektedir. Bu çevrede arkadaşlar ve öğretmenler yer almaktadır. Çocuk ilk okula başladığı andan itibaren bu çevreden yoğun bir şekilde etkilenir.

Ergenliğe doğru başlayan bağımsızlık arayışı, ergenlikte zirveye ulaştığından kendini ayrı bir birey, ayrı bir dünya, varlık ve şahsiyet olarak kabul ettirmek için ilişkiler aileden dışarıya doğru kayar. Toplumda kendine bir yer edinmek isteyen, kendisine rol belirleyen ergen bu isteğini, bir arkadaş grubu edinerek göstermeye çalışır. Arkadaş grubu onun ikinci ailesidir, sığındığı

bir limandır. Çocuğun büyümesine paralel olarak arkadaş grubunun çocuk üzerindeki etkisi gittikçe artar, ergenlikte zirveye ulaşır. Anne babası ve öğretmenleri ile paylaşamayacağı düşüncelerini ve sırlarını arkadaşları ile paylaşır. Arkadaş grupları bazı özellikler, normlar etrafında şekillenir. Düşünce ve davranışlarda ortak bazı özellikler vardır. Fert grup içerisinde ancak o normları benimsediği ve uyduğu sürece kalabilir.⁶ Çevre kazanmak, çevrede tutunabilmek özel bir gayret ve fedakarlık gerektirir. Grup içinde kalmak, grup tarafından aranılır olmak ergen için kendisine verilen değerin, önemin bir göstergesi olarak algılanmaktadır. Arkadaşları tarafından beğenilmek, aile tarafından beğenilmekten daha önemli olabilir. Ailenin istediği giyim kuşam yerine arkadaş grubunun benimsediği giyim kuşamı tercih edilebilir.

Gruptan dışlanmak buluş çağına girmiş bir genç için çok ağırdır. Ergen, dışlanmayı kolay hazmedemez. Böyle bir dışlanma ile oluşan boşluk kısa zamanda doldurulamazsa ergen bunalmaya düşebilir ve çevre ile ilişkiyi koparabilir. Arkadaş boşluğunu sanal alemde arayabilir. Bilgisayarın başında saatlerce oyun oynama, chat(çet) yaparak vakit öldürme, böyle bir psikolojinin ürünü olabilir.

Ergen, grupta özdeşleşerek bir çok bilgiyi, davranışı ve değeri gruptan kazanır. Aileler için en ciddi sorun grubun norm ve değerleri ile ailenin norm ve değerlerinin birbiri ile örtüşüp örtüşmediğidir. Norm ve değer örtüşmemesi, gençle aile arasında çatışmaya neden olur. Bunun için aileler ergenliğe ulaşmadan çocuklarının çevresini ve arkadaş gruplarını inşa etmeye çalışmalıdır. Aile, seçeceği disiplin anlayışı ile bu gerginliği, çatışmayı minimum zararlarla atlamanın çarelerini aramalıdır.

Yakın çevrede çocuğun üzerinde etkili olan unsurlardan biri de onun öğretmenleridir. Çocuk açısından ilköğretim öğretmenleri tartışılmazdır, hatasızdır ve her şeyi bilendir. Çocuklar için ideal modellerdir. Ortaokul ve lise dönemlerinde öğretmenlerin etkisi gittikçe azalır. Ancak iyi iletişim kurabilen ve öğrenciye değer verenler, öğrenciler için model olabilmektedirler. Bunlarla bir özdeşleşme yaparak bir çok değeri, davranışı almaktadır.

Uzak Çevre ile Özdeşleşme

Aile, okul, arkadaş grupları içerisinde düşünceleri gittikçe zenginleşen ergenler, aynı zamanda yakınında olan insanların kusurlarını, eksikliklerini de görmektedirler. Bundan dolayı kendini daha yeterli, daha kamil görerek dikkatlerini uzak çevreye yöneltirler. O zamana kadar kazandıkları bilgi ve tecrübe ile gözlerini daha yükseklere dikerler. Artık onların model adayları, meşhurlar, başarılı olanlar, değişik kabiliyete sahip sporcular sanatkarlar, gazeteciler, siyasi ve dini liderlerdir. Bir kısmının karizması, bir kısmının fikirleri, bir kısmının fiziği, bir kısmının da meşhurluğu model seçilmelerinde etkili olmaktadır. Buradaki özdeşleşme yaş gruplarına bağlı olarak değişmektedir:

“Ergenliğin ilk dönemi olan 12-14 yaş grubunda sporcularla özdeşleşme gençler için önem taşımaktadır. Yine bu yaş grubunda siyasi liderle özdeşleşme en az seviyede gerçekleşmektedir. Sinema, televizyon ve sahne sanatçıları, artan yaş ile birlikte ergenlerin nazarında önemini kaybetmektedir. 15-17 yaş grubu ile 18 ve daha büyük yaş grubunda gençler artık sosyalleşmeye başladıkları için ülke problemlerine ilgisinde artış olmakta ve siyasi liderleri kendilerine model almaktadırlar”⁷

Tarihi Şahsiyetlerle Özdeşleşme

Ergenin yaşının ilerlemesi ile yakın ve uzak çevrede edindiği modellerin eksikliklerini daha fazla görmeye başlar. İdeal düşünme alışkanlığında olan genç için modellerde eksik ve kusur olmamalıdır. Kendisini artık yetişkin, olgun ve tecrübeli görür. Hayatın değişik yönlerine vakıftır. Eğitim ve öğretim sürecinde kazandıkları ile kendini daha mükemmel görüp daha mükemmele, daha ideale yönelmesi gerektiği fikrine sahip olabilir. Onun için mükemmel, tarihte büyük işler başarmış tarihi şahsiyetlerdir. O nedenle genç kendisine tarihi şahsiyetlerden modeller arar. Bu aşamada bağlılık veya hayranlık şahsın kendisinden ziyade onun ortaya koyduğu fikirler, düşünceler, başarılar ve eserlerdir.⁷

Gençlik Dönemi Bir Sorgulama ve Kimlik Arama Dönemidir

Bulûğla beraber başlayan biyolojik ve ruhi değişim gençte bir kimlik arayışına neden olur. Ben kimim, ne olacağım, hayatın, yaşamın manası nedir? Ben nereye aitim? Bana bugüne kadar öğretilenler ne derece doğrudur?

Merak ve sorgulama bu dönemin en belirgin özelliklerinden biridir. Bu arayış ve sorgulama, onun hayata yükleyeceği anlam için önemlidir. Bu ana sorgulama, onu ya dinginliğe ya da medcezir anaförüne getirecektir. Genç, çocukluktan başlayarak aile, arkadaş grubu, öğretmenleri uzak çevre ve tarihi şahsiyetlerle oluşturduğu özdeşim ile kazandıklarını ve diğer yollarla elde ettiği kazanımları içselleştirerek kendine mal edebilmelidir. Böyle bir sentezleme ile elde ettiği değerler, tutum ve tavırlar, onun benliğinin bir parçası haline getirilerek kimliğini oluşturur. 'Kimlik özdeşimlerin bittiği yerde başlamaktadır'.⁹ Kimliğin oluşumu ile kim olduğu, kimlere ait olduğu, hangi iklime ait olduğu, nereden gelip nereye gideceği sorularının cevaplarını bulmuştur. Bu kimlikle aynı ortak değerleri, gelenekleri örf ve adetleri paylaşan toplum veya toplumun alt grupları ile bir aynileşme ve bütünleşme içerisine girer. Aidiyet duygusu kazanır. Kimlik gence ayakta durmayı, cesaretli ve kararlı olmayı öğretir. Öz güven verir. Güçlü ve şahsiyetli kılar.

Gencin böyle bir kimliğe ulaşabilmesi için özdeşleşim içerisinde bulunduğu bütün aktörlerin, aldığı eğitimin, yaşadığı ortamın ve bütün bilişim kanallarının birbirleri ile uyumlu olması gerekir. Aile ile okul, aile ile arkadaş grubu, aile ile uzak çevre, aile ve okul ile uzak çevre ve ortam/sistem birbirleri ile çatışmıyorsa, bir gencin güçlü bir kimlik ve kişilik inşa etmesi son derece zor olacak ve gelgitler yaşayacaktır. Parçalanmış bir kimlik ortaya çıkabilecektir. Aidiyet ve ayniyet oluşamayabilecektir. Bugün Türkiye'nin yaşadığı en ciddi sıkıntı budur.

Bu dönemde kazanılan bir başka kimlik de, cinsel kimliktir. "Cinsel kimlik, bedensel biyolojik yapısının farkında olmak ve buna göre kendisini kadın veya erkek kabul etmekle

kazanılır."⁹ Cinsel kimlik, kadının kadın gibi, erkeğin de erkek gibi davranması, kendi yapısal rollerini ifa etmesidir.

Türkiye bu konuda da sorunludur. Medyadaki diziler aracılığıyla gençlere sunulan özdeşleşim modelleri, cinsel kimliğin çarpıtılmasına sebebiyet verebilecek şekildedir.

Sonuç

Gençlik bir sürecin, bir ortamın ve bir zihniyetin doğal sonucudur. Gençlik, bu faktörlerden bağımsız olarak değerlendirilemez. Gençlik bulûğla başlayan, yetişkinlikle son bulan bir süreçtir. Gençliğin davranışları, yalnızca bulûğ sonrası dönemde kazandıkları tarafından değil, bulûğ çağına kadar çocukluk döneminde kazandıkları tarafından da etkilenmektedir. O nedenle gençliğimize 12-14 yaşına kadar ne verebildiğimizin tartışılması gerekir.

8 Yıllık kesintisiz eğitimle çocukların eğitimi, terbiyesi sadece medyaya bırakılmıştır. 12 yaşından önce çocuklara, kendi kültür ve medeniyetinin temel değerlerini öğretmek yasaklandığı için bu çocuklar kendi değerlerini, ahlaki normlarını nereden öğrenecek sorusu cevapsız kalmaktadır. 8 yıllık kesintisiz eğitimdeki temel mantık sonucu genç, bulûğ çağına yeterince donanım kazanamadan gelmektedir. Bir gelgit dönemi olan ergenliğin sarsıntılarını, bir alt yapı olmadan minimum zararlarla atlatabilmesi oldukça zordur. Bunun için gençlik büyük şoklar yaşamakta ve ruh dünyasında çok ciddi kırılmalar meydana gelebilmektedir.

Gençlikle ilgili çalışmalarda ortaya çıkan gerçek, çocuk veya ergen; aile, arkadaş/arkadaş grubu, okul, sistemin öngördüğü yaşam biçimi(ortam), medya ve tarih olmak üzere 6 faktör tarafından şekillendirilmektedir. Bu 6 faktörün öngördüğü insan ve genç tipi aynı olmadıkça, bu 6 faktör aynı hedefe, aynı yöne yönlendirilmedikçe gençliğin bir değer ve kimlik arayışında kaosa düşeceği, bunalım yaşayacağı çok açık bir gerçektir.

Ailede öğretilenle okulda öğretilen birbiri ile örtüşmüyorsa, ailede öğretilenle medyada öğretilen örtüşmüyorsa bir gencin belli bir is-

tikamet tutturması mümkün mü? Evdeki değerlerle sokaktaki değerler aynı değilse bunda gencin günahı nedir?

Bir ülkede yozlaşma ve yolsuzluk bir yaşam tarzı haline getirilmek isteniyorsa bundan gençliğin etkilenmemesi mümkün mü?

Bir ülkede zevki sefa alemlerinde yaşayanlarla çöplerden yiyecek toplayanlar iç içe yaşıyorsa, bundan gençliğin etkilenmemesi mümkün mü?

Bir ülkede refahtan şımarıp azanların çılgınlıkları, çirkinlikleri ve çirkeflikleri örnek bir yaşam biçimi olarak insanlara takdim ediliyorsa buna gençlerin isyan etmemesi mümkün mü?

Bir ülkede insanlar bir gecede star yapılp bir gecede yerin dibine batırılıyorsa bundan neslin etkilenmemesi mümkün mü?

Bir ülkede helalinden kazanma, onurlu ve sade yaşama alaya alınıp para gelsin de nasıl gelirse gelsin zihniyeti, bir yaşam biçimi olarak sunuluyorsa, buna gençliğin ilgisiz kalması mümkün mü?

Bir ülkede ahlaklı olma yerine ahlaksızlık meşrû gösterilmeye çalışılıyorsa, buna gençliğin tepki vermemesi mümkün mü?

Bir ülkede aileyi yıkmak bir marifet olarak gösterilmek isteniyorsa, kadın ticari bir meta haline getirilip pazarlanıyorsa ve annelik aşağılanıyorsa içinde bulunduğu durumdan dolayı suçlanması gereken gençlik değildir.

Bir ülkede hırsızlık ve yolsuzluk, çalma-çarpma ile zengin olanlar el üstünde tutuluyorsa, zengin olmayı şans oyunlarında aramasından dolayı suçlu olan gençlik değildir.

Bir ülkede iktidar ve muhalefeti, hakareti, yalanı, kavgayı iktidar oyununun doğası haline getiriyorlarsa, sorunlarını şiddet kullanarak çözmesinden dolayı suçlu olan gençlik değildir.

Bir ülkede kendi dini, tarihi, kültür ve medeniyet değerleri her gün aşağılanıyorsa yabancılaşılmaya başladığından ve ülkeyi terk etmek istediğinden dolayı suçlu olan ve suçlanması gereken gençlik değildir.

Öyleyse suçlu kimdir?

Suçlu, helali haram yapan bir zihniyettir.

Suçlu, kendisi yerine başkası olmayı mari-

fet sayan bir anlayıştır.

Suçlu, her gün dine ve dindara küfretmeyi alışkanlık haline getirenlerdir.

Suçlu, kendi tarihini inkar eden etkili ve yetkili olanlardır.

Suçlu, yoksulluk, yolsuzluk, yozlaşma, yabancılaşıma, yasaklama ve jurnallemeyi bir yaşam biçimi haline getiren içinde yaşanan sistemdir.

Suçlu, gençliği düşmanın beşinci kol faaliyetlerine karşı savunmasız bırakan etkili ve yetkililerdir.

Suçlu, bütün olup bitenler karşısında susan herkeştir.

Onun için bu gençliğe ne oluyor sorusu yanlıştır.

Onun için bu ne biçim gençlik nitelemesi yanlıştır.

Gençlik, sistemin bir yansımasıdır.

Gençlik, sisteme tutulan bir aynadır.

Gençlik, toplumu bekleyen gerçektir.

Öyleyse bu gidişle bizi bekleyen gerçek nedir?(Gelecek sayıya.)

Kaynaklar

- 1- Armağan i., *Gençlik Gözüyle Gençlik*, Kırksraklılar Vakfı Usadem Yayınları, İstanbul, 2004
- 2- Genel Kurmay Başkanı Org. Hilmi Özkök'ün Harp Akademilerindeki Yıllık Değerlendirme Konuşması.
- 3- Yazıcıoğlu P., *Türkiye'de Gençlik*, Türkiye Gençlik Konseyi Girişimi, İstanbul
- 4- Terör ve Gençlik, www.teror.gen.tr
- 5- Çocuk Ergen Psikolojisi ve Eğitimi-Rapor
- 6- Kula N., *Gençlik Döneminde Kimlik ve Din*, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*, Ankara Okulu, Ankara, 2002. S: 31-70
- 7- Kılavuz M.A. "Ergenlerde Özdeşleşme ve Din Eğitimi", *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*, Ankara Okulu, Ankara, 2002. S: 209-254
- 8- Göka E., *Genel Olarak Gençlik Dönemi*, Ankara Üniversitesi Psikiyatri Kliniği Şefi, <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/genclikdonemleri.htm>
- 9- Göka E., *Gençlik Dönemi ve Kimlik Oluşumu*, Ankara Üniversitesi Psikiyatri Kliniği Şefi, <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/genclikdonemleri.htm>

VATİKAN KONSEPT Mİ DEĞİŞTİRDİ?

NECİP YOLCU

Sorumluluk mevkiinde olan insanların söz ve davranışları toplum katmanlarında derin yankılar uyandırır. Hele bu söz ve davranışlar belli bir gruba, belli bir kavme, belli bir dine, kısaca belli bir adrese yönelik ise, elbette taraftarlar nezdinde meydana getirdiği incinmeler protest çıkışların nedeni olabilir. Bu tepkilerin ayarı bazen dengeli olur bazen de kantarın topuzunun kaçmasına sebebiyet verebilir. İşte bütün bir İslam âleminin Papa 16'ncı Benedikt'e protest bir tavır takınmasının arkasında onun Almanya'da yaptığı konuşmada İslam'ı ve Hz. Peygamber'i tahkir edici sözleri vardır. Bu sözler hiç kuşkusuz çok kışkırtıcı, oldukça insafsız, adaletten yoksun ve haksız olmuştur. İslam'ın kutsallarına yönelik bu sözler bir bilim adamı kimliğiyle uyummadığı gibi, yaklaşık bir milyara yakın bağlı olduğu bilinen bir dini liderliğe hiç yakışmamıştır.

İslam'da her şey çok saydamdır. İslam'ın gizli bir tarihi ve gizli bir bilgi anlayışı yoktur. Kur'an ve Hz. Peygamber'in hayatı bir bütün olarak detaylarıyla ortadadır. Bu alanda özgün eserler ve çalışmalar tarihsel süreçte zengin bir birikim oluşturmuştur. Hz. Peygamber'in yeni şeyler getirmediği iddiası, biraz dünya tarihi bilgisine sahip olan insan için gerçekten insaf sınırlarını zorlayan bir yakıştırmadır. Neden? Bu hakikaten bilgi noksanlığından değil, bilinçli bir görmezlikten gelme siyaseti izlemenin bir neticesidir. Kaldı ki, Vatikan'da *İbn Teymiyye*, *Seyyid Ahmed Han*, *Muhammed Abduh*, *Ehl-i Sünnet*, *Mu'tezile* gibi kişi ve akımlar üzerinde akademik düzeyde çalışma yapan çok sayıda *İslamolog* mevcuttur. Bunla-

rın hepsi de Papa'nın danışmanıdır. Dolayısıyla Papa'nın, danışmanlarından habersiz konuşma metnini hazırlaması düşünülemez.

Bilindiği gibi Papa, Hristiyanlık ve Helenizm arasında bağ kurmuştur. Yeni Eflatunculuğun sudûr nazariyesine göre Tanrı'dan ilk çıkan şey akıldır. Hristiyanlığın akıl anlayışı buna dayanır. Bu tezden hareketle Papa, "İslam'da Allah ile akıl arasında bağ yoktur" demiştir. Biz onun sözünü böyle anlıyoruz. Kaldı ki, İslam'ın akıl anlayışı kurucu kaynaklarımız olan Kur'an ve sünnette müteaddit defalar vurgulanmıştır. Bu konuda *Mu'tezile* ve *Mâtürîdilik* gibi Kelam ekollerinin akıl anlayışları ve teolojik tartışmaları dillere destandır. Bütün bunlara rağmen kalkıp bugün taraftarı bile olmayan *Zâhiriye mezhebinin* önderlerinden *İbn Hazm'a* atıfta bulunmak gerçeği sapırtmak ve yanlış adreslere gönderme yapmak anlamına gelir. Elbette, Kelam ekollerimiz tenzihi bir dil kullanmışlardır. Mâhiyetini bilmediğiniz bir varlık hakkında soyutlamacı bir dil kullanarak konuşmak, biraz da akıl yürütmek demektir. Daha doğrusu "soyutlamacı Tanrı anlayışının" arka planında bile rasyonel bir tavır vardır. Aksine Hristiyanlıkta Tanrı o kadar somutlaştırılmış ki, netice de lâhutilik ve cismanilik şahsında somutlaştırılarak Hz. İsa'ya Tanrı denilmiştir. Doğrudur, Müslümanlar bu konuda çok tenzihçidir. Onlar, yaratan ile yaratılan arasını birbirinden ayırmada büyük özen göstermişlerdir. Bunun temel sebebi, tevhide dayanmak, şirkin her türlü-sünden kaçınmaktır. Bu bağlamda aynı özeni göstermeyen dinsel akımlar hep irrasyonel kal-

mişlardır. Burada rasyonel ve irrasyonel din ya da anlayışların hangisi olduğu ilgililer tarafından çok iyi bilinmektedir.

Papa, yaptığı konuşmada İslam'ı kılıç dini olarak tanıtmış ve böylece İslam'ın cihad anlayışını da eleştirmiştir. Cihad'ın akla ve Tanrı'ya karşı olduğu iddiası akıl almaz bir değerlendirmedir. Hâlbuki İslamî bir kavram olan cihad, Müslüman fenomende daha çok entelektüel ve manevî bir faaliyet olarak tanımlanmıştır. Sadece tanımlanmakla kalmamış, bunun sayısız ürünleri ortaya konmuştur. Biz Papa'nın İslam'a yönelik haksız eleştirilerinin arka planında neyin olduğunu çok iyi anlıyoruz. İçinde yaşadığı Batı toplumu, bugün Hristiyan köklerinden çok uzaklaşmıştır. Vatikan'da bile Pazar ayınlarına gençler katılmakta, katılanların oranı ise, %20'lerde seyretmektedir. Batı hükümetleri anayasalarından Hristiyanlığın temel değerlerini çıkarmışlar ve bu konuda Papa'yı dinlememektedirler. Gençlik nihilizme ve hedonizme kaymıştır. Yasal aile hayatı bitmek üzere, birlikte yaşam tercih konusudur. Nüfuslar gittikçe düşmektedir. Kiliselerde görevli din adamlarının ortalama yaşı 60-65'dir. Hristiyanlıkla yoğrulmuş Batı toplumları maddeci ve seküler bir yaşam tarzını tercih etmişlerdir. Papa, İslam üzerinden siyaset yaparak, Hristiyanlığı tekrar diriltmek istemektedir. Dolayısıyla, yanlış bir at'a oynamaktadır. Hâlbuki Vatikan, 1960 yılından itibaren Müslümanlarla diyalog kuracağını deklare etmiş ve bunun da adımları atılmıştı. Diyalog tanıma, şiddet dilini terk etme, önyargılarla hareket etmeme ve karşılıklı müsamahaya dayalı bir zemin üzerinde yapılabilir. Siz zemini tahrip ederek, bugüne kadar ileri sürdüğünüz iddialarınızı kendi ellerinizle bozarak ötekileştirdiğiniz patnerlerinizle nasıl diyalog kuracaksınız? Buradan biz, Vatikan'ın yeni bir konsept değişikliğine gittiğini anlıyoruz.

Diğer taraftan İslam dünyasında meydana gelen ya da getirilen üç-beş olaydan hareketle İslam'ın şiddet dini olduğu önermesine varmak nesnel ve adil bir değerlendirme değildir. Papa'nın amacı, İslam'la şiddet arasında nedenselliğe dayalı bir bağlantı kurarak, bakın bizimkisi böyle değildir, bizim din, sevgi ve hoşgörüyü dayanır, demek istemektedir. Bir defa Hristiyanlıkta sevgi, bebek sevgisi midir yoksa insanlık sevgisi midir? Yani, Kilise'de Meryem'in kucığında bulunan bebek sevgisi midir? Özellikle Protestan evanjelist

Hristiyanların insanlık sevgisi örneklerini (!) biz, Afganistan'da, Irak'da çok iyi görüyoruz. Filistin Müslümanlarına karşı orantısız güç kullanan Siyonist İsrail'e sürekli destek veren evanjelist G. Bush'un insanlık sevgisini (!) bütün bir dünya izliyor. Acaba Çarmıha gerilmiş Hz. İsa heykelinin kilisenin ön tarafında herkesin gözü önünde kanlı olarak bulunması, insanlarda, şiddet bağlamında nasıl bir çağrışım yapıyor, yaptırıyor? Elbette biz bir Müslüman olarak şiddetin her türlüşüne karşıyız. Hiçbir sebep, şiddeti ve cinayet işlemeyi haklı kılmaz. Buna rağmen günümüz İslam dünyasında şiddete yönelik bir takım hareketler meydana gelmektedir. Acaba bu şiddetin müsebbipleri kimlerdir? Bu şiddeti doğrudan İslam'la ve Hz. Peygamber'le irtibatlandırmak nasıl bir akıl işidir? Sosyal olaylar tek bir nedene indirgenebilir mi? Hâlihazır İslam dünyasında cereyan eden fiili işgaller, savaşlar, kültürel hegemonyacılık, gelir dağılımındaki adaletsizlik, yoksulluk, halkın siyasal katılım taleplerinin geri çevrilmesi, insan hakları alanında ihlaller, üstünün hukukunun tatbik edilmesi, orantısız güç kullanma, cehalet, eğitimsizlik vb. gibi şiddeti besleyen faktörler üzerinde niçin durulmuyor? Bu halklar Irak'ta, Filistin'de, Afganistan'da, Lübnan'da vs. kendi topraklarını işgal eden işgalcileri çiçeklerle mi karşılayacaktır? İşgal edilmiş vatan topraklarını savunmak şiddet midir? Asıl şiddetin aktörleri kimlerdir? Elbette bu soruların cevabı ayan-beyan ortadadır. O halde, yapılması gereken küresel barışın ve küresel adaletin gerçekleştirilmesi için bu sorunların acilen çözülmesi gerekiyor. Kaldı ki, Papa'nın şiddeti yorumlaması Kilise için bir yenilik olabilir. Fakat Papa'nın İslam dinini yorumlamaya kalkması, onu yeniden tanımlaması anlamına gelir ki, buna hakkı yoktur. Tanımlamak ise, müdahale etmek demektir. Onun, böyle bir yorumda bulunması, hiç kuşkusuz dünya Müslümanlarını öfkeli edecektir. G. Kepler gibi İslam dünyası raportörleri ve Müslümanlara akıl vermeye çalışan maaşlı stratejisiler şunu iyi bilmelilerdir ki, artık dünya Müslümanları bundan sonra önlerine atılan yemler sebebiyle kolayca tutulacak bir bahk ya da kolayca yutulacak bir lokma konumunda olmayacaklardır. Sanırım Papa'nın Türkiye ziyareti, İslam hakkındaki önyargılarını değiştirmeyecektir ama dini liderliğin büyük bir sorumluluk ve derin bir duyarlılık gerektirdiği dersini almasına vesile olacaktır.

KURBAN: ALLAH'A YAKIN OLMAK

ABDURRAHMAN EMİROĞLU

Kurban Bayramı'nın özünü; Hz. İbrahim'in(a.s), en sevgili varlığı olan oğlu Hz. İsmail'le imtihan edilişi, iman, samimiyet, iyilik örneği bu iki peygamberin Allah'a kayıtsız-şartsız teslimiyetleri (Kur'an, 37/103) ve bunu simgeleyen "**kurban**" ibadeti oluşturur.

"Rabb'in için kurban kes." (108/2) emrine uyan -imkan sahibi- müminler, "**İbrahimî binç**"le kurbanlarını keserler, karşılığını yalnız Allah'tan bekleyerek etlerin bir bölümünü fakirlere dağıtırlar ve bu ibadeti Allah'a yakınlaşmak için vesile sayarlar. Hep birlikte Bayram namazlarını kılıp birbirleri ile kucaklaşır, hediyeleşir, kardeşliklerini pekiştirirler.

Rasûlullah(s)'ın buyurduğu gibi, Kurban Bayramı hem "yeme ve içme günleri", hem de "**Allah'ı anma günleri**"dir.

Kurban kesebilen veya kesemeyen tüm müminler, Kurban bayramını, Allah'a daha yakın olma, O'nun yüceliğini, yegane ilah, rab ve otorite oluşunu hatırlama ve O'na sonsuz hamd ü senada bulunma günleri olarak idrak ederler... Allah'ın "evi" olan Kâbe'yi tavaf, "eli" olan Hacerü'l-Esved'i istilâm, "**şiarları**" olan Safâ ile Merve arasında sa'y ederek, Arafat mahşerinde vakfe yaptıktan sonra Meş'ar-i Haram'a, oradan Mina'ya akıp harici ve dahili şeytanları taşıyan ve İbrahimî/İsmailî kurbanlarıyla Allah'a yakınlaşan hacı kardeşleriyle beraber tüm Müslümanlar, Tevhîd akidesine imanlarını ve Allah'a teslimiyetlerini tazelerler. Bir "tevhid eylemi" olarak kıldıkları namazlarında -Arife günü sabahından

başlayıp Kurban bayramının dördüncü günü ikinci vaktine kadar, her farz namazdan sonra hep bir ağızdan **teşrik tekbirleri** getirirler: Yalnızca Allah'ın büyük olduğunu, O'ndan başka ilah olmadığını, hamd'in de sadece O'na olduğunu cihana haykırırlar:

Allahu ekber, Allahu ekber.

Lâ ilâhe illallahu v'Allahu ekber.

Allahu ekber ve lillahi'l-hamd.

Sadece namaz ve kurban ibadetini değil, ölünceye kadar bütün bir hayatını Allah'ın rızasını kazanmaya adanmış mümin, bu günlerde şu duayı dilinden düşürmez:

"*Qul inne salâtî ve nüsükî ve mahyâye ve memâtî lillahi Rabbi'l-Âlemîn*" (De ki; '**Benim namazım, bütün ibadetlerim, hayatım ve ölümüm Alemlerin Rabbi olan Allah içindir.**') (6/162)

"**Allah'a yakınlaşmak**" için kestiğimiz kurbanla anlam kazanan bu bayramı, "Allah'ı anma günleri" haline getirebilmek için, İbrahim(a.s) ve İsmail(a.s) gibi Allah'a gönülden teslim olmalı, hayatımızı ve ölümümüzü Allah'a has kılmalı, en sevgili varlığımız -İsmail'imiz- ne veya kimse onu Allah'a kurban etmeliyiz. Allah'ı anmaktan ve O'na bağlanmaktan bizi alıkoyan, O'nun emirlerine uymak ve uğrunda gerekli cehdi göstermek konusunda bizi gevşeklğe sevk eden '**sevgililerimizi**' feda etmeden Allah'a yakınlaşmamız mümkün müdür?

Ancak "**İbrahim gibi davranmak**" suretiyle Allah'a yakın olabiliriz. Ali Şeriatî'ye kulak verelim (Hacc, s.104-105):

“... O, oğlu İsmail’i kurban etmek için getirmişti. Senin İsmail’in kim veya ne?

- **Mevkiin mi? Şerefın mı? Mesleğin, paran, evin, çiftliğin, arabın, aşkın, ailen, bilgin, sosyal sınıfın, sanatın, elbisen, ismin, hayatın, gençliğin, güzelliğin... Hangisi?**

Ben bilemem. Fakat sen kendin bilirsin. Kim ve ne olursa olsun, kurban etmek için getirmelisin. Sana hangisi olduğunu söyleyemem, ama yardımcı olmak için bazı ipuçları verebilirim:

- İnancını ne zayıflatıyorsa, “gitmek”ten ne alıkoyuyorsa, sorumluluk kabul etmekten ne geri çeviriyorsa, kendi kendinle olmana ne sebep oluyorsa, çağırıyor duymana ve gerçeği itiraf etmene ne engel oluyorsa, “kaçma”ya ne zorluyorsa, rahatın için bahaneler bulmana ne yol açıyorsa, seni ne kör ve sağır ediyorsa... **İşte odur kurban edeceğin!**

Zayıflığı (oğlu) İsmail’e olan sevgisinden kaynaklanan İbrahim’in durumundasın. Şeytan onu rahat durdurmadı. Kendini şerefın zirvesinde, gurur dolu ve uğrunda her şeyden geçebileceğin ve sevgisi için diğer bütün sevgileri kurban edebileceğin “Tek Bir Şey” olduğunu düşün... **İşte bu senin İsmail’indir!** İsmail’in bir kişi olabilir, bir nesne, rütbe, mevki, bir ‘zayıflık’ bile olabilir. Ama İbrahim için o oğluydu!...”

***

Kurban, kelime anlamı olarak ‘kendisiyle Allah’a yakınlaşılacak şey’ demek olup (“**kurb**” kelimesinden yani **Allah’a yakın olmaktan** gelir); Allah’a yak(ın)laşmak için belli bir vakitte, belirli cinsten hayvanları kesme ibadetini ve bu amaçla kesilen hayvanı ifade eder. Temelinde İbrahimi/İsmaili teslimiyet yatar.

Kur’ân, ‘kurbân’ ibadetinin amacının **îman, tevhid, teslimiyet, takvâ, hayır, ihsan, infak, zikir, şükür, arınma, tevazu, sıdk** ve Allah’a yakınlık/**kurbîyet** (5/27; 22/28-37)... olduğunu vurgular; kurbana, hacca ve Allah’ın şiarlarına değer verip saygı göstermeyi de “**kalbin takvâsı**” (22/32)olarak tanımlar.

Allah için kurban kesen mümin, bu ibadetle esas olarak Allah’a ve Allah’ın kullarına karşı sorumluluğunu yerine getirdiğinin bilinci içinde olmalıdır; zira onun için değerli olan, kurbanın eti ve kanı değil, ifade ettiği mana, yani takvâdır, kalbin Allah’a teslimiyetidir.

“Elbette onların etleri ve kanları Allah’a ulaşmaz. Ancak O’na sizin takvânız erişir.”(22/37)

Allah’a yaklaşmak ve takvâmızı sunmak için, kurban ibadeti namazla tamamlanır:

“Şu halde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes.” (108/2)

Zira namaz/secde Allah’a yakın olmaktır: **“Secde et ve (Rabb’ine) yaklaştı!”**(96/19)

Esasen; iman, takvâ, namaz, kurban, cihad... hepsi O’na yakın olmak içindir:

“Ey iman edenler! Allah’a karşı takvâlı olun (sorumluluklarınızın bilincine erin); O’na yaklaşmaya yol arayın ve yolunda cihad edin ki kurtuluşa eresiniz.” (5/35)

“Sizi Bize yaklaştıracak olan, ne zenginliğiniz, ne de çocuklarınızdır: yalnızca iman edip sâlih (doğru ve Allah rızasına uygun) ameller yapanlar [Bize yakın olabilirler]...” (34/37)

İşte gerçek kurtuluşun formülü!

Ey Rabbim, bizi, Sana yaklaşmak ve yakın olmak için “İsmaillerini” kurban edenlerden eyle. Amin.

SABIR: DAYANMA GÜCÜ

KERİM BULADI

Bu yazımızda sabrı, ele alacağız. Sabrın, Müslüman'ın dini hayatındaki yeri nedir? Müslüman'ın sabır göstermesi, zafiyetinin, tezellülün, ürkekliğin ve korkaklığın bir neticesi midir? Bütün bu sorulara âyetlerin ışığı altında cevap aramaya çalışacağız.

1- Sabrın Anlamı

Sabır, acıya katlanmak, onu geçirmek için dayanmak ve karşı koymaktır ki, her ferahın, her başarının anahtarıdır. Başta ki darlığın, sıkıntının geçmesi için Allah'ın yardımını celp edecek sebeplerin birincisidir. Sabırsız ruhlar, her zaman darlık içindedirler. Onların, dünyaya ait olaylara hiç dayanıklılıkları yoktur. Her şeyi ister, her şeyden rahatsız olurlar. Genişlik zamanında eldeki nimetin kıymetini bilmezler, gözleri daima başkalarındadır. Halbuki, dünyada değişmeyen hiçbir şey yoktur. Bundan dolayı, bir sıkıntıya düşmüş olanlar, Allah'a kalbini bağlayarak, bunun da Allah'ın izniyle geçeceğine iman eder ve Allah'ın yardımını, mutluluk ve ferah gününü temiz kalp ve olgun iman içerisinde beklerlerse, sonuç kurtuluş olur. ¹

2- Sabrın Önemi

Sabır, her başarının başıdır. İmandan sonra takip edilecek yolun başı sabır, ahlâkın başı sabır, ilmin başı sabır, amelin başı sabır, kısaca varlık âleminin tamamının başı sabırdır. Sabırsızlık, ivmek ve bir anda her şeyi istemektir. Halbuki yaratıklar zamana bağlı olup, terbiye

kanununa tabidirler, zaman ise peş peşe gitmek, yavaş yavaş demektir. Bunun için yaratıkların tam başarıya ulaşmaları derece derece bir silsile takip eder. Bu da sabra bağlıdır. Her şeyi bir anda istemek, hiçbir şeyi istememektir. Her kimde sabır varsa onda Allah'ın kudretinden bir tecelli kokusu vardır ²

Musibetlere, felaketlere ve her türlü üzüntü verici şeylere karşı metanetli, cesaretli, ümitli ve dirayetli olmanın yolu sabırdan geçer. Nefislerin arzu ve heveslerini dizginleyen, ibadet ve taatlara ilgiyi ve sevgiyi artıran, haramlara karşı nefreti uyandıran sabırdır.

Sabırda aslolan, sıkıntı ve musibetin başa gelmesi anında ilk planda tahammül göstermektir. Aşağıda anlamını sunacağımız şu hadis buna işaret etmektedir: **“Sabır, ancak (musibetin) ilk başa geldiği anda yapılan tahammüldür.”**³ Demek ki asıl sabır, başa bela geldiğinde aradan çok zaman geçmeden dayanma ve katlanma iradesinin gösterilmesidir. Çünkü sıkıntı ve ıstıraplar geçtikten sonra sükûnete ermek, çoğunlukla sabır değil, bir teselli olur. Takdir edilen kadere, ağır başlılıkla teslim ve razı olmak, sabrın temel noktasıdır.

Her iyiliğin belli başlı mükafatı olduğu halde, yalnız sabrın mükafatının sınırsız olduğu bildirilmiştir (bkz. Zümer, 39/10). Ayrıca Allah Teâlâ, sabredenlerle beraber olacağını yani, onlara yardım edeceğini vadetmiştir. (Bkz. Bakara, 2/153 Enfâl, 8/46)

Her kimde sabır varsa, onda Allah'ın Kudre-

tinden bir tecelli kokusu vardır. Hele bir de bu sabırlı kimselere bir araya gelip bir cemaat olurlarsa her halde Allah'ın yardımına ererler. Allah, onların daima dostu ve velisidir. Dualarına, isteklerine cevap vermek için Allah'ın yardımı daima onların yanlarında dolaşır.⁴

Kur'an-ı Kerim, ısrarla sabrı, metaneti ve dayanıklı olmayı emir ve tavsiye eder. Sabır sözcüğünün Kur'an-ı Kerim'de çeşitli türevleri ile birlikte 102 yerde geçmesi⁵, bunun çok önemli bir ilke olduğunu göstermektedir. Sabır, çok üstün ve yapılmaya değer bir iştir (Şûra, 42/43; Lokmân, 31/17). Allah Teâlâ'nın rızasını kazanmanın en önemli yolu sabırdır (Ra'd, 13/22). Allah

Teâlâ, sabredenlerin mükafatını asla zayi etmeyeceğini ve sabredenleri sonsuz bir ecirle ödüllendireceğini bildirmiştir (Hûd, 11/115; Yûsuf, 12/90; Zümer, 39/10).

Allah Teâlâ, Peygamber (s.a.v)' den çeşitli musibetlere ve sıkıntılara karşı sabretmesini emretmiş ve müşriklerin incitici sözlerine aldırış etmemesini istemiştir (Nahl, 16/127; Tâ Hâ, 20/120; ; Sâd, 38/17; Müzzemmil, 73/10. Kaf, 50/39). Aynı şekilde Allah Teâlâ, mü'minlere de sabırlı olmalarını ve metanetli davranmalarını emretmiştir (Bakara, 2/250; Âl-i İmrân, 3/200). Kur'an-ı Kerim'de mü'minlerin en önemli özelliklerinden birinin de sabır olduğu ve birbirlerine sabrı tavsiye ettikleri önemle ifade edilir (Bakara, 3-/177; Hac, 22/35; Ahzâb, 33/35; Nahl, 16/42; Ankebût, 29/39; Beled, 90/17; Asır, 103/3).

3- Namaz ve Sabır

Namaz kılmak, başlı başına sabrın kendisidir. Günde beş kere kılınan vakit, haftada bir kez eda edilen Cuma ve diğer namazlar, mü'minlerin sabır taşlarıdır. Mü'minin imanındaki samimiyeti bunlarla anlaşılır. Bu sebeple Rabbimiz, kendisinden istenilecek yardımın temel şartını namaz ve sabra bağlamıştır. Bu konuda Şöyle Buyurulmaktadır. **"Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin. Şüphesiz O (sabır ve namaz), Allah'a saygıdan kalbi ürperenler dışında herkese zor ve ağır gelen bir görevdir."** (Bakara, 2/45) **"Ey iman edenler!, sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin. Çünkü Allah Muhakkak sabredenlerle beraberdir."** (Bakara, 2/153)

4- İlahi Yardımın Gelmesinde ve Başarıya Ulaşmada En Önemli Etken Sabırdır

Sabır, başarının en önemli sebebi ve anahtarıdır. Hem âhiret hem de dünya saadeti ancak sabırla elde edilir (Âl-i İmrân, 3/120; Nisâ, 4/25; A'raf, 7/137; Enfâl, 8/65; Hûd, 11/11; Nahl, 16/96; 126; Mü'minûn, 23/111; Fussilet, 41/35; İnsan, 76/12;). Allah Teâlâ, sabredenleri seveceğini ve yardımını onlardan esirgemeyeceğini beyan etmiştir (Bakara, 2/153, 249, Âl-i İmrân, 3/146; Enfâl, 8/46, 66).

Sabır, bütün peygamberlerin ve Allah dostlarının en önemli istinatıdır. Başta Hz. Pey-

gamber'imiz olmak üzere Eyyüb, İsmail, Ya'küb, İdris Zülkifl (a.s) gibi nice peygamberler hep sabretmiş (Yûnus, 10/109; Yûsuf, 12/18; Enbiyâ, 21/85; Sâd, 38/44) ve Allah Teâlâ'dan kendilerine sabır lûtfetmesini istemişlerdir.

Düşmanlara karşı yapılan savaşlarda zafere ermenin en önemli sebebi sabırdır. Allah'a kavuşacaklarına yakinen inanan Tâlûtun bir avuç ordusu, samimiyetleri ve kuvvetli imanları sayesinde Câlût ve ordusunun karşısına çıkmaktan çekinmemişlerdir. Onların başarısını etkileyen en önemli sebep sabretmeleriydi. Onlar, kendilerine düşen bütün hazırlıkları tamamladıktan sonra şöyle dua etmişlerdi: **“(Talut'un askerleri) Câlût ve askerleri ile karşı karşıya gelince şöyle dediler: “Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı sağlam bastır ve şu kâfir kavme karşı bize yardım et.”**⁶

Görüldüğü gibi önce sabır, sonra sebat ve en nihayet ilâhî yardım istenmiştir. Demek ki, sabır, öncelikle istikrarı, ayakta kalmayı ve dirençli olmayı kazandırmakta ve peşinden de zafer gelmektedir.

Kur'ân, geçmiş peygamberlerin ve onlarla beraber mücadele edenlerin sabır sayesinde zafere

erdiklerini şöyle bildirir: **“Nice peygamberler var ki, kendileriyle beraber birçok Allah dostu çarpıştı da bunlar, Allah yolunda başlarına gelenlerden yılmadılar, zaafa düşmediler, boyun eğmediler. Allah sabredenleri sever. Onların sözleri ancak, “Rabbimiz! Bizim günahlarımızı ve işimizdeki taşkınlıklarımızı bağışla ve (yolunda) ayaklarımızı sağlam tut. Kafir topluma karşı bize yardım et” demek-ten ibaretti.”**⁷ Âyette açıkça görüldüğü gibi, za-fiyete düşmemek, korkmamak, dehşete düşmemek, ürkmemek, endişe etmemek, düşmana karşı cesur olmak, isteklerine razı olmamak, sabrın ana unsurlarıdır.

Firavun, İlahlık davasında bulunmuş, azgınlık göstermiş ve İsrail oğullarının erkek çocuklarını diri diri boğazlatmıştı. Önceleri Firavun'a otoritesine karşı boyun eğmiş olan sihirbazlar, Hz. Musa'nın mucizesi karşısında âlemlerin Rabbi olan Allah'a inanmış ve teslimiyetlerini açıklamışlardı. Kendilerine iman lûtfedildikten sonra Firavun'un tehditlerine aldırış etmeyerek korkusuzluklarını ifade eden sihirbazların⁸, yakarışını Kur'ân şöyle açıklar: **“Dediler ki: “Biz mutlaka Rabbimize döneceğiz. Sen sırf, Rab-**

bimizin âyetleri bize geldiğinde iman ettiğimiz için bize hınc duyuyorsun. Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır ve Müslüman olarak bizim canımızı al.”⁹

Bugün, Firavun’un zulmünü aratacak dehşetle baskılar, haksızlıklar, şiddetler, katliamlar yaşanmaktadır. Bugünün Firavunları, çağdaş silahlarla; füzelerle, tanklarla, casus uçaklarla, msket bmbaları ile, kimyevî ve biyolojik silahlarla insanları kırıp geçirmektedir. Hakkı olmadığı halde, Müslümanların vatanlarını, topraklarını, yurtlarını işgal ediyor. Evlerini yıkıyor, ticaret hanelerini tahrip ediyor, ekili arazilerini yakıyor, yaşlı, çoluk çocuk, hasta ve kadın demeden her türlü katliamı yapıyor. İşte böyle bir durumda Müslüman, elinden gelen bütün beşerî tedbirleri aldıktan sonra “Ey Rabbimiz! Çağdaş diktatörlere, firavunlara ve adamlarına karşı üzerimize sağnak sağnak sabır yağdır. Azmimizi güçlendir. Cesaretimizi artır. Bize güç ver, kuvvet ihsan eyle. Bizi düşman karşısında zafiyete düşürme. Yapılan zulümler, işkenceler ve baskılar neticesinde bize yılgınlık verme, ayağımızı kaydırma. İnkarcılara karşı bize yardım et...” şeklinde özden gelen bir istekle dua etmelidir.

Allah Teâlâ, Hz. Peygamber’imiz’den kendinden önceki peygamberler gibi sabretmesini istemiştir: “(Ey Muhammed!) **O halde yüksek azim sahibi peygamberlerin sabretmesi gibi sabret. Onlar için acele etme. Onlar tehdit edildikleri azabı gördükleri gün, sanki dünyada gündüzün bir anından başka kalmadıklarını sanırlar...**”¹⁰

Kâinatın ve bütün varlıkların sahibi Allah’tır. O, her şeyi hakkıyla bilen ve görendir. Asla zalimlerin yaptıklarından habersiz değildir. “**Sakın, Allah’ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Allah onları ancak, gözlerin dehşetle bakakalacağı bir güne erteliyor.**”¹¹ Bu âyet, zalimlerin yaptıklarının yanlarında asla kâr kalmayacağını, mutlaka mazlumların hakkının alınacağını bildirmekte ve bu konuda Allah tarafından ezilen, hakları elinden alınan kimselere bir garantinin verildiğini müjdelemektedir.

Sonuç

Sabır, insan hayatında önemli bir faktördür. Sa-

bır ve tahammül etmesini bilemeyenlerin hiçbir alanda başarılı olması söz konusu değildir. İmandan sonra ilahî yardımın gelmesine zemin hazırlayan en önemli unsur sabırdır. Nefis terbiyesinde de birinci rolü oynamaktadır. Ümitsizliğin, gevşekliğin ve olaylar karşısında direnme gücünün kaybedilmesi sabırsızlığın bir neticesidir. İnananların katlanmak zorunda oldukları acılar, hiçbir zaman fizikî yani, bedenî ıstıraplarla sınırlı değildir. İnkarcıların, mü’minleri alaya almaları, onları hakir görmeleri, tepeden bakmaları, her türlü sözlü ve fiilî olarak tacizde bulunmaları ve en önemlisi inandığı kutsal değerleri hafife almaları sabrı gerektiren en önemli etkenlerdir. Sabır, Allah’a beslenen hakiki inanışın ve imanın esaslı bir cephesini yansıtmaktadır. Sabır, özellikle bitmek, tükenmek bilmeyen İslam düşmanlarının her türlü eziyet, baskı ve tecavüzlerine karşı gerçek anlamda inançta sebat etmek ve kararlılık göstermektir.

Allah Teâlâ’nın, emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından uzak kalmak için gösterilen gayret ve dayanma gücü, sabrın en önemli bölümünü oluşturur. Dinî görevleri yerine getirmek ve bu uğurda karşılaşılan nefsin ve şeytanın şer kuvvetlerine karşı direnmek, sabrın belki de en zor tarafını teşkil etmektedir. Bütün zorluklara rağmen, iman, ahlâk ve amel konusunda samimi, sabırlı olan mü’minlere Allah Teâlâ, yardımını esirgemeyeceğini ve onlarla beraber olacağını beyan etmiş ve onlara en güzel bir şeref bahşetmiştir.

Notlar:

- 1 Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, İstanbul, 1971, I, 340
- 2 Bkz. Elmalılı, Yazır, Muhammed, *a.g.e.*, I, 544-545
- 3 Buhârî, Cenâiz, 32, 43; Müslim, Cenâiz, 14, 15; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 23; Tirmizî, Cenâiz, 13
- 4 Bkz. Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 1st. 1971, I, 340, 544-546
- 5 Muhammed Fuad Abdülbâkî, *Mu’cemü’l-Müfrehes li Elfâzî’l-Kur’ânî’l-Kerîm*, Beyrut, ts. s. 399-401
- 6 Bakara, 2/250
- 7 Âl-i İmrân, 3/146-147
- 8 Bkz. A’raf, 7/12/120-125
- 9 A’raf, 7/125-126
- 10 Ahkâf, 46/35
- 11 İbrâhim, 13/42

Nicedir, Hayreddin Karaman hocamızı AKV merkez binasında icra ettiğimiz “Geçmişten Geleceğe Ko(nu)şanlar” programına konuk etmek, bu mümkün olmazsa *Umran*’daki dizi yazımıza konu etmek arzusundaydım. Nasip 9 Aralık Cumartesi akşamınaymış... 72 yaşını itmam etmiş olmasına rağmen ilmî ve irşâdî faaliyetlerini aralıksız sürdüren Hayreddin hocamızın, o günkü üçüncü programı idi bizimkisi. Allah sağlık-sıhhat versin, buna rağmen çok enerjik ve çok keyifli bir sohbet lûtfetti bizlere. Üstelik dördüncü programını gerçekleştirmesi için saat 20’de Ümraniye’ye ulaştırdık kendisini... İlminin zekâtını esirgeme-yen âlime de bu gayret yakışır doğrusu...

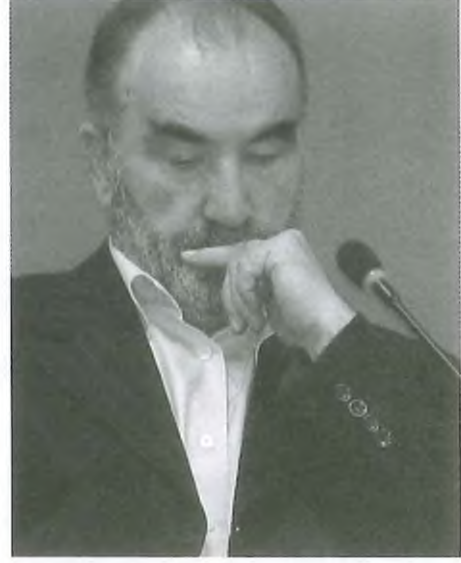
Bu yazı dizisi, İslâmî mirası büyük fedakârlık ve çilelerle bugünlere taşıyan büyüklerimizin bu davaya yaptıkları hizmetlerin kadrü kıymetini bilip takdir etmek, onların kendilerini hangi yol ve yöntemlerle yetiştirdiklerini öğrenip kendilerini örnek almak, tecrübe ve birikimlerinden yararlanmak niyetiyle başlatıldı. Bu yüzden, insan şahsiyetinin şekillenmesinde en önemli yere sahip olan çocukluk yıllarından başlayarak kronolojik sıraya uygun bir sohbet gerçekleştirdik hocamızla... Doğrusu, ilmi konferanslarında, tv ekranlarındaki sohbetlerinde ve yazılarında gördüğümüz o ciddi, cerbezeli ilim adamından daha farklı, daha sıcak bir muhabbet adamı temaşa ettik hep birlikte...

93 Harbi Sonrası...

Ahıska’dan Erzurum’dan Çorum’a Uzanan Serencâm

Hayreddin Karaman hocamıza, çocukluk yıllarından başlayarak serencâmını hikaye etmesini arzettik öncelikle. Meğer hocamız, hayatını ve hatıralarını yazmaya başlamış çoktandır, hatta 700 sayfasını kaleme almış bile. Adını da “*Bir Varmış Bir Yokmuş*” koymuş. Biz de bu vesileyle öğrenmiş olduk. Eğer sohbeti gibiye yazdıkları da, gerçekten masal tadında bir eser çıkacak ortaya... Evet, hocamızın hayat hikayesini kronolojik akışa uygun olarak dinlemenin zamanı...

24 Şubat 1934’te Çorum’da dünyaya geldiğinde, çok sevdiği babacığı adının Hayreddin olmasını, annesi tarafı ise Alaaddin olmasını teklif etmişler. “Babam iç güveyisi olduğu için onun dediği olmamış, dedemin bastırmasıyla adım Alaaddin yazılmış nüfusa” diyor Hayreddin Hoca. Ama evde hep Hayreddin diye seslenmişler ona. Ne zaman ki ilk mektebe gitmiş, o zaman farketmiş nüfus kağıdında-

HOCALARINA
HOCALIK YAPAN ÂLİM
PROF. DR.
HAYREDDİN KARAMAN

ABDULLAH YILDIZ

HAYREDDİN KARAMAN KİMDİR?

Erzurumlu bir ailenin çocuğu olarak 1934 yılında Çorum'da doğdu. İlkokulu burada bitirdikten sonra özel olarak Arapça ve İslâmî ilimler tahsil etti. İlk İmam Hatip okullarından biri olan Konya İmam Hatip Okulu'na girdi ve ikinci dönem mezunları arasında yer aldı (1959). Yeni açılan İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nde okudu ve ilk mezunlarından biri olarak 1963'te mezun oldu. İki yıl İstanbul İmam Hatip Okulu'nda meslek dersleri öğretmeni olarak çalıştıktan sonra İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'ne fıkıh asistanı oldu. "Başlangıçtan Dördüncü Asra Kadar İslam Hukukunda İctihad" konulu tezi ile fıkıh öğretim üyesi oldu (1971). Aynı yıl İzmir Yüksek İslam Enstitüsü'ne tayin edildi. 1975'te tekrar İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'ne döndü. Yüksek İslam Enstitülerinin İlahiyat Fakülteleri'ne dönüşmesinin ardından akademik çalışmalarını tamamlayarak sırasıyla doktor, doçent ve profesör ünvanlarını aldı. Eylül 1976-Eylül 1980 yılları arasında yayımlanan *Nesil* dergisini çıkaranlar arasında bulundu. Yarım asra yaklaşan fikir ve meslek hayatı boyunca, yurtiçi ve yurtdışında binlerce konferans, seminer, panel, vaaz, hutbe, kurs, yazılı ve görsel medya programı, eğitim programında yer alarak eğitim, öğretim, tebliğ ve irşad faaliyetini sürdürdü. Aralarında bugünün tanınmış bilim ve fikir adamları olan binlerce öğrenci yetiştirdi. 2001 yılında, özgürlüğün şart olduğu üniversite ortamında hüküm süren baskılara karşı çıkarak Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesindeki görevinden ayrıldı. Halen, Avrupa Uluslararası İslam Üniversitesinde (Hollanda) misafir öğretim üyeliğini sürdürmekte ve bireysel ilmi çalışmalarına devam etmektedir. Arapça, Farsça ve Fransızca bilen Hayreddin Karaman'ın periyodik yazıları, *Yeni Şafak Gazetesi*, *Gerçek Hayat Dergisi* ve *Eğitim-Bilim Dergisinde* yayınlanmaktadır.

Karaman, 1956 yılından beri evli olup, üç çocuğa (Latife, M.Lutfullah, M.lhsan); yedi toruna (U.Murat, Zeynep, Selva, M.Tahir, Bilal, Enes, Salih) ve bir torun çocuğuna (Mustafa) sahiptir.

ki adının Alaaddin olduğunu. Hatta, öğretmeni Alaaddin Karaman dediğinde, hiç orali olmamış önceleri; ardından işin aslını anlamış. Peki neden şimdi Hayreddin Karaman diyorsanız, sabredip, hikâyeyi sonuna kadar okumalısınız.

Hikâye dedik ya, Hayreddin hocamız, hayat hikâyesine anne-babasının soyundan sopundan başlıyor, ta 93 Harbine kadar gerilere uzanıyor. Anne tarafı Ahıskalı imiş hocamızın; 93 Harbi (1877-78 Osmanlı-Rus Harbi) sonrasında Balkanlar ve Kafkaslardan Anadolu'ya göç başlayınca, gelip Çorum'a yerleşmişler. Baba tarafı da vahşi Ermeni katliamından kurtulmak için Erzurum'un Oltu civarından hicret etmiş Çorum'a. Takdir-i İlahi onları burada bir araya getirmiş... Anasının dedesi Rüştü Efendi, Ahıska'dan önce İstanbul'a gelip medrese tahsili yapmış, icazet alıp tekrar Ahıska'ya dönerek orada müderrislik yapmış, 93 Harbi esnasında da Çorum'a gelmiş. Anne annesi "Zahide Ebe", Rüştü Efendinin yedi çocuğundan en büyüğü; çok dindar ve muttaki bir insan... Kur'ân biliyor, *Mızraklı İlmihal*, *Ahmediye*, *Muhammediye* gibi kitapları okuyor...

Terzilik, Demircilik, İşportacılık...

Derken İlim Yolculuğu

Mesleği demircilik olan babası, ilkokulu bitiren Hayreddin Karaman'ı çırak olarak yanına almış önceleri. Ama, demircilik o yaşlardaki bir genç için biraz isli-paslı bir iş olduğundan, -kendisinin biraz tebessümle ve dinleyicileri de tebessüme boğarak ifade ettiği üzere- biraz da kızlar böyle bir meslekte çalışanı cazip bulmadıkları için, bu meslekte devam etmeyi hiç düşünmemiş. Onun için de doktor olmaya karar vermiş ve ortaokula girmiş, ama bir yıl okuduktan sonra bazı olumsuzluklar sebebiyle okulu terk etmiş. Ardından Çorum'dan kaçıp Kırıkkale'ye gitmiş, lakin çabuk yakalanıp geri Çorum'a dönmüş. Bu kez babası, kendisini meslek seçiminde serbest bırakmış, o da terziliğe merak sarmış; ne de olsa üstü-başı

temiz bir meslek... Terzilikte epey maharet kazanmış hocamız; ama kalfayla kavga edince oradan da ayrılıp çaresiz baba çırağı olarak demircilik yapmış; at nallamış, şma çekmiş... Ama, 'bir insanın babasıyla çalışması zor; el oğluna tahammül eder, sana etmez' diyor hocamız. (Sözün burasında çocukları yönlendirme konusunda şöyle bir tesbit ve nasihatte bulunuyor hocamız: 'Genellikle anne-babalar, kendilerinin yapamadıklarını çocuklarının yapmasını isterler ve o yönde zorlarlar; bu da genellikle ters teper. Ben çocuklarıma bir tek şeyi şart koştum; önce İmam-Hatip okuluna gireceksiniz, sonra nereyi isterseniz okursunuz, ben arkanızdayım. Benim yönlendirmem bu kadar oldu. Bir de okulu bitirip yüksek okula girecekleri zaman, dedim ki; tamam istediğiniz okulda okuyun ama, o okullarda hoca olmayı hedefleyin. Elhamdülillah, bu muradıma da nail oldum. Oğullarımın biri profesör, diğeri de doçent.') Hasılı o da uzun sürmemiş; babasını çok sevdiği halde bu işten kaçmanın yollarını aramış. O sıralar, 18 yaşını dolduranlar gönüllü jandarma olabiliyormuş; o da jandarma olup gitmeyi düşünmüş ama yaşı onaltı. Gidip mahkemeye doğru dan müracaat ederek, şahit bularak yaşını büyüttmüş ama yine de beklemek zorunda, hem de altı ay. Bu kez Ankara'ya firar etmiş Hayreddin Karaman. Tahta bavulunun kapağını söküp bir işporta tezgahı ayarlamış kendisine ve başlamış tarak, çakmak, jilet vs. satmaya. Yaklaşık üç ay Anafartalar-Ulus arasında işportacılık yapmış. Sonra yine geri dönmüş Çorum'a...

Artık, tekrar kaçmasın diye kendisine dokunulmadığı, karışılmadığı bir özgürlük ortamının tadını çıkarırken ve jandarmalık hayalleri kurarken çok ilginç gelişmeler olmuş...

Karaman'ın Hayatında Kurılma Noktası: Zahide Ninenin Okuduğu Kur'ân

Bu arada, yetiştiği sosyal ve dini ortamı şöyle tanımlıyor hocamız, özetle: "Anadolu'daki ortalama dindar/muhafazakâr bir aileden geliyorum. Alevî kardeşlerimizin çoğunlukta olduğu, birkaç da muhacir ailenin bulunduğu bir mahallede oturduğumuz için, çocukluk arkadaşlarımdan da çoğu onlardandı. Dolarısıyla ben, Hz.Ali'yi ve Ehli Beyt'i çok severim; Sünni bir ailenin çocuğu olduğum halde, bir anlamda Aleviliğim de vardır. Yani, normal Sünnilerden daha fazla Hz.Ali'yi, Hz.Fatıma'yı, Ehli Beyt'i severim; onlara eziyet edenleri de hiç sevmem... Tabi ki, arkadaşlarımızla yeri geldiğinde camiye giderdik, Ramazan'da oruç tutar, mukabele dinlerdik, hem de sinemaya giderdik, gezer tozardık, haytalık ederdik."

Hayreddin hocanın ailesinde Kur'ân okumayı bilen ve dini konularda hassas olan tek kişi "Zahide Ebe" dediği ninesi. Anne ve babası Kur'ân okumayı bile bilmiyorlarmış; yıllar sonra kendisi öğretmeye çalışmış, bakmış olmuyor, bir hoca hanım

Hayrettin Karaman'ın Eserleri

Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali (Meal, Heyet'le birlikte)

Arapça-Türkçe Yeni Kâmus (Sözlük, B.Topaloğlu ile birlikte)

İlmihal (Heyet'le birlikte)

Kur'an Yolu (Beş ciltlik tefsir, Heyet'le birlikte)

Telif Eserleri:

Mukayeseli İslam Hukuku (Üç cilt)

İslam Hukuk Tarihi

İslam Hukukunda İctihad

İslam'ın Işığında Günün Meseleleri (Üç cilt)

Günlük Hayatımızda Helaller Haramlar

İslam'da İşçi-İşveren Münasebetleri

Anahatlarıyla İslam Hukuku (Üç cilt)

İslam'da Kadın ve Aile

İslamlaşma ve Önündeki Engeller

İmam-Hatip Şuuru

İnsan Hakları

Gerçek İslam'da Birlik

Laik Düzendeki Dini Yaşamak (Üç cilt)

Türkiye ve İslam

Her Şeye Rağmen (Röportajlar)

Hayatımızdaki İslam (İki cilt)

Dert Söyletir (Şiirler)

Çeviri Eserleri:

Yolların Ayrılış Noktasında İslam

İslam'a Göre Banka ve Sigorta

İmam-ı Rabbani ve İslam Tasavvufu

Yeni Gelişmeler Karşısında İslâm Hukuku

Rasul-i Ekrem'in Örnek Ahlakı

Altın Nesil

Dört Risale

Kelile ve Dimne (B.Topaloğlu ile birlikte)

Ders Kitapları:

Arapça Sarf-Nahiv (Dilbilgisi, B.Topaloğlu ile birlikte)

Arapça Metinler (B.Topaloğlu ile birlikte)

Fıkıh Usûlü

Hadis Usûlü

görevlendirerek öğrenmelerini sağlamış. İşte bu Zahide ebesinin her zamanki gibi yine Kur'an okumakta olduğu bir an, Hayreddin Karaman için, hayatının en önemli dönüm noktası olmuş. Hocamız, olayı şöyle hikaye ediyor:

"Bir kış günü... Gece gündüz kar yağıyor, arkadaşlarla çıkıp yaramazlık yapacağız ama dışarı çıkmaya imkan yok. Evde soba yanıyor, ben pencereden dışarıyı seyrederim. Ebemle ben varım evde. O yine Kur'an okuyor, ama fısıltı halinde. Ben bunu hep işitiyorum. İşte o gün, Allah'ın lütfu, vakti-saati gelmiş demek ki; ben dışarıyı seyrederken ebem de arkamda fısıltı halinde Kur'an okurken, o Kur'an'a ben çarpıldım adeta. Hani Abdusamed gibi okudu da etkilendim, öyle değil. Bir anlık bir olay bu! Kib-

rit gibi, bir anlık bir tutuşma! Tarif edilemez bir zevk aldım ondan ve ben mutlaka bunu okumayı öğrenmeliyim, dedim. Ondan evvel beni Kur'an elifbasını öğreysin, biraz da evde yaramazlık etmesin diye ablalarımı hoca hanımlara gönderdiler, 29 harfi filan öğrendim ama okumayı bilmiyorum. Ebeme yaklaştım, 'Ebe' dedim, 'Ben bu Kur'an-ı Kerim'i okumak istiyorum.' O da şöyle gözlüğünün üstünden baktı. Tabi, benim böyle bir teklif yapmam mümkün olmadığı için, şöyle 'benimle alay mı ediyorsun?' anlamında bir baktı. Sonra ciddi olduğumu görünce de ağladı. Bir anda gözünde iki damla yaş belirdi. 'Olur' dedi; 'yarın bir elifba bulalım da başlayalım inşaallah'. 'Yok' dedim, 'yarın değil, hemen, şimdi bu mashaftan öğrenmek istiyorum'. Aynen böyle dedim. Önce olmaz diyecek oldu; baktı, ısrar ederse ben vazgeçerim, akıllı kadın... Sonra 'git abdest al da gel' dedi. Aldım ve geldim. Kur'an-ı Kerim'in sonunu, Nâs sûresini açtı, 'Hayri Can -bana hep öyle derdi-, madem öyle, şimdi şuradan başlayalım' dedi. Bana çok pratik yoldan, alışılmışın dışında öğretmeye

başladı: 'Harfleri biliyorsun, işte bak şu Gaftır, bunun üstündekine ötre derler, bu bunu "gu" diye okutur; şu da Lâm'dır, buna da cezm derler; bunu buna vurduğunda "gul" diye okunur. Böylece ötre ile cezmin fonksiyonunu öğrendim... Bu şekilde "Gul e'üzü bi-Rabbi'n-nâs"a kadar okuttu, ama kafam da epey yoruldu. Dedim, 'tamam, ben bunu kendi kendime tekrarlayıp öğreneyim sonra devam ederiz'. Böyle bir hafta ebemle evde Kur'an okudum ve öğrendim; artık ben okuyorum, o dinliyor. O günden sonra dışarı çıkmadım. Halbuki her gece sinemaya, kahveye giderdik. Akşam da parolamız ışıktı. Bir ışıltı duyduk mu zincirler tutmaz! O günün akşamında ışıltılar bana çok sevimsiz geldi. Işıklara cevap vermedim ve bir hafta dışarı çıkmadım. İşte böyle bir dönüş oldu..."

Dellâl Hüseyin Efendinin Müjdesi: "İmam-Hatipler Açıldı, Elhamdülillah"

Zahide nine, Hayri Can'ına artık Kur'an kursuna gitmesini, orada tecvitli Kur'an okumasını söyler. Kursta Hafız Kemal Efendi'den tecvid öğrenen Hayreddin Karaman, bununla yetirmez. Alim ve faziletli bir zat olan -Süleyman Uludağ ile Ahmet Lütfi Kazancı'nın kayınpederi- Kemal Efendinin, derste, ara sıra okuduğu ayetleri tercüme etmesi Hayreddin hocayı müthiş cezbeder. Pinti Hamit'in kavanozun dışını yalaması gibi, şimdiye kadar hep cam yaladığı hissine kapılır; oysa bal kavanozun içindedir. Bunun üzerine hocasına der ki: "Hocam, sizin gibi ben de okuduğumu anlamak istiyorum." Hocanın cevabı, uzun bir "Oohooo!" olur. Ardından, "bunun için senelerce Arabiyyât okumak lazım" der. Akılına koyduğunu yapmaya kararlı olan Hayreddin Karaman'ın, "Olsun, ben yıllarca okumaya razıyım, siz okutur musunuz?" demesi üzerine hocanın verdiği cevap, o yılların psikolojisini yansıtmaları bakımından hayli ibretâmidir. "Ben okutamam, yasak! Ben Kur'an Kursu hocasıyım, Arapça olmaz." Hayreddin Hoca, evinde okutmasını isteyince, "Evde de olmaz, beni gözetlerler, görürler." der. Sonra bir başkasına yönlendirir, ama şunu söylemeyi de ihmal etmez: "Bak oğlum, sen yaşını-başını almışsın, gözü açık da birisin; bunları okuyup da dilenci mi olacaksın?

Ben seni bir manifaturacıya götürüyüm; git orada tezgâhtarlık öğren, tüccar olursun, itibarlı bir insan olursun.”

Hayreddin Hoca, o yılları şöyle analiz ediyor: “Adamcağız konjoktürel olarak haklıydı. Çünkü etrafındaki âlimler, medrese mezunları, hatta müderrislik yapmış -bugünün profesörleri olan- insanlar iskat, zekât, sadaka ile geçiniyorlardı. Çünkü medreseler kapatılınca bunlar bir anda aç kalmıştı. Bir kısmı da Ramazanlarda cerre gider gelir, bir yıl onunla geçinirdi. İlim sahiplerinin boyunları büküktü. İşte bunu gördüğünden dolayı böyle söyledi.”

Tabi ki, hocamız bu sözlere aldırış etmez ve Kemal Efendinin tavsiye ettiği Ahıskalı Server Efendi'ye gider. **Server Efendi**, Ahıska'dan 1937'de Türkiye'ye gelmiş; kendisini orada idama mahkum etmişler, o da kaçıp Çorum'a yerleşmiş ve bakkallık yapıyor, üç-dört meraklı yaşlıya da *İzhar* okutuyor. Karaman Hoca, yaşlı Server Efendinin elini öper, durumu arzeder. Server Efendi, “iyi de biz *İzhar* okuyoruz; ya bekleyeceksin ya da bunlar tekrar ederken baştan başlayacaksın” der. Fakat çok hevesli olduğunu ve beklemek istemediğini görünce de onu **Yahya Efendi**'ye yönlendirir: “Molla Yahya'ya git, o sana *Sarf* okutsun; sonra biz de bunu bitiririz, *Avamî*'den başlarız”. Yahya Efendi de bakkallık yapan bir molladır; ilme âşık iyi bir pedagog olan bu zât, Karaman'a cesaret verir, ondaki kabiliyeti keşfeder. Gerçekten de, üç ayda kayıtsız bir *Sarf-Nahiv* kitabından birlikte okur ve bitirirler *Sarf* ilmini. Sonra da Server Efendi'den *İzhar*'ı bitirir. Ardından *Kâfiye*'ye başlar, lakin yaşını büyütmiş olduğu için askerlik erken gelir. Ne ki, ilim aşkı sarmıştır onu... Daha önce kurutuluş gibi gördüğü askerlik, şimdi engel olarak çıkar karşısına. Bu yüzden Mısır'a gitmeye karar verir. O sıralar, Suriye üzerinden Mısır'a kaçak gidenler vardır. Bir kaçakçı ile anlaşır Suriye'ye gitmeye hazırlanırken, kaçakçı sınırda vurulur ve plan yatar. Tam bu arada İmam-Hatipler açılır...

Hayreddin Hoca, İmam-Hatip okullarının açılışını nasıl öğrendiğine dair çok ilginç hatırasını şöyle anlatıyor: “Çorum'da dellâhlık yapan derviş Hüseyin amca vardı; gözü yaşlı, sakallı hoş bir insandı, Allah rahmet eylesin. Eskiden

duyuruları, ilanları onlar yaparlardı, canlı olarak; 'dellâl' denirdi onlara -doğrusu 'dellâl'dır, 'tellâl' değil-; meydanlarda dolaşarak “ilan olunur” diye söze başlar, resmi duyuruları halka okurlardı. Yıl 1951'di. Bir baktım, bizim Dellal Hüseyin Amca, ilan yapıyor ve 'imam-hatip' diye bir şeyden bahsediyor. Hemen koştuk, dinlemeye. İşte 'Demokrat Parti iktidara geldi, 7 merkezde İmam-Hatip okullarının açılmasına karar verdi, bu okullarda ortaokul ve liselerde okutulan dersler okutulacak, bunlara ek olarak da...' diyor ve aynen şöyle devam ediyor: 'bunlara ilaveten Kur'ân-ı Kerim dersleri okutulacak, elhamdülilâh' ve ağlıyor. 'Fıkıh okunacak inşaallah', ağlıyor. Bu okullarda okunacak Ulûm-u İslâmiye'yi tek tek sayıyor ve her biri-

nin sonunda ya tekbir getiriyor, ya şükrediyor, tesbih ediyor ve ağlıyor. 'Ya Rabbi, bu günleri de mi görecektik' diye hamdediyor. Ben de adamcağızı takip ettim; tam üç kere dinledim. Hemen koşup eve geldim, karar verdik ve ardından Konya'ya gittim.”

Konya'ya gelen Hayreddin Karaman'ı burada türlü sorunlarla, sıkıntılarla, maceralarla dolu bir ilim serüveni beklemektedir.

Konya Yılları:

İlim Peşinde Çalmadık Kapı Kalmıyor

Konya İmam-Hatip okuluna kaydolmak için bir-iki ay geç gelen H.Karaman'a, okul müdürü: “evrakını bırak, hemen sınıfa gir; şurda bir ayın kaldı.” der. Kâtib efendi onu hemen sınıfa götürür. Karaman sınıfa girince sınıf rap diye ayağa kalkar. Onu müfettiş sanırlar, zira 18 yaşında, sakalı-bıyığı erken çıkmış yetişkin bir adamdır o. Konya ulemasından **Abdullah Ulubay** Hoca-efendi de o derste Akaid'den imtihan etmektedir

sınıfı. Sobanın başına oturan hoca da paltosunu düğmeleyerek kalkmak ister. Karaman durumu kurtarmak için ani bir hareketle hocanın elini öper. Meseleyi anlamakta gecikmeyen Ulubay Hoca bıyık altından hafif gülümser ve kalkmadan geri oturur. 'Çok zeki bir hocaydı' diyor Hayreddin Karaman, Abdullah Hoca için; 'zira o bilir ki, cumhuriyetin müfettişleri, yaşı kaç olursa olsun, hocanın elini öpmez'. Hoca, 'verin şuna bir kâğıt' der, onu da imtihana alır; soruları yazdırır. Zihninde sohbetlerden, okuduklarından kalan bilgilerle cevaplar yazan ve on üzerinden beş numara alan Hayreddin Hoca, 'en kıymetli notumdur bu benim' diyor.

Lakin, bir süre sonra evrakında problem çıkar ve okuldan kaydı silinir. Zira ilkokul diplomasında adı Alaaddin Karaman iken, erken askere gitmek için yaşını büyüttüğünde nüfus kağıdına gerçek adı yani Hayreddin Karaman yazılmıştır. Ve bu farkı kendi eliyle düzelten Karaman'ın düzeltisi farkedilmiştir. Bu tür engelleri aşma konusunda son derece kararlı ve azimli olan Hayreddin hocamız, hemen bir ilkokula başvurarak dışarıdan okulu bitirir ve bir diploma daha alır, tabi bu kez nüfus kağıdındaki Hayreddin Karaman ismi ile. Ancak, imtihanlar, yeni diploma vs derken o yıl okula gidemez. Fakat onun literatüründe pes etmek ve boş durmak yoktur. O seneyi öyle iyi değerlendirir ki, Kon-

ya'da ilminden istifade edeceği bir çok hocadan ders alır. Bu minvalde, Hayreddin Hocanın Konya'nın manevi mimarlarından **Hacı Veyiszâde** ile tanışması çok ilginçtir.

Konya'ya geldiğinin ikinci günü, kendisine kalacak bir yer ararken; bir ara namaz kılmak için Aziziye Camiine girer. Ancak hocaefendi, namaz kıldırırken "Allahe ekber" demektedir, ya da ona öyle gelir. Namazdan sonra, daha "Allahu ekber" demesini bilmediğini düşündüğü hocanın yanlışını düzeltmeye karar verir. O bilmektedir ki, "Allah" mübteda, "Ekber" de haber olduğuna göre bu merfu olur; 'Allahu' okunur, 'Allahe' okunmaz. Hoca tam merdivenden inerken yanına yaklaşır, etrafındaki insanlar azalınca selam verir. Ona bilmiş bir eda ile der ki: "Siz namazda 'Allahe ekber' dediniz, halbuki 'Allah' mübteda, 'Ekber' de haberdur, dolayısıyla merfu olur yani 'Allahu ekber' diye okunur, siz niye 'Allahe ekber' diye okudunuz? Hoca, 'Öyle mi dedim babam?.. Sen nerelisin bakalım!.. Maşallah, maşallah...' diyerek meseleyi geçirir ve bu 'bilmiş' delikanlının kafasını sıvazlar. Konya'ya okumaya geldiğini öğrenince de, 'aferin, iyi, oku, çalış' gibi sözlerle onu teşvik eder. Hoca gidince oradakiler derler ki; 'Yahu sen bu adamın kim olduğunu biliyor musun?' 'Yoo' deyince de, 'ona Hacı Veyiszade Mustafa Efendi derler; büyük âlimdir' diyerek onu uyarırlar...

İşte böyle tanıştığı Veyiszade'ye ders almak için gider Hayreddin Karaman; zira kime sorsa herkes ona yönlendirir. O da Karaman'ı, talebesi **Cemil Efendi**ye gönderir. Alaaddin tepesinin arkasındaki Ak Mescid'in imamı olan bu zat Hayreddin Karaman'a *Kâfiye*'yi okutmaya başlar. Hoca, ilim koşusuna kaldığı yerden devam eden böylece. Ayrıca aynı hocadan Tecrid dersleri de alır. Arkadaşı Ali Osman Koçkuzu ile birlikte Kapı Camii'nde vaaz etmekte olan **Akşehirli Ahmet Efendi**'den *Mülteka*'yı takip eder. Sonra, bir Mevlana ihtifaline katıldığı gün Farsça'ya merak sarar. Mesnevi'den bölümler okuyan **Muhsin Koner**'den -belediye eski başkanıdır, Farsça bilir ve *Mesnevinin Özü* diye bir kitabı vardır- çok etkilenir. Program bitiminde onun peşine takılır ve etrafındakiler ayrılсын diye evine kadar takip eder; tam evine girecekken "hocam" der, "ben Farsça öğrenmek istiyorum." Muhsin Bey, "ben yaşlıyım, öğretecek durumda değilim" der ve onu **Arif Etik** hocaya yönlendirir. Arif hoca o sıralar sahafılık yapmaktadır ve ciddi psikolojik sıkıntıları vardır; o da kendisine Farsça öğretemeyeceğini söyler. Ama Hayrettin Karaman bu, pes eder mi? Israr eder, insaf damarına basar, 'bana sadece okuyun yeter, gerisini ben çalışırım' der. Arif Hoca, bakar ki kurtuluş yok, bir ay sonra gelmesini söyler. Karaman tam bir ay sonra gider; hoca da *Zebân-ı Farisi* diye Osmanlıca bir kitap çıkarır ve böylece Farsça öğrenmeye başlarlar. Bu süreçte çok güzel gelişmeler yaşanır. Hayreddin Hoca, bu gelişmeyi şöyle özetliyor:

"Arif Hoca kendi çabasıyla Farsça, Arapça, Fransızca öğrenmiş zeki bir insan. Derviş. Çok güzel ney üfler. Elektrik teknisyenidir. Bir ara bunalıma girmiş, içe kapanmış ve ben tanıştığım da ciddi sıkıntıları vardı, namazı-niyazı terketmişti... Bana Farsça okutmaya başladı ve kısa zamanda grameri bitirdik. Sonra *Mesnevi'den Seçmeler* diye bir kitap vardı, ona geçtik. Oğlu Eşref beyin söylediğine göre, Arif Hoca da geceleri kalkıp Mesnevi okumaya ve bu sayede tekrar namaz kılmaya başlamış. Böylece sağlığına kavuştu, elhamdülillah. Ondan sonra E-cetvelinden ücretle İmam-Hatip mektebine hoca oldu, İslâm Enstitüsüne de hoca oldu."

Daha sonra da kendi kendine Farsça çalışan Hayreddin Hoca, **Tahir Elliiki** hocadan, Konya-

lıların deyişi ile "Elliikinin Tahir Efendi"den çok faydalanır. Darülfünun ilahiyat mezunu olan hoca efendi ticaretle meşgul olur, sonra imam-hatibe hoca olur. Hayreddin Hoca kendisinden feyz almıştır.

Kendi Okul Hocasına Hocalık Yapmak

Hayreddin hocamızın Konya'da iken feyz aldığı hocalardan biri de yine Konya deyişi ile **Sarı Kadının İhsan Efendi**'dir. Biraz aksi bir karaktere sahip olan bu hocadan *İlmü'l-Me'âni* öğrenmek ister. İlk müracaatında hoca onu bir güzel haşlar; bağırır, çağırır, hakaret eder. Hayreddin Karaman başlar ağlamaya. Sonra hoca insafa gelir, on-onbeş gün sonra gel, 'birkaç kişi daha var, onlarla birlikte okursunuz', der. Nihayet gün gelir çatar ve *Telhîs* isimli kitabı okumaya başlarlar. Ancak hoca derste pek verimli olamamaktadır, zira bu ilmi çoktan unutmuştur. Hatta, Hayreddin hoca, İhsan Efendi'ye bu sebeple 'metrûk' dendiğini sonradan öğrenir. (Bir ilmi öğrenip de unutan kişiye verilen bu sıfatın, o şahsın ilmi terketmesi değil de ilmin onu terketmesi anlamında kullanılması çok anlamlı ve mesaj yüklüdür.) Uzatmayalım, Hayreddin Hoca bakar ki, bu şekilde ilim öğrenmek mümkün değil, arartar *Telhîs*'in hareketli ve haşiyeli-dipnotlu başkalarını bulur; kendi çabasıyla *İlmü'l-Me'âni*'yi bitirir, hatta başkalarına bu dersi vermeye başlar. Öyle ki, imam-hatip okulunda kendi dersine giren hocası dahi kendisinden ders almaktadır.

Yine o yıllarda Osmanlı medreselerinin, Darülfünun'un ve Ezher İlahiyat'ın müfredatını çıkaran Hayreddin Hocamızın, bütün bu ders kitaplarını temin edip hepsini tek tek okuduğunu, okuttuğunu ve hatta bazen icazetler verdiğini de kendisinden öğreniyoruz. İlimde zirveye ulaşmanın Mısır'a, Suriye'ye veya bir başka yere gitmeden de kendi çabasıyla mümkün olabileceğini ispatlayan hocamızın serencamı, geçmişten geleceğe çok anlamlı mesajlar sunuyor.

Böylesine renkli, coşkulu ve zengin bir hayat tecrübesinin bir yazıya sığması mümkün mü? Elbette değil.

Gelecek sayımızda, hocamızın hayat hikayesine, kaldığımız yerden devam edeceğiz inşaallah. ■

RIMBAUD'NUN TASARISI

Hasanali Yıldırım

Geçen sayıda Nietzsche'nin "Ben düşünüyorum." ifadesinin sorgulamasını aktarmış ve bu iddiaya yönelik yaygın kabulde saklı, mantık, dilbilgisi, dilbilim üçlüsünün zihinde belirginleştirdiği tarihi yanlışlığa tanıklık etmiştik.

İlkin açıkça şunu söyleyelim: Nietzsche'nin burada doğrudan adını vermeden zikrettiği 'kay-mera' *dil*dir. Demiyor ama demek istiyor ki 'ben' öznesi, 'düşünüyorum' yüklemine koşulu değil koşullananı olduğuna, yani cümlelerin doğru biçiminin 'düşünüyorum ben' veya 'düşünüyorum' (Rimbaud) olması gerektiğine; dolayısıyla, 'dolaysız bir kesinlik' olarak 'ben'den söz edilemeyeceğine göre, söz edilebilecek yegâne şey 'dil'dir. Ancak, burada da 'dil'den söz eden özne, 'ben' değil, dilin kendisi olacaktır yine. Nietzsche, 'ben' olarak yitirilen öznenin 'dil' olarak geri dönüşünün başına açacağı hengâmelerin farkında olarak, bu kavrayışını daha uç aşamalara taşımaktansa çark etmeyi seçmiştir. Öyle ya, Tanrı'yı öldürürken gözünü

bile kırpmayan filozof, 'güç istemini' yüklenen irade sahibi üstün insan'ın yerine, evvel-ahiri, batı-nı-zahiri belli olmayan yeni bir tanrı (dil) tarafından iradesi gaspedilmiş bir gölge öznenin geçmesini kabul edemezdi.

Yapısalcılığın Işığında

"Öyle ya, dil ne eski dilbilimcilerin çözümleyici usundadır, ne yapısalcı dilbilimin oluşturulmuş eytişiminde; ne de eylem-devinisizlik karşısında bireysel praksisin oluşturucu eytişiminde. Çünkü her üçü de önce dilin varlığını gerektirir. Dilbilim eytişimsel ve toplayıcı ama bilincin ve istemin dışında (ya da aşağısında) kalan bir eytişimsel varlıkla karşı karşıya getirir bizi. Kendi kendinin, bilincinde olmayan bir toplayım olarak, kendi ussal nedenleri bulunan ve insanca bilinmeyen bir insansal ustur dil." (Yaban Düşünce, Claude Levi-Strauss, Çev.: Tahsin Yücel, Hürriyet Vakfı Yay, 1984, s. 268)

Bu satırların yazarı olarak, Nietzsche'den yaklaşık seksen

yıl sonra, Levi-Strauss'un dile getirdiği kavrayış, Nietzsche'nin dil üzerine zımnen söylediğinin aşağı yukarı açıklamalı bir yinlemesinden ibaret. Strauss'un, yapısalcı dilbilim yöntemini bundunbilime uygularken vardığı sonuçlar düşünüldüğünde, söz konusu dil kavrayışının kendi tezine sağladığı olanağı saptamak mümkündür. Bu tez, çağdaş medeniyetin 'ilkel' tanımı altında dışarıklığı kıldığı kabile kültürü ile medeni toplumların kültürleri arasında düşünce veya dil kipleri bakımından temelde bir fark bulunmadığını göstermeyi hedefler. Operatif araştırmalarda ulaştığı yığınla istatistik verisinin katkısı bir yana, Strauss'un tezine esas yaşarlık kazandıran şey -bu gerçeği Strauss öne çıkarmaktan sakınır- dilin, 'kendini kendinin bilincinde olmayan bir toplayım, insanca bilinmeyen insani bir us' olarak kavranışındır.

Strauss, doğrudan demiyor ama demek istiyor ki dil, tüm insanlıkta -ilkel veya medeni- verili ortak bir potansiyel olduğuna ve bu potansiyel özü bakımından 'istencin dışında, bulanık, karanlık' bir nitelik taşıdığına ve insan 'ben' olarak kendini ancak dil sayesinde gerçekleştirebildiğine göre, Batı medeniyetinin 'ilkel'i (öteki'yi) dışlayıcı 'ben' tasavvurundaki sakatlık kendini ele vermiş demektir. Strauss, Yaban Düşünce'sinde, adını bir kez bile anma gereği duymadan -savunduğu düşünceyi fazlasıyla içsel-leştirdiği için belki de- Nietzsche'nin sözcüklerini tekrarlar gibidir:

"İşe 'ben'in sözde kesinliklerine yerleşmekle başlayan kişi

bir daha çıkamaz buradan. Kişisel özdeşliğin tuzağına düşenlere insanları tanımak bazen kolay gibi görünür. Ama böylece insan bilgisinin kapısını kapatmaktan başka bir şey yapmazlar." (Yaban Dünya, Claude Levi-Strauss, Çev.: Tahsin Yücel, Hürriyet Vakfı Yay, 1984, s. 265)

Dilin Merkeziliği

Strauss'un "ben'in sözde kesinlikleri" dediği şeyi, -mabede medhal teşkil ettiği için Descartes öncesi iki yüzyılı da hesaba katarak, Batı'daki 450 yıllık hümanist-akılcı birikimin tümü- 'kurucu ilke' olarak anlamak gerek. Kendisi itiraf etmese de bu devasa birikimin, felsefeden sanata, zihnin etkinlik gösterdiği her alanda, kıyısında köşesinde değil tam merkezinde yer alan güç, *dil*'dir. Hasından dil ürünü sayılması gerekli felsefeye duyduğu tiksinti küçük bir ipucu olarak göz önüne alındığında, Strauss'un handiyse yarım binyıl boyunca dilin adım adım heretik bir varlığa evrilmesini esgeçmesi ilginç olmalı. Strauss, gayretle kolunu uzattığı çukurdan, benmerkezci Batı kültürünün dışladığı kabile kültürünü kurtarmakla yetinmiştir; çığırından çıkmış bir dili, yabancıllardaki eski, kadim safiyetine iade etmeye dönük bir gayret değil bu: Reddettiği kurucu ilkenin kurucusu dilin günahını ihmal ettiği için, açıktan reddettiğini örtük olarak kabule yanaşan bir gayret.

Çağdaş zamanlarda dilin yüklendiği günaha, Nietzsche'den

Arthur Rimbaud

önce ve Nietzsche'nin bile-isteye ıskaladığı şeyi kendi hesabına yazarak, henüz onyedisinde genç bir şairken 1871 Mayıs'ında Georges Izambard ve Paul Demeny'ye gönderdiği peşpeşe iki mektupta, cılız bir tonda da olsa dikkat çeken Rimbaud'yu burada anmalıyız. Rimbaud, Izambard'a şöyle diyordu:

"(...) Düşünüyorum, demek yanlış bir ifadedir. Şöyle denmeli asıl: Düşünüldüyorum. (...) Ben bir başkasıdır." (Arthur Rimbaud: Complete Works, Selected Letters, Translation: Wallace Fowle)

Ben bir Başkası mı?

Yarattığı tartışmaların ardı arkası kesilmeyen ünlü "Ben bir başkasıdır" sözüne dair yorumlarda, bu sözün, insanın kendisine yabancılaşması olgusunu imlediği belirtilir. Mektuplarındaki bazı ifadeler, doğrusu bu tür yorumları haklı çıkartacak niteliktedir. Hatta dile ilişkin keşfinin, Rimbaud'yu da bir yönüyle sorunu yanlış anlamaya sevkettiği söylenebilir.

Ancak söz konusu yanlış an-

lamaya geçmeden önce, bu söze ilişkin yorumlarda kendini gösteren daha temel bir yanlış anlamaya eğilmeliyiz: Ben'in bir başkası olması, sanıldığı gibi, kişinin kendine yabancılaşması, doğal olandan uygarlık yoluyla/yüzünden kopması değildir. Ben'deki başka, 'öteki' bizzat dilin kendisidir. Bu söz, temelde, ben'le dilin

almaşık, içinden çıkılmaz ilişkisine göndermede bulunur. Ben'le dilin ilişkisi, hemen neredeyse su götürmez bir saptama olarak kabullenilen, Rimbaud'un Fransız dilinde gerçekleştirdiği devrimle açıklanamaz. Gerçi Rimbaud'nun, dilin bildik kullanımını bozarak, uzak geçmişte kalmış temiz, saf dile ulaşmaya, benin bütünlüğünü yeniden kurmaya çabaladığı tüm saptamaların ortak vargısıdır ve Rimbaud kuşkusuz bunu hedeflemiştir. Öznel şiir karşısında nesnel şiiri savunmasının gayesi de bu olsa gerek: Yüzyıllardır süregelen duyuların bildik düzenini dil üzerinden bozarak, çağdaş uygarlığın ürettiği insanlık dışı zırhın altında gömülü sahici bilgilere ve duyumlara ulaşma çabası... Kendisinin, bir kâhin (voyant) olarak yeni şairden ve şiirden beklentisi buydu. Şair dediğin bir kâhin olmalıydı ona göre; bu yüzden uygarlığın yüzyıllardır şairin dilinde biriktirdiği cüruf tabakası sökülüp atılmalıydı.

Ne ki "Ben bir başkasıdır" sözünün anlamı başka yerde aranmak zorunda. Uygarlığın tarumar ettiği ben'in bütünlüğünü yeni-

den oluşturmak isteyen Rimbaud'un, verili dilin kabuğunu parçalayarak, altında saklı özü -hâlâ bir öz kalmışsa- günyüzüne çıkarma girişiminde 'ben', 'düşünme'nin (dil) koşulu değil de, koşullananı olarak kavranmadıkça, 'dil' hâlâ bir araç olarak algılanıyor demektir.

Oysa "Ben bir başkasıdır" daki 'başka', dil'in ta kendisidir. Dil, kendisiyle benin düzeltileceği bir araç değildir; ben'e derinlemesine giriftar olmuş bir şeydir; ben'in kendisidir. Dahası, *düzeltilmek* istenen *ben'in*, dilin (düşüncenin) koşullananı olduğuna göre, özgürlük ve istenç bakımından konumunun sakatlığı da göz önünde tutulmalıdır.

Dilin Esiri Ben

Rimbaud'nun "Ben bir başkasıdır" sözüyle (veya Kafka: "Kendimden başka hiçbir eksiğim yok!") kastettiği tam da budur: Ben, dil tarafından esir edilmiş bir esirden başkası değildir. Ne ki bu nokta iki yönde Rimbaud'nun yanılgısını beraberinde getirir: İlk yanılgı, Rimbaud'nun yazdıklarından çıkarsama yoluyla ancak olasılık düzeyinde ele alınabilecek bir yanılgı; Rimbaud, onyedisinde bir genç olarak kavradığı dile ilişkin bu gerçeği, dilin özünde olan, tarih dışı bir hâl değil de, çağdaş zamanların ürettiği geçici, patolojik bir durummuş gibi algılamışa benzer. Nesnelliğe ulaşma yolunda, bir kâhin (voyant) olarak şaire bilinemez/görülemez'i görme ödevini yüklerkenki iyimserliği buna işarettir.

Rimbaud'nun kesin ve daha köklü ikinci yanılgısı, dilin, bir yandan, süreç içinde dağılma potansiyelini sürekli ertelenen bir risk olarak taşıması; diğer yan-

dan, kendisi bir tür belirsizlik ve bilinçsizlikten özneyi (ben'i) iradesiz bırakıcı gücü, onun üzerinden yeni/kurucu bir bilinç yaratma çabasını temelden sakatlar.

Böylece Rimbaud'nun dille ulaşmak istediği yeni bilinç -dilin içinde ve verili bilinç boyutlarında ikâmet edildiği sürece- eleştirdiği eski tarz şairlerdeki bilincin ya bir moderasyonu veya tersyüz olmuş bir türevi konumunda kalır. Verimlerinin kısırlı-ğından ve yalancılığından yakındığı haşhaştan ara sıra medet umması, Rimbaud'nun bu yanılgının ayırdında olduğuna yorulabilir. Daha güçlü bir yorum, genç/çocuk şairin yirmi bir yaşında şiiri bırakmasında/susmasında bulunabilir belki de.

Heretik Dil Tasavvuru

Dil ile ben'in ilişkisinde -bunun bir ilişki olduğunu varsayacak-sak- ortaya çıkan muammanin tedirgin ediciliği açık. Ârızı, başka bir ifadeyle modernizmin ürettiği bir durum değildir bu; dil'in (veya ben'in) varolduğu andan beri özüne ilişkin bir durumdur. Dilin bu özelliği, ben'i ve top-

lum'u kuran ve yöneten ilkenin kimliğine göre rahatsızlık verici tarafını azaltır/giderir veya çoğaltır/krize dönüştürür. Batı'da, -son iki yüzyılı doruğa varmış olarak- beş yüzyıldır oluşa gelen kriz süreci, aynı süreçte ortaya çıkan heretik dil tasavvuru olarak adlandırılabilir. Çok yakından ilgilidir.

Ben'in ve toplum'un vahiy veya mitologya eliyle kurulduğu geleneksellikte dil, ya günlük iletişimin ve bilgi ediniminin bir aracıdır ya da sahici, dil dışı bilinç düzeylerinde aşılabilecek bir katmandır. Oysa modernizmin devindiği biricik alan dil alanıdır; dil artık ne bir araçtır, ne aşılması mümkün bir katman. Çağdaş zihin, dil aşıldığında konumlanabileceği bir mevkiden yoksundur.

Doğrusu modernizmin dili aşmak gibi bir niyeti de yoktur. Böylece dildeki yaratıcı güç, tanrının yaratma sıfatının bir benzeri gibi iş görmeye başlar. Dil, tanrıdır artık. Dil, bizatihi dil, kendi vahyini ve mitologyasını yaratabilir: Metafizikten sanata, şuuraltı deneyimlerinden fiziğe değin öznenin gereksindiği anlam arayışlarını bir başına üretmeye muktedir bir

Kadim dostum şair ve yazar İhsan Işık'ın yıllardan beri yayına hazırladığı bir dizi ansiklopedi kütüphanelerde yerini aldı. Yayınlanan ilk kitapları şiir, deneme ve inceleme kitapları olan İhsan Işık, bu ülke aydınlarının ihtiyacı olarak gördüğü kültürel aydınlanmanın, her türlü yobazlıktan arınmış objektif tavırlı bu toprağın insanları tarafından hazırlanmış ansiklopedilerle mümkün olduğuna inandığı için, yıllarca böyle bir çalışmayı ek iş olarak sürdürdü. 10 yıl boyunca da bu ek işe ağırlık vererek, sözlük şeklinde başladığı çalışmaları ansiklopedi boyutuna ulaştırdı. Pek çok kültür adamının büyük sermayelere yaslanarak yapamadıklarını bu işi tek başına gerçekleştirmeye çalıştı. Tebrikler...

Bu alanda üç cilt olarak yayınlandığı ve İngilizce çevirisini de yaptırdığı Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi'ni genişleterek 10 cilde çıkardığı yeni baskısını yayınlaması, bence son yılların en önemli kültür olayıdır. 4.500 sayfa tutan 10 ciltlik bu resimli ve örnekli ansiklopedi 10.366 biyografi, şiir, hikâye ve deneme örnekli ve indeksli olarak yer alıyor. İhsan Işık'ın insana şaşkınlık veren bu genişletilmiş çalışmasının yeni adı, Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi...

Bu ansiklopediye temel olan kitabın ilk baskısı 1990'da Yazarlar Sözlüğü adıyla yayınlandı. Daha sonra bu çalışma geliştirilerek Yazarlar ve Şairler Sözlüğü adını aldı (1994). 16 yıl önce tek cilt olarak yayınlanan bu çalışma, ansiklopedi formatı ve boyutu için-

KÜLTÜR ADAMI İHSAN IŞIK VE ANSİKLOPEDİLERİ

Mustafa Miyasoğlu

de 2001 yılında Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi adıyla yayınlandığında büyük takdir topladı. Kısa süre içinde üç cilde çıkarılan bu ansiklopedinin İngilizce baskısı geçen yıl yayınlandı ve devletin yapamadığı büyük bir iş olarak her çevreden takdir topladığı gibi, devlet desteğiyle Frankfurt Kitap Fuarı'nda Türkiye adına sergilendi.

25 yılı yakın süren titiz bir çalışmanın eseri olan bu yayının broşürdeki tanıtım sloganına hak vermeden edemiyorsunuz: Evet, gerçekten ben de inanıyorum: "Bu ansiklopedide bir kütüphane var."

Sanat ve Kültür Adamı İhsan Işık

İhsan Işık'ı önce şiirleriyle tanıdım; bir kitabına ad olan 'Eğilim Anıları' isimli şiiri Yeni Sanat dergisinde yayınlandığında dikkatimi çekti. Daha sonra, 30 yıl kadar önce, okul arkadaşı olan Ali Kemal Temizer'le Yeni Devir kültür sayfası hazırladığı günlerde tanıdım. O zaman İstanbul'da bir lisede edebiyat öğretmenliği

yapıyordu. Sonraki yıllarda pek çok işlerde çalışırken gazete ve dergilere yazılar yazdı. İlk deneme kitabı Kültürümüzün Kimliği adını taşıyor. İlâveli yeni baskıları yapılan bu deneme kitabının yanında Peygamberimizle Dört Büyük Halife'nin hayatlarını yazıp yayınladı, bunları Almancaya çevirterek Avrupa'ya ulaştırdı. Bu arada Ünlem Yayınevi'ni kurup kitaplarını yayınladı, ama yayın hayatındaki sıkıntılardan ötürü bu yayınevinin kapatarak memuriyetini Ankara'ya nakletti.

Sanat çalışmaları yanında deneme ve inceleme kitapları yayınlayan, bunları yabancı dillere çevirterek Batı Avrupa ülkelerinde bulunan Türk insanıyla İslâm kültürüne ilgi duyan yabancılara ulaştırmaya çalışan İhsan Işık, bu çalışmalarıyla Yazarlar Sözlüğü'nü paralel olarak sürdürdü. Böyle bir titizliğe ondan önce yalnız Behçet Necatigil gibi, titiz bir sanatçıda rastlıyoruz. Sanki onun 1980 yılında ölümüyle birlikte bu görevi İhsan Işık devralmış gibidir. İkisi de ilk elden bilgileri topladılar.

İhsan Işık'ın böyle bir ansiklopedinin eksikliğini daha gençlik döneminde hissederek notlar tutup çalışmaya başladığını biliyoruz. Çünkü çoğunluğu Kemalist Sol anlayışla hazırlanan yazar ve şairler sözlüğü gibi el kitaplarında, farklı dünya görüşüne mensup Anadolu kökenli yazarlarla şairlerin ve kültür adamlarının ihmal edildiğini görmüş ve hepimiz gibi buna üzülmüştür. İhsan Işık buna üzülmekle kalmamış, çeyrek asrı bulan sabırlı bir çalışmaya da başlamayı da ihmal etmemiş; Yazarlar Sözlüğü bu çalışmanın 10 yıl sonraki ilk ürünü olarak 1990 yılında ortaya çıkmıştır.

Şair ve yazar olarak, şiir, hikâye, çocuk romanı, deneme ve gezi olarak 15 kitabın sahibi olan İhsan Işık, Diyarbakır'da ortaöğretim öğrencisi olduğu günlerden başlayarak sürekli basın ve yayın hayatının içinde bulunmuş, Erzurum Üniversitesi Edebiyat Fakültesi mezunu olduktan sonra da çeşitli memuriyet görevleri yanında kültür hayatımızın gelişmesine katkıda bulunduğu görülmüştür. O yüzden de sanat ve

kültür adamlarımız arasında oldukça tecrübe sahibi bir şahsiyet durumundadır.

Böylesine çalışkan bir şair ve yazarın elbette her türlü yobazlığa tahammül edememesi ve bunu bir kitapla ortaya koyması da tabiidir: İki Yobaz (1996)... Çeşitli denemelerden oluşan bu kitabın ilk paragrafını buraya alarak İhsan Işık'ın tavrı hakkında bir fikir vermek istiyorum:

"Ülkemde iki tip yobaz var. Birincisi Batıcı yobazdır. Müminler arasındaki adıyla küfür yobazı. Öbürü din yobazıdır. Diğer adıyla kaba softa."

Bu kitabın arka kapağında şöyle bir teklif getiriyor İhsan Işık:

"Diyorum ki, şimdi aynaya bakma vaktidir; korkusuzca. Önce zihnimizdeki karikatürü yırtıp altındaki iki yobazı -Batıcı ve Din Yobazı'nı- ürkmekten gün yüzüne çıkaralım; kendimize teşhir edelim. Sonra aynaya bakalım. Bu iki yobazdan birine benzeyip benzediğimizi kendimize soralım."

İki Yobaz adlı deneme kitabı, Beyan yayınlarının sahibi olarak

çok başarılı yayınlara imza atan Ali Kemal Temizer tarafından yayınlanmasına rağmen, bu tür yobazlıkların atağa kalktığı 28 Şubat döneminde yeterince duyurulamadı. Bu kitabın genişletilmiş yeni baskısının bu dönemde ülkemiz için çok gerekli olduğunu ifade etmek istiyorum. Kitabın sonundaki üç portrenin yenileri eklenerek ayrı bir kitap şeklinde yayınlanması da bence yararlı olur. Çünkü yeni nesiller ne düşündüklerini de bilmiyor.

Ben İhsan Işık'ın bundan sonra da çok önemli işler yaparak sanat ve kültür hayatımıza faydalı hizmetler vereceğine, çok önemli eserler ortaya koyacağına inanıyorum. Çünkü kültürümüze hizmet aşkı onda var... O yüzden denemelerini ve portre yazılarını sürdürmelerini bekliyorum.

"Bu Ansiklopedide Bir Kütüphane Var"

Sanat ve kültür hayatımıza hizmet aşkıyla eser veren İhsan Işık'ın 25 yıldan fazla bir zaman not tutup emek vererek genç bir ekiple birlikte geliştirdiği Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi'nin benzerlerinden şu iki önemli farkı var: Birincisi üslûp ve şahsiyetlere yaklaşımda hiç birinde bulunmayan objektiflik, ikincisi de yine hiç birinde bulunmayan genişlik ve çeşitlilik...

4.500 sayfanın elbette ancak uzman yardımcılarıyla hazırlanabilir, ama üslûp ve yaklaşımda gerçekleştirdiği objektiflik, İhsan Işık'ın tek başına başardığı nadir işlerdendir. Dergâh Yayınları ile Yapı Kredi Yayınları'nın ancak pek çok imza ile gerçekleştirebildiği işi 15 yıldan beri sözlük ve ansiklopedi halinde, kademe ka-

deme tek ciltten üç cilde, oradan da 10 cilde ulaştırabildi. Bu tür ansiklopedilerde, yaşayan sanat ve kültür adamlarını doğru değerlendirmeler ve isabetli örneklerle tanıtmaya çabası her zaman tartışılmış, konunun uzmanları tarafından eksikleri sürekli vurgulanmıştır...

Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi'nin bu yönden de benzerlerinden daha iyi ve başarılı olduğu, eksiklerinin en aza indirildiği görülüyor. Bu da tebrike değer bir başarıdır.

Böyle büyük başarılar tarihte çok az insana nasip olmuştur; bizde bunun İhsan Işık'tan önceki ilk örneği Kâmus-ı Âlâm adlı ansiklopedisi ile Şemseddin Sâmî, Batıda da ansiklopedisi ile Larousse.

İhsan Işık'ın doğru bir yaklaşımla tek başına başlayıp uzman yardımcılarla geliştirdiği ve 10 cilde ulaştırdığı bu ansiklopedi, devletin veya büyük sermaye kuruluşlarının en az 10 kişilik komisyonlarla yıllarca emek vererek ve bin bir eksiklikle yapabildiklerini, hataları en aza indirerek hazırlamıştır. Bu, gerçekten alını öpülecek, devlet tarafından takdir edilip desteklenecek bir çalışmadır.

Kendisini kutlamak için tanıtım toplantısına katıldıktan sonra bir süre yanında oturup sohbet ettiğimizde, ansiklopediyi geliştirme sırasında karşılaştığı sürprizlerle kimi renkli maddeler üzerinde açıklamalarını dinledik. Doğrusu, yayın hayatında benim için son ayların en önemli sürprizi bu oldu...

İhsan Işık'ın sahibi bulunduğu Elvan Yayınları'nın yayını olarak piyasaya çıkan bu devâsa ansiklopedi, bize Amerikalı romancı Steinbeck'e ait olduğu söylenen

bir sözü hazırlattı: Her iyi işi bir kişi yapar... Tabii bu bir kişi işinin ehli olmak şartıyla; ötesi yardımcılarla geliştirilebilir...

Türk edebiyatının bütün ünlülerini bir kitapta toplamaya çalışan dostumuz İhsan Işık'ı yürekten kutlarken, şu çok önemli açıklamasını da konuyla ilgilenen herkese ulaştırmak istiyorum:

Yaşayan sanat ve kültür adamlarının sürekli eser vermelerinden ötürü, bu tür çalışmaların yayımlandıktan kısa bir süre sonra eskidikleri görülüyor. Bunu telâfi etmek isteyen İhsan Işık, üç yılda bir ilâve ciltler çıkararak bu eksikliği ve eskimeyi telâfi etmeyi düşünüyor. Bu da iyi bir çözümdür...

Edebiyatçıların yanı sıra kültür, bilim ve siyaset adamlarıyla gazeteci ve araştırmacı yazarlar da bu ansiklopedide yer alıyor.

Bunlardan başka beş ek bölümde Türk dünyası yazarları, doğum-ölüm günleri, edebiyat, sanat ve bilim ödülleri de geniş olarak incelenip indekslere de yer verilmiştir.

Ülkemizin her türlü yobazlıktan arındırılarak kültürel bakımdan gelişmesini isteyen aydınlar, böyle dünya çapında önemi olan bu ansiklopediyi edinmeli, gördükleri eksikleri İhsan Işık'a bildirmeli ve bu türden faaliyetlere katkıda bulunmaya çalışmalıdır.

Bütün sınırlarımızı kapatamayacağımıza ve dünyayla ilişkimizi kesemeyeceğimize göre, ancak böyle çalışmalarla kültür emperyalizminden kurtulabiliriz. Bu türden kültür çalışmaları aslında Türkiye için tam bir bağımsızlık savaşındır; belki de ancak böylece tam bağımsız Türkiye olabiliriz...

İHSAN SEZAL'LA "ÇOCUK KUŞLARI" ÜZERİNE SÖYLEŞİ

Konuşan: Mustafa Aldı

Çocukların duygu, düşünce ve hayallerine hitap eden edebiyat ürünleri çocuk edebiyatını meydana getirir. Çocuk edebiyatının ülkemizdeki doğuş koşullarına bakıldığında tür düzleminde çocuk şiirinin öncelikle rüştünü ispat eden tür olduğunu söyleyebiliriz. Sadece çocukların okuması için yazılmış İbrahim Alaâddin' in **Çocuk Şiirleri**'i (1911), Ali Ulvi' nin **Çocuklarımıza Neşideler**'i (1912) ve Tefik Fikret' in **Şermin**' i (1914) ilk akla gelen şiir kitaplarıdır. Şiirimin çocuksu şöhline Çocuk kuşları adlı eseriyle katılan ama çocuk edebiyatının "devamsızlarından" İhsan Sezal ile çocuk şiirini merkeze alarak edebiyat serüvenini konuştuk. İhsan Sezal 1947 Siverek doğumlu. Hareket dergisinde 1965-1972 yılları arasında hem şiirleri hem de Batı Günlüğü notları yayınlandı. Daha çok sosyoloji odaklı yazıları ile tanınıyor.

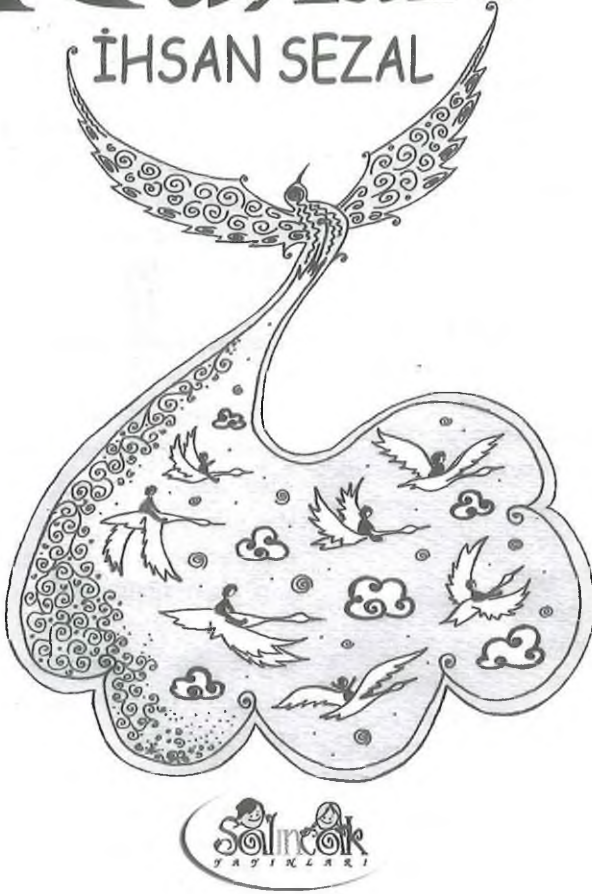
Çocuk Kuşları' nı ilk okuduğumda çocuklara yazmanın itici sebeplerinden olarak görülen ebeveyn olma durumunun varlığını hissettim. Çocuklarınıza ithaf / armağan edilen şiirler yer alıyor kitabınızda. Oscar Wilde çocuklarına anlatacak masallar bulamadığı için çocuklar için yeni masallar kaleme almış. Aynı şekilde rahmetli Cahit Zarifoğlu' nun da buna benzer açıklamaları var. Çocuklarınızın çocuklara da yazma düşüncesinin sizde oluşumunda ne gibi etkileri, katkıları oldu?

"Çocuk Dünyası", "Şiir Dünyam" in bir yerlerinde hep vardı. Çocuk sahibi olmadan önce de, evlenmeden önce de şiir olarak "çocuk dünyası"nda, "kuş dünyası"nda geziniyordum. Belki çok net değil, ama geziniyordum. Sonra ilk oğlumuzun doğuşu, çocukluğu bu dünyayı daha da netleştirdi. Ona ilk masalları uydurarak anlattığımda çocuk muhayyilesinin nerelere uzandığını görüp, şaşırmıştım. "Fış Fış Kayıkçı", "Tombul Tavşan", o ilk doğaçlama masalların yansımalarıdır şiire. Sonra benzer bir durumu 10 yıl sonra ikinci oğlumuzda da yaşadım. Yine doğaçlama masallar. O masalların beslediği şiirler. "**Çocuk Kuşları**" şiiri denebilir ki masaldan şiire geçişin bu ikinci dönem ilklerindendir. Çocuklar..kuşlar..şiirler. Çocuk dünyasına girmiştim artık.

Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız adlı çalışmasında Enver Naci Gökşen çocuk şiirinin temel özel-

Çocuk Kuşları

İHSAN SEZAL

liklerini belirtirken kafiyelerin sık ve belirli olmasının çocukların ilgisini çekmede kolaylık sağlayacağını belirtir. Günümüzde ise çocuk şiiri ağırlıklı olarak kafiye-ye sadık kalmayan şiirlerden oluşmakta Çocuk şiiri kafiye ilişkisi hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

Doğrusu ben bu şiirlerin hiçbirisini bu tür kaygılarla yazmadım. Ben çocuktaki..kuşlardaki..masallardaki kısaca " Çocuk Dünyası"ndaki o ses ve muhayyi-

le zenginliğini yakalamaya çalıştım. Girdiğim o " Çocukların Dünyası"ndan bu şiirler çıktı.

Çocuklar için yazılan şiirlerin kahramanı her zaman çocuk olmak durumunda mıdır?

Hayır. Hiç değil. Belki de tam tersi çocuklar hep büyüklere özenirler, büyük olmayı bir "tutku" olarak yaşarlar. Dolayısıyla onların kahramanları gerçek dünyada yaşayan kahramanlardan farklı değildir. Tek fark onların bi-

raz masalsı, biraz olağan dışı ve üstü olmaları..ki, o da çocuk bakışı ile öyle olduğu için.

Sizce çocukları şiirle buluşturan şey nedir?

Masallar diyecektim..Ama, masalların da arka planında söz var..ses var ..musiki var..rüya var hatta şiir var. Artık biliyoruz ki çocuk ana rahmine düştüğü andan itibaren olup biten her şeye açıktır. Dolayısıyla çocuk şiirin ritmini zaten doğmadan önce yakalar. Birçok şey gibi, ama sonra o yakaladıklarından hangilerini geliştireceği yetiştirme ortamına bağlıdır. Şiirle karşılaşabilir de..karşılaşmayabilir de..

Şiiri bir üst dil olarak kabul edersek çocukların bu dili çözmelerinin hayli güç olduğu kanaatine varabiliriz. Öte yandan Mustafa Ruhi Şirin' in " Çocuk şiirin ne anlama geldiğini bilmez ama şiirde masalıda yaşar " şeklinde yaklaşımları var. Çocuklar şiir dilini nasıl anlamlandırır?

Şiir dilini bilmek başka; şiir dilini sezmek ve duymak başka. Bence çocuk son ikisini biraz önce belirttiğim gibi daha ana rahminde edinir. Sonrasında o dili ne kadar anlayabileceği yetiştirme şekliyle ilgilidir. Yoksa "şiir dili"ni anlamının küçüklükle, büyüklükle izah edilebileceğini zannetmiyorum. Zaten şiir daha çok sezme, hissetme, duyma değil midir?

Çocuklar için yazma deneyimini tek yaptığınız noktadınız diyebilir miyiz? Yoksa bunu uzun süreli bir virgöl olarak mı anlarız?

"Çocuk Dünyası"nda şiirin yeri kadar diğer edebi türlerin (masal, hikâye, roman gibi) de

yeri önemlidir elbet. Ben hep o dünyada olmayı arzu ediyorum, ama ne şekilde? Galiba zaman gösterecek.

Ahmet Kabaklı *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserinde sizin şiirinizi *Yeni İslamcı Akım* içinde değerlendirmişti.

Ahmet Kabaklı'nın o tasnifi bence tamamen konjonktürel, o dönemin sıcak gündemi içinde yapılmış bir tasnifti. Benim hiçbir şekilde benimsemediğim ve yanlış olduğunu düşündüğüm bir nitelikle. Kaldı ki Kabaklı Hoca hayatta olsa eminim ki bugün o tasnifi yapmazdı. Hemen belirtiyim ki ben, "İslamcı" olsun diye yazmıyorum. Veya şöyle söyleyeyim ben, "tebliğci" bir kalem olmayı hiçbir zaman düşünmedim. "Benim İslamım" kendime. Ben "beni ben kılan dünyam" dan yansımalarla varım bütün şiirlerimde. Şiirlerimde "insani" olan her şey var. Elbette onun önemli bir parçası olan inançlarımız..imanımız..Allaha olan bağımız. Ama tamamen ferdi (bireysel) planda.. ve bir bakıma belli bir mahremiyet içinde..Kimseye bir şey söylemek için değil. Kim neyi nasıl anlamak istiyorsa o kadar.

Çocuk klasikleri deyince çok sayıda eser saymak mümkün. Sizin çocuk(luk) klasikleriniz deyince hangi eserleri hatırlıyorsunuz?

Çocukluğumun okumaları geniş bir yelpazede olmuştur. "*Battal Gazî*"den "*Kerem ile Aslı*"ya; "*Kan Kalesi*" nden Abdullah Ziya Kozanoğlu'nın, Atsız'ın romanlarına; "*Tom Miks*" ve "*Kinova*"lardan "*Cingöz Recai*" lere; Refik Halit Karay , Peyami Safa'lardan Victor Hugo'ya..Ha bir de ve elbette "*Bin Bir Gece Masalları*"ndan "*Andersen Masalları*"na..Ve şiirler..ve şairler..hangi

birinden bahsetsem. Musikinin her türlüşünü de unutmadan.

Beğendiğiniz, mutlaka okunmalıdır diye düşündüğünüz beş eser adı önermeniz istense hangi eserleri anarsınız?

Çok zor bir soru. Bu cevap zaman ve zemine bağlı olarak o kadar çok değişebilir ki..

Her günün, neredeyse her anın beş ayrı kitabı olur. Ben bunun yerine herkese çok ama çok okumalarını; sorgulayarak ve düşünerek okumalarını ve nihayet Peyami Safa'nın dediği gibi

"Nasıl düşünmeliyim?" diye değil, "Başkaları nasıl düşünüyor" diye okumalı..ve sonrasında kendi fikir ufkunu oluşturmali.

Türkiye' de yetmişli yıllardan günümüze çocuk edebiyatında ,çocukluk telakkisinde sosyolojik bakımdan ne gibi değişiklikler, kırılmalar yaşandı?

Büyük oğlumuz 1977 doğumlu, küçük oğlumuz ise 1987. Dolayısıyla bahsi edilen dönemler bizzatı yaşadığımız dönemler de. 10 yıl içinde önemli teknolojik gelişmeler olmakla birlikte "çocuk dünyası" öyle sanıldığı gibi büyük kırılmalar yaşamadı denebilir. Daha çeşitlendi, daha zenginleşti muhakkak. Bilgisayar ve internet bu zenginliğin ve çeşitliliğin bir parçası, ama o da belli ölçüde. Bütün Türkiye'yi, düşündüğümüzde sınırlılığı ortada.

Çocuk Kuşları' nda metafizik yoğunluk söz konusu. *Kaf Dağı, rüya, Zümrüdüanka gönlünü göklere vermek* gibi... Çocuk ve metafizik ikilisinin ilişkisi hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

"Çocuk Dünyası"nın "metafizik dünya" ile "gerçek dünya" arasında bir yerlerde olduğunu, 'metafizik' olanın ağırlıklı, ama

bu ağırlığın çocuğun büyümesi ile beraber - eğer başka kaynaklardan beslenmiyorsa- sanki azaldığını düşünüyorum. Çocuk gah gökyüzüne çıkar orada, metafizik bir dünyada âlemi seyrederek; gah yeryüzünde âlemin şaşkınlıkla seyrettiği farklı hayatları sergiler. Nesimi'nin dünyasına ne kadar yakın bir dünya.

***Rüya Masal, masallarda taşan okyanuslar, Dağ masalı, Masal prensesi* gibi ifadeler masal dünyasını çağrıştırıyor. Siber uzay çocuklarının kadim anlatı geleneği olan masal dünyası ile ilişkilerine dair neler söylemek istersiniz?**

Masallar aslında iki çağdaş ögenin üzerine kurulmuşlardır: *siber uzay* ve *sanal dünyalar*. Masalların günümüz teknolojisi-ne ilham verdiği ve /veya günümüz teknolojilerinin masallar üretip masallar tükettiği söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında masallar - rüyalar- siber uzay ve sanal dünyalar birbirlerinden kaynaklanan, birbirlerini besleyen kanallar olarak görülebilirler. Bunlar arasında "rüyalar" (kâbuslar, hafakanlar ve tam zıddı neş'eli, keyifli olanlar) ın önemini hiç te göz ardı etmemek gerekir. Hepsi iç içe; hepsi bir diğerinde var olan hayatımızın güdücü ve etkileyici unsurları.

Son olarak söylemek istedikleriniz...

Son söyleyeceklerimin bir kısmı "*Çocuk Kuşları*"nda; diğerleri de bir- iki yeni şiir kitabında basılmayı bekliyor.

Söyleşi için teşekkürler...

Bana bu fırsat verildiği için ben, teşekkür ederim.

Mehmet Kar

Hakan Albayrak
Yenilenen Yeni Şafak'ta

Sekiz buçuk yıl aradan sonra Yeni Şafak'ta tekrar yazmaya başlayan Hakan Albayrak, ilk yazısında ayrılma ve geri dönme gerekçelerini başka bir yazıya havale ederek, Şii-Sünni çatışmasına değiniyordu. Irak'ta yüreklerimizi yakan gelişmeler karşısında, Nasrallah'ın Lübnan'da ortaya koyduğu örnekliği 'Seyyid Fitnesavar' olarak niteleyen Albayrak, yazısını şöyle bitiriyor: "Nasrallah'ın basiretine ve ferasetine borçlu olduğumuz bu muhteşem birlik tablosu, Irak'taki iç savaş manzaralarını yere eğdirdiği başımızı yeniden dikleştirmiştir.

Cenab-ı Allah'tan bunun devamını niyaz ediyoruz." (Amin. Allah saflarımızı sıklaştıran kelimelerin sayısını artırsın.)

Pamuk Görme Özürlü mü?

2006 Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanan Orhan Pamuk, Stockholm'de 5N1K'nın sorularını cevaplandırırken bir grup erkek köşe yazarlarının kendisinin aldığı ödülü içine sindiremediğinden söz etmiş. Pamuk'un yargı-

sını doğrulayacak Psikanalitik analizler yapılabilir. Ama Pamuk'u sadece erkek yazarlar eleştirmede ki. Alev Alatlı, Fatma K. Barbarosoğlu, Afet İlğaz vb. Yani 'Kadın Kalemler' de eleştirdi. Adını andığımız bu yazarları, yazar olarak görmüyorsa kendini eleştiren erkek yazarların konumuna düşmüyor mu?

Menteşe Dağlarında
Bir Murat

Murat Mentşeş adını okkalı medyaya eleştirilerinden ve şiirlerinden biliyorum. Şiirini ilginç buluşlarla zenginleştirmesinin altında medya dünyası ile içli dışlı oluşu yatıyor. Ama benim aklıma Murat Mentşeş deyince üç şey geliyor. İlki ne zaman Ahmet Hakan'ı eleştirmeyi düşünsem, o hafta Gerçek Hayat'ta Ahmet Hakan'la bir söyleşi yapar ve onu paklardı. İkincisi, Dublörün Dilemması ile İletişim'e geçişi. Üçüncüsü ise, Gerçek Hayat'a Nokta koyması.

Hakan Albayrak

Fusun Akatlı
Yeni Şafak'ta Yazsın

Edebiyat dünyasında eleştirmen kimliği ile tanınan Fusun Akatlı aynı zamanda Yeditepe Üniversitesi'nde Öğretim Üyesi. Geçenlerde Hilmi Yavuz'u Zaman Gazetesi'nde yazdığı için eleştiren bir yazısını okudum. Ali Çolak bu yazıya sadra şifa bir cevap yazdı. İlgilenenler okuyabilir. Ben ise Akatlı'ya Yeni Şafak'ta yazmasını öneriyorum. Hem kendi ön yargılarını aşması açısından hem de puntoları büyüyen içi boşalan Yeni Şafak kültür sayfası için hayırlı olur.

CHP Milli Şef Dönemine
Geri mi Dönüyor?

Siyasete gireceği yorumları yapılan Cumhurbaşkanı için, CHP'den davet var. Davet partinin bir numaralı ismi Deniz Baykal'dan geldi. Baykal, "Onur duyarız" dedi.

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in siyasete girmesi durumunda bundan mutluluk duyacağını ve tercihini CHP'den yana kullanması durumunda ise onur duyacağını belirtti.

Zaten yıllardır yeni hiçbir şey söyle(ve)meyen ve üret(e)meyen CHP, kan kaybettiğinin farkında ve bu durumun az da olsa düzeltilebilmesinin yolu olarak taze bir kana olan ihtiyacın da farkında. Fakat yanlış bir kan bankasına başvurmuş gibi görünüyor, ayrıca var olan kanı da kurutacak ve CHP'yi Milli Şef yıllarına geri götürecek bir teklif yaptığının farkında değil galiba.

İNGİLTERE'DEN ESİNTİLER

Hikmet Demir

Christmas hazırlıklarının oldukça yoğunlaştığı bu günlerde, İngiltere daha da renkli bir görüntü çiziyor. Her yerde kırmızının hakim bir renk haline geldiğini görebiliyoruz. Noel Baba kıyafetleri, şapkaları, elbiseleri vs. her şey kırmızı. Christmas burada gerçekten her şeyiyle çok önemli bir fenomen. Aylar öncesinden yavaş yavaş hazırlıklar başlıyor. Dükkanların vitrinle süsleniyor, Noel Baba resim ve kıyafetleri asılıyor, tombalar düzenleniyor. Hatta aylar öncesinden restaurant ve eğlence yerlerinin camlarında Christmas için rezervasyonların alındığı yazısı asılıyor.

Aralık ayının 25'inden itibaren başlayıp Ocak'ın 2'sine kadar devam eden bu ara, Türkiye'den bakınca genellikle "Avrupa'da dini yoğun bir kutlama" şeklinde algılanıyor. Esasen Hz. İsa'nın (AS) veya Hristiyanların tabiriyle Jesus Christ'in doğumu ve yeni yılı içine alan bir dönemdir bu ara. Şüphesiz orijinalinde dini bir içerik bulunmakla birlikte, pratikte daha seküler ve geleneksel bir

boyuta sahiptir. 25 Aralık Hz. İsa'nın doğumu olarak "Christmas Day", bir gün öncesi akşam ise "Christmas Eve" şeklinde adlandırılır. Bu günlerde ve bilhassa Christmas Eve'da gece yarısı kilise tarafından "Midnight Mass" denilen toplu âyinler icra edilir. Fakat bunlara daha çok yaşlı ve dindar insanlar katılmaktadırlar. Kiliselerinin içlerinin de buna uygun olarak Noel ağaçları ile süslendiği, bana göre önemli ayrıntılardan birisidir. Şu hususu belirtmeliyiz ki, Jesus Christ'in doğumunu hatırlamanın ve bir geleneği yerine getirmenin dışında, Christmas'ın yoğun bir dini içerikle kutlandığını söyleyemem. Ama bütün çağrışımları ve tarihinin "dini" olduğu da bir gerçektir. Türkiye'de Noel ve Hz. İsa'ya dair tüm çağrışımlar yılbaşı gecesine yüklenerek algılandığından, yılbaşı ile ilgili konuşma ve tartışmalar Hz. İsa üzerinden devam ettirilmekte, Hristiyanlık, Hz. İsa ve Yılbaşı üçgeninde bir kurgu üretilmektedir. Türkiye'de yılbaşının nereye oturtularak kutlandığı bu bağlamda ciddi bir

soru işaretine sahiptir. Çünkü tabiatıyla bir tarih, gelenek ve içeriğinden yoksundur. Ama kutlamalarda Türkiye ile İngiltere'nin ortak olduğu nokta; her ikisinin de gittikçe sekülerleşmesidir.

Sekülerleşme kanaatimce dünyada giderek katmerleşen en önemli sorunlardan birisidir ve tehdit ettiği şey sadece Avrupa ya da özelde İngiltere değildir. Kiliseye devamın oldukça düşük seviyelerde seyrettiği İngiltere'de (ki genelde Avrupa'nın diğer ülkelerinde de böyledir) hayatın oldukça yüksek düzeyde seküler bir biçimde yaşandığı görülebilir. Doğrusu "din" in toplumda ve insanların hayatlarında hangi etkinlikte yer aldığına dair soracağımız bir soruya alacağımız cevap ya da bu konudaki gözlemlerimiz pek olumlu olmayacaktır. Konuştuğum bir çok insanın dinle ilgili olumlu şeyler söylemediği en başta şahit olduğum hususlardan biri. Aslında belki "din" denilen fenomenin "ne"liğini yeniden tartışmaya açmak gerekmektedir.

Bu bağlamda İngiltere'nin saygın gazetelerinde kritiklerine yer verilen Richard Dawkins ile önemli dergilerden olan Prospect'in son iki sayısındaki sekülerlikle ilgili yazılanlara kısaca değinmeliyiz. Bir bilim adamı ve sıkı bir Darwinist olan Richard Dawkins'in "River out of Eden" ve yenilerde çokça konuşulan "The God Delusion" yani "Tanrı Vehmi" eserleri çokça satan kitaplardan. İkinci eseri ile ilgili yorum ve kritikler yapılıyor. Ancak "Tanrı" ve "din" probleminin bilhassa yeni nesilde olanca derinli-

giyle kendisini gösterdiği genel müşahedeye uygun ve bu eserin genel yönelimleriyle de örtüşmektedir.

Prospect dergisinin kasım ve aralık sayılarında sekülerlikle ilgili yazılar yayımlandı. Kasım sayısında Eric Kaufman tarafından "Tanrı için Doğurmak" başlıklı bir yazı yayımlandı. Yazı, öncelikle nüfus olarak sekülerlerin Avrupa'da bir düşünüş içinde olduğuna; Müslümanların giderek büyüyüp geliştiğine vurgu yapıyor. Daha sonraki sayıda ise bu yazıya muhtelif boyutlarıyla karşı çıkan üç ayrı yazı yayımlandı. Tüm bunların içeriklerine baktığımız zaman, gerçekten özelde İngiltere'de sekülerlik sonucu oluşan sosyal ve dinsel problemlerin toplumda giderek derinleştiğine şahit olmaktayız. Dünyanın çok yakın bir gelecekte yeni gelişmelere gebe olduğunu ve "din" fenomeninin yeni formlarda tartışmaların ve gündelik hayatın değişmez konusu olacağına inanıyorum. Çünkü kriz gittikçe derinleşiyor. Bu arada "İslam"ın yeni formlarla dünya gündeminde daha da yoğun tartışılacağı kesin. Dolayısıyla Müslümanların çok iyi bir backgroundla ve yüksek seviyede bu tartışmaların öznesi olması gerekiyor.

Üniversiteden manzaralar:

İngiltere'de üniversitelerle ilgili olarak çok çeşitli enstantaneleri göz önüne getirerek konuşmak mümkün. Kimi üniversiteler kampüs içerisinde konumlandırılmış iken kimileri de şehrin içinde bulunuyor. Cambridge zaten şehrin her tarafına yayılmış durumda. Londra'daki üniversite de öyle. Edinburgh biraz daha derli toplu. The University of York bir kam-

pus içerisinde. Ama öncelikle belirtilmesi gereken husus, ana bir giriş kapısının ve güvenlik görevlilerinin yokluğu. Hatta üniversitenin muhtelif yerlerinden fakülte veya kampüse girerken etrafınıza bakınıyor ve Türkiye'deki gibi kontrolle girilen bir giriş kapısı arıyorsunuz. Kampüsün içerisinde çok farklı renklerden, dinlerden, milletlerden vs. insanlar var. Bunun açılımı; dil, renk, kıyafet, biçim, üslup, din, milliyet farklılıklarına bakılmaksızın bütün herkesin kendisini kampüs içerisinde ifade edebilmesi. Herkesin eşitlendiği nokta öğrencilik. Temel tartışma konularını da kampüsün içinde hangi kıyafetin giyilmesi gerektiği oluşturmuyor. Gündelik kıyafetlerinde insanlar oldukça rahat. Buna bağlı olarak dikkatimi çeken ikinci nokta; rektörlük, dekanlık gibi idari binaların bulunmaması. Bu kadar zaman burada olmama rağmen idari binaları bulamadım, gözüme çarpmadı ve en önemlisi rektör ve dekan kimdir bilmiyorum.

Kampüsün içerisinde sincaptan tavşana ve çok farklı bitkilere kadar tabiatla da bir iç içelik var. Onlar insandan kaçmıyorlar ve her yer yemyeşil. İnsan-tabiat birlikteliği ve iç içeliği gözlenecek enstantanelerden birisi. Kampüsün ortasında göletler ve küçük köprüler var.

Ama en önemli bahsetmek istediğim husus üniversitenin kütüphanesi ve bilgisayar ağı. Bir kere haftanın hangi günü ve saati olursa olsun öğrenci ya da hoca şifre girerek "Computer Service"lerden faydalaniyorsunuz ve bilgisayar çıktısı alabiliyorsunuz. Bu bir kere müthiş bir imkan. Bura farklı öğrenci klüpleri broşürlerle faaliyetlerini ve seminer, konferans duyurularını yapıyor-

lar. Öğrenciler bu servislerdeki panolara herhangi bir izne gerek duymadan duyurularını asabiliyorlar. Böylece bir çok şeyden haberiniz oluyor ve üniversite içerisinde yoğun bir öğrenci faaliyeti gözlemleniyor.

Kütüphaneler ise gerçekten çok zengin. Bir kere British Library müthiş zenginlikte bir kütüphane ve güncellenmeye devam ediyor. Ortalama üniversite kütüphaneleri de oldukça zengin. Haftaiçi sabahdan gece yarısına kadar açık. Aradığınız birçok kitabı bulabiliyorsunuz. Bulamadığınızı ise istek yaparsanız, başka kütüphanelerden sizin için ücretsiz getiriyorlar ve kullanıyorsunuz. Bunun dışında müthiş bir dergi aboneliği var. Birçok dergileri son sayılarına kadar bulabiliyorsunuz. Ayrıca bir çok dergilere üniversite abone olduğu için online makaleler indirmek mümkün. Dolayısıyla çalışma yapacağınız alanla ilgili olarak haddinden fazla kaynağa ulaşabilirsiniz.

Ayrıca serbest katılımlı olarak bölümlerde üniversite içinden ve dışından hocaların verdiği seminerler vardır. Burada hocalar daha önceden belirtilen konularda, daha çok öğrencilerin dinleyici olduğu seminerler verirler. Sunumun ardından konuşma ve tartışmalar yapılır. Master ve Doktora programlarında öğrenciler aktif bir şekilde derslere katılarak, sunumlar hazırlayarak ve essay'ler (akademik deneme yazıları) yazarak hazırlanırlar. Her öğrenci farklı derslerden farklı konularda bu gereklilikleri yerine getirmek zorundadır ve tez hazırlayana kadar geçen süre içinde gittikçe hacmi artan oranda deneme yazıları yazmaktadırlar.

İngiltere'den selamlar...

AVRUPA TARİHİNDEN SAYFALAR

Ertuğrul Bayramoğlu

İngiltere'de Wycliff papa karşıtı fikirleri, az sonra Bohemya'da Betlehem Kilisesi rahibi John Huss (1369-1415) tekrarladı. Halk'a hitaben verdiği va'zlarında Papa'lığın ve din adamlarının sahteliklerini ve cinayetlerini ve para karşılığı günah çıkarma rezaletlerini ortaya vurdu. Bu yüzden Kilise tarafından zındık sayılarak ölüme mahkum edildi: ateşte yakılmak üzere odun kütüklerine bağlandığında, kendisinden sözlerini geri alması ve aldığı taktirde afvoionacağı bildirildi; fakat buna rağmen Huss söylediklerini geri almadı ve kendisini seyretmek için toplanan halk'a hitaben yüksek sesle aynı şeyleri tekrarladı ve din adamları hakkındaki açıklamalarının gerçek olduğunu ve eğer bu

söylediklerini geri alacak olursa vicdanına karşı suç işlemiş sayılacağını haykırdı; bu sözleri söylerken yükselen alevler arasında kül olup gitti.

İngiltere'yi sanayi devrimine götüren süreçte, köle ticaretinin rolü o kadar büyüktü ki, Liverpool, Bristol ve Glasgow'un gelişiminde büyük bir etkisi vardı. Fransa'nın en büyük limanı Nantes, 18. yüzyılda tam bir köle ticareti limanıydı. Hamburg, Amsterdam gibi kentler için de durum aynıydı. İngiltere'de köle gemilerinin önemli bir kısmı, Liverpool Limanı'na kayıtlıydı. Liverpool, 1730'de 15 köle gemisine sahipken, 1792'de bu sayıyı, tonaj kapasiteleri kat kat yükselmiş halde, 132'ye çıkarmıştı. Eric Hobsbawm'a göre, sanayi devriminin

başka bir ülkede değil de ilk İngiltere'de yaşanmasının üç nedeni vardı: İngiltere'nin "köle ticaretindeki tekel" konumu, sömürgeleştirme ve deniz ticareti. Bu süreci Marx şöyle ifade etmişti: "Avrupa dı-

şında düpedüz talan, köleleştirme ve katillik yoluyla ele geçirilen servet, anayurda taşınarak sermayeye çevrildi."

Köle ticaretinin çok büyük bir kısmı, rakipsiz İngiliz donanmasının koruyuculuğunda İngiliz tacirler tarafından yapıldı. Yine Eric Hobsbawm'ın bildirdiğine göre, "1780'lerin başlarında Afrika çıkışlı kölelerin yarısından fazlası (Fransızların aldıklarının yaklaşık iki katı) İngiliz köle tüccarlarına kâr sağlamaktaydı". İngiltere'de köleliğin değil, köle ticaretinin yasaklandığı tarih ise 1807' idi. İngiliz sömürgelerinde kölecilik 1833 yılına kadar sürdü. Ama gemiler, Fransız batı Hint adaları'na 1848 yılına kadar köle taşıdı. Portekiz, Hollanda ve İspanya ise köle ticaretine ve köleciliğe bir süre daha devam etti. Köleciliğin Amerika'daki hikâyesi ise bir iç savaşla (1861-65) kanlı bir sürece eşlik etti. Gene de fiilen köle ticareti ve kölecilik sürüp gitti. Ne zamana kadar? 1880'lere kadar.

Afrika'nın resmi paylaşımının yapıldığı ama daha çok köleciliğe karşı etkili kararlar alınmasıyla bilinen Berlin Kongresi'nde (1884-85), Kongo'nun (bugünkü Zaire) "Kongo Bağımsız Devleti" adı altında Belçika Kralı II. Leopold'un özel mülkü olması kabul edilmişti. Ülkenin Avrupalılar dilindeki adı ise "Özgür Kongo"ydı. Belçika kralının bu ilkel ve vahşi topraklara uygarlık götürüyor olduğuna ilişkin öyle yaygın bir propaganda yapıyordu ki, Avrupa'dan aydınlar, öğretmenler, hemşire ve doktorlar bu uygarlık hareketine katkı sağlamak üzere gönüllü olarak Kongo'ya gidiyorlardı. Çoğu dili tutulmuş vaziyette geri dönüyor-

du. Kongo'da yaşananları bütün Avrupa biliyordu ama kimse kılını kıpırdatmıyordu; ne uygarlığın ve insan haklarının öncülüğüne soyunan devletler, ne de bu devletlerin kamuoyları. İngiltere'den, "özgürlük, kardeşlik ve eşitlik" in renklerini bayrağına taşımış Fransa'dan, İnsan hakları evrensel beyanname-si'ni yayınlayan ABD'den, Avrupa'nın yükselen gücü Almanya'dan (gerisini saymaya bile gerek yok) ses çıkmıyordu. Ne diyebilirlerdi ki; her biri kendi sömürgelerinde insanları doğramakla meşguldü. Ama bütün bu vahşetin ortasında, hem de Kongo'nun kanını emen Brüksel'de "kölelik karşıtı" bir konferans (1890) düzenleyip kararlar almaya devam edebiliyorlardı!

Kongo'da ne mi oluyordu? Belçika kralı II. Leopold, kasalarını doldurmak uğruna insan doğruyordu. Bu sömürüden pay alan Belçika halkı da ona alkış tutuyordu. Kauçuk, palmye yağı ve fildişi toptasınlar, maden ocaklarında ya da plantasyonlarda ölümüne çalışsınlar diye toptan angaryaya koşulan Kongo halkı, bir baskı rejiminin insafına terk edilmişti. İstenen miktarda ürün teslim etmeyen, angaryaya direnen, suç işlediği düşünülen her Kongoluya verilen ceza, kolunun dirsekten kesilmesi idi. Sakatlayıcı işkence en hafif cezaydı. Kongo, 1885 yılı tahminlerine göre 20 milyondan fazla bir nüfusa sahipti. 1904'te bu nüfus sekiz milyona düşmüştü. Araştırmacılar en iyi ihtimalle 10 milyon kişinin işkence ve kol kesme cezaları ve toplu katliamlar sonucu öldürüldüğünü belirtiyor. Avrupa kamuoyunun tepki göstermesi için 10 milyon insanın işkenceyle öldürülmesi gerekmişti.

KANUNİ'Yİ MAĞLUP EDEN KÖYLÜ

Ömer Naci Yılmaz

Eski Fransız yazarlarından J.R.Durdent, ikinci baskısı 1818 yılında Paris'te yayınlanan "Beautes de L'Histoire de Turquie" adlı kıymetli eserinin 221-222. sayfalarında bir Sırp köylü kadının Kanuni Sultan Süleyman'ı yüzüne karşı nasıl eleştirdiği şöyle anlatılır: "Belgrad müstahkem mevkiine hakim olan Kanuni Sultan Süleyman 1521 tarihinde payitahtına dönüşüyordu. Bir gün erkenden atına bindi, o sırada saçları darma-daginık olan bir kadın en şiddetli ızdırap işaretleri vererek padişaha yaklaşabilmek için muhafızların arasına atıldı. Aklını kaçırmış sanılarak uzaklaştırılmak istendi. Fakat Sultan Süleyman yanına gelmesine müsaade edilmesini emretti. Kadın padişaha:

-Sultanım, dedi, senin vahşi askerlerin dün gece benim evimi yağma ettiler. Ben artık nereye gideceğim? Çocuklarımı, eşyayı,

nafakamı nerede bulacağım?

Kanuni Sultan Süleyman gülererek şu cevabı verdi:

-Eğer evinin uğradığı bütün bu zararlar seni uyandıramamış da sen ancak bu sabah onların farkında olabilmişsen, her halde çok derin bir uykuya dalmış olmalısın!

Kadın da şöyle karşılık verdi:

-Evet Sultanım, ben uykuya dalmıştım, çünkü zat-ı şahane-nizin benim de, bütün teb'anızın da emniyet ve selameti için

uyanık bulunduğunuzu sanıyordum!

Sultan Süleyman bu güzel cevabın kendisine verdiği ders den iyice utanmış oldu. Vezirlerinden Rüstem Paşa'nın bu kadına yirmi altın vermesini ve evinden alınan eşyaların tam olarak kendisine verilmesini emretti. Fazla olarak kadının oturduğu köyün yıllarca vergiden muaf tutulmasına karar verdi.

VURUN KAHPEYE VEYA KIRIK KANATLAR

Nevzat Dişçi

1 960'lı yılların başlarında Halide Edip Adıvar'ın eserinden sinemaya uyarlanan bir film vardı, Vurun Kahpeye. O yıllarda ilkokula gidiyorduk, film hepimizi çok etkilemiş defalarca gitmiş ve her gidişimizde ağlayarak çıkmıştık.

Bunu anlatmamın sebebi bugünlerde televizyonda oynanan bir yerli dizinin bu filmin 2006 versiyonu olmasındandır. Dizi sinema filmi gibi kısa olmadığı için şimdiye kadarki bölümlerinde filmin tamamı konu edilmiş görünmektedir. Bundan sonra nasıl bir seyir takip edecek bilinmez, an-

cak şu ana kadarki izlediği politika ile, bundan sonrada olumlu bir şey beklemenin de iyimserlik olacağı kanaatindeyim.

Dizi, kurtuluş savaşında batı Anadolu'da Yunan işgal kuvvetleri ile yapılan savaşı anlatmaktadır. Dizideki karakterlere gelince; yörenin zengin çiftlik sahipleri vardır. Bunların yaşantısının halkla alakası yoktur. Çocukları keman çalan, iyi giyimli, bölge insanına göre çok farklı, vatanını seven ama içlerinden biri oğlu askere alınmasın diye muhtara rüşvet verebilen ancak savaştan sonrada önde gelen vatanseverlerden olur.

Muhtar, her türlü imkânı kendi menfaati için kullanan, çiftlik sahiplerini sevmeyen, savaş için milletten toplanan yardımları ve zorla gasp ettiği insanların günlük nafakasının bir kısmını çaldığı olağan üstü durumdan dolayı devlet adına zorbalık yapan, savaştan sonrada fitneye sebep olan -ordu tarafından saklanan cephaneyi çalıp dağdaki eşkıyaya veren işbirliği yapıp intikam alan servetine servet katan- birisidir.

Hoca, çocukların eğitim ve

öğretimi ile görevli, ancak dış görünüşü ile değil çocukları, büyükler için de itici birisi; cüppesi, sarı, sakalı ve insanlardan nefret ettiği her halinden belli olan nefret dolu bakışları ile şefkat ve merhametten yoksun bir insan profili çizmektedir;

Camide fazla görünmeyen, giydiği elbiseleri ve hareketleri ile mahalle kabadayısı görüntüsünde bir karakter.

Kaymakam Fikret Ankara hükümetine karşı gizli bir örgütün mensubu ve Mustafa Kemal'e suikast yapma planları yapmakta olan örgüt mensupları ile işbirliği içinde.

Cesur, gözü pek bir asker olan Yüzbaşı Cemal o bölgede işgal kuvvetlerine karşı savaştan birliklerin komutanıdır. Düşmanın bölgeden kovulmasında büyük rol oynar. Savaştan sonra ise bölgenin asayişinden sorumludur.

Teğmen Nevzat yüzbaşı ile birlikte cephede savaşır, kahramanlıklar gösterir ve savaştan sonra sivil hayata döner. Ankara ziyaretinde arkadaşları siyasete atılması gerektiğini söylerler. Bazı kitaplar verirler, bu kitapla-

rı okumasını telkininde bulunurlar. Bunlar o dönem Sovyetler tarafından dünyaya ihraç edilen sosyalizmle ilgili kitaplardır.

Evlere şenlik bir tip olan Maarif vekili, yılgın, boş gözlerle bakan, saç sakalı birbirine karışmış -sanırsınız akşamdan sabaha kadar un değirmeninde çalışmış bitkin düşmüş- biri gibidir.

Hristo Anadolu'nun bir köyünde yaşayan Rum çocuğu. Yunanistan'a okumaya gider. Savaş çıktığında da askere alınır ve köyüne yakın bir yerde bu topraklarda doğup büyüdüğünü, onun için Yunan ordusu ile birlikte olmayacağını anlar ve firar eder. Teğmen Nevzat'la aynı köyden ve çok samimi iki arkadaşlırlar. Ailesi de Rum çetecilere karşıdır. Köyde müslümanlarla beraberlerdir. Bir taraftan Yunan ordusu ve Rum çetecileri, diğer taraftan bizim ordu ve halktan kaçarken filmin asıl kahramanları olan, babaları ölen üç amcakızının yaşadığı çiftliğe sığınır. Çiftlikte kızlar onu saklar, ona sahip çıkarlar. Ordu için yardım toplandığını duyunca, yardıma katkı amacıyla yanında bulunan kıymetli yüzüğünü kızlara verir ve böylece evin küçük kızı ile gönül bağı oluşur.

Savaştan sonra Nevzat tarafından tutuklanır, idam edilmekten yaptığı yardımdan dolayı kurtulur, ancak -her nasıl bir kararsa- mahkûm esir kabul edilip Yunanistan'a teslim edilir. Düşman saflarında bize karşı savaşmayan ve kaçan Osmanlı tebaası olan birisi neden düşmana geri verilir. Bu nasıl bir adalet anlayışıdır. Elbette Osmanlı toprağında hiçbir ayırımı tabi olmadan yaşayan, savaşta ve barışta bu toprakları kendi toprağı, insanları da kendi insanı olarak gören, savaşta nankörlük yapmayıp ta yanımızda olan gayri müslimler de vardır.

Dizide bu genç ve ailesi de bunlardan biri gibi görünür, ancak yine de Yunanistan'a okumaya gider. Mahzun ve mazlum görüntülü bu genç, izleyici tarafından bir dost olarak kabul görse bile, hâkim ve askerlerden kurulu mahkeme kendisine haksızlık yaparak, vatana ihanetten yargılanmak üzere düşmanına geri gönderir. Buradaki görüntü bizim bu ailenin vefa ve bağlılığına rağmen vefasızlık yapmamızdır. Verilmek istenen mesajlardan biride budur.

Nazlı, Ayşe ve Zeynep üç amcakızı çiftlik sahibi aile çocukları, babaları ölünce çiftlikte beraber kalan dizinin asıl kahramanları.

Nazlı, okumuş, kendine güvenen, halk tarafından sevilen, savaşta nişanlısını kaybeden gönüllü olarak hemşirelik yapan, diğer iki amcakızları ile babaları öldükten sonra beraber yaşamaya başlayan ve aileyi bir arada tutmak için her türlü fedakârlığı yapan, keman çalabilen, savaşın bütün zorluklarına rağmen ayakta durabilen biri. Savaştan sonra öğretmenlik yapıp özellikle yetim çocuklar için bir okul açmaya çalışır ama hoca tarafından hep engellenir, fakat buna rağmen başarır.

Ayşe, kardeşi ile amcakızlarının çiftliğinde beraber yaşarlar.

Cesur, tutuğunu koparan bir karakter olan Ayşe, savaşın sıkıntılı dönemlerinde bile geçinebilmek için çiftlikte çalışır. Zeynep'te en küçükleridir.

Bu üç kız savaşta aç kalma pahasına, orduya maddi olarak ne varsa verirler. Kendileri de hastanelerde gönüllü hemşirelik yapar, bütün karmaşaya rağmen dik durabilen, cesur, hem halkın hem de devlet yöneticilerinin takdirini kazanmış modern Türkiye'nin bölgedeki temsilcileri olarak, gerici hocaların eğitimine karşı çıkan, yeni kurulan Cumhuriyetin aydınlık yüzleridir. Yalnız hoca ve muhtarla ihtilafları vardır. Sevdaları ile ayrıca her kesin ilgisini toplamaktadırlar.

Dizide işlenen temaya bakıldığında, biz ve öteki zihniyeti bugünkü gibi aynen devam etmektedir. Savaşın zorluklarını yaşayan canı, kanı ve malıyla mücadelenin içinde olanlar hep ikinci planda görünmektedir. Bu nedenle, kimin vatansever, kimin hain olduğu konusunda da kafa lar karıştırılıyor.

Dün olduğu gibi bugünde, sistemli bir şekilde değerlere küfür edilmekte ve değerler yok sayılmaktadır. 1960 lı yıllarda çevrilen filimle, bugünkü dizi aynı mantıkla yapılmıştır. Yok sayılan bir geçmiş, bir millet ve bir medeniyet. ■

edebiyat ve politika

Tanzimat'tan sonra gelişen edebiyatımızda görülen önemli bir özellik de, politikanın edebiyata girdiği, onunla iç içe, sarmaş dolaş olduğu gerçektir.

Daha önceki devrede, sanatçılarımızdan birçoğu aynı zamanda bir devlet ve bilim adamı oldukları halde, yazdıklarında politika, Tanzimat'tan sonrakilerde görüldüğü gibi kesin ve belirli değildir. Bu biraz memleket yönetimindeki, durulmuş ve yerli yerine oturmuş olan düzenle ilgili olduğu kadar, milletler arası fikir alış verişinin daha sınırlı, sanat anlayışının da çok daha farklı ve belirli olmasından ve dolayısıyla edebiyatımızda böyle bir geleneğin kurulmamasındandır. Tanzimatla değiştirilmeye çalışılan siyasal ve sosyal yapımız, bir başka edebiyatın da gelişmesini sağladı.

Bir bakıma bütün edebiyatlar memleketin durumuyla, onun yönetimiyle az çok ilgili olmuşlardır, fakat edebiyatın, içinde bir dünya görüşü taşımasının, politik ve sosyal kavgada aktif rol oynamasının tarihi dünyada yenidir. Daha önceki edebiyatlar da çağlarıyla, yaşadıkları ortamla ilgisiz olmamışlar, ancak bunu çağlarına uygun olarak başka bir kılık, anlayış ve esprisi içinde ifade etmişler ve bugünkü anlamda bir politika aracı olmamışlardır.

Bizde batıyı örnek tutuşumuzla başlayan yeni edebiyat, yani başında gazeteyi de bulunca seri halinde bir sanatçı-politikacılar nesli ortaya çıkarttı. Gerek çağının icabı ve gerekse imparatorluğumuzun içine düştüğü buhran, devrinin sanatçılarını aynı zamanda aktif politika yapan kişiler olarak şartlayınca ve bu durum git gide adeta gelenekleşince, öyle sanıyoruz ki, sanatın yararına olmayan bir çığır açıldı.

Tanzimat'tan sonraki dönemimizde edebiyatçılarımızın politikayla uğraşma sebeplerinden birinin, sarılmış bulunan sosyal ve siyasal düzenimizin, aydın olarak herkesi ister istemez bu konu üzerinde düşünmeye, fikirlerini yaymaya ve bu fikirlerin kavgasını yapmaya zorladığını söylerken, bundan böyle de artık memleket aydınlarının aşağı yukarı hep edebiyat ve sanatla ilgili kişiler arasından çıktığını belirtmek lazımdır. Edebiyat dışında o an kişilerin yaptıkları mücadele ise, belirli çevreleri ancak bir süre etkileyebilmiş, geniş yankılar yapamamış, en önemlisi konuyu yürütücü ve güdücü bir aydın, ekip sahibi olamamıştır. Bu nokta, fikir ve eylemlerin kendini topluluğa mal ettirebilmesi için edebiyatın imkânlarına duyduğu büyük iht-

tiyacı belirtmek bakımından çok önemlidir. Fikirlerin, dünya görüşlerinin en büyük dayanağı nasıl edebiyat-sa, sanatsa, hemen belirtelim ki, edebiyat, sanat bu anlayışların tezahürü olan aktif günlük politikanın, hele onun gazeteciliğinin hamalı değildir ve olmamalıdır da. Sanatçının da bir dünya görüşüne bağlı olacağı nasıl olağansa, hatta şartsa ve sanatçı onu sanatı için nasıl malzeme kaynağı sayabilir, hatta eserini sırf bu kaygı ile yazabilirse, dünya görüşünü edebiyatlaştırırken, dengeyi korumaya, yani edebiyatın sınırını zorlamamaya, fikri edebiyatın içinde eritmeye de mecburdur. Bu mecburiyetin göz önünde tutulmamasının; sanatın, politikanın bir uydusu haline getirilmiş olmasının başlangıcı Tanzimat'la olmuştur, ama günümüzde bu, en son noktaya varırılmıştır. Bunun zararı yalnız edebiyatta değil, toplum hayatının her alanında görülmüştür.

Tekrar belirtmeliyiz: Sanatın, politik hayatla ilgilenmemesi, konularını hep bunların dışında araması gerektiğini söylemek istemiyoruz. Her şey sanatla ilgilidir -hele çağımızda- fakat sanat önce kendi kendisiyle ilgili olmalıdır.

Günlük siyasi kavgada görülmemesi gerekir edebiyatın.

Günlük politika, bir sanatçıda iş olarak belirince, ondan sanat kaygısını koparmakta, onu aleladeleştirmektedir. Bu durum sanatında sanatçının da zararına olmuştur.

1839'dan bu yana Türk edebiyatında isim yapmış belli başlı bütün sanatçılar hep politikanın içinde kalmışlardır: Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Tevfik Fikret, Cenap, Naci, Ziya Gökalp, Yurdakul, Mehmet Akif, Rıza Tevfik, Süleyman Nafiz, Halide Edip, Yakup Kadri, Peyami Safa, Nazım Hikmet, Necip Fazıl. Bir kısım sanatçılar ise kendileri bir politik aksiyon içerisinde olmaktan çok siyasi görevlerde bulunmuşlardır: Abdülhak Hamit, Yahya Kemal, Faruk Nafiz gibi. Bunların dışında bir siyasi hayatları olmayan veya özel eğilimlerini sanatlarına karıştırmayan çok az sanatçı vardır: Ahmet Haşim, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Hüseyin Rahmi gibi. Görülüyor ki 130 yıllık fikir ve siyasi hayatımızın geçirdiği devreleri edebiyat kanalıyla öğrenebilmek mümkün. Bu bakımdan edebiyatımız üzerine yapılacak incelemelerin sosyal hayatımızın tespit ve çözümünü açısından çok yararlı, hatta gerekli olduğunu da belirtmeliyiz.

Mustafa Miyasoğlu'nun 40. Sanat Yılı

Mustafa Miyasoğlu'nun gönül dostları 60. Yaş ve 40. Sanat Yılı'nı kutladı. Sarmaşık Kültür dergisi editörü Abdurrahman Şen'in yönettiği ve Prof. Dr. İskender Pala, Doç. Dr. M. Mehdi Ergüzel, Dr. Necmettin Turinay, İhsan Işık ve Hayati Koca'nın konuşmacı olarak katıldığı program Tarık Zafer Tunaya Tiyatro Salonu'nda düzenlendi.

Seçkin bir dinleyici topluluğunun katıldığı bu toplantıda ortak bir tespit olarak Miyasoğlu'nun velûd bir yazar olduğu vurgulanırken konuşmacıların her biri kendisiyle olan dostluklarının başladığı dönemle Miyasoğlu'nun eserlerinin edebiyatımızdaki yeri üzerinde durdular.

Biyografik bilgilerle bir portre çizen İhsan Işık, çok yönlü bir şahsiyet olarak nitelediği Miyasoğlunun eserlerinin yabancı dillere az da olsa tercüme edilmiş olmasının büyük şans olduğunu belirtti. Doç. Dr. Mehdi Ergüzel fakültedeki hatıralarını naklettikten sonra, Miyasoğlu'nun 40 yıllık yazı hayatı boyunca milletin dertlerini önemseydiğini söyledi.

Necmettin Turinay, onun İslami kesimin kesif ve aşıl-maz önyargı duvarlarını delen ilk romancımız olduğunu vurguladı.

Prof. Dr. İskender Pala ise, yorulmak nedir bilmeyen Miyasoğlu'nun kendisi gibi pek çok kültür adamına rehberlik ettiğini, belirtti. Miyasoğlu'nun romanları üzerine master tezi hazırlayan Hayati Koca da "edebiyat bahçesinde gezdiği 40 yıl içerisinde o bahçede bıraktığı izler" tanımını kullandı.

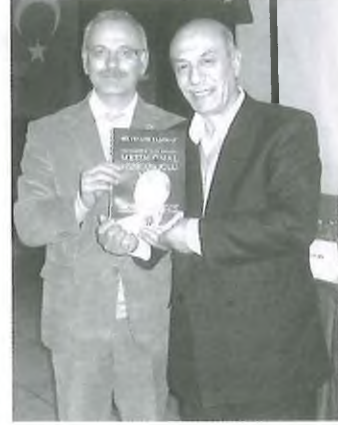
Konuşmacılardan sonra oğlu Emre ile yakın dostları olan Sakin Öner, Muzaffer Doğan ve A.Vahap Akbaş söz aldı.

Mustafa Miyasoğlu panelin sonundaki teşekkür konuşmasında hayat düsturu olarak insan sevgisini ve insan kazanmayı temel aldığını belirtirken, bunu sağlamak için "belki de aile hayatımdan çaldığım zaman için onlardan helallik diliyorum" dedi.

Panel sonrasında üstad Fırat Kızıltuğ'un, Miyasoğlu'nun Sevdâ Gazeli adlı şiiri ile Necip Fazıl'ın eserlerinden bestelediği şarkılarla mini bir konser düzenlemesi programa unutulmaz bir tat kattı. Yazar Mustafa Miyasoğlu'na yazı hayatında daha nice yıllar eser vermesini temenni ediyoruz.

Asyalı Ozan'ın Edebiyatta Kırkıncı Yılı

E d e b i y a t
dünyasına
çeşitli eser-
leri olduğu
kadar fikirle-
ri ile de kat-
kıda bulunan
Metin Önal
Mengüşoğlu
Bursa Bü-
yükşehir Be-
lediyesi ve
Türkiye Ya-
zarlar Birliği
Bursa Şube-

sinin düzenlediği "Bir Vefadır Yaşamak" adlı programla hatırlandı. Edebiyat tarihlerinin, öykü antolojilerinin görmezden gelerek yadsıdıkları Mengüşoğlu'nu bütüncül olarak yansıtan eseri Vahiy ve Sanat'tır. Çünkü bu eser onun poetikasıdır, yazarlığının hangi minvalde temellendiğini ortaya koyar. Mengüşoğlu bu özelliği nedeniyle "Akif'in Asım'ı" olarak anılmayı hak eden bir isimdir.

Programda M.Ragıp Karıcı, Adem Turan, Mustafa Efe, Mustefe Muharrem, ve Mustafa Aldı katıldı. M. Atilla Maraş, Yasin Doğru, Cevat Akkanat vb. yazılarıyla katkıda bulundu. Cahit Koytak ise M.Ö. Mengüşoğlu'na ithafen Tereke şiirini programda okunmak üzere gönderdi. Asyalı Ozan'ı hatırlatan etkinliğin en önemli eksiklikleri arasında program öncesi hazırlıkların yeterli düzeyde olmayışı, hazırlanan armağan kitabın yeterli düzeyde olmayışı, hazırlanan armağan kitabın gerçekten armağan niteliği taşıyamaması sayılabilir. Ama herşeye rağmen çam sakızı çoban armağanı niteliğindeki eserde yer alan çalışmalar önemli. Asyalı Ozan'a hanif seslenişli bir ömür diliyor ve Tereke şiirinden birkaç dize ile sözü bitiriyoruz.

"Metin'in kekik kokan sesine,
Kenanlı ya da hicazlı çobanlarınkini andıran
ve Tanrı'nın yitik kuzularını
fıratın öteki yakasından, şiddetle
gerçeğin beriki yakasına çağırın
'hanif' seslenişlerine
bir yankı, bir selâm, bir nazire
(...)
yazacaktım, hepsi kaldı."

Etkinlikler

M. Emin Babacan

ENTELLEKTÜELLER EDWARD SAİD ANISINA İSTANBUL'DA BULUŞTU

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı'nın Edward Said Anısına düzenlediği Uluslararası Oryantalizm Sempozyumu 9-10 Aralık tarihlerinde Cemal Reşit Rey Konser Salonunda gerçekleştirildi.

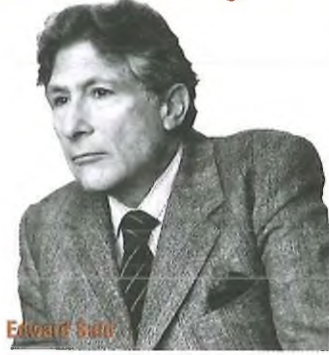
Dünyaca ünlü entelektüellerin Edward Said anısına bir araya geldikleri sempozyuma Hasan Hanafi, Robert J. C. Young, Reina Lewis, Pervez Manzoor, Bobby S. Sayyid gibi önemli isimlerin yanı sıra Türkiye'den de Şerif Mardin, Jale Parla, Fuat Keyman, Turgut Cansever, Korkut Tuna gibi Türk düşünce hayatına yön veren değerli akademisyenler ve araştırmacılar katıldı.

Konuşmalardan Bazı Başlıklar

Edward Said'in kurduğu bölümün şuan başkanlığını yapan Columbia Üniversitesinden Hint asıllı Prof. Dr. Gayatri C. Spivak, konuşmasına "Şu an konuşan Edward Said'in arkadaşısıdır" sözleriyle başladı. Oryantalizm kavramının, batının doğuyu tanımlamak ve kontrol altına almak için oluşturulduğunu ama bugün gelinen noktada doğu toplumlarını tanımlamak için yetmediğini ve batının doğuyu kontrol etmekte zorlandığını söyledi. Spivak, batının ötekini tanımlarken ötekini gerçek durumuna ait hakikatlere dayanmadan siyasi tarafgirlik tavrı içinde olduğunu belirtti.

Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Genel Koordinatörü Dr. İbrahim Kalın 'Seyyah Olup Şu Âlemi Gezerim' Avrupalı Seyyahların Oryentalist Söyleme Katkıları konulu konuşmasında, Avrupa'nın iki farklı yüzüne dikkat çekti ve bu yüzlerden birinin "medeniyet ve ilerlemenin merkezi olan Avrupa", diğeri ise "sömürgeci Avrupa" olduğunu söyledi.

Şarkiyatçılık Ekseninde Medeniyetler Arası İlişki Oturumunda konuşan Kahire Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Hasan Hanafi yaptığı konuşmada "Oryantalizm kendi zihninden doğuya ait imajları yansıtarak gerçekmiş gibi gösterdi ve analitik metotlar kullandı. İnsanların günlük yaşamlarına girdiler. Detaylara girdiler. Sömürgecilik sadece askeri değildir, aynı zamanda kültürel. Özne güçlüyse nesnesini güçsüzleştirir." dedi.

Edward Said

AKV 2006-07 seminer dizisi Cevat Özkaya ile başladı

Yakın Tarih, Ortadoğu ve İnsan Hakları gibi birçok alanda çalışmaları ve konferanslarıyla tanınan Cevat Özkaya, TESEV'in gerçekleştirdiği son Türkiye raporuna ilişkin analizlerinin yer aldığı, 'Anketler Işığında Türkiye'nin Sosyo-Politik Analizi' başlıklı konuşması Araştırma ve Kültür Vakfı konferans salonunda dinleyicisiyle buluştu.

Tesev ve gençlik raporları ışığında yapılan analizde; dini hassasiyetlerin toplumda zayıflamasına karşılık, kendisini dindar hissedenenlerin yükselen istatistiği, laiklik tanımının göreceliği, Cumhurbaşkanlığı seçimi öncesi genel hava, öncesi ve sonrasıyla Papa ziyareti ve bu ziyaretin laik kriterlere göre ne anlam ifade ettiği, ahlaki dejenerasyon, gençlerin gündemlerinin ve fitratlarının evrilmek istendiği nokta, iç ve dış dinamikler doğrultusunda ele alındı.

Muhammed Hamidullah'a Vefa Borcu

Tüm İslam dünyasında yirminci yüzyılın en büyük âlimlerinden biri olarak kabul edilen Prof. Dr. Muhammed Hamidullah, vefatının 4. yıldönümünde geniş katılımlı bir sempozyumla yad edildi.

'Uluslararası Muhammed Hamidullah Sempozyumu' başlıklı sempozyum, Beyan Yayınları'nın evsahipliğinde ve Hamidullah'ın talebelerinden Prof. Dr. İhsan Süreyya Sırma'nın koordinasyonu ile düzenlendi. Yerli ve yabancı bir çok bilim adamının tebliğ sunduğu sempozyum, Cemal Reşit Rey Konferans Salonunda, 16-17 Aralık'ta gerçekleşti.

Sohbet Pınarı'ndan bir damla; Peygamber Tarihi ve Mücadeleleri

Kur'an ve Ehl-i Kitap Araştırmaları konularında Türkiye'de yetkin bir isim olan araştırmacı-yazar Şemseddin Özdemir, Araştırma ve Kültür Vakfı konferans salonunda katıldığı 'Tarih Sohbetleri' başlıklı programda 'Peygamberler Tarihi' ne ilişkin ufuk açıcı bir konuşma gerçekleştirdi.

Kur'an ayetleri üzerine düşünürken, farklı bakış açıları ve derin tetkikler geliştirerek, Kur'an-ı salt bir tarih kitabı mesabesine indirmememiz gerektiğini belirten Özdemir, vahyin ilk defa Hz. Muhammed'le geldiğini, tarihin başka dönemlerinde vahyin hayatı inşa ettiğini ve yaşadığımız dünyada da Kur'an ayetlerinin bir toplumu, hatta dünyayı inşa edebilecek bir potansiyele sahip olduğunu belirterek, geçmiş ümmetler ve peygamberler hakkında geniş bilgiler verdi.

Genç Öncüler Dergisi "Aile" Konulu Ödüllü Hikâye Yarışması "Eve Yolculuk"

Gençlerin yazdığı, gençlerin çıkarttığı gençlerin dilinden gençlere seslenen bir dergi Genç Öncüler. Bu dergideki deneme, hikâye, şiir ve karikatürlerin sahibi de gençler. Gençlerin kültür, sanat ve düşünce yollarında kendilerini ifade ettikleri bir zemin Genç Öncüler dergisi.

Yazan, yazmak isteyen bütün gençleri teşvik etmek amacıyla Genç Öncüler dergisi, bu yıl 5. yılında 4. yarışmasını düzenliyor.

Genç Öncüler dergisi, daha önce düzenlediği "Televizyon'un Hayatımızdaki Yeri", "Tüketim Kültürü", "Sen Öğretmen Olsaydın" konulu ve jürilerinde Abdullah Yıldız, Mehmet Akif Ak, Ahmet Kekeç, Mehmet Doğan, Metin Önal Mengüşoğlu, Haydar Temel, Fatih Özdemir, Şaban Abak, Ali Ural, Şaban Karataş gibi isimlerin yer aldığı yarışmalarının ardından bu yıl da bir yenisini düzenliyor.

"Eve Yolculuk" başlığıyla gençleri "Aile" konulu ödüllü hikâye yarışmasına davet eden Genç Öncüler dergisinin jürisinde Mustafa Mlyasoğlu, A. Vahap Akbaş, Azlı Erdoğan, Zafer Özdemir ve Mustafa Aldı yer alıyor. 1. ye 1500 2. ye 1000

ve 3. ye 750 YTL ödül verilecek yarışmaya sadece liseliler katılabilecek.

Genç Öncüler dergisi, 2006 yılı "Sen Öğretmen Olsaydın" konulu yarışmaya katılan eserlerden oluşan Özel Yarışma Kitabı'nda olduğu gibi bu yıl da yarışmaya katılan eserlerden oluşan bir kitap hazırlamayı, dereceye giren, ödül alan yazı alanında öne çıkan gençleri Yazarlık Okulu'na dâhil ederek yazarlık serüvenlerinin gelişimlerine katkı sağlamayı da hedefliyor.

Genç Öncüler dergisinin düzenlediği ödüllü hikâye yarışmasının son başvuru tarihi 10 Şubat 2007.

Mecra Dergisi Makale Yarışması "Yalnızlık Çağı" "Birliktelik"ten "Birey"liğe

Nitelikli duruşuyla ayrıcalıklı bir yere sahip olan Mecra dergisi "yalnızlık çağı" konulu bir makale yarışması düzenliyor. Mecra dergisi düzenlediği yarışma ile, bir taraftan insanoğlunun asrımızda yaşadığı yalnızlığının köklerine inmeye yöneltirken diğer taraftan da aslında en genel anlamda çağımızın, insanı ve dünyayı nasıl dönüştürdüğünü tartışmaya açıyor. Seçici kurulunda, Celalettin Vatandaş, Mustafa Tekin, Tevfik Emin, M. Emin Babacan, Adem Kandemir gibi isimlerin yer aldığı üniversiteler arası makale yarışmasına daha önce herhangi bir yarışmaya katılmamış ve herhangi bir yerde yayınlanmamış eserler kabul edilecek. Birinciye 1500 ytl ikinciye 1000 ytl üçüncüye 750 ytl ve mansiyon ödülleri verileceği yarışmaya son katılım 30 Mart 2007.

İrtibat ve Teslim adresi: Kıztaşı cd. Dolap Sk. No:5/3 Fatih İstanbul. (0 212) 621 33 02, fax: (0 212) 635 28 12 bilgi@mecradergisi.com, www.mecradergisi.com

Kitap

Hazırlayan: M. Emin Babacan

Hiz. Fâtıma, Can Parçası Sibel Eraslan

"Fâtıma'ya kaçtım; çünkü onda, Tevhid'i ve Allah'a rızayı bulduğum için..."

Fâtıma'ya kaçtım; çünkü onda, aşk bilincini seyretiltiğim için..."

Fâtıma'ya kaçtım; çünkü o, karşılık

beklemeden sevdi, cesurdu...

Fâtıma'ya kaçtım; çünkü o, çöle hayatı veren bir nehirdi...

Hayırlı bir evlat, sabırlı bir yol arkadaşı, sadık bir sevgili, merhametli bir anne olmanın yanı sıra, ahdinden vazgeçmeyen, cihadından usanmayan, aşkından pes etmeyen ve çölünden dönmeyerek Firdevs'ine ulaşan kâmil bir insan olarak, her birimize örnek bir deneyim, tecrübeler anıtıdır Hz. Fâtıma... " diye tanımladığı Hz. Fâtıma örnekliğini, bütün yönleriyle ve güzelliğiyle anlatan bir eser '**Hz. Fâtıma, Can Parçası**'.

Dört bölümden oluşan eser, Hz. Fâtıma'nın eş olmasını, anne olmasını, mücadelenin ve hayatın merkezinde yer almasını, acının, kederin ve zorlukların ortasında kalakalmışlığını fakat bütün yaşananlara rağmen azmini, sabrını ve metanetini koruyarak İslam âlemine harikulade bir örneklik sunan, '**Can Parçası**' olmaya hak kazanan bir insan olduğunu yalın bir dille anlatmaktadır.

Elest Yayınları

YENİ ÇIKAN KİTAPLAR

Amerikan Cinneti '11 Eylül Amerika'yı Nasıl Değiştirdi'

(Siyasal Bilim) Zeynep Atikkan. Yapı Kredi Yayınları

Amerika'nın İslam'ı

(Siyasal Bilim) Nazmi Çelenk, İgi Yayınları

Anne Ben Barbar mıyım?

(Deneme) Lale Müldür. L-M Basın Yayın Ltd

Apoletli Adalet 'Bir 12 Eylül Hesaplaşması 2'

(Politika) Ertuğrul Mavioğlu. İthaki Yayınları

Baş Üstündeki Örtü

(İslam Dini, Tekstil, Kıyafet ve Moda) Mustafa Öztürk. İkidünya

Bilişim Kullanım Kılavuzu

(Felsefe) Adam Zeman; Tercüme: Gürol Koca. Metis Yayınları

Bugünü Düünden Okumak

(Siyasal Bilimler) Mahir Kaynak. Güçlü Yayıncılık

Divan Yolu'ndan Pera'ya Selamette Modern Türk Şiirine Doğru

(Osmanlı Divan Şiiri) M. Kayahan Özgül. Hece Yayınları

Düşüncenin Gökkuşuğu Cemil Meriç

(Deneme) Mustafa Armağan. Etkileşim Yayınları

Edebiyatın Hayatımızdaki Yeri: Neresi?

(Başvuru Eserleri, Sözlükler, Antolojiler, Ansiklopediler) Charles D. Warner, Edith Nesbit, Kemal Konuşmaz. Şule Yayınları

İletişim Bilimi: İnsan İlişkilerinin Anatomisi

(İletişim) Orhan Gökçe. Siyasal Kitabevi

İlk Dönem İslam Hukuku

(İslam Düşüncesi) Abdülvahhab Hallaf. Pınar Yayınları

İran'ın Zamanı Geldi

(Siyasal Bilimler) Robert M. Gates, Zbigniew Brzezinski. Profil Yayıncılık

İslam'la Yüzleşen Batı

(Siyasal Bilim) Michel Lelong; Tercüme: Ali Erbaş. Ufuk Kitapları

Kur'an İsimleri Antolojisi

(Kur'an Araştırmaları) Salih İbrahim El-Büleyhî. Pınar Yayınları

Özgürlüğe Kaçışım 'Zindandan Notlar'

(Deneme) Aliya İzzetbegović; Tercüme: Hasan Tuncay Başoğlu. Klasik Yayınları

Selahaddin

(Tarih, Hatırat) Malcolm Cameron Lyons ve D.E.P. Pınar Yayınları

YETER! Genetik Mühendisliği ve İnsan Doğasının Sonu

(Çağdaş Sorunlar) Bili McKIBBEN. Pınar Yayınları

Cemaleddin Afganî'nin Hatıraları

(Tarih-Hatırat) Muhammed Mahzumi Paşa. Klasik Yayınları

BİZE GELENLER

İslam'ı Avrupalı'ya Nasıl Anlatmalı?

Dr. Vehbi Karakaş, Sevgi Yay.

Dinler ve Misyonerler

Ahmet Kahraman, Ensar Nşr.

Geleniğin Altın Zinciri

Ayhan Tekineş, Ensar Neşriyat

Dirilişe Çağrı

Ahmet Bulut, Kayihan Yay.

Namaz/Akılları Durduran Mucize

Dr. Kerim Buladı, Kayihan Yay.

Örtünme Çağrısı

Mehmet Göktaş, İstisare Yay.

Zirvedeki Mankurtlar

Taha İslâm, Genç Birikim Yay.

Sönmeme

Mücahit Koca, Sur Yay.

Yıldızdan Feleğe

Mücahit Koca, Sur Yay.

Ermiş Sevinci

Mücahit Koca, Sur Yay.

Ebedhan

Mücahit Koca, Sur Yay.

Bosna Kitabı

Mücahit Koca, Sur Yay.

Şair Gözünün Gör Dediği

Mücahit Koca, Sur Yay.

Resulullah'ın Dilinden Ticaret

Veysel Akaya, Nesil Yay.

Namaz

İbn Kayyım el-Cevziyye, Guraba

Yay.

Misyonerler Neye Çağırıyor?

Ömer Küçükağa, Medeniyet

Derneği Yayını

PLUMP'CU

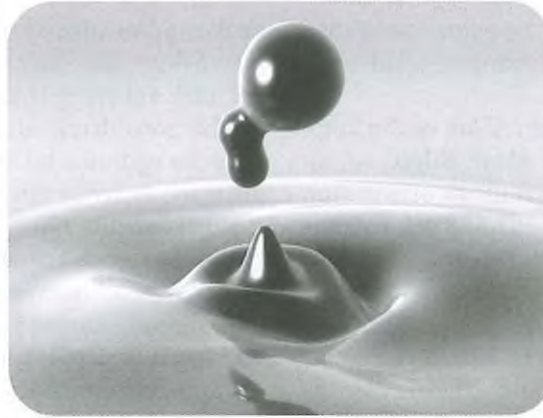
Fahrettin Gör

Yıllar soğuk savaş yılları. ABD ile SSCB arasında dünya hâkimiyeti için büyük bir rekabet var. Casuslar cirit atıyor. Hele teknoloji casusluğu sınır tanımıyor. Bilim adamları kaçırılıyor, önlerine sınırsız laboratuvar imkânları sunuluyor. Yedikleri önlerinde yemedikleri arkalarında. Bir dedikleri iki edilmiyor. İyi korunuyorlar, dolgun maaşlar, yatlar, katlar, emirlerine amade hizmetkârlar. Yeter ki üstünlük geliştirecek bir şeyler bulsunlar.

Dünyanın neresinde olursa olsun orijinal buluş sahipleri CIA ve KGB'nin ilgi alanına hemen giriveriyor. Görünür nimetler ABD de daha abartılı ve göz kamaştırıcı bir şekilde sunulduğu için, ABD bu konuda daha bir öne çıkıyor. Hele zamanımızda internet imkânı ile dünyanın her yerinde her konuda daha rahat bilgi sahibi olup harekete geçebiliyorlar. Onları harekete geçiren şeyler çok farklı şekilde olabiliyor. Mesela hiç tanınmamış, bilinmeyen meslekler bu tür ilgiler için çok cazip olabiliyor. İşte böyle bir olay da, Türkiye gibi, her türlü casusların cirit attığı bir ülkede geçer.

İş bulma kurumuna iş için başvuran birisine adını, soyadını ve mesleğini sorarlar. Meslek cevabı duyulmamış bir şeydir. Adam "plump"cuym der. O nedir ki? di-

ye sorar yetkili. Adam cevap verir: "Bunu benden başka kimse bilmez. Dünyada bunu yapabilen tek kişiyim çünkü" deyince, CIA casusunun dikkatini çeker ve adamı takibe alır. Evini öğrenir, kahvede çay ısmarlar, yemeğe davet eder ve sonunda bu işle ilgilendiklerini ve kendileriyle çalışırsa bir servet kazanabileceğini söyler, evlerden, yatlardan bahseder. Karşılığında kendisinden bu

plump işini yapmasının isteneceğini anlatır. Kabul eder adam. ABD ye götürülür, ona ait bir laboratuvar güzel bir daire, arabalar, hizmetçiler ve dolgun bir maaş vardır artık. İşin ne zaman biteceği sorulduğunda "İyil kadar sürer" der. Günler hızla akıp gider. İşin finaline gelinilir. Büyük bir tanıtım düzenlenir. Ülkenin ileri gelenleri, başkanından bakanlara, senatörlerden valilere, Pentagon'dan generallere, CIA dan FBI ye kadar herkes davet edilmiş. Protokol sı-

rasına göre özel güvenlik içinde yerlerini almışlar.

Sıra bizim dehadadır artık. Sahneye bir masa konur. Üstüne içi su dolu bir akvaryum yerleştirilir. Akvaryumun etrafına en ufak sese duyarlı mikrofonlar yerleştirilir. Görevliler kocaman tahta bir sandık getirirler ortaya ve bırakıp giderler. Yavaş yavaş heyecan gelmiş son haddine. Sandıkla birlikte bizim mucit kalmış sahnede.

Bir keser ve kerpetenle sökmeye başlar sandığı. Ne görsünler, içinden daha küçük bir sandık çıkar. O da başlar onu sökmeye. Bu sefer daha da küçük bir sandık çıkar. Sökmeye devam ettikçe daha küçük sandıkçıklar çıkar ortaya. İş kutulara ve daha küçük kutucuklara iner. İzleyenler iyice heyecanlanırlar bu müthiş esrarengiz icat için. Kafalar sağa sola, yukarıya ileriye uzatılır durur. Her-

kes pür dikkat bir şekilde sessizce izlemeye devam ederler. Sinek uça vızıltısı duyulacak haldedir. Mucit son küçük kutucuğun içinden bir iri damla büyüklüğündeki icadı olan metal parçasını çıkarıp herkese gösterir. Ve mikrofonlarla çevrili su dolu akvaryuma, şaşkın bakışların arasında, yüksekten bırakır. Suyu dalan metalin bıraktığı ses salonun sessizliği içinde kendini duyurur. PLUMP! ve mucit devam eder. İşte ben bunun mucidiyim.

TÜRKİYE'DE DİN EĞİTİMİ TARTIŞMALARI

Osmanlı Devletinin son yıllarından başlamak üzere **din eğitiminin** mahiyeti hususunda tartışmalar artmıştır. Bu dönemde bütün ideolojik akımlar eğitime dair bir şeyler söylerken, din eğitimi hakkındaki görüşlerini de açıklamışlardır. **İslamcılık** akımı da Müslümanların sahih bir inanca kavuşturulmasından sonra ikinci önceliği **eğitim kurumlarının ıslahına** vermiştir. Eğitim kurumlarının ıslah edilmesi gerekliliği **Tevhid-i Tedrisat Kanunu'** nun kabulünden sonra mahiyet değiştirmiş, **dini eğitim** verme önceliği bulunan **medreseler** kapatılmıştır. Medreselerin kapatılmasından sonra okullarda din dersleri okutulup okutulmayacağı tartışma konusu olmuş ve çeşitli öneriler gündeme gelmiştir. **Seçmeli, isteğe bağlı ve zorunlu** olarak özetleyebileceğimiz üç öneri cumhuriyet dönemi boyunca din eğitimi pratiğini şekillendirmiştir.

12 Eylül Askeri müdahalesinin **Ahlak ve Din Bilgisi** derslerini **Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi** adı altında birleştirmesi ve bu dersi ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu hale getirmesi pek çok tartışmaya konu olmuştur. 28 Şubat Postmodern darbesi İmam Hatip Liseleri ve Kur'an Kursları ile ilgili düzenlemeler getirmesine rağmen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri ile ilgili herhangi bir açıklama getirmemiştir. 2000 li yılların başında hazırlanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi programları kademeli olarak değiştirilmiştir. Geçen yıl ortaöğretim kurumlarında yapılandırmacı yaklaşımı esas alan yeni Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi programı uygulamaya başlanmıştır. Bugünlerde ise İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi müfredat programı açıklanacaktır. İşte bu süreçte din yoğun olarak tartışılmaktadır. Bu tartışmalarda ders kitaplarının içerikleri, temel pedagojik yaklaşımlar, okul ortamı, çoğulcu kültür anlayışı, barış kültürü, laiklik, çağdaşlık, küreselleşme süreci, aktif sorgulayıcı bir dindarlık gibi çeşitli konular dile getirilmektedir. Ama bu tartışmalarda din eğitiminin İslam'ın temel kaynağından hareketle nasıl yapılandırılması gerektiği ya da çocuklarımıza dinimizi nasıl anlatmalıyız ki onlar iyi bir Müslü-

man ve iyi bir insan olsun gibi temel bakış açıları'nın ihmal edildiği görülmektedir. Önerilerde didaktik eğitim anlayışının yanlışlığı vurgulanırken **modernliğin didaktik boyutları** hiç eleştirilmekte, eleştirel düşünebilen, sorgulayan, somut gerçekliği tahlil ederek neden-sonuç bağlantıları kurabilen bir insanın bu eleştirilerini modern ön yargılara karşı işlevleştirmesi suç olarak algılanmakta dolayısıyla çelişkilerden arınamayan bir yaklaşımın egemen kılınmaya çalışıldığı görülmektedir.

Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikaları Merkezinin hazırlamış olduğu **Türkiye'de Din ve Eğitim; Değişim İhtiyacı** raporu işte bu saydığımız çelişkileri içinde barındıran bir metin olması ve **din eğitimi tartışmalarının geldiği noktayı göstermesi** bakımından önemli imalar içermekte. Eskilerin **'şark kurnazlığı'** olarak ifade ettikleri durumu birebir görebileceğimiz bu metin bakış açısı itibarıyla din eğitimi bir **'özel alan'** konusu olarak algılaması, önerdiği çözümün felsefi boyutu bakımından **'parçacı'** oluşu ve din eğitiminin finansmanı hususunda **neo-liberal** içerimler taşıması gibi noktalar bakımından ilginç özellikler taşımakta. Çalışmaya katılan kişi ve kurumların çeşitliliği bu raporu ek olarak sunmamamızın gerekçelerinden biri, örneğin **İstanbul Müftülüğü'nden Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'ne, Etyen Mahçupyan'dan Halis Ayhan'a** uzanan bir çeşitlilik...Ama asıl olarak **din eğitimi** ve **dini eğitimi** adam akıllı tefekkür etme zorunluluğunun ertelenemez oluşu konusundaki sorumluluk bilincini bir programa dönüştürmenin aciliyeti bu raporu ek olarak vermemizin temel sebebi. Örneğin din eğitimi hususunda alternatif, somut, uygulanabilir bir program önerisi sunulabilse devletin hazırladığı müfredatın açmazları, yanlışlıkları daha işlevsel olarak tartışılabilir. **Din eğitimi** hususunda **çağın görebilen** ama **çağın teslim olmayan** bir müfredat programının hazırlanması bugün Müslümanların en önemli çalışma alanlarından biri olmak durumundadır.

Umran

TÜRKİYE'DE DİN VE EĞİTİM: DEĞİŞİM İHTİYACI

Giriş

Eğitim Reformu Girişimi'nin ülkemizde “din ve eğitim” ekseninde Mayıs 2004'te başlatıldığı tartışmaların amacı, din eğitiminde giderek kendini belli eden reform ihtiyacının tüm ilgili iddia sahiplerinin yer aldığı katılımcı bir süreç içerisinde değerlendirilmesidir. Bu şekilde, din eğitiminde yeni politikalar konusunda ilgili iddia sahiplerinin katılımı ve yönetim esprisi içerisinde, bir toplumsal *consensus* (oydaşma) oluşturulması hedeflenmektedir.

Uluslararası çerçeve^{1,ii}

Din ve eğitim ile ilgili konular ve uygulamalar Avrupa'da ve dünyada farklılık göstermektedir. UNESCO tarafından 2003'te yayınlanan bilgilere göre araştırma yapılan 142 ülkenin 73'ünde din ve eğitim, okulun ilk dokuz yılı süresince öğrencilerin karşısına en az bir kere zorunlu ders olarak geliyor.

Tüm farklılıklara rağmen, Avrupa ülkelerinde önemli bazı ortak özellikler vardır. Birçok ülkede din ile ilgili dersler zorunlu veya seçmeli olarak okutulmaktadır. Örneğin, “din eğitimi” Avrupa ülkelerinden Avusturya, Kıbrıs Rum Kesimi, Yunanistan ve İrlanda'da zorunlu, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Slovakya'da seçmeli olarak yapılmaktadır. “Dinler hakkında eğitim” ise Danimarka, İngiltere ve İsveç'te zorunlu olarak yapılmaktadır. Arnavutluk, Fransa, Karadağ ve Makedonya'da ise okullarda din dersi olmayıp, “dinler hakkında eğitim” başka dersler içinde verilmektedir. Bununla beraber, birçok ülke, vatandaşları arasında inançlar, değerler ve yaşama şekillerinin farklılaştığını ve çoğulculuğun arttığını gözlemlemektedir. Bu artış da beraberinde bu farklılık içinde din ve eğitim konusunda hangi politikaların nasıl etkili olabileceği sorularını getirmektedir.

Bu soruların irdelendiği kamusal tartışmalar daha çok insan haklarının yorumlanmasına, devletin rolünün belirlenmesine, resmi ve özel eğitim kurumlarına ve dini kuruluşlara odaklanmıştır. Politika tartışmaları özellikle uluslararası sözleşmeler, hukuki karar ve süreçler ve siyasi gündemler tarafından yönlendirilmektedir. Bu bağlamda bir çok eğitim bakanlığı din ve eğitim tartışmaları kapsamında insan haklarının ve ulusal mevzuatın yorumuna karşılık gelen eğitim politikaları veya sınıf içi öğrenme etkinlikleri belirlemeye çalışmaktadır.

Ulusal tartışmalara ek olarak, son yıllarda bir çok uluslararası kurum eğitimin amacı hakkında derin tartışmalar sürdürmekte ve bu bağlamda din ve eğitimi yeniden irdelemektedir. UNESCO Uluslararası Eğitim Komisyonu'nun “Öğrenmek: İçimizdeki Hazine”ⁱⁱⁱ adlı yayınında eğitimin manevi ve kültürel boyutlarına yeniden odaklanılması çağrısı yapılmaktadır. Birleşmiş Milletler, Kasım 2001'de dini hoşgörüsüzlük ve ayrımcılık ile mücadele ve düşünce ve vicdan özgürlüğünün eğitim yoluyla desteklenmesi için stratejiler geliştirme amacıyla Eğitimde Dini Ayrımcılığın ve Hoşgörüsüzlüğün Ortadan Kaldırılması konulu uluslararası bir konferans düzenlemiştir. Konferans bildirisinde insan hakları eğitiminin kuvvetlendirilmesi ve öğrencilerin *ötekilerin* dünya görüşleri hakkında bilgi ve anlayışlarının artırılması çağrısı yapılmıştır. Konferans sonrasında bu çağrının uygulamaya geçirilmesi için stratejiler geliştirilmesi rolünü Din ve İnanç Özgürlüğü Oslo Koalisyonu (*Oslo Coalition on Freedom of Religion or Belief*) üstlenmiştir.

Global gelişmeler Avrupa Komisyonu'nun da eğitimde çok kültürlülük ve dinler hakkında eğitim konusunda proaktif tutum geliştirmesine yol açmıştır. Komisyon karar organlarının yanı sıra düzenlediği hükümetler arası konferans serileri bu konuda görüş oluşturmuş ve açıklamıştır. Avrupa Komisyonu Parlamentosu, 1999'da *Din ve Demokrasi Üzerine Öneriler* kapsamında “okul ve üniversite programlarının acil bir konu olarak gözden geçirilmesini ve din eğitiminin bedelinin dinlerin insanlık tarihinin, kültürünün ve felsefesinin önemli bir parçası olarak öğretilmemesi olmamasını” önermiştir.

Reform ihtiyacının belirlenmesi

1982 anayasasının 24. maddesinde belirtildiği gibi “...Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır.” Bu doğrultuda 16 Haziran 1983 tarihinde değiştirilen Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 12. maddesine göre de “Türk milli eğitiminde laiklik esastır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilköğretim okulları ile lise ve dengi okullarda okutulan zorunlu dersler arasında yer alır.”

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından belirlenen programlar çerçevesinde yapılan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde öğrencilere diğer bilgilerin yanı sıra dua ezberletilmekte ve namaz, oruç, zekat ve hacca ait uygulamaya yönelik bilgiler öğretilmektedir. Nitekim, programların özel amaçları içerisinde ilköğretim 4. sınıfta öğrencilerin belirlenmiş duaları ezberlemesi, 6. sınıfta ise namaz kılmayı öğrenmesi gereği yer almaktadır. Dolayısıyla, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi kapsamında “din eğitimi” yapılmaktadır.

Öte yandan, gerek 1982, gerek 1961 anayasalarında (Md. 2) Türkiye Cumhuriyeti “...demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti” olarak nitelenmiştir. 1982 Anayasası’nın 2. ve 24. maddeleri birlikte değerlendirildiğinde, Anayasa’ya göre laik devletçe üstlenilmiş bir görev olarak “din kültürü ve ahlak bilgisi” öğretiminin belirli bir dinin (veya mezhebin) benimsetilmesi amacıyla yönelik olamayacağı anlaşılar. Ayrıca 24. maddede “dini inanç ve kanaat” ten söz edilmesi dini inanç kadar dini inançsızlığın da kapsandığını ortaya koymaktadır. Bu durumda Anayasa’nın lafzına ve ruhuna uygun olanın, gerçekten genel bir din kültürü ve ahlak öğretimi, yani “din eğitimi” değil “dinler hakkında eğitim” yapılması olduğu açıktır. Tek başına “din kültürü” ifadesi dahi tek bir dinin (ve mezhebin) benimsetilmesi amacını dışlar.

Anayasa’nın lafzına ve ruhuna uygun olan, çeşitli dinlerin karşılaştırmalı olarak tanıtıldığı bir öğretimdir. Böyle bir öğretim kuşkusuz önemli bir tarihsel bakış içerecektir. Bu öğretimde İslamiyet, Hristiyanlık, Musevilik (ve ilgili mezhepler) yanında Budizm, Hinduizm vb. de yer tutacaktır. Böyle bir yaklaşım içinde din sosyolojisi, din ve ekonomi ilişkisi gibi konular da önem taşıyacaktır. Ayrıca dine dayalı ve dine dayalı olmayan ahlak anlayışları da hem tarihsel bir perspektifle, hem karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Böyle bir öğretimde dinlere özgü tapınma kuralları ve biçimleri de karşılaştırmalı olarak açıklanacaktır. Örneğin farklı dinlerin önemli günleri ve bayramları karşılaştırmalı olarak öğretilenektir. Böyle bir öğretim öğrencilerin bilgisini zenginleştireceği gibi, farklı din ve kültürlerdeki insanlara yönelik anlayış ve hoşgörüsünü de güçlendirecektir.

Türkiye’deki tartışmalar

Son zamanlarda din ve eğitim diğer birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de tartışılmaktadır. 1990’ların ikinci yarısından bu yana devam eden ve Avrupa Birliği sürecinde ivme kazanan demokratikleşme süreci diğer birçok konuda olduğu gibi din ve eğitim tartışmalarının da ana itici güçlerinden biri olmaktadır.

Son günlerde tartışmalar iki boyutta devam etmektedir. Bunlarda ilki son günlerde sık sık basına yansıdığı gibi Milli Eğitim Bakanlığı’nda tartışılmakta olan “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” dersi öğretim programının değiştirilmesidir. Diğeri ise, zorunlu din dersinin kaldırılması için Avrupa İnsan Haklar Mahkemesi’ne yapılan başvurudur.

Eğitim Reformu Girişimi’nin başlattığı ve ülkemizde değişik paydaşlardan kişilerin katıldığı düşünme süreci ise din ve eğitiminde değişimin ulusal mahkemeler veya Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları güdümüne gerek kalmaksızın, tüm ilgili iddia sahiplerinin yer aldığı katılımcı bir süreç içerisinde yapılandırılmasını amaçlamıştır.

Bu süreç sonunda ortaya çıkan ortak ilkeler ve öneriler ekteki metinde kamuoyunun dikkatine sunulmuştur.

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ: ORTAK İLKELER VE ÖNERİLER

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme Madde 13/1:

Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, herkesin eğitim görme hakkına sahip olduğunu kabul ederler. Taraf Devletler, eğitimin, insanın kişiliğinin ve onur duygusunun tam olarak gelişmesine yönelik olacağı ve insan hakları ile temel özgürlüklere saygıyı güçlendireceği hususunda mutabıktırlar. Taraf Devletler, ayrıca, eğitimin, herkesin özgür bir topluma etkin bir şekilde katılmasını sağlayacağı, tüm uluslar ve tüm ırksal, etnik ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu geliştireceği ve Birleşmiş Milletler'in barışın korunmasına yönelik faaliyetlerini güçlendireceği hususlarında mutabıktırlar.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 1. Protokol Madde 2:

Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yüklenilecek görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir.

Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası insan hakları sözleşmeleri, Din ve İnanç Özgürlüğü Oslo Koalisyonu'nun Eylül 2004 toplantısının sonuç bildirgesi,^{iv} incelenen kaynaklar^v ve katkı yapan kişilerin görüş ve önerileri doğrultusunda:

Din ve eğitim konusunda ilk ve ortaöğretimde yapılması gereken reform için aşağıda belirtilen ilke ve öneriler üzerinde fikir birliği sağlanmıştır.

1. Ülkemizde eğitim:
  - a. İnsan haklarına, özellikle din ve inanç özgürlüğüne saygıyı
  - b. Din ve inanç ile ilgili olarak hoşgörü
  - c. Din, görüş ve inanç çoğulculuğuna saygıyı ve
  - d. Çok kültürlülüğü ve dinler arası anlayış ve saygıyı teşvik etmeli;
  - e. Dine veya inanca dayalı ayrımcılık ve hoşgörü eksikliği ve
  - f. Dine veya inanca dayalı önyargılar ve tek tipleştirme eğilimleri ile mücadele etmeli;
  - g. İnsan hakları, din ve inanç özgürlüğüne saygının çoğulcu toplumlarda barış içinde bir arada yaşamının bir önkoşulu olduğunu vurgulamalı; ve
  - h. Bireylerin kendi inançları ile çelişen dini eğitim almama hakkını korumalıdır.
2. Bu genel çerçeve içinde, örgün eğitim içinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi eğitimi devletin her dine ve mezhebe eşit uzaklıkta durduğu bir laiklik anlayışı temelinde oturtulmalıdır.
3. Buna göre, her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının, inanç, ibadet ve dolayısıyla din hakkındaki kanaati ne olursa olsun -ateist, deist, agnostik, İslam'dan başka bir din ve mezhep mensubu- toplumun temel değer belirleyicilerinden biri olan din hakkında temel bilgileri, tarihini, inanç esaslarını, ibadet ve ahlak anlayışını, kültür, dil, edebiyat ve sanat hayatına getirdiklerini bilgi olarak kazanması vazgeçilemez bir ihtiyaçtır. Bunun yanı sıra yaşayan dinlerin tümü hakkında da genel tanıtıcı bilgilerin öğrenilmesi gerekmektedir. Dinler hakkında kazanılacak doğru ve yeterli bilgiler, çocuğun kendi dininden başka bir dine mensup olan insanlarla sağlıklı ve uyumlu ilişkiler geliştirmesine yardımcı olmanın yanı sıra, farklı dinleri tanımaya yardımcı olacaktır.
4. Dolayısıyla, ilk ve ortaöğretimde zorunlu olan din derslerinin öğretim programı, öğrencileri din değiştirmeye veya belirli bir dini benimsemeye zorlayacak şekilde olmamalı, "yaşanılan toplumda yaygın olan dini inanç" ve "başka dinler" hakkında bilgilendirme esas alınmalı, bütün dinlere ve mezheplere nesnel yaklaşılmalıdır. Bunu sağlamak için, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin öğretim programından din eğitimiye yönelik konular çıkarılmalı, bunun yerine din kültürü, ahlak, felsefe ve sanat ağırlıklı konular konulmalı, bütün dinler hakkında temel bilgiler verilmelidir.

Öneriler

Yukarıda yazılı ilkeler doğrultusunda,

1. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından sürdürülen öğretim programları yenileme çalışmaları kapsamında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programı ülkemizdeki inanç çeşitliliğini yansıtan katılımcı bir süreç içerisinde uzmanlar tarafından hazırlanmalıdır.
2. Hazırlanacak olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programlarını uygulayacak öğretmenlerin tümüne hizmet-içi eğitim verilerek kendilerine yeni öğretim programını yetkinlikle uygulayabilmeleri için gerekli tutum ve beceriler kazandırılmalıdır.
3. Hazırlanacak yeni Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programlarının pratikte uygulamaya geçirilmesini sağlamak için gerekli destek ve izleme mekanizmaları oluşturulmalıdır.
4. Buna ek olarak, yapılan çalışmalarda ülkemizde ailelerin çocuklarına kendi dini inançları doğrultusunda “din eğitimi” verilmesi yönündeki talepleri de dikkate alınmış ve bu talebin nasıl karşılanabileceği yönünde tartışmalar yapılmıştır. Tartışmalar sonucunda üzerinde fikir birliği sağlanan ilke ve öneriler aşağıdaki gibidir:
  - Din eğitimi isteğe bağlı olmalıdır. Zorunlu veya seçmeli ders olarak okullarımızda okutulmamalıdır. Aksi takdirde, yukarıda belirtilen ilkelerin ruhuna ters bir durum ortaya çıkacaktır.
  - İsteğe bağlı din eğitimi, örgün eğitim çerçevesi içinde planlanmalıdır.
  - İsteğe bağlı din eğitiminin içeriği Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin içerik ve felsefe boyutuyla çalışmayacak şekilde tasarlanmalı ve uygulanmalıdır.
  - İsteğe bağlı din eğitimi üniversite mezunu, pedagojik formasyon almış ve din eğitimi yukarıda yazılı ilkeler doğrultusunda uygulayabilecek din bilgisi öğretmenleri tarafından verilmelidir.
  - İsteğe bağlı din dersi veren öğretmenlerin maaş ve ücreti için devlet bütçesinden herhangi bir pay ayrılmalıdır.
  - İsteğe bağlı din dersinin uygulaması ile ilgili olarak örgün eğitim kurumları, ibadet yerleri ve Halk Eğitim Merkezi gibi farklı uygulama alanları, yaz kursları veya televizyon gibi farklı uygulama modelleri önerilmiştir. Tartışmalarda her önerinin avantaj ve dezavantajları olduğu ortaya çıkmıştır. Bu alternatiflerin ülkemizdeki inanç çeşitliliğini yansıtan katılımcı bir süreç içerisinde uzmanlar tarafından tartışılması ve kabul edilebilir, uygulanabilir ve sürdürülebilir bir öneri geliştirilmesi gerekmektedir.

ⁱ Kızılcı Yürür, Avrupa Birliği'ne bağlı ülkelerin ilk, orta okul ve lise seviyesindeki okullarında din dersi eğitimi (İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi, 2004).

ⁱⁱⁱ Zdenko Kodolja and Terrice Bassler, Religion and Schooling in Open Society: A Framework for Informed Dialogue (Ljubljana, Slovenia: Open Society Institute, December 2004).

ⁱⁱⁱ Jacques Delors, The Treasure Within, Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-First Century (Paris: UNESCO Publishing, 1996).

^{iv} The Oslo Global Meeting of Experts, September 2nd – 5th 2004, Conclusions and Recommendations From the Participants (<http://folk.uio.no/leirvik/OsloCoalition/Report0904.doc>).

^v Bu çalışma kapsamında yararlanılan diğer kaynaklar aşağıdaki gibidir:

- Prof. Dr. Halis Ayhan, Prof. Dr. Hayati Hökelekli, Doç Dr. Yurdagül Mehmedoğlu, Y. Doç Dr. Mustafa Öcal ve Dr. Halil Ekşi, Din ve Ahlak Eğitimi Öğretimine Yeni Yaklaşımlar (İstanbul: Dem Yayınları, 2004).
- Ruşen Çakır, İrfan Bozan ve Balkan Talu, İmam Hatip Liseleri: Efsaneler ve Gerçekler Raporu (İstanbul: TESEV, 14 Haziran 2004).
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları: Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar 28-30 Mart 2001 – İstanbul (Ankara: MEB, 2003).

**TÜRKİYE'DE DİN VE EĞİTİM: DEĞİŞİM İHTİYACI ve
DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ: ORTAK İLKELER VE ÖNERİLER**
metinlerinin hazırlanması sürecine katılan, katkıda bulunan ve
destek veren kişiler:

Ad	
Ayla Göksel Göçer	Anne Çocuk Eğitim Vakfı
Batuhan Aydagül	Eğitim Reformu Girişimi
Prof. Dr. Binnaz Toprak	Boğaziçi Üniversitesi
Prof. Dr. Burhan Şenatalar	Bilgi Üniversitesi
Celal Dinçer	Cem Vakfı
Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı	Koç Üniversitesi
Doğan Bermek	Cem Vakfı
Prof. Dr. Ersin Kalaycıoğlu	Işık Üniversitesi
Etyen Mahçupyan	TESEV
Fulya Sarı	HEV Okulları Özel HEV Kemerköy İlköğretim Okulu
Gülsün Özakin	Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği
Prof. Dr. Halis Ayhan	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Hrant Dink	AGOS Gazetesi
İrfan Bozan	TESEV
İzzet Irmak	VKV Koç Özel Lisesi
Prof. Dr. Mustafa Çağrıcı	İstanbul Müftülüğü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Neyyir Berktaş	Eğitim Reformu Girişimi
Nuri M. Çolakoğlu	TÜSİAD Eğitim Çalışma Komisyonu
Doç. Dr. Recep Kaymakcan	Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Prof. Dr. Tosun Terzioğlu	Sabancı Üniversitesi
Prof. Dr. Türkan Saylan	Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği
Prof. Dr. Üstün Ergüder	İstanbul Politikalar Merkezi

UMRAN DERGİSİ 2006 MAKALE/YAZI İNDEKSİ

(İlk rakamlar ay numarasını, sonrakiler yazının başladığı sayfayı temsil ediyor.)

GÜNDEM

Ocak

Ülkenin Enerjisini Tüketenler Vebal Altında, Metin Alpaslan, 1/4
FBI, CIA Ziyareti ve Düğmeye Basanlar, Abdurrahman Dilipak, 1/6
Ahmedinejad ve Bozulan Ezberler, Alptekin Dursunoğlu, 1/8
Mekke Zirvesi: Ümitler ve Korkular, İsmail Yaşa, 1/10
Filistin'den Mısır'a Seçimlerde İhvan ve HAMAS Damgası, Mustafa Eğilli, 1/12
Avrupa Anti- Liberalizm ve Anti-Atlantisizm Yolunda, Samir Amin, 1/14

Şubat

Sahte Gündemler İle Türkiye'yi Oyalıyorlar, Metin Alpaslan, 2/4
Çılgın Tipolojiler ve Göstergeler, Ahmet Dağ, 2/7
Ortadoğu'da Demokratik Devrim ve HAMAS'ın Seçim Zaferi, Mustafa Özcan, 2/11
Kızıl Şafak Latin Amerika'da mı Söküyor?, Dilaver Demirağ, 2/16
Nükleer Silah Tartışması: Neden İsrail Değil de İran?, Chandra Muzaffer, 2/24

Mart

İslam Karşıtlığında İç ve Dış Hegemonlar El Ele, Metin Alpaslan, 3/4
Milletin Yoluna Döşenen Mayınlar, Yıldırım Canoğlu, 3/8
"Kötü Örnek", Sibel Eraslan, 3/15
Başörtüsü Yasağını Sokağa Taşıyan Kararı İle Danıştay Çizmeyi Aştı mı?, Reşat Petek, 3/18
Beklenen Adım, Gürkan Biçen, 3/21
28 Şubat'ta Neyin Karikatürü Çizilmişti, Yusuf Armağan, 3/22
HAMAS İktidarı ve Filistin'in Geleceği, Mustafa Eğilli, 3/24

Nisan

Manzara İç Karartıyor!, Metin Alpaslan, 4/4
Yolun Sonu Görünüyor, Mustafa Özcan, 4/8
Evrenselliğin Şiddeti ABD'nin Tutkusu, Dilaver Demirağ, 4/13
Suriye'nin ve Ortadoğu'nun Geleceği, Ahmet Emin Dağ, 4/19
Kötülüğün Egemenliği, Atasoy Müftüoğlu, 4/21

Eski Avrupa, Yeni Dünya ve İslam Korkusu, S. Sayyid, 4/23

Mayıs

Ülkeyi İçten Çökertmek, Metin Alpaslan, 5/4
Barbarlığa Karşı Dünya Yürüyüşü, Turan Kışlakçı, 5/8
Sefer Turan'la Filistin'den Guantonama'ya, Konuşan: Abdullah Yıldız, 5/11
Büyük Çerkez Sürgünü, Mehdi Nüzhet Çetinbaş, 5/14
Aziz İslam Ailesinin Sorumlu Bir Parçası Olmak, Atasoy Müftüoğlu, 5/16

Haziran

Eylem İradesine Sahip Olmak, Atasoy Müftüoğlu, 6/4
İbadetler Kamusal mı, Abdullah Yıldız, 6/6
HAMAS, Kuşatma ve Oyun Üstüne Oyun, İsmail Yaşa, 6/9
Geleceğin Güçlü İttifakı: D-8, Turan Kışlakçı, 6/11
Meslekten Çıkarılan Yargı Mensupları da Disiplin Cezaları Sicil Affı Kapsamına Alınmalıdır, Sami Gören, 6/14

Temmuz

Kaostan Beslenenler, Metin Alpaslan, 7/4
Duygusuz Düşünceler, Düşüncesiz Duygular, Atasoy Müftüoğlu, 7/8
Toplumsal Huzura Kavuşmanın Yolu, Muhammer Yalçın, 7/10
Somali: Baronların Tövbesi ve Amerikan Stratejisinin İflası, İsmail Yaşa, 7/12
Sonbaharın (Odu) Yığını, Jean Baudrillard, 7/14
Filistinlilere Kumdan Kaleleri Bile Çok Gördüler, Turan Kışlakçı, 7/16

Ağustos

Tüm Yakıp Yıkım Olayları ABD'nin Hedefinde Olan Ülkelerde Oluyor, Metin Alpaslan, 8/4
Duygusuz Çıkar Hesapları, Atasoy Müftüoğlu, 8/8
Şamil Basayev'in Yükselttiği Bayrak İnme-yecek, Mehdi Nüzhet Çetinbaş, 8/10
Zulme Seyirci Kalınamaz!, Kerim Buladı, 8/12
"İlimli İslam Projesi" ve İslam'da Reform Çabaları, Umut Cumhur, 8/14

Eylül

Müslümanın 6. Görevi: Zalime Karşı Mücadele, Metin Alpaslan, 9/4
Yükversiteden Yökülkeye, Asım Öz, 9/7
Namazla Diriliş Seferberliği, Abdullah Sabit, 9/10
Birleşmiş Milletler Barış Gücü Yalanı, Selim Bağcı, 9/12
Sömürgeci Tutkular, Atasoy Müftüoğlu, 9/14
Acı/ma/yan Yanımız Filistin ve Taş Çocukları, Mehmet Tepe, 9/16

Ekim

'İrtica Geliyor'(!) Mevsimi Başladı..., Metin Alpaslan, 10/4
Bu İşten Bir 28 Şubat Çıkar mı? İsmailağa'da Ne Oldu?, Abdurrahman Dilipak, 10/8
Denktaş'lar ve Kıbrıs'ın İslam'dan Yalıtılması, Abdurrahman Emiroğlu, 10/12
Gerçek 'Yeni Orta Doğu' Yapım Aşamasında, Zafar Bangash, 10/13
Tarih Yeniden Başlıyor, Atasoy Müftüoğlu, 10/15

Kasım

Bitmeyen İrtica Söylemleri ve "Cumhurbaşkanlığı Savaşları", Ahmet Cemil Ertunç, 11/4
Bir Baskı Aracı Olarak "Sanal" İrtica ve Sistemin "İrtica Nöbetleri", Abdullah Yıldız, 11/8
Şiddetin Çocukları Çocukların Şiddeti, Asım Öz, 11/10
Nobel Ödülü ve Orhan Pamuk Olgusu, Mustafa Miyasoğlu, 11/13

Aralık

Eğitim, Siyaset ve Düşünce Özgürlüğümüz, Umran, 12/4
Tesettür Yasağı Küreselleştiriliyor mu?, Asım Öz, 12/8
Kimşesiz Ecevit Kimlerin Oyunağı Oldu?, Hüseyin Öztürk, 12/10
Namazdan Korkanlar, Abdullah Yıldız, 12/12
Afrika İslâm Şurası ve Türkiye-Afrika İlişkileri, Ahmet Kavas, 12/13
Filistin'de Mahmud Abbas'la 'Ulusal Birlik' Mümkün Değil!, İsmail Yaşa, 12/16
Açe'de Yeni Dönem: Valilik Seçimi, Mehmet

Özay, 12/18
Eski Bir Hikaye Epilog: "Yeni Ortadoğu",
Tevfik Emin, 12/22
Medeniyet Dedğin, Mehmet Emin Babacan,
12/25

KAPAK

İslam Kardeşliği

Kimlik Tartışmalarında Boğulmamak İçin...
İslam İman Kardeşliği, Abdullah Yıldız, 1/17
Araftakiler ya da Alt Üst Edilen Kimlik, Tevfik Emin, 1/24
Kimlik Bilinci veya Kimlikler Dünyasındaki
Yerimize Dair, Ahmet Cemil Ertuğ, 1/28
Kimlik Bunalımı, Mustafa Aydın, 1/34
Kimlik Sorunu Yaşayanlar, Ahmed Ağırakça,
1/37
Parçalı Kimlikten Bütüncül Kimliğe Doğru,
Hikmet Demir, 1/40
Beş (N)'in Bir (K)'sı Kim?, H. Vicdan Tekin,
1/44
Kimliğin Altını Üstüne Getirmek ya da Asli
Kimliğe Dönmek, Ahmet Dağ, 1/46
Ateş Çukurundaki Kimliklerin Yazıları, Asım
Öz, 1/49
Ve Perçemlerine Tutulmuş Solgun Bir Ür-
perti, Selim Şevkioglu, 1/65

Tahakküm Kırılıyor

Küresel ve Yere Hegemonya, Mustafa Aydın,
2/33
Türkiye'nin Hikayelerinden Çıkarılacak Ders:
Türkiye'de Merkez'in Değişmeyen Dayatma-
cı Karakteri, Ahmet Cemil Ertuğ, 2/37
Zoraki Batılılaşma/ Yabancılaşma ve Dar-
be Geleneği, Yöneten: Abdullah Yıldız, Ko-
nuşmacılar: D. Mehmet Doğan, Cevat Özka-
ya, 2/43
Jakoben Batılılaşma, Mustafa Mlyasoğlu,
2/53
Batı Sömürgeciliğinin Casus Kızları: Mo-
dernizm ve Demokrasi, Muammer Yalçın,
2/57

Batıl(ı) Öfke

Batıl(ı) Öfke, Abdullah Yıldız, 3/36
Batı'nın İslam Düşmanlığı ve Biz, Ahmet Ce-
mil Ertuğ, 3/42
Müslüman Soykırımına Doğru, Ghali Has-
san, 3/48
Karikatür Saldırısı ve Müslümanca Eylem
Bilinci, Mesut Karahan, 3/53
Kapitalizmin Ruhu veya Tanrının Karikatürü-
nü Çizen Adam, Abbas Pirimoğlu, 3/56
Haysiyetten Yoksun Karikatür(cü)ler ya da
Neo-Oryantalizm, Ahmet Dağ, 3/59
Karikatürler Özgürlük mü, Küstahlık mı?, A.
Halim Yılmaz, 3/65

Tevhid Toplumu

Medeniyetler Çatışmasında Müslümanların
Yol Haritası-XII Akrep Kıskaçı, Yıldırım Ca-
noğlu, 4/32

Tevhid Toplumu ya da Ortak İdealler Oluş-
turabilme, Vedat Aydın, 4/42
Avrupa'da İslam Düşmanlığının Kökenleri:
İspanyol Müslümanları, Reconquista ve En-
gizisyon, Mehmet Özay, 4/46

Kısır Döngü

Medeniyetler Çatışmasında Müslümanların
Yol Haritası-XIII Söz Ola Kestire Başı Söz
Ola Kese Başı, Yıldırım Canoğlu, 5/18
28 Şubat'ın Neresindeyiz?, Abdurrahman
Dilipak, 5/37
Demokrasi Devletin İktidarı Değil, Parla-
mento'nun İktidarıdır, Ahmet Kekeç, 5/41
Rejim mi Seçilecek, Cumhurbaşkanı mı?, D.
Mehmet Doğan, 5/46

Aynı Nakarat

Şeffaf Bağımsız ve Muktedir Bir Türkiye İçin
Milletin İktidarı, Yıldırım Canoğlu, 6/17
Çok Karanlık Bir Senaryo, Metin Alpaslan,
6/29
Danıştay'a Saldırı, Seçkincilik ve Laiklik,
Mustafa Aydın, 6/34
Şiddet Cumhuriyeti mi? Cumhuriyetçi Şid-
det mi?, D. Mehmet Doğan, 6/38
Derin Operasyon: Bu Gidiş Nereye?, Abdur-
rahman Dilipak, 6/42
Hegomonya, İstisna, Hınc ve Orta Sınıf Fa-
sizmi, Dilaver Demirağ, 6/45

Kur'an ve Namazla Diriliş

Kur'an ve Namazla Diriliş, Abdullah Yıldız,
7/18
Kur'an'ı Doğrulamak ve Yaşamak, Fahrettin
Yıldız, 7/21
Kur'an'ımız İçin Neler Yapabiliriz?, Nureddin
Yıldız, 7/30
Yaz Dinlenmesini Kur'an'la Din'lenmeye Çe-
virmek, Ahmet Kalkan, 7/33
Kur'an Eğitimi ve Öğretimi (Yaz Dönemi
Kur'an Kurslarının Önemi), Kerim Buladı,
7/37
Kur'an'ın Gölgesinde Çocuklar İçin Yol Azı-
ğı, Asım Öz, 7/40
Dini Kavramların Çocuk Diline Aktarılması
Sorunu, Bülent Ata, 7/47

Siyonizm "İnsanlık"La Savaşıyor

Tüm İnsanlığa Karşı Açılmış Bir Savaş, Si-
yonizm'in Temel Varsayımları, Yıldırım Ca-
noğlu, 8/17
Türkiye Müslümanlarının Filistin Duyarlılı-
ğı, Umrar, 8/28
Siyonizm İnsanlıkla Savaşıyor, Abdullah
Yıldız, 8/29
Savaş Değil Katliam!, Mustafa Taha Dağlı,
8/32
Ortadoğu'yu Yeniden Yap Bozmak, Tevfik
Emin, 8/35
Arap Ülkelerini Sarsan Eylem ve Direniş Üç
Farklı Bakış, İsmail Yaşa, 8/39
Yasını Tutacaksınız!, Dilaver Demirağ, 8/41
Gökyüzünün Ötesinde Nereye Uçar Kuşlar?,
Turan Kışlakçı, 8/47

Filistin'de Çocukluğun Yok Edilişi, Asım Öz,
8/50
Filistin Soruşturması: Numan Kurtulmuş,
Hüsnü Mahalli, Rıdvan Kaya, Daniel Abdül-
fettah, 8/65

Direnış 'Diriliş'tir

Tüm İnsanlığa Açılmış Bir Savaş II': Siyo-
nizm Bir Terör ve İfsat Hareketidir, Yıldırım
Canoğlu, 9/18
Direniş Diriliştir, Abdullah Yıldız, 9/29
Son Haçlılar, U. Cumhur Uzun, 9/32
Çağdaş "Zunuslar da Yok Olacak!, Kerim
Buladı, 9/55
Hz. İsa Tekrar Yeryüzüne Gelecek mi? Ar-
magedon (Kıyamet Savaşı Yakın mı?), İlhan
Akkurt, 9/58

'Hayır Yarış'

Ramazan ve 'Hayırlarda' Yarışmak, Abdullah
Yıldız, 10/38
Ramazan ve İnfak, Kerim Buladı, 10/41
Toplumu Topyekün Kurtarma Formülü/Ze-
kât, Ali Nar, 10/46
Hayırlarda Yarışanlar, Yardım Kuruluşları,
10/49
İbadetler ve Tefekkür, Ahmet Yaşar, 10/53
Rasulullah Sevgisi, Ahmet Cemil Ertuğ,
10/55

Avrupa'nın İslam'la İmtihanı

Avrupa'nın İslam'la İmtihanı, Mustafa Aydın,
11/17
İslamofobi Nereye Düşer Usta?, Dilaver De-
mirağ, 11/21
Sözde Ermeni Soykırımının Tanınması Şartı
ve Türkiye'nin AB Üyeliği Müzakerelerine
Farklı Bir Yaklaşım, Necmettin Alkan, 11/25
Fransa'nın 11 Eylül'ü, D.Mehmet Doğan,
11/30
Bir Başka Açından Ermeni Sorunu, Abdurrah-
man Dilipak, 11/32
Sözde Ermeni Soykırımının AB Kimliğiyle
Örtüşmesi, Mustafa Güçlü, 11/37
Papa'nın Çirkin İftirası ve Şerhler Hayra
Tebdili, Kerim Buladı, 11/40

Şiddetin Çocukları Çocukların Şiddeti

Korku Kültürüne Teslim Olmamak, Asım Öz,
12/33
Okul Zorbalığı, Metin Pişkin, 12/36
Toplum ve Okulda Şiddet, Ahmet Şirin,
12/41
Okullarda Akran Zorbalığı, Ayşe Uysal,
12/45
Çocuk Edebiyatına Yansıyan Şiddet, Musta-
fa Ruhi Şirin 12/48
Çocuğun Dünyasında Televizyonun Etkisi,
Hüseyin Emin Öztürk, 12/50
Okullardaki Şiddetle Savaş, Melissa Kelly,
12/56
Bugünkünden Daha Farklı Bir Şey Olamaz-
lardı, Ahmet Gündoğdu, 12/58

Analiz

Savaş Hala Soğuk, Tefik Emin, 2/27
İran İslam Cumhuriyeti'nin Uranyumu Zenginleştirilmesi Hakkında Ama..., Ahmed Yüksel Özemre, 3/30
Politik ve Edebi Bir Proje Olarak Kıbrıslılık, Asım Öz, 4/69
İslam Tarihindeki İlk Laiklik Uygulaması: "Ekber Şah" Örneği, N. Yücel Mutlu, 6/51
Medeniyetler Çatışmasında Müslümanların Yol Haritası-XVI, En Güzel Tarzda Mücadele-III, Af ve Kolaylık Yolu, Yıldırım Canoğlu, 10/28
Tüm İnsanlığa Karşı Açılmış Bir Savaş-III Siyonizm'e Karşı Yapılması Gerekenler, Yıldırım Canoğlu, 11/44
Bir Türkiye Klasikliği "Cumhurbaşkanlığı Savaşları", Ahmet Cemil Ertuğ, 12/27

Düşünce

Düşünsel Diktatörlükler, Atasoy Müftüoğlu, 1/66
"Kavgam" Değil Ahlak-ı Alâ'i, Abbas Piri-moğlu, 1/68
Sosyal Bir Yara: Yoksulluk, Necip Yolcu, 1/73
Ey İman Edenler, Allah'ın Emrettiği Gibi Kardeşler Olun!, Yıldırım Canoğlu, 2/60
Medine Vesikasında Ümmet Kavramı, Mahmut Rifat Kademoğlu, 2/70
Bilicimizin ve Kalbimizin Ufku, Atasoy Müftüoğlu, 2/72
Sahte Şafak: Modernliğin Sözde Kutsalları Son Tabu: Özgürlük, Dilaver Demirağ, 3/71
"Bu Savaş Kazanılmaz", Zygmunt Bauman, 4/25
Modern Fabl Olarak Hayvan Çiftliği ve Çocuk Edebiyatının Sınır(sızlığı), Mustafa Aldı, 5/69
İslam'ı Anlamada Perspektif Sorunu, Hikmet Demir, 6/59
Değişirken Mutasyona Uğramak, Hikmet Demir, 7/55
Dönüşüm Sürecinde Müslüman, Nisa Aydın Şahingeri, 7/58
Modern Çağda İslam Düşüncesinin Serüveni, Ahmet Kemerli, 7/61
Kültürünü Satan Bilge, Vedat Özcan, 9/62
Fallaci, Siyonist Gözlük ve Lawrance, Asım Öz, 10/58
Kovun İçinizdeki Rasputinleri..., Nurettin Özcan 10/64
Hidayetin Kadrini Bilmek, Atasoy Müftüoğlu, 11/54
Türk Modernleşmesine Eleştirel Katkı, Ahmet Dağ, 11/56
İdeolojik Pespayelikler, Atasoy Müftüoğlu, 12/61

Geçmişten Geleceğe Koşanlar

- Süleyman Arif Emre ile Muhasebe Milli Görüş Hareketi Nasıl Doğdu? Abdullah Yıldız, 2/74

- Süleyman Arif Emre ile Milli Görüş Hareketinin Serencamı, Abdullah Yıldız, 4/74
- Hekimoğlu İsmail (Ömer Okçu) ile 'Min-yeli Abdullah'ı Yaşamak Üzerine, Abdullah Yıldız, 6/63
- Konya'ya Sığmayan Manevi Mimar Tahir Büyükkörükçü Hoca Efendi, Abdullah Yıldız 7/63
- Mevlüt Faruk İslamoğlu ile 60'lı Yıllara, Abdullah Yıldız, 11/62
- Prof. Dr. Erdoğan Gürmen: "İslam'ı Nasılsa Öyle Anla(t)malı ve Yaşamalıyız", Abdullah Yıldız, 12/63

Yaşayan İslam

Şeytan'ın Dört Yönden Saldırısı ve İki İman, Abdullah Yıldız, 3/68
Hz. Peygamber (as.v.)'in Üstün Ahlak Örnekliliği, Kerim Buladı, 4/64
İman-Ahlak İlişkisi ve Peygamber Ahlakı, Necip Yolcu, 4/67
Yanlış Peygamber Tasavvurunun Güncel Açılımları, Ahmet Cemil Ertuğ, 5/49
Kutlu Doğumu Anlamak -Eleştirel Bir Yaklaşım-, Kerim Buladı, 5/56
Ruh, İnsan ve İlâhi Nitelendirmesi, Mahmut Rifat Kademoğlu, 5/60
Din ve Genetik Yapısı, Hikmet Demir, 5/66
Ölüm Üzerine, Muammer Yalçın, 8/73
Seyyid Kutub'un Şehadeti Münasebeti ile, Necip Fazıl Kısakürek, 8/75
İftar Değil Oruç Ayımız Ramazanımız, Nureddin Yıldız, 9/67
Ebu Hanife'yi Yeniden Anlamak, Necip Yolcu, 9/71
Taklit, Ali Nar, 9/72
Namaz Ahlakı Güzelleştirir, Esmâ Sayın Ekerim, 9/74
Rasulullah'ın Merhameti, Ahmet Cemil Ertuğ, 9/75
Namaz İçin Namaz Hareketi, Ahmet Bulut, 11/66
Namaz Kendisini Anlatıyor, Esmâ Sayın Ekerim, 11/69
Hac'la Yeniden Ümmet Olmak, Abdurrahman Emiroğlu, 12/68
Allah'a Yönelişin ve Dirilişin Sembölü Hicret, Kerim Buladı, 12/73
Helal Gıda ve Ürünler Meselesi, Mehmet Çelen, 12/76

Röportaj

- Abdurrahman Arslan: "Müslümanım" Diyenin Kimlik Sorunu Olamaz", Konuşan: Abdullah Yıldız, 1/56
- Kani Torun: "Yeryüzü Doktorları Kongo'da 14.000 Aileye Kurban Dağıttı", Konuşan: Tekin Öztürk, 2/21
- Alptekin Dursunoğlu ile İran Nükleer Kıskaç Üzerine, Konuşan: Cevat Özkaya, 3/26
- Gökhan Akçipek: "Yazılmayan Az Yaşanmamıştır", Konuşan: Mustafa Aldı, 3/78

- Celaleddin Vatandaş: "Hz. Peygamber Yaşayan Kur'an'dı", Konuşan: Abdurrahman Emiroğlu, 4/53
- Cevat Özkaya: "Kısır Döngüyü Aşmalıyız", Konuşan: Abdurrahman Emiroğlu, 5/29
- Olcay Yazıcı: "Biricik Vazifemiz Geleneği Geleceğe Taşımak", Konuşan: Mustafa Aldı, 6/74
- Vahap Akbaş: "Deneme "Düşünceyi Uyandıran" Yazıdır", Konuşan: Mustafa Aldı, 7/70
- Şemseddin Özdemir: "İsrail Üçüncü Lanete Koşuyor" Konuşan: Abdullah Yıldız, 8/58
- Ahmet Mercan: "Eylemin Dili Sözden Geçerlidir", Konuşan: Mustafa Aldı, 9/88
- Sabri Tefik Hamam ile Arap Edebiyatı Üzerine, Konuşan: Asım Öz, 10/73
- Bestami Yazgan'la, Çocuk ve Çocuk Edebiyatı Üzerine, Konuşan: Mustafa Aldı, 11/74
- Alpaslan Durmuş'la Çocuk Dergileri İçerisinde Dinî İçerikli Çocuk Dergilerinin Yeri Üzerine, Konuşan: Mustafa Aldı, 12/86

Kültür Sanat

Güvercin Gerdanlığında, Hasanali Yıldırım, 1/75
Dostum Akifî Hatırlamak, Zübeyir Yetik, 1/84
Hayayı Kuşanmak, Tuğçe Köroğlu, 1/86
Vakit Hayayı Kuşanma Vakti!, Abdullah Sabit, 1/88
Afet İlga: "Güzel Toplumun Edebiyatı da Güzel Olur", Konuşan: Mustafa Aldı, 1/78
Güvercin Gerdanlığında 2, Hasanali Yıldırım, 2/81
İdeolojik Çılgınlık Hakikate Karşı, Ali Osman Eğilmez, 2/85
Kahire Kitap Fuarından Notlar: Seyrettiğin Değil Gittiğin Yer Senindir, İlhan Gündoğdu, 2/92
Selçuk Kütük ile Bilim Felsefesi Üzerine, Konuşan: M. Hadi Yılmaz 2/89
Çocuğun İdraki Sınırlandırılmamalı, Osman Olcay Yazıcı, 3/74
"Temiz Çocuklar" Beykoz'da Nihat Armağan'ı Andı, Murat Kirişçi, 3/77
Tarık Buğra'nın Dünyası Sanatçının Rüyası, Mustafa Miyasoğlu, 3/81
Emin Olmak, Naci Cepe, 3/85

Güvercin Gerdanlığında 3, Hasanali Yıldırım, 4/80
Hakikat Dergahına Doğru Düşünce Taşıyan Adam, Ahmet Dağ, 4/83

Postmodern Bir Yangın Hikayesi, Hasanali Yıldırım, 5/82
"Kadın İsterse" Adlı Tv Dizisi Üzerine, Hasan Gültekin, 5/85
IX. Kuran Sempozyumu, Hikmet Demir, 5/88

Moliere'yi Çağdaşımız Kılmak, Hasanali Yıldırım, 6/71
Çocuk Edebiyatı Denen Meçhul, Mustafa Aldı, 6/80
Edebiyatımızın Efendi Babası Ahmet Mithat Efendi, Mustafa Miyasoğlu, 6/86
Post Modern Emperyalizm ve Derin Gözaltılar, Naci Cepe, 6/90
Durun Kalabalıklar... Burası Kitap Fuarı, İlhan Gündoğdu, 6/91

Tartüf Tartüffe'ye Karşı, Hasanali Yıldırım, 7/67
Kaportası Sağlam Motoru Bozuk 'Müslüman' Bir Tip: Hacı, Ahmet Dağ, 7/75
Mizah Hüznün Kardeşi, Hasanali Yıldırım, 8/76
Mustafa Oğuz'la Söyleşi, Mustafa Aldı, 8/79
Mustafa Necati Sepetçioğlu ve Sessiz Kahramanlarımız, Mustafa Miyasoğlu, 8/85
Dil- Din- Kültür- Kimlik, Ali Nar, 8/88
Maskesiz Yüzler, Ahmet Dağ, 8/91
Düş(üş)leri Karıştıran Parmaklar, Murat Kar, 8/92
Manisa'da "Namazla Diriliş" Coşkusu, Umran, 8/94
Cumhuriyet Dönemi Çocuk Edebiyatının Sürgünleri, Mustafa Aldı, 9/76
Radyo Günleri, Hasanali Yıldırım, 9/82
Merhum Şakir Kocabaş'tan Bize Mahsus Bir Tractatus Denemesi "İfadelerin Gramatik Ayrımı", Selçuk Kütük, 9/86
Filistin İçin Toplu Ses vermek, Mustafa Miyasoğlu, 9/92

Hayat Mı, Sanat Mı?, Hasanali Yıldırım, 10/70
Necip Mahfuz'un Romanları, Mustafa Miyasoğlu, 10/77
Müslümanların Günleri, Sefer Göltekin, 10/79
Postmodern Tutsaklıktan Kurtulmak, Naci Cepe, 10/81
Ezansız Semtler, Yahya Kemal Beyatlı, 10/82
Medya Tarihinin İlk Yalan Haberi, Ömer Na-

ci Yılmaz, 10/87
Descartes'in 'Masa'sı, Hasanali Yıldırım, 11/71
Herkesin Kendi Yüzü Var mı?, Mustafa Aldı, 11/77
Son Fotoğraf, Selim Şevkioğlu, 11/81
Ermenileri Nasıl Bilirsiniz?, Ertuğrul Bayramoğlu, 11/83
Müslüman Saati, Ahmet Haşim, 11/89

Babalar ve Çocukları, Mustafa Miyasoğlu, 12/79
Zamanın Raksı, A.Vahap Akbaş, 12/82
Çocuk Şiirinde Değerler, Bestami Yazgan, 12/91
El-Muazzama Tren İstasyonunda Bir Şair, Necip Yolcu, 12/92
Edebiyat, Mehmet Akif Ersoy, 12/94
Sözcükleri ve Dünyayı Okumak, Nehir Aydın Gökdoğan, 12/95
Yazarlığının 50. Yılında Rasim Özdenören, Zafer Özdemir, 12/97
'Akil Adamlar' İstanbul'da, Abdullah Sabit Tuna, 12/98

Yansımalar

Şimetterlink Olayı, Ertuğrul Bayramoğlu, 1/92
Kemal Tahir'den, Ertuğrul Bayramoğlu, 2/96
Silkin ve Sıçra, Ertuğrul Bayramoğlu, 3/88
Abdülhamid Han'ın Hamiyeti, Ertuğrul Bayramoğlu, 4/87
Yaşam İçin Öneriler, Ertuğrul Bayramoğlu, 5/93
Bu Adamı Kimse Durduramaz, Ertuğrul Bayramoğlu, 6/94
Boş Kalmaya Gelmez, Ertuğrul Bayramoğlu, 7/79
Bu İlyiği Kim Düşündü?, Ertuğrul Bayramoğlu, 8/95
Topal Osman Tartışması, Ertuğrul Bayramoğlu, 9/94
Papa'nın Çıkışı Engizisyon'u Hatırlattı, Ertuğrul Bayramoğlu, 10/84
Bir Fincan Kahve İçer Misiniz?, Ertuğrul Bayramoğlu, 11/83

Aynadaki Tebessüm

Şahin ile Kartal, Fahreddin Gör, 1/90
İnsan Cefasına Sabır, Fahreddin Gör, 3/90
Feda Olusun Böylesi, Fahreddin Gör, 4/88
Yığıldı Öldür Hakkını Yeme, Fahreddin Gör, 5/94
Hazımsızlık ve Kabahate Kafiye, Fahreddin Gör, 7/80
Yiğit Susarsa Meydan Çakallara Kalır, Fahreddin Gör, 9/96
Şakanın Böylesi, Fahreddin Gör, 11/90

Ek

Anglo-Amerikan Terör Savaşı'na Dair Bir İnceleme, Micheal Chossudovsky, 2/97
İslam'da Hidâne Sistemi ve Korunmaya Muhtaç Çocuklar, Şeref Kosova, 3/91
Siyonizm'in Ortadoğu Planı, İsrail Shakkak, 4/89
TBMM Başkanı Bülent Arınç'ın TBMM'nin Açılışının 86. Yıldönümü Nedeniyle Özel Gündemle Toplanan TBMM Genel Kurulunda Yaptığı Konuşma, 5/95
Terörle Mücadele Kanunu Tasarısı ve Hal-i Pür Melâhımız, Yasin Şamlı, 5/95
Postmodern İtiraflar ve Deşifreler, Umran Araştırma Grubu, 6/95
1985-2000 Yılları Arasında İslamcı Dergilerin Gündemleri, Vahdetin Işık, 7/81
Tevrat'a Göre Siyonist İsrail Kendi Sonunu Hazırlıyor, Umran Araştırma Grubu, 8/97
Hizbullah'ın Tarihçesi, Turan Kışlakçı, Mustafa Kaya, 9/97
Bir Oryantalistin Hz. Peygamber Tasavvuru, Emile Dermenghem'in 'Hz. Muhammed'in Hayatı' isimli Eseri Üzerine, Necmettin Kızılkaya, 10/89
Papaların Tarih Boyunca İslâm-Türk Düşmanlığı, Münir Abdurrahman, 11/91
Türkiye'nin 40 Acil Çocuk Ödevi, Çocuk Vakfı, 12/101
Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler, Milli Eğitim Bakanlığı, 12/104

Umran Dergisi 2006 Yılı Konu/Kavram İndeksi

AB Müzakeresi	1/8
ABD Emperyalizmi	1/14
ABD ve Ilımlı İslam	1/6
Adolf Hitler	1/68
Afrika İslam Şurası	12/13
Ahmet Mithat	6/86
Aile	1/17, 1/56
Akif İnan	1/84
Anti-Atlantisizm	1/14
Anti-Liberalizm	1/14

Anti-Semitizm	1/8
Arap Edebiyatı	10/73, 10/76
Armagedon	9/58
Asgari Ücret	1/5
Avrupa Birliği Süreci	2/55
Avrupa Birliği	1/14
Avrupa-İslam ilişkisi	11/17
Başörtüsü Yasağı	3/4, 3/8, 3/15
Batılılaşma	2/43, 2/53
Bilim Felsefesi	2/89

Bireycilik	3/71
Birleşmiş Milletler (BM)	1/24
Büyük Ortadoğu Projesi (BOP)	1/10, 4/4, 4/32, 8/4, 8/32, 10/13
Cahili Kültür	1/49
CIA	1/6
Cumhurbaşkanlığı Seçimi	2/4, 5/41, 5/46, 6/19, 10/4, 12/27
Cumhuriyet Tarihi	2/37
Çağdaşlık	1/44

Çerkez Sürgünü	5/14	İslamfobi	3/36, 4/23, 11/21	Ortadoğu petroleri	1/14
Çılgın Türkler	2/17	İslami Cemaatler	2/72	Ortadoğu Politikası	1/8
Çocuk Dergiciliği	12/86	İsmailağa Cinayeti	10/4, 10/8, 10/11	Ortadoğu'nun Geleceği	4/19
Çocuk Edebiyatı	1/78, 3/74, 6/74, 6/80, 9/76, 11/74, 12/91	İspanya Müslümanları	4/46	Ölüm	8/73
Çocuk ve Medya	12/33	İsrail Terörü	8/4, 8/29, 8/32, 8/41	Özgürlük	3/71
Çocuk ve Şiddet	12/33	İsrailoğulları Tarihi	8/58	Pentagon	1/6
D-8	6/11	İstihbarat	1/6	Peygamberler	1/17
Danıştay Saldırısı	6/34, 6/38, 6/42, 6/45	Kahire Kitap Fuarı	2/92	Psikolojik Harp	3/36
Danıştay'ın Başörtüsü Kararı	3/18, 6/17	Kalb		Rasim Özdenören	4/83
Danimarka Karikatür Saldırısı	3/42, 3/53, 3/59, 3/65, 4/46	1/24		Resulullah Sevgisi	10/55
Darbe Geleneği	2/43, 2/53	Kardeşlik	1/17, 2/60	Sanal İrtica	11/8
Demokrasi	2/57	Kıbrıs'ın İslamsızlaştırılması	10/12	Sanat	1/75
Derin Devlet	2/4	Kimlik Bilinci		Selam	1/17
Dinlerarası Diyalog	4/32	1/28, 1/34, 1/37, 1/56		Siyasal Kimlik	1/34
Doğu Konferansı	4/12	Kimlik Bunalımı	1/34, 1/42	Siyonizm	1/8, 8/17, 8/29, 9/18, 10/58, 11/44
Dünya Bankası	1/24	Kimlik/Aidiyet	1/17, 1/24, 1/56, 8/88	Soğuk Savaş	2/27
Dünya Ticaret Örgütü	1/24	Kimlikler Arası İlişkiler	1/28	Sovyetlerin Yıkılışı	1/14
Enerji Politikaları	2/4	Kitapçılık	11/78	Şamil Basayev	8/10
Engizisyon	4/46	Kongo Müslümanları	2/21	Şapka Devrimi	2/37
Ermeni Soykırımı	11/25, 11/33, 11/37, 11/83	Körfez Savaşı	1/10	Şeytanın Kardeşleri	2/60
Eski Avrupa	4/23	Kur'an Eğitimi	7/37	Şiddetin Çocukları	11/10
Ezansız Semtler	10/82	Kurban	1/65	Takva	1/17, 2/67
Feminizm	1/56	Kuş Gribi	2/4	Topal Osman	9/94
Filistin Direnişi	8/65	Küresel Hegemonya	2/33	Toplum Mühendisliği	2/53
Filistin Seçimleri	1/12, 2/11, 3/24, 6/9, 12/16	Küreselleşme	1/28	Toplumsal Kimlik	1/34
Filistin Sorunu	1/8, 1/10	Kürtlerin İslamsızlaştırılması	1/49	Truman Doktrini	4/8
Filistin'de Çocukluk	8/50, 9/16	Latin Amerika	2/16	Türk Modernleşmesi	11/56
Hac	12/68	Mahmud Ahmedinejad	1/8	Tüsiad	1/4
Hamas	1/12, 6/9	Manevi Yozlaşma	5/4	Ulus Devlet	4/25
Hamas'ın Seçim Zaferi	2/11, 3/24, 6/9	Max Weber	1/24	Ulusal Edebiyat	1/49
Hayvan Çiftliği	5/69	Medeniyet	1/56	Ulusal Kimlik	1/28, 1/34
Hegemonya	2/33, 6/45	Medeniyetler Diyalogu	12/25	Ulusçuluk	1/49
Helal Gıda	12/76	Medine Vesikası	2/70	Ümmet/ Bilinci	1/24, 1/34, 1/56, 2/70
Hicret	12/73	Mekke Deklarasyonu	1/10	Üniversite Gençliği	1/5
Hizbullah'ın Zaferi	9/29, 9/35, 9/39, 9/41, 10/14	Mescid-i Aksa	1/10	Üst Kimlik- Alt Kimlik	1/4, 1/24, 1/28, 1/38, 1/46
Hürriyet Partisi	2/74	Mısır Seçimleri	1/12	Wilson Prensipleri	4/8
Ilımlı İslam	1/6, 3/42, 8/14	Millî Görüş Hareketi	2/74, 4/76	Yahudi Entrikaları	1/17
IMF-Uluslararası Para Fonu	1/24	Milli Görüş Hareketi	2/74, 4/76	Yahudi Soykırımı	1/8
İrkçılık	2/67	Modern Kimlik	1/40	Yanlış Peygamber Tasavvuru	5/49
İmam Humeyni	1/8, 3/59	Modernizm	2/57	Yardım Kuruluşları	10/49
İran Dış Politikası	1/8	Modernleşme Hareketleri	1/24	Yeni Haçlı Seferi	3/36
İran İslam Devrimi	1/8	Monreo Doktrini	4/8	Yeryüzü Doktorları	2/21
İran Nükleer Programı	1/8	Müslüman Alimler Birliği	8/93	Yoksulluk	1/73
İran Nükleer Stratejisi	3/26, 3/30	Müslüman Kardeşler	1/12, 2/11	Yüksek Öğrenim Kurumu (YÖK)	4/4, 9/7, 12/4
İrtica	1/4	Namaz Gönüllüleri Platformu	10/79, 11/66	Zaman	12/82
İslam Düşmanlığı	3/48, 3/42, 3/59	Namaz	11/69, 12/12	Zekat	10/10/46
İslam Kardeşliği	1/17	Namazla Diriliş Seferberliği	9/11	11 Eylül	12/65
İslam Konferansı Örgütü	1/10, 1/24	Necmeddin Erbakan	2/74	12 Eylül	2/4
		Neo-oryantalizm	3/59	28 Şubat	3/22, 4/37, 4/74
		Nietzsche	1/24		
		Nobel ödülü	11/13		
		Nükleer Silahlar	2/23		
		Okullarda Şiddet	12/34, 12/41, 12/45, 12/56		